

Senaryo adamı

Ufuk Bozkır 2008.11.29

Senaryo adamı, insanın en yeni soyut halidir. Mağara adamı diye vasıflandırılan ve bir devri olduğu kadar insan zihninin ve hayat şartlarının geçmişini karşılayan tasniften ne farkı olabilir bu yeni senaryo adamının?

Mağara adamı daha mı gerçekçi ve doğaldır bu senaryo adamından. İnsan aklının henüz dünyayı ve insanı tehdit etmekten uzak kaldığı devirlerde, belki de insanlığın asıl özü saklı duruyordu onda. Ve o mağara adamı duvarlara resimler çize çize, şekiller yapa yapa hiç de hayal edemediği noktalara taşıdı insanlığın kaderini. Çizgi ve resim, arkeologların yorumlarına bakarsanız taşıdığı öyküyle ve dolaylı müzikle ilk insanın kurgu yapabilme yeteneğinin de temellerini atmıştı.. Mağara adamı tabiri, biraz da bu çizgiler ve resimler sebebiyle su yüzüne çıktı, isim oldu. Mağara adamı geçmişe dönük öyküsüyle öne çıkarken senaryo adamı ise geleceğe doğru kendisini kurgulayışıyla dikkat çekti. Biri geriye gittikçe var oluyordu, ötekisi ise, gelecekte var olmanın savaşı içindeydi.

Öykülemek ve öykünün akışına çatışmayı koymak sadece sanatın getirdiği bir yenilik midir diye düşünülebilir. Her tür kutsal metinlerden beri insanın kökeninde kendiliğinden bir öykünün barınmış olma zorunluluğu vardır, öykü bir aktarma tekniği olduğu kadar insanın kendi öyküsünü başkaları üzerinden anlatmasının da yolu olagelmıştır. Yazı öncesi devirlerde, sözün çatallanan ve üreyen akışkanlığı, düşleri ve olağanüstü halleri de yüklenerek, nesilden nesile aktarılan hikâyelerle doluydu. Yazı, sadece hikâyeye bağlam getirmekle kalmadı, aklın sınırlarını da çizmeye başladı. Akıl ve yazı artık taşın bile doğallığını elinden aldı ve öykünün bir parçası yaptı.. Mağara insanı yazı ve söz öncesi varlığıyla, bugünün senaryo adamının karmaşıklığından uzaktı.

Elbette öykü olmasaydı dil gelişip büyüyemezdi. Kültür aktarılamaz, dolayına giremezdi. Dünün insanına, başkalarının hayatlarında cazip gelen şey, hayatlar olduğu kadar şahıslarla benzeş olmak ihtiyacı ve arzusuydu. Başkası artık sıradan birisi değil kahramanlık katına ulaşmış seçkin bir kişiydi. Sözel dönem kadar yazının baskın çıktığı dönemin ana çizgisi budur. Yazı, kalem ve kağıt o kadar değerliydi ki, sıradan insanın öyküsü oraya giremez, konuk olamazdı. Peygamberlerin, büyük insanların, azizlerin, velilerin, savaşçıların, kralların, soyluların ve hükümdarların olduğu kadar masal kahramanlarının yeri orası. Ne var ki sanayi devrimi, kağıt, matbaa ve düşüncenin evrimi bu çizgiyi sarstı ve roman adında yeni ve çoğul bir tür yarattı. Romanla beraber, sıradan insanın öyküsü çoğaldı. Hatta roman gücünü oradan çıkardı. Ve son iki yüz yıl aslında roman yüzyılı oldu... Roman sanatı, insanın tarihini kristalize etmeyi başardı. Mağara adamı, arkaikleşti. Roman insanı parlatıldı.

Fotoğrafın gelişi, insanın öyküleme serüvenine yeni bir boyut getirdi. Özellikle günlük hayattaki yaygınlığı, en çok dilin egemenliğini yıktı. Fotoroman, sinemanın bir alt gölgesi gibi dolandı durdu ortalıkta. Asıl önemli olan, öyküleme tekniğinin ve imkanlarının çeşitlenip çoğalması değildi, öyküleme elemanları ile temas kuran, çoğalan türlere ve kahramanlara paralel olarak öykülenen insanların sayısının artmasıydı. Tabii ki bu durumu ilginç kılan sayısal çoğunluk değil asıl zihinlere yerleşen yeni algıydı. Nitekim, halkın roman hakkında herhangi teorik bir bilgiye sahip olmaksızın hayatını roman olarak nitelemesi, aslında kendisinin de kolaylıkla bir roman kişisi olabileceğine duyduğu inanç ve istekti...

Bizde Yeşilçam melodramları, her ne kadar gerçeklikten uzak olsalar da, televizyonsuz dönemlerin baş öykü aktarıcısı oldular. Tıpkı izleyicileri gibi masumdular. Çoğul kurgu henüz bilinmiyordu. Tek çizgi üzerinden ilerleyen, alışılagelmiş olmayan yalınkat bir dünyaya ve içeriğe sahipti. Ne var ki televizyon, bütün dünyada olduğu gibi yeni bir öyküleme yolu buldu; "dizi". Dizi, televizyoncuların programlarını izletmek için buldukları yeni bir

yöntem değildi, daha ötede, insanın kadim bir yanını kurcalıyordu. Ve o kurcalayış, yeni bir insan tipini getirdi: senaryo adamı... Şahısların, mekanların, sosyal grupların, çatışmaların, hayallerin çoğalan baskısı altında yaşıyordu senaryo adamı. Sıradan insan artık senaryonun kendisiydi. Senaryo adamı, öyküyü yazan değil, öyküyle bütünleşmek isteyen yığınlar demekti.

Batı'da, Amerika'da televizyon tekniği yanında ileri zekanın kurguyla birlikte geliştirdiği dizi, bizde sıradan insanın artık kendi yatak odasına sığamaz oluşu gibi ilginç bir sonucu doğuruyordu.. Bindığı otobüste, yürüdüğü sokakta, konuştuğu dilde, oturduğu sofrada, attığı kahkahada, kutladığı bayramda o olmaktan çıktı. Birbirleriyle acımasızca rekabet eden televizyon kanallarının arasında, özü boşaltılmış insan maketleri haline indirgendi. Çatışma, gerilim, iyi kötü, güzel çirkin, kahraman hain gibi ezeli unsurları, teknik imkanların çoğalıp ucuzlamasıyla daha sık ve etkin kullanır hale geldi. Şimdi, insanın öyküsü senaryo üzerinden akıyor. Ve senaryo adamı, belki de mağara adamlığı günlerinden kalma arkaik ve kanmaz bir uykusuzluğun ızdırabıyla kıvranıyor. Çıkış yolunu senaryoların içinde kaybediyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sevdiğim şarkılar

Ufuk Bozkır 2008.12.06

Herkesin sevdiği bir şarkısı mutlaka vardır.Müzikten anlayalım anlamayalım, şarkı söylemeye yeteneğimiz olsun olmasın, şarkılardan birisi bir gün gelir bizi bulur. İçimize geçer. Dilimize dolanır.

Bir şarkı olmaktan çıkar büsbütün bir hikâye, hayat felsefesi, sığınak, yeni bir dile bürünür. Aynı şarkı, farklı farklı sebeplerle birbirini hiç tanımayan insanların ortak paydası, değeri oluverir. Şarkı gücünü biraz da buradan alır, o adaletini böyle dağıtır, böyle çoğaltır. Bazen yitik bir hazine gibi keşfedilmeyi bekler, bazen vefasızlığın rüzgârında kaybolur bazen de meydanlarda binlerce insanın ortak sesi olarak göğe yükselir, muhataplarını kanatları altına alır. Şarkı her dilde, her kültürde ve hayat şartlarında insanın o büyük yarasına dokunur; yitip gidene ağittir, olup bitene isyandır, dönüp geleceğe özlemdir. Yitik yanıdır şarkı insanın.

Ve o, ıramızın bir parçası olmaktan çıkıp genelin beklentilerine cevap bulmaya çalışan bir yeni zaman olgusu olalı, niteliğinden bir şey kaybetmemiş olsa da sunum şekillerinin çok değiştiği muhakkak. Günün aktörleri bir yolunu bulup şarkıları popüler yapmanın yollarını arıyorlar. Farklı sazlarla yeniden icradan tutun da kliplerden ilginç mekânlarda gerçekleştirilen konserlere kadar böyle bu. Her durumun takipçilerinin olması, şarkı dediğimiz fenomenle insanın tükenmez ilişkisinin kanıtı olsa gerek. Ve böylelikle şarkı her dönemde, sevdiklerinin sayısını kendisine çekiyor. Şarkı insana yaklaştıkça insan insanlaşıyor, şarkı kendi anlamına daha bir kavuşuyor.

Türkiye'de neredeyse her mevsim, her yıl yeni bir şarkı gün yüzüne çıkıyor. Bazıları yeni, bazıları dünün sesleri arasından geliyorlar. Şehirlerin geniş ve kalabalık caddelerinde, radyolarda, televizyon ekranlarında, gençlerin dilinde, yaşlıların gözlerinde. Filmlerden kopup gelenler, arşivden çıkarlar, unutulmuş kayıtlar birbirini takip ediyor. Dönemlerin ruhuna göre başka başka sebeplerle popüler olup hayatımıza katılıyorlar. Dün sevilmeyenler seviliyor, çok sevilmiş olanlar yeni sevenlerine kavuşuyor. İçlerinde teknolojinin getirdiği

imkânlarla kurtarılanlar bile var. Ama şarkılar, yaygınlıklarına paralel olarak birden aradan çekilip kayboluyorlar. Ya onlar insanlardan sıkılıyorlar ya da bu hoyrat tüketim çılgınlığı onları kitlenin talepleri arasında sıkıştırıp yok ediyor. Hatta neredeyse şarkıların yalınlığı yok oluyor. Bir şarkıcının tek başına kendi sesine yaslanarak şarkıya can verip ruh kattığı günler geride kalıyor. Ama bir şarkının temel iki ayağı değişmiyor; beste ve icra. Bestenin gücü ve besteyi yeniden besteleyen şarkıcı. Şarkıcıyı şarkıcı yapan o biricik yetkinlik. Hiç kimseye benzemezlik.

Anılarımız şarkıların dokuduğu ipler gibi bir yerlerde uykuya dalıyor. Şarkıların sesleri, bir gün uyanacakları tatlı uykuya dalıyorlar. İlgiler değişiyor. Hatta öznelere. Şehirler. İstekler. Daha dün bir şarkının sesleri altında sarmaşıklar gibi birbirine sarılan insanlar gün geliyor o şarkıya kulaklarını kapatıyor. Ya da yeniden buluşmanın ateşini alevlendiriyor. Aynı mekânlara aynı zamanlara dönme isteğini kabartıyor. Gözyaşları, hüznler, ahlar ve yazıklanışlar içinde insanı kıvrandırıp yerinden ediyor sevdiği şarkılar. Unutmak ya da unutamamak. Şarkılar bunu sağlıyor, bunu gösteriyor.

Çoktan unutturdum ben seni çoktan

Ah bu şarkıların gözü kör olsun

dedirtiyor.

Kuşaklar aslında şarkılar sayesinde ayrışıyorlar. Zevk en çok şarkıda tekamül ediyor. Her nesil kendi zevk hakkını bir bakıma şarkılarda kullanıyor. Şarkılar sayesinde insanlar kendilerini ifade ediyorlar. Buluşuyorlar. Zamanın ruhunu yakalıyorlar. Tek bir tip algının ve yaşama biçiminin ürünü ise sadece marşlar oluyor. Marşlar ki, insanoğlunun zalim çocukluğunun gür sesli oyunu olmaktan ileri geçemiyor. Marşlar parodik kalıyor. Şarkılar trajedik.

Herkes sevdiği şarkıyı kendi sesinden dilindirmek ister. İnsanın sevdiği şarkı, içten dışa doğru bir iç duman gibi buğulanır, helezonlar içinde ruhu kanatlandırır. Sesi yetmeyenler, en yatkın sese koşar, kulak verir. Kulağa dolan ses, bütün isteğiyle hayatı yüklenme gücünü taşır. Çiçeklerin sesi duyulur. Yağmurun konuşması. Kedinin ağacın içinden gülüşü. Çaydanlığın günaydın deyişi. İnsanın sevdiği şarkı sadece ona ait değildir. O şarkı insanı kendi elinden tutarak kendisine götürür. Ve bir sabah bir ses, su gibi içimize sızar: Günaydınım, nar çiçeğim, sevgilim....

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ben ne kadar kendimin adayıyım?

Ufuk Bozkır 2008.12.13

Nicedir bu soruyla yatıp kalkıyorum.Hatta son günlerde hayatımı bu soru şekillendiriyor. Gazetemi okurken, durup bir duvarı seyredirken, saatime bakarken, sessizce narımı soyarken, hep aynı soru.

Gözlerimi kapayıp soluk alışverişimi dinlesem, sanki her nefes bu sorunun bir kelimesi gibi canlı, hareket halinde. Aynalarda yüzüm, beni hesaba çekiyor, kaç göz ediyor. Aç adam bir süre sonra kendi hayalinin çengeline takılır gördüğü her şeyi hayalin şekillerine dönüştürür. Derinlik sarhoşluğu dedikleri de böylesi bir şey olmalı ki, insan kendi fiziğinin sınırlarına varır. Bacağından sakatlanan da bütün dikkatini diğerlerinin bacaklarına yöneltir. İşte bu tür bir ruh hali içinde soruyu, solacağından korkacağı bir gül gibi, önce imgeye dönüştürüyorum, soyutluyorum sonra da onu kitaplarımın, defterlerimin arasına özel kutucukların içine saklıyorum. Kurduğum cümlelerin gerisinde o yatıyor. Söylediğim her söz onun bir yansıması. Şuuraltım onun enerjisiyle ikide bir sürçüyor. Böylesi bir soru elbet birdenbire aklıma takılmadı. Geriye doğru düşündüğümde köklerini tam tespit edemiyorum, öteden beri böylesi bir tohum, hücre, iç bilgi varmış da yavaş yavaş gelişip

büyümüş gibi. Hatta bunca yıl sadece bu soru için yaşamışım zannedeceğim kendimi. Bir mutluluk, kılavuz olmadığına göre nedir bu sorunun gereği ya da hükmü?.. Bir de benden başka kimi ilgilendirir ki..

Aslında bu soruyu bir yazar dostuma borçluyum.

Gecenin ateş yorganı halinde ruhu bunalttığı vakitlerde bir can simidine sarılırcasına minik mesajlar atarız birbirimize. Daha doğrusu genellikle o atar ben de hep gecikmeli olarak cevap veririm. Yine, çok sevgi dolu ve can yakıcı bir yazı kaleme almıştı geçenlerde. O konuda mesajlaşmıştık. Benim de sevdiğim bir şairimizi ve onun şiir dolu hayatını çiziyordu. Anılar, etkilenmeler, özel dikkatler ve özgün yorumlar. İnsan, şair olarak kristalize olmuştu o yazıda. Zihnim kendi yörüngesine kapılmış ve şekillendiriyordu uçuşan düşünceleri. Bir ressam için resim bütün sanatların toplandığı havuzdur. Galiba bir müzisyen için de ses böyledir. Bütün sanatlar sanatçının kendi yeteneğine konmuş katıksız ruh halinde yaşama alanına kavuşur. Dili ve kelimeyi böyle algıladığımızda, bir yazar için her şey dilden başka bir şey değildir. Dili her şeyi yapamayan, kelimelerle görüp duyamayan, yürüyemeyen, uyuyamayan, kelimede yüzen balığı, uçurtmaya takılmış rüyayı yine kelimeyle resmedemeyen yazar düşünülebilir mi? İşte içimde yıllarca saklı durduğunu hissediverdiğim o soru yavaşça, bir yaratılış hamlesiyle yerinden kımıldadı ve dile dökülürdü. Bu soru, soru olmaktan çıktı, içimdekini dile çevirecek bir iç hesaplaşmaya dönüştü.

İnsanın bağdaştırıcı, indirgeyici, bütünleştirici, bağlam kurucu, ayrıştırıp tasnif edici bir yanı var. Yetenek, bilekleri kılıç kullanmak konusunda kıvraklaşmış savaşı gibi, bütün gücünü, isteğini, aşkını, idealini getirip orada topluyor ve kılıca yön veriyor. Herhangi bir konuda, kendisini erken keşfedememiş, keşfedilmemiş, yönlendirilip yüreklendirilmemiş nice yetenek ölüp gidiyor. Yetenekler daha az rakipsiz, insanın bitmez potansiyeli daha sınırlı kalıyor. Kendini bilmek, geçmişte her ne kadar tasavvuf eksenli yorumlarla açılım kazanmış olsa da bizim sosyal ve kültürel hayatımız nicedir tesadüflerin, yalnızlıkların, harcanmış enerjilerin, umutsuzlukların da yükünü taşır sırtında. İnsan biraz inanç ve bağlam eksikliğine maruz kalmıştır. Şiirimizin, sosyal hayatımızın, kültür dünyamızın öne çıkan isimleri kendi asıl güçlerini bütün derinliğiyle yaşayıp yazıya ve hayata dönüştürememişler ne yazık ki... Onların tarihi, biraz da bu sorunun, 'Ben kendimin ne kadar adayım?' sorusunun eksik hatta hiç sorulmamış olmasının sonuçlarıyla doludur..

Eğer biz, erkenden, bütün anlamıyla sorunun muhatabı olsaydık, hayatımız ne kadar da değişirdi. Bana heyecan verdiği kadar kendimi kendime karşı sorumlu kılan da biraz bu. Neden sonuna kadar kendimin aday olamıyorum, geride bıraktığım yıllar, yaptığım işler böylesi bir ayna sorunun karşısında nasıl bir nitelik ve netlik taşıyor? Hz. İbrahim'in öyküsü böyle bir şey değil mi? Arketipleri yaratan, sanatın ve saf düşüncenin özünde o yok mu? Özellikle sanatçıların kendi monografilerini, onlarla yapılmış uzun söyleşileri, biyografileri ve de büyük eserleri okuduğumda bu soruyu daha bir güçlü soruyorum kendime. Hatta sıradan insanın, kendi özel dünyası içinde bile bu sorunun ne kadar kritik bir değer taşıdığını daha iyi görebiliyorum. İnsan insandır ve hayat birlikte yaşanır sonuçta.

Ne kadar kendisinin adayı olduğunu bilen bir heykeltıraşın çekiç sesleri farklı olacaktır. O biraz da kafasını çekiçler gibi, kalbini yontar gibi yumuşatacaktır çekicinin sesini, hedefini. Mermerin ve taşın hangi damarına hangi yönden vuracağını bilecek, alnında yuvarlanan terde kendi göz ışıltılarını seyredecektir. Neye gücüm ne kadar var, kaslarımı zorlamadan, onları eğitmeden bilemem. Ama ruhun meyveye durma eğilimi taşıdığı işlerde, işte bu sorunun alevine ne kadar dayanabileceğim ben? İnsanın dünyadaki bulunuşu, insan olmanın açılımlarına adaylık değil mi zaten?

Ayağımdaki ayakkabı kim?

Ufuk Bozkır 2008.12.20

Dost başa düşman ayağa bakar' demiş eskiler. Baş, insanın ilk göze çarpan uzvu olduğu halde, ayağa neden böylesi bir vurgu yapılmış? Üstelik ayaktan kastın onu sarıp koruyan ayakkabı olduğu halde. Elbette çıplak bir çift ayağın taşıdığı çağrışım başlı başına incelikli bir konudur. Resimden şiire, heykelden sinemaya kadar pek çok sanat ayakla ilgilenmiş ve farklı ışıklar altında, çarpıcı sesler, görüntüler ve kelimelerle onu yeniden biçimlendirmiştir.

Nihad Sami Banarlı, edebiyatımıza ayak güzelliğinin yansımasını incelediği bir yazısında bizi hiç düşünmediğimiz hayallere sürükler. Ayak karşısında insan kayıtsız kalamaz ve ayak özellikle Doğu'da başlı başına cazibedir. Oryantalist ressamlar Doğu'yu biraz da oradan görmeye çalışırlar. Ayak, özellikle kadın ayağı, sanatın basamağıdır adeta. Sanat oradan merdivenleri tırmanmış eşik atlamıştır. İnsana ayağını göstermeye çalışır nice doğu mitolojisi. Ve her sanatçı kendi duyuş kudretine göre bakmıştır ayağa. Bizim klasik şiirimizde Nedim kadar hayalperesti yoktur bu konuda:

Topukların göricek mest olup safasından

Pabuç gibi açılıp kaldı ağzı haffadan

Ya ayakkabı, ne demeli ona? Ayaktan maksat o değil mi aslında?

Yerine göre ayakkabı, pabuç, kundura, iskarpin, çarık, çizme, potin, bot değil midir o? Her birinin yeri ve çağrışımı diğerinden ayrılmaz mı? İki keskin bıçağın üstüne çıkmış gibi sivri topuklarıyla kaldırımda yürümeye çalışan bir kadının ayağındaki sadece ayakkabı mıdır? Ve ayak bir metafor, psikolojik bir karşılık olduğu halde, ayakkabı nedir? Şüphesiz ayakkabıyı şekillendiren iklim, sosyal ve kültürel şartlardır ve insanoğlu ihtiyaçlarına ve iklime göre belirlemiştir ayakkabıyı. İnsanın kırlardan şehirlere geçişinin, topraktan kopuşunun da öyküsünü yüklenir ayakkabı.

Sokağa çıkar çıkmaz ayakları, daha doğrusu ayakkabılarıyla baş başa kalır insan. Sanki bütün bedeni ve kişiliği gelip orada toplanır. Fiziksel bir yumuşaklık içinde beden duman gibi geriye kıvrılır ayakkabı öne çıkar. Giyilen gömlek, pantolon, ceket, takılan kemer ve saat değer ve karşılıklarını ayakkabıda bulurlar ve ayakkabılara göre var olurlar. Tertip de düzen de oradadır. Özgüven ve temizlik, sosyal statü ve hayata katılma isteği de.

Ayakkabılarını özenle seçip ayağına geçirmiş, onun memnuniyetini yaşayan birisi dilediğince dünyaya adım atacağına inanır. İster nadir bulunur derilerden, ister mat veya parlak, ister herhangi bir kumaştan olsun ayakkabının insan üzerindeki bu etkisi hiç değişmez. İnsan ayakkabıyı değil ayakkabı insanı giyer. Sinemacılar, istedikleri duyguyu aktarabilmek uğruna onun etkisine yaslanırlar. Özel çekim ölçekleri gerçekleştirirler.

Ayakkabıya bakış toplumsaldır. Herkes birbirini ayakkabıdan görür. Ayakkabıyla konuşur. Ayakkabıdan gösterir. Ayakkabıdan duyurur. Ayakkabıdan zihnin içlerine ruhun derinliklerine doğru bir yol gider. Hatta gerektiğinde bir silaha bile dönüşüverir. Geçtiğimiz günlerde, Iraklı bir gazetecinin Amerikan başkanına ayakkabılarını fırlatmasında çarpıcı bir imge saklı değil mi? O yerine göre bir milletin yumruğuna dönüşemez mi? Ayakkabı atmak mendil atmaya benzemez. Gül atmaya da. Havlu atmaya da.

İnsanın ayağa kalkışı ayakkabıyla anlam bulur. Kahramanlığının, düşkünlüğünün, yolunun ve yolculuğunun simgesi olur. Çizmelerini giymekle toplumu tehdit edebilir, ayakkabılarının perişanlığı onun yalın ayaklığı olabilir. Sinderalla masalında sabır ve adaletin, Nasrettin Hoca'nın ayakkabılarını ırmaktan geri istemesinde olduğu gibi dünyada kalmak isteğinin. Bu yüzden olacak çocukluktan kalan en parlak ve güzel anılar yepyeni ayakkabılarla birlikte görülen düşlere aittir. Yeni bir ayakkabı üzerimizde kirlenmiş varlık gömleğinden kurtulup

bir adım ileri gitmektir sanki. Ya da perişan ayakkabılara hatta ayakkabısızlığa razı olmak dünyadan sıyrılmak, kopmak isteğine dönüşür. Yalın ayaklık bir mesaj olur hatta.

İspanyolların flamenkosunda olduğu gibi ses, müzik ve dans olur. Hiçbir ayakkabı, flamenko ayakkabısının yerini tutamaz. Hollanda tahta ayakkabılar demektir. Ve bizim zeybek oyunumuzu da kuran efelerin ayaklarına giydikleri çizmelerdir. Çizmesiz oynanan bir zeybek düşünülebilir mi? Ve bir patencinin hareketlerine büyü katan, insan bedeninin bütün kıvrılışlarına imkan veren de paten ayakkabıları değil mi?

Bir şehre gittiğim vakit, oradaki ayakkabı vitrinlerine bakarım. Renk renk, biçim biçim ayakkabılar. Çocuklar, kadınlar, erkekler, o vitrinlere toplanırlar. Ülkeler de öyle. Hayalci İtalyanlar, sağlamcı Almanlar, deneyci İspanyollar, sağlık tutkunu Uzakdoğulular, korunmacı Ruslar vs. vs.. Ve sokağa çıktığımda gözlerim avcı kesilir ayakkabıların üzerinde gezinir. Tanpınar'ın Huzur'da söylediği gibi, ayakkabılarımız bir süre sonra bize benziyor, biz oluyor. Özellikle kadınlar bazı tutkularını ayakkabılara yüklüyorlar. Eva Peron, Filipinler Kraliçesi Bayan Markos (5000 çift ayakkabısı varmış) ayakkabı biriktirmek yoluyla bizi insanın özel mağarasına yolluyorlar.

Bir ayakkabı müzesi kurulsaydı insanın tarihi oradan nasıl gözüktü?

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şehre bağırان adam

Ufuk Bozkır 2008.12.27

Ona bu ismi ben verdim. Şehre bağırان adam dedim.Yola bağırıyordu. Ağaçlara bağırıyordu. Gelip geçenlere, gökyüzüne bağırıyordu. Otobüslere, polis arabalarına, kargalara bağırıyordu. Ceketine bağırıyordu, elindeki naylon poşete yaşlılara, genç kızlara, lüks arabalara bağırıyordu.

Hafta sonu, şehrin işlek sayılabilecek ara caddelerinden birinde, yol kenarına park etmiş bekliyordum. Boynum ağrıyordu ve sağa sola kıvranmaya çalışıyordum. Gözüm ikide bir arabanın sağ, sol ve arka dikiz aynalarına kayıyordu. Yıllarca araba kullanmış insanlarda böylesi alışkanlıklar olurmuş. O istem dışı gelgitlerin içinde, önce o, daha doğrusu elindeki kocaman naylon torba gözüme çarptı. Öncelikle bu torbadan ibaret gördüm. Gıcırdayan naylon torba. Camlar kapalıydı ama o büzüşen sesi duyabiliyordum. Dikey büzülüşlerin çıkardığı sahipsiz sesler. O, torbaydı. Ya da zihnim onu torbaya dönüştürmek istiyordu. Yürüyen bir torba. İçi yiyecek dolu. Basit, üstünde yazı veya resim yok. Kaldırımda hareket ediyor. Kulağım gayret edip kaldırıma pat pat yuvarlanan o bağırışları duymasa kendimi boynuma teslim edip geriye yaslanacağım ve birkaç dakikalığına da olsa dünyadan çıkacağım.

Böylesi hallerde sıradan olmayan, olağanın akışına katılamaz. Bir yerlerde bir çatlama, kırılış mutlaka olur. Taş değmeden cam kırılmaz. İşte bu adam, sıradan akışa kendince müdahale ediyor, herkesin normalliğini sesinin ve beden hareketlerinin mıknaısına çekiyordu. Kimdi o? Ellisini geçmiş bu adam nereden çıkıp gelmişti? Acaba yan taraftaki market çalışanlarından birisi mi doldurmuştu poşetini? Zaten alışveriş değil bir çöp torbasına benziyordu elindeki... Ve başına giydiği leopar desenli bere ona yaban bir görüntü veriyor, boyunu olduğundan daha uzun gösteriyordu. Bir tür leopar desenli sikke. Kirli ve kızıl sakalları, şişkin gözleri, belli ki aylardır su görmemiş teniyle bir kir maketi gibiydi... Beli düşmüş pantolonu da ayaklarındaki botlar da kir pas içindeydi. Hatta kir pas ötesiydi. Belli ki dışarı çıkmış, sınırı geçmiş ve oradan bağırıyordu... Kir, bağırışın başka boyutuydu.

Arabamın camını tıklatacak mı diye tereddüt geçirdim. Korkum boşa çıktı. Üstelik niye tedirgin olmuşum ki. Karşı kaldırıma geçerken savurduğu yarım yamalak küfürler tükürük gibi arabanın ön camına yapıştı. Denizanası avuçlar gibi bağıırıyordu. Yüzüne öylesine haklılık ve sorumluluk duygusu veriyordu ki inanmış bir adam gibi birazdan gerçekleşecek bir mucizeyi haber veriyor sanabilirdiniz.

Karşı duvarın önünde durdu. Boynumu unutmuş kendimi ona kaptırmıştım. Daha doğrusu beni kapıp karşı kaldırıma götürmüştü. Yan yana duruyorduk. O görünüyor ben gözükmüyordum. Merakın attığı pençe zihnimin yorum yapmasına izin vermiyordu. Adam durmaksızın bağıırıyordu. Sözlerinde hiçbir isim geçmiyordu. Dil, kayalıklardan fışkıran sular gibi adamın ağzında çağlıyor, yola ve zamana akıyordu. Ama, ağzından çıkar çıkmaz yağmur suları gibi bulanıp köpürüyor, çöpe, pisliğe bulanıyordu.

Genç ve orta boylu bir genç kıza müdahale etti. Şimdi biraz geri çekilmiş, merkezî bir noktadan çok gözlü şahit edasıyla olup biteni izliyordum. Genç kız belli ki kafasında yığınla dert, başı önde etrafına bakmadan yürüyor. Yanına yaklaşınca onun homurtulu sesini duymuş olmalı ki ani bir beden hareketiyle benim tarafımdaki kaldırıma yöneliverdi. O, çocuğu evine geç kalmış baba edasıyla köpürüp bağıırıyordu. Bağıırışı ok. Sağa sola ucunda alevler fırlıyor. Sonra, kızıdan vazgeçti uzun uzun öksürdü ve kendisine bağıırdı. Belli ki öksüren adam halini sevmemişti. Gözüm, biraz geriden ona yaklaşmakta olan orta yaşlı bayandaydı. O da, tıpkı yoldan gelip geçen diğerleri gibi başı önde, düşünceler içerisinde, birazdan karşılaşacağı adamdan ve duyacağı sözlerden habersizdi. Burun buruna geleceklerdi. Tedirgin mi oldum ne, bacak kaslarımın gerildiğini hissettim. Fakat adam tam kadınıyla yan yana gelince yoldan geçen taksiyi hedef aldı ve ona bağıırdı, kadının yüzünden sokağa kayan gülümsemeyi unutmak mümkün değildi. Kadın insanın böylesi haline yapışan trajikomik halin ağına düşmüştü... Anlık ve beklenmedik saçmalık belli ki sinirlerini boşaltmıştı.

Karşıya geçerken ceplerinin doluluğu gözlerimden kaçmamıştı. Sanki bir yağma anında eline geçirdiği her şeyi ceplerine tıktırmış, onları birer erzak torbasına dönüştürmüştü. Yağlı kese, kâğıtları, poğaçalar, yarım ekmekler, ip parçaları ve açılmış meşrubat kutuları... Birden ceplerini boşaltmaya başladı. Bu kez ceplerindekilere bağıırıyordu. Çakmağa benzer bir maddeyi yola fırlattı ve yoldan hızla geçen arabanın lastikleri o maddeyi eziverdi. Kırılma sesi yolda ve karşı duvarda yankılandı.

Bu adam, meczup veya deli her kimse dili, birer ok gibi sağa sola fırlatıyordu. Dil, kontrolsüzlüğün aralığından sokağa dökülüyordu... Delilikte, (eğer bu adam deliyse) dil kullanımı hangi eşikte gerçekleşiyordu? Adam poşeti koyduğu yerden aldı beş on adım ileri yürüdü. Bir araba galerisinin önünde durdu ve lüks arabalara bağıırdı. Bağıırırken ellerini, kollarını sallıyordu. Yaşlıca bir bey çıkarıp ona para verdi. O hiç paraya bakmadan yoldan geçen polis arabasına bağıırdı. Arabanın camını indirdim, kelimeleri daha net duyayım diye, bu kez ceketinin arkasına bağıırıyordu. Döndü, hızla geçen belediye otobüsüne bağıırdı. Ellerini etten top gülleleri gibi hedefine doğru fırlıyordu... Sanki birkaç güлле balçık gibi kulağıma yapıştı. Kulaklarımı doldurdu. Arabayı çalıştırdım ve o dikiz aynasında hâlâ bağıırıyordu...

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Edebiyatın gücü her zaman eserin gücü değildir

Edebiyata güç veren temel dayanak dönüp ona bakılma ihtiyacının önceliğidir.

Bir toplulukta, sadece edebiyat söz konusu olduğunda değil, asıl hayatın kritik dönemlerinde, yazara ve esere dönülüyorsa, edebiyat kendi gücünü elinde tutuyor demektir. Edebiyat, insan ve toplum adına, temeli estetik özgünlük ve özgürlük olan erke böylelikle kavuşur. Edebiyat eserinin estetik ve özgünlük değeri her zaman önde duracaktır elbet. Edebiyatı asıl yaşatan da bu olmasına rağmen edebiyat muhataplarının ona yönelip kulak vermelerinde görülür bu ihtiyaç önceliği. Edebiyat olgusal yalnızlığından çıkarak asıl etkinliğine böyle kavuşur. Kavuşmanın hızı, yöntemi, zamanı ayrı bir mesele olabilir. Asıl üzerinde düşünülmesi gereken değerdeki sürekliliktir ki edebiyat yaygınlık kadar etkinliğini de buradan kazanır. Ortada olmak, yazıda içselleşen değerle birlikte muhabata kavuşuyor olmaktır aynı zamanda. Bu ortadalığın belirginliği ve varoluşundaki irade gücü merkezden çevreye doğru olumlu şekilde genişler ve yayılır. Yazar özne ile muhataplar arasında karşılıklı etkileşim ve iletişim ağı da örülmüş olur önceliğin hızı sayesinde.

Türk edebiyatının geçmişi tam da bunun göstergesidir. Edebiyat kendi gücünü zamanla ve belli mücadelelerden geçerek kazanmış, ortak kültürel akışa paralel etkileme gücünü de beraberinde getirmiştir. Toplumu, iktidar bağlamında temsil eden odak, bey, paşa, padişah vs. özneler tarafından hep önde, değerli, saygıdeğer ve hatta bireysel olarak uğraşılmaya değer bulunmuştur. Edebiyatla uğraşan şairler ise her daim el üstünde tutulmuş, onların gücünden yararlanılma yoluna gidilmiştir. Klasik edebiyat asıl gücünü kendi özünden alır. O öz, asır asır bütün şairler yanında toplum adına tarih tarafından süzülüp doldurulmuştur. Toplum, onu yaşayıp hayatına katarken kendisine ait ortak değerlerden beslenir. Edebiyatın gücü şüphesiz, şairlerin bir yapıyı kurar gibi, taş taş, tuğla tuğla eser vermeleriyle hem de bu eserleri en üst derecedeki estetik değerlerle donatmalarıyla mümkün olmuştur. Ne var ki topluma baktığımızda edebiyata asıl gücünü veren şey tek tek eserlerin estetik değerlerinin ötesinde o değerın nasıl algılandığıdır. O algılayış edebiyatın gündelik gücünü oluşturmaktadır. Eğer öyle olmasaydı, o eserler, o kaynaklar bugün de ortada dururken aynı gücü ve etkiyi yine hissediyor olmaz mıydık? Ve gündelik güç eserden önce algıya dayanır. İnsan için çare olduğu kadar çıkış yolu da sunacaktır edebiyat.

Hacı Bayram Veli'nin bir şehre 'vardıkta' taş ve toprak arasında kendisinin de yeniden yapıldığını ama asıl yapının da kurulduğunu müjdeleyen şiirini hatırlayalım. Edebiyat, söz ve yazı ile bireyin ruhundan topluma doğru akmakta, toplumun en azından seçkin kuşağında temsil edilerek dönüştürücü rol oynamaktadır. Böylesi bir yapı kurulduktan sonra, iyi ile daha iyi, şaheser ile vasat ortak büyüklüğün yapısını kurabilmektedir. Geçtiğimiz günlerde, Elif Şafak, Siyaset ve Şiir başlıklı bir yazı kaleme almıştı. 'Hayatımızda şiire ne kadar yer var?' diye soruyor ve "Bizim için şiir bir "romantik uğraş" mı yoksa hayatın özü, büyü, ritmi diyebilir miyiz gönül rahatlığıyla?" diyordu. Şüphesiz yazının gerisinde, edebiyat ve özelde şiirimize hoyrat tutumumuz karşısında duyulan kırınglık hissediliyordu... Ve elbette verim yoğunluğu ile etki arasındaki çelişkiye dikkat çekiliyordu

Hayatımızın akışında şiir yeterince yoksa ne yapmamız gerekir ve sorunun temelini nerede aramalıyız? Bugün yazılan şiirin estetik değer eksikliğinden dolayı mı böylesi bir çelişkiyle karşı karşıyayız? Yoksa özelde ve daha dipte çok temelli bir mesele mi yatıyor? Ya da edebiyat özünü değişen algıların yedeğinde toplumun ruhuna nüfuz edemeyecek başka önceliklere mi devretti? Türk düşüncesinin ve edebiyatının yanında eli kalem tutanların nicedir bir kenara itip, edebiyatın gücünün topluma getireceği temel değerleri göz ardı edişlerinin neredeyse yarım asırlık bir geçmişi var. Çok basit bir örnekleme yapmak gerekirse, Akif veya Fikret her ikisi de estetik bağlamda büyük şairler olmadıkları halde etkilerinin yaşarlığını nerede aramalıyız? Dün ve bugün onları etkin kılan temel sebep acaba nerededir? Yüzyılın başında, edebiyatın gücü ile eserlerinin değeri arasında bir eşitlik sorunu varken bugün neden bu eşitsizlik değer yönünün etkisizliğine dönüşmüştür?

Türk edebiyatı kavramsal olarak dün çok güçlüydü. Algı açıklığı bunu sağlayabiliyordu. Divan Edebiyatı yıkılmıştı ancak yeni kurulmaya çalışılan edebiyat bütün cılızlıklarına rağmen, toplumun ve etkin çevrelerin şuuraltında asıl kültürel hazine olma etkinliğini sürdürüyordu. Edebiyat ve edebiyatçının sözü asıl mihenkti. Edebiyatı salt bir metin olarak algılamamanın, ona öyle yaklaşmanın elbette çok yararlı ve gerekli tarafları var. Edebiyat bilimi ile edebiyatın kendisi arasında ayrılan bir taraf da olmalı. Ancak edebiyatı sadece metne indirgemek toplumun kültürü adına travmatik bir tutumdur. Kaldı ki, Türk edebiyatı geçmişte sahip olduğu hak edilmiş değere kavuşmadıkça bugünkü yazgisından kurtulamayacaktır. Geçen hafta Hasan Bülent Kahraman'ın bir yazısında kavramsal olarak öncelikle ve önemle vurguladığı gibi bizde "Şairin kavgası şiirden öteydi ve Türk siyasal modernleşmesi şairlerin eseri"di"... Türkiye'de edebiyatın yeniden geri kazanacağı güç edebiyatın gücü olmayacaktır. Edebiyatın gücü sadece eserin gücü değildir. Daha da ötesidir.

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çenesiz insan hayal edilebilir mi?

Ufuk Bozkır 2009.01.10

O haberi okumadan önce çene benim de ikide bir önüme çıkar, aklıma göz kırpar, birkaç fırça darbesi attıktan sonra da ortadan kaybolurdu. Onun üzerine akıl yürütür, bazı eşyaları çene şekline dönüştürür, çenenin insan yüzüne kattığı birbirinden değişik ifadeleri yakalamaya çalışır, çenenin vücudun bir parçası olmaktan çıkıp sıfat derecesine evrilişini küçük hayret kıvrımlarıyla geçiririrdim.

Elimi çeneme götürür, uzun uzun düşünürdüm. Belki de tam zihnimde olgunlaştırmadığımdan olacak ötelerdim hep. Ama o, üstünde taşıdığı imgenin ve her gün hayata katılıyor olmanın verdiği güç ve etkinlikle mutlaka gündemime girerdi. Çene, benim gizli imgemdi. Çene, bir tür hayal dumanıydı, kokusunu duyup kıvrımlarını gördüğüm.

Ve bir pazar gününün geçişken tembelliği içinde gazeteler arasında gezinirken rastlayıverdim o habere. "Artık bir çenesi var!" başlığını taşıyordu haber. Her dilde noktalama işaretlerinin cümleye kattığı özel anlamlar vardır. İşte, bu haber tam da böyle, ünlemleri haliyle yazılmıştı. Belli ki, haberi yazan muhabir de bu işte bir başkalık bulmuştu. Çenesiz insan mı olurdu ki; şimdi çeneye kavuşmuş bir insandan söz ediliyordu. Gözleri görmeyen, kulakları duymayan, yürüyemeyen, konuşamayan insanlar için kullanılan sıfatlar mutlaka vardı. Dil, böylesi durumları karşılayacak kelimeleri bulmuştu. Peki şimdi ne denilecekti? Çenesi olmayan birisine ne sıfat takılacaktı? Çenesiz denilebilir miydi mesela?.. Üstelik, dilimizde çok konuşan birisi için kullanılan "çenesi düşük" sıfatı, karşı anlamda kullanılırken. Ve bir de insan yüzüne ait uzuvların hemen hepsi öz Türkçeyken. Ağız, avurt, boyun, burun, göz, kulak için hep öz Türkçe kelimeler kullanmışız, çene hariç. Farsçadan almışız onu. Ve enek demişiz ona. Ama o yaygınlaşmamış. Ama haber önümdeydi ve aynen şöyle diyordu: "Tıp dilinde 'otofacial sendrom' olarak bilinen..." diye devam edip gidiyordu. Demek ki çenesizlik diye bir hastalık vardı bu yeryüzünde. Hele dünyanın geniş ormanlardan yükselen türlü kuş ve hayvan sesleri gibi çenelerden yükselen seslere boğulduğu bir çağda çenesiz kalmak da ne demektir? Her yerde çalışan çeneler. Yeryüzü, çeneler ormanı sanki. Sözel gelenek yanı güçlü olan bizim kültürümüz çene etrafında yeni kelimeler üretmekten geri kalmamış. 'Çenebaz'dan tutun da çenesi düşük hatta çenesini bağlamaya kadar götürmüş anlam zenginleşmesini.

Düşündüm de insanın dünya kapısıdır çene. Hatta sınır kapısı. Bir şey onun eleğinden geçmeden önce insana mal olmaz, oradan çıkmadan da insana ait sayılmaz. Beslenmek mi istiyorsunuz; buyurun, çeneye kuvvet, önce çiğneyeceksiniz. Birine bir şey mi söyleyeceksiniz, açın ağzınızı, konuşacaksınız. Çenenizi oynatmadan, onu harekete geçirmeden bu dünyanın nimetlerini hakkıyla tadabilir misiniz? Vücudunuzun ihtiyacı olan günlük besinleri damağın bütün lezzetiyle hissedişini sağlamak için çenenin o akıl almaz gücünü devreye sokmanız gerekmiyor mu? Neredeyse insan vücudunda en güçlü kaslardır çene kasları. Çenede estetik gizlilik içinde dururlar ve insan yüzünün o güzelim çizgilerini tamamlarlar ama onların içinde gizli bir panter yatar. Gerektiğinde birden pençeleşirler. Alt çene üst çeneyle kenetlenir, insan vücudunun mucizevi gücüne dönüşür. Çenesi açılan adam kadar çenesi tutulan adam da bu dünyaya aittir.

Türkler, tabiatları gereği genellikle yumuşak ve yuvarlak çene yapısına sahiptirler. Yüzlerinin ifadesi çeneden ziyade yanaklardadır. Yüzlerce yıl, konuşmayı değil dinlemeyi, konuşamamak yerine susmaya mahkum olduklarından mı bilinmez, çeneleri yüzün içinde kaybolup erimiş gibidir. Daha çok Akdeniz havzasında toplanan milletlerin çeneleri öne çıkmış ve belirginleşmiştir sanki. İtalyanların çeneleri öne, aşağıya doğrudur. Ve sanki onlar susmaktan çok konuşmak için yaratılmışlardır. İspanyollar da öyle. Hatta Yunanlılar da... Değişik milletlerden bir topluluğa girdiğinizde, hiç dillerini bilmeseniz bile tahmin edebilirsiniz onları. Şamata çıkarır gibi konuşurlar. Tanrı'nın kendilerine armağanı saydıkları çeneleriyle marifetlerini göstermek için özel bir çaba harcarlar. Mitolojide çene nasıl karşılık bulmuş acaba?

Çenenin daha çok estetik tarafıyla ilgiliyim ben. Çene birer inci zirvesine benzeyen dişleriyle istirdyenin içindeki inci gibi saklar insanı. Ve çeneyi istirdyenin açıldığı vakit ikiye ayrılan kanatlarına benzetebiliriz. Ve insanın güzelliği fiziksel manada biçimli bir çene kadar o çeneden sarf edeceği sözlerledir. Diğer memelilerde hayatta kalmak, beslenmek için şart olan çene, insan için düşünmenin şartlarından sanki. Belki gazetenin haberindeki ünlem fiziksel anlamda "otofacial sendrom"a değil sosyal ve manevi sendroma yöneliktir. İşin aslı da bu değil midir?

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sanat hangi dille konuşur

Ufuk Bozkır 2009.01.17

Günlük dil sanatın sadece kabuğudur..Ağaca bakanın ağaçtan önce kabuğunu görmesi misali, sanat da ilkin herkes tarafından bilinsin, tanınsın, anlaşılır bulunsun diye önce günlük dilden çıkar. Bu çıkış özü değil daha çok zorunlu dışı karşılar. Nasıl kabuktan içeri ağaç başlarsa, sanatın da sesi içe doğru derinleşecek, ağacın görünmeyen bağları gibi kökleşecektir.

Asıl sanat odur ki hızını sokağın gündeminden, günlük olaylardan, o olaylar karşısında anlık duygulanmalardan almayan sanattır. Sanat, bir adım ötesini hesaplayan değil doğasındaki bir adım öncesi ve sonrasını bilinçle yaşayan ve yaşatandır. Bu bilgi ve bilinç olmasaydı kim inanırdı kışın çıplak kalmış ağacın baharda çiçek boranına patlayıp sonrasında da meyveye duracağına. Sanatın kaderi ağacın kaderi gibidir. Toprağa bağlı kaldıkça kendi doğasının hallerini müjdelemeyi sürdürüp gidecektir..Bu böyle olduğu halde neden ilk sıkışma anında onun konuşması istenir hatta konuşmamakla itham edilir?

Sanat ve sanatçı bir meydan tellalı mıdır ki dileyenin canı istediğinde ortalığa çıksın ve türlü ses oyunları ile etrafı yatıştırın, kulağa hoş gelen sözler sarf etsin sonra da bir el işaret ile geri çekilsin..Bu mu istenmektedir

ondan. Bu istek sanatın tabiatına uygun olabilir mi? Böylesi bir isteğin cazibesine kapılan sanatçı o gün için alkışlanıp itibar görse bile zaman karşısında dayanabilir mi, sesini yaşatacak asıl sese kavuşabilir mi? Geçmişin tecrübesine bakıldığında hayır, geleceğin yoluna bakıldığında yine hayır. Öyleyse neden, olaylar patlak verip insan acıya boğulduğunda, vahşet karanlıktan gün ışığına fırladığında gözyaşı sel olup aktığında hatırlanır sanat..Susmakla, güçlü haykırmamakla suçlanır sanatçı..Bu ülkede özellikle bu ülkede...İlk anda yakasına yapışılacak adam haline getirilir, öyle gösterilmeye çalışılır sanatçı.

Oysa sanatçının iki yönlü kudreti vardır; geçmişin bilgisi ve geleceğin öngörüsü. Hesapsızca bilir sanatçı. Rapor bilgisinin ruhuna erişemeyeceği bir bilgidir bu. Bilimin çözemeyeceği. Kuramların çerçeveleyemeyeceği bir bilgi. Ve öylesi bir öngörüsü vardır ki onun, buluttan süt sağıp gibi gökkuşağından söz açtığında, rüya görmekle, delirmiş olmakla, şairlikle sıfatlanıp nitelendirilecektir. Mevlana'nın yıkılan duvar hikayesinde anlatıldığı şekliyle ağzını her açışında bir topak çamurla sıvanacaktır da, gün gelip duvar yıkıldığında konuşmamakla, haber vermemekle suçlanacaktır. Sanatı ve sanatçıyı suçlamak, kestirme ve zararsız yoldur böylesi durumlarda. Olaylar olup biterken, bir yanda pekala içe işlemiş bulunan suçluluk duygusuna, sanat hemen ortak edilmekte öte yandan da sanatın vaktiyle konuştuğu hatırlanarak suçluluk bastırılmaya çalışılmaktadır. Böyle davranan insan, sanata ölmez bir malzeme olduğunu elbette hatırlamaz...Sırf bir yudum suda boğulup gitmesin, uzaktan gördüğü buz kütesini önce elmas zannedip sonra güneşin altında eridiğini görünce pişmanlık duymasın diye insan som bir dile konuşur sanat. Onun dili kir giderici değildir kiri ve temizi söylemektir.

Sanat acı duyar bilgisinden. Bilir ki yine kan dökülecektir. Yine çocuklar yataksız büyükler karmaşık kalacaktır. Aşka düşenin bal şerbeti neyine ki hırsının çağrısında yeme koşan balık sonunu düşünsün. Belki de sanatın acısı asıl buradadır ki sözlerinin hiç faydası yok. Ha acı söz ha kiraz şurubu. Ha badem çiçeği ha savaş siperi. Bir sigara dumanı kadar hükmü yoktur sanatın seslenişinin. Bunu görüp bilmiştir sanat. Kutsal metinlerin tekrarı gibi özü aynı kalan şeyleri anlatır sanat. Zaman ve kabile dini değildir ki kralın kutsal öksürüğünden kabiledaki kardeşin faiz zevkinden söz etsin. Ama konuşunca öyle bir çeker ki damarı kandan firavun imanı gibi yola koyulur insan. Aşk, iman, irade, cesaret, merhamet su olur akar..Ya sonra...Ya sonra..

İşte bunu bilen hep bilen hakiki sanat, yine önceden, başka başka sözlerle, gölge ışıkları ve çiçek sepetleriyle, isimleri değişse de özü değişmeyen hikayeler, şiirlerle konuşur, korkar, uyarır, sevindirir, yüceltir de, insan döner hiç bunlar olmamış, sanatın sesine kulak kabartıp yoluna gönül vermiş gibi kötülük günleri gelip çattığında gelip ona hesap sormaya kalkar...

Şimdi yakın ve uzak yerlerde insanın canını acıtan ruhunu burkan olaylar olup bitmekte ya, vaktiyle sanatın sesine kulak tıkayanlar, sanatı hayatının gündemine almayıp ona sırt çevirenler, hatta onu küçük görüp burun kıvıranlar feryat ve figana başlıyorlar. Oysa sanat hep önceden, öncelikle ve en uygun dille söyleyip duruyor olup biteni olup bitecek olanı. Dün, bugün ve yarın. Öyle oldu, öyle de olacak.

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Televizyon Yazarı

Ufuk Bozkır 2009.01.24

Bir süredir tanıyoruz onları. Hemen her gazetede bir tane mutlaka var onlardan. Her gün yazıyorlar. Elllerinde kahve fincanı, gözlerini bir kaplan çevikliğiyle ekrana dikmiş, kaplanın kuyruk sallayışı gibi tık tık fincanın

ağına vuruyorlar üzerlerindeki gerilimi dağıtmak için.

Ve birden atılıyorlar ileri doğru ve hızla dokunuyorlar yazı tuşlarına. Diziler, televizyon yöneticileri, programlar, kulis ve magazin bilgileri hemen her konu onların işi, onların takibinde. Bir tür ekran zabıtalığı. Akıl hocalığı. Yol ve yer göstericiliği. Bazen uzaktan kumandayı gece görüşü dürbünü gibi kullanıyorlar bazen de elektrik şalteri. Hatta sorgu lambaları gibi kullanımları da var. Eleştiriyorlar. Televizyon programcısı ve sunucusu, menajer, konsept danışmanı yine onlar. Sanki birer kılavuz kişiler. İzleyici kitle için programları izliyorlar, bilgi topluyorlar ve topluma sesleniyorlar. Televizyon tahlilcisi, meslek uzmanı, kanaat önderi yine onlar. Öyle mi? Peki öyleler mi?

Bugün, televizyon yazarlığı, spor yazarlığı, ekonomi analistliği, politika yorumculuğu kadar popüler neredeyse. Fakat, Türkiye'de toplumun ne kadarı bu yazarların değerlendirme ve yönlendirmeleriyle hareket edip kanal veya program tercihi buluyor bunu tam bilmiyoruz. Spor yazarlarının, ekonomistlerin, politika yorumcularının ilgiyle takip edildiğini, sokaktaki insan yanında konu aktörlerinin de onlara kulak kabarttıklarını gözlemleyebiliyoruz. Acaba televizyon yazarı da böyle midir? O, mesela bir sinema eleştirmeni kadar önemsenmekte mi? Önemseniyorsa bunun temelinde yatan değer duygusu tam olarak nedir ve ne olmalıdır? Öteden beri, biraz da zamana paralel olarak sinema eleştirisi belli bir saygınlık ve değer kazanmıştır Türkiye'de. İzleyicilerin büyük çoğunluğunun yazılan değerlendirmeleri dikkate aldığı biliniyor. Sinema dünyası kadar izleyiciler de önemsiyor bu eleştirmenleri. Ancak sinema eleştirmenlerinin popülerliğiyle onlarınki eşit değil şu günde.

Televizyon yazarlığı daha yeni bir kavram ve yeni bir meslek. Özellikle özel televizyonların yaygınlaşmasına paralel olarak belirmeye başladı. Hatta gazete ve televizyonların aynı yayın grubunda toplanmasını da takip ederek daha bir belirginleşmişti bu yazarlık türü. Geçmişine şöyle bir baktığımızda mesleki bilgi ve yazarlık yeteneği taşıdığı pek söylenemez. Magazin yedeğinde, onun arka bahçesinde yeşermişlik izlenimi ve gerçekliği taşıyor aynı zamanda. Türkiye'de günlük gazetelerin daha eski ve köklü bir geçmişi olmasına rağmen medyakritik diyebileceğimiz gazetecilik eleştirisinin de yeterince gelişmemiş olması ilginç değil mi? Böylesi bir açılım daha sonrasında bu tür geçişkenliklere el vermez miydi acaba. Ve bizde böylesi bir televizyon kritikçiliğinin öne çıkması hem medyada hem ülkede yaşanan değişimlerin ruhuna ilişkin aydınlatıcı ve karakteristik veriler taşıyor mu?

Televizyon yazarlarının üslupları en genel anlamda bir dil tadından mahrumdurlar. Türkçe yazmak, gramere uygun cümleler kurmak değil maksadım bir türe ait yaratıcı vasattan uzak kalmaktır. Etki bence gündeminden değil yazının ruhundan ve ufkundan gelmelidir. Şahıslar üzerinden konuşan bir televizyon yazarlığı kendi olgu ve kavramlarını üretemez. Gelenek kuramaz. Ağız kavgası ve taraf olma handikabından kurtulamaz. Bugün, televizyon ortamının, sermaye, sosyal ilişkiler ve toplum genelinin ilgi yoğunluğunu bünyesinde taşıması, kendi içinden kalite getiren televizyon eleştirmenleri yetiştirmeyi de gerekli kılmaktadır. Televizyon yazarlığı gelecekte, eleştirmen kadar 'supervisor' bir niteliğe bürünmelidir. Bugünkü yazarların televizyon sektöründe çalışan insanlar bakımından yadsınamaz bir gerçekliklerinin olduğu gözlemlenebiliyor. Bu halleriyle zaten magazin ile sektör yazarlığı arasında gidip gelen bir karaktere sahipler. Televizyon yöneticileri, programcılar, yapım şirketleri, dizi oyuncular, reklam verenler bu yazarlarla daha yakından ilgileniyorlar.. Ya da yazdıklarına şöyle bir bakmadan edemiyorlar.

Bir sinema eleştirmeninin film çekmesi, iyi oyuncu olması, görüntü yönetmenliği yapması veya senaryo yazması gerekmez. Ama bir filmi iyi yapan şeyin ne olduğunu sinema tarihi içinden de bakarak bilmesi gerekir. Bilgi, özellikle izleyicilikle birleşir ve yönetmeni de, oyuncuları da izleyicileri de yönlendirip geliştiren bir bileşime kavuşur. Elbette bir filmin tekilliği, sinema dünyasının yıllık film hacmi düşünüldüğünde, televizyon yazarlığının zorluğu ile mukayese edilemez. Televizyon yazarlığı bambaşka bir meslektir. Farklı ilgi ve birikimler

yanında gazeteciliğe ve televizyonculuğa yakın ilişkiler yeteneğini de gerektirir. Türkiye'deki televizyon kanallarının sayısı göz önünde tutulduğunda her şeyden önce sağlıklı bir izleme yapıp yapılmadığı sorusu kendiliğinden ortaya çıkar. Kaplan sürünün ortasında hangi ava atılacağını şaşırabilir. Ancak bir ağaç yüksekliği onu daha doğru hedefi seçmeye götürür. Ve böylesi bir tutuklu halleri var televizyon yazarlarının. Şahıs dilinden şahsiyet eşiğini geçememiş haldeler.

Televizyon yazarları bir programın temel yapısı hakkında ne kadar bilgi sahibidirler? Dünya ve ülke televizyon tarihi bilinmeden biraz da geçmişin süzgecinden geçmeden sağlıklı yorumlara varılabilir mi? Bilgiyi besleyip geliştirecek tecrübe ve birikim okunabilir mi bugünkü yazılardan? Televizyon dünyası yanında kitleyi yönlendirip eleştirecek, öneride bulunacak, tarafsız kalabilecek mesleki özgürlük, genel kültür, yazarlık yeteneği ve estetik algıya ne kadar sahip yazarlarımız. Bu soruları sormak ve üzerine düşünmek sadece onların sorumluluğu mu? Vakit geçmeden, ekran erimeden... Daha zekâ dolu. Daha içten. Bilgi yanında insanlık ve mesleki dürüstlük. Sonrası, özgürce atılım.

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Üniversite öğrencisi

Ufuk Bozkır 2009.01.31

Hiçbir öğrencilik dönemi geri gelmez. Üniversiteye ilk adımını atmış kişi bir eşiğin önündedir. Arkasında mavi bir gökyüzü kadar parlak bir geçmiş, önünde ise hareket halinde gümüş bir sis yumağı. Arkası sıvazlana sıvazlana sevgi ve destek sözcükleriyle yolu açıla açıla gelmiştir o eşiğe.

O noktaya kadarki zorluk, hayatın değil eğitim sisteminin sonucudur. Oysa, üniversitenin önünde o başka bir varlık olarak dikilmektedir. Üniversite artık biyolojik çağın bitiştir. Başlayan zihinsel bir zamandır. Akıl çağıdır. Eylem ve yol çağı. Alın kemikleri bingıldak dönemini tamamlamıştır. Üniversiteye başlayan bir genç, enerjisinin sadece yön değil nitelik de taşıdığını fark edecektir yavaş yavaş. Birey olmak ihtimal ve hedef değil zoraki gerçekliktir artık.

Zaman zaman üniversitelere gitmeli. Koridorları, dershaneleri, kütüphaneleri, yemekhaneleri, bahçeleri dolaşıp gözlem yapmalı. İlk hissedilecek yerden göğe doğru yükselen, eğriler çizerek sağa sola dönen, anahtar deliklerinden geçip denizin ya da uzun kırların üstünde eriyen ses ve davranış enerjisi olmalı. Hayatın altın anahtarını parlatan ışık kaynağına erişmişlik edasıyla konuşur üniversite. Durmadan konuşur. Melankolik değildir üniversite öğrencisi, atılgan ve serttir. Alnına konan gerginlik bilmenin değil biliyor görünmenin çizgileridir. Kayıtsız kalamayacağı, dünyaya müdahil oldukça orada bulunacağı duygusuyla doludur. Hocalarına sorulan soruda meraktan çok meydan okuma vardır bu sebepten. Sordukça sallanan bir binaya benzer zemini dolu mu boş mu bilmeden. Büyük romanların içinde yer alışı, insanlığın kazısı adınadır. Roman, üniversitedir.

Üniversite kapısına gelmeden önce eğitim sistemleri bütün öğrencileri hemen hemen aynı bilgilerle donatmak isterler. Bir uzun çizgiye getirilir milyonlarcası. O çizgiden sonradır ki asıl ayrışma başlayacaktır. Ayrışan sadece fakülteler değil bölüm bölüm yetenekler, mizaçlar, rüyalar, hedefler ve mesleki yatkınlıklardır aynı zamanda. Üniversite öğrencilerinin çoğu bilerek, isteyerek ve planlayarak görmeye başlar önünü. Mühendisin aklı hesapların aralığından kendi odasına kayar. Tıp öğrencisi bir kadavranın başında hayat elbiseleri dike zihninde. Mimarın uykuları hayal bahçelerinin uçuk tasarımlarıyla doludur. Belki biraz sosyal bilimler

bölümlerinde okuyanlar hesap yapamazlar, meslek geleceklerini kolaylıkla somutlaştıramazlar. Ancak asıl yaratıcı fikirler, soruyu alışılmışın dışına götürenler de onlardır. Üniversite sosyal bir mahşerdir.

Kahvaltı masasında gazetesine göz atarak çayını yudumlayan bir üniversite öğrencisi, aynı masada oturan ortaöğretim çağındaki kardeşinden ne kadar da farklıdır. Bedenin yaşa getirdiği etkiden çok gazetede dolaşan gözün önceliğidir o. Hayretten ziyade daha başka ne beklenirdi, bak bunu düşünmüştüm özgüvenidir zeytine uzanan eldeki kararlılık. Tam olmasa da kazanılmış yarı özerklik aile içinde yeni bir dil de geliştirecektir ona ilişkin. O artık tam yönlendirilip yönetilecek özne olmaktan sıyrılmakta, beklenti ile hafiften tatlı korkular içinde göz ucuyla günbegün yoğrulmaktadır.

Üniversite öğrenciliği olağanüstülüktür. Sökük bir elbiseye anlam katar. Mantık yan batmış gemide yol alır. Giyim tarzından yeme içme tercihlerine, zihinsel dönemeçlerden gönül akışkanlıklarına, rüzgârın şaklattığı bir gül kırbağı gibi karanlıkta ışık arayışlarına kadar sarar ve sürükler. Fikirler orada pekişir. İdealler kök bulup yön kazanır. Kişilik kendi yatağına kavuşur. İsyan bedeninin ve dilin dışına taşar. Hüküm bir yumruk gibi sıkılır. Ülke bilgisi, cemiyet duygusu, hak, hukuk ve adalet ete kemiğe bürünmeye başlar. Üniversite öğrencisi bu yıllarda bulur şairini, önderini, okuyacağı gazeteyi, yürüyeceği yolu. Kendi sesinin son tonunu.

Bir ülkenin geleceği üniversite öğrencisine biçilen rolde değildir. Onun nasıl bir üniversitelilik süreci geçireceğine ilişkin ona sunulan çerçevededir. İlk sınırsız bir özgürlük. İlk o, çünkü o yaşta özgürlüğün balını tadamamış bir genç ileride belini doğrultamaz. Ve sonrası sonsuz bir hoşgörü. Bilgiye ulaşması için gerekli bütün yolları kısaltan, onu hayattan koparmadığı gibi kitap ve kürsü bilgileriyle bunaltıp boğmayan bir sistem. Elbette sosyal imkanları gelişmiş eğitim ortamları. Ancak sınav korkusu ve işsizlik kâbusuyla eldeki enerjiyi tüketmeyen bir merhamet ve ileri görüşlülük... Bakalım dünyaya. Model tam da bu değil mi? Üniversiteyi bir hayal sitesi kadar bir büyük gerçeklik olarak da tasarlamak değil mi? Asıl üniversitede insan evrimini tamamlamaz mı?

Onların sıra dışı cümlelerine sessizce gülümsüyor ve kulak veriyorum. Neredeyse bir toplumu üniversitenin bahçesine göndermeli. İnsanın ve ülkenin değişimini asıl onların tercihlerinde yakalamalı. Dünlerde çok şüpheli, hiç sevgisiz öğrencilikler geçirenler, bildiklerini de yazık ki üniversiteden tam öğrenemezler. Ama her zaman yarın dününden daha yakındır değil mi? Üniversite de o eşiktir zaten...

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni Türk edebiyatı tarihinin ana konuları

Ufuk Bozkır 2009.02.07

Türk şiirinin yaşayan en yakışıklı şairi kim? Türk edebiyatının gelmiş geçmiş en güzel kadın yazarı kim? Yüz metre yarışı yapılırsa hangi edebiyatçımız dünya rekoru kırdı? Yunanlılara en uzun dili hangi yazarımız uzatmıştır? Size göre en uzun boylu genç yazar kim?

En akıllı romancımız kimdi peki? Bir oturuşta en uzun kebabı hangi yazarımız yiyebilir? En iyi ve hızlı söven Türk yazarı? Şimdi doğmamış ancak gelecekte en büyük olacak yazarımız kim?

En uzun atlayan, en yüksek sesle konuşan, en büyük ayak numarasına sahip, en iyi musluk tamir eden, en etkili heyet diyen, söğüt altında en uzun uyuyan, aylardan şubatı en çok seven, en vatansever, en hain, en düş kurucu, en iyi yüzen söyleyin bakalım kim, kim kim? Urfa'ya bir edebiyat otobüsü kaldırılacak olsa, şoförlük kabiliyeti en üstün yazar hangisi olurdu? Ve en Türk, en Ermeni, en Kürt, en Rum kim?

İşte listemiz, işte katılımcılar ve işte sonuçlar... Armağan olsun. Armağan olsun. Tekrar armağan olsun. Unuttuk ya da unutacağız sanmayın. Annesinden doğar doğmaz ilk şiirini yazan ilk ben diyen şairimiz kim? Uluslararası Avrasya Maratonu'na en çok katılan yazarımız kim? Ağzında tuttuğu kaşıktaki yumurtayı düşürmeden en hızlı ve en uzun mesafeyi yürüyen yazarlarımızın listesi.

Bugüne kadar en yüksek miktarda telefon faturasını hangi şairimiz ödemiştir? En çok sevgilisi olan şairimiz kimdir peki? Bağlandığı yalan makinesinde kendisine yöneltilen bütün sorulara doğru cevap veren geleceğin beş büyük eleştirmeni kim? Giydiği kot pantolonu üzerinden hiç çıkarmaksızın yıllarca yaşamayı başaran yazarlarımızdan ilk yirmisi...

Florinalı Nazım'dan sonra, kendisine Türk Şiir Kralı unvanını verebileceğimiz yaşayan beş büyük şairimiz. Çin'de düzenlenen uluslararası şiir okuma yarışmasında, Çince okuduğu şiir, Çin Seddi'nden daha uzun olan modern ilk şairimiz sizce kim? Geçmişte yaşamış en yoksul 25 Türk yazarı. Vermediği bahşişler, aldığı hediyelerden daha yüksek meblağlar tutan efsanevi 10 yazarımızın listesi.

Yırttığı şiirlerin sayısı yayınladığı şiirlerinin sayısından çok olan 100 büyük Türk şairi kim? En çok uçağa binen 50 Türk romancısı. Heykeli dikilmesi gereken 15 tiyatro yazarımız. Çıkardığı dergilerle ülkenin kâğıt tüketimine katkıda bulunmuş ilk 10 editör... Ve en uzun burunlu ilk 25 öykücü. En dedikoducu, en gammaz ilk beş eleştirmen...

İşte balıklardan en çok kayabalığı(iskorpit) seven en büyük eleştirmen. Ve işte en kırmızı yanaklı 10 genç yazar. En dindar yaşlı 60 edebiyat araştırmacısı. Kızkulesi'nde en uzun süre yaşayan en kısa boylu 40 öykücü. En zengin ayakkabı koleksiyonuna sahip en yaşlı ilk on kadın yazarımız. Hayatında hiç berbere gitmemiş en uzun bacaklı 30 Türk gezi yazarı.

Girdikleri yarışma programlarında bugüne kadar en yüksek para ödülü kazanan ilk 80 yazarımız. Bugüne kadar televizyon ekranlarında en uzun süre gözüken ilk 20 şair. Ellerinin içi en hızlı terleyen yaşı otuzu geçmemiş ilk 23 yazar. Pazar günleri en sık muhallebiciye giden ilk 10 muhallebi sever eleştirmenimiz...

Romanlarında en çok gramer kusuru işleyen ilk beş büyük romancımız.. Şemsiyesinin kenarı kafasından daha küçük ilk 22 şair. Gece lambası yakmadan uyuyamayan ilk elli büyük öykücü. Bugüne kadar kendisine yöneltilen her soruya sorudan daha kısa cevap veren en büyük Türk şairi kim? Şiirleri bestelenmiş, dillerden dillere dolaşmış ilk 15 şairimiz. Genç kızların isimlerini defterlerine yazdığı ilk 9 şairimiz...

Bel ağrısından yere yığılıp da en uzun süre yerde yatılı kalmış yazarımız. Hiç Türkçe yazmadığı halde yaşayan en büyük yazar olarak kabul görmüş ilk sekiz romancımız..

Gittiği lokantada hamsi ile kalkan balığı arasında tercihte bulunamayan ilk beş öykücümüz. En sarhoş, en kaba, en küfürbaz, en tanrıtanımaz, en babayiğit, en parlak dişli, en mangal yürekli, en bıyığı uzun, en çenebaz, en ...en...en...

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yutkunmak

Ufuk Bozkır 2009.02.14

Boğazımdaki saplantıyla uyandım.Sanki bir ardıc kıymığı gırtlığıma batmıştı. Vücudum boğazımda daralmış, bükülmüş ve paslanmıştı. İstanbul'dan Alplerin ortasında göllerin deniz hükmü gördüğü yerlerden birinde yorgunluktan bitkin düşmüş kendimi uykunun merhametine bırakmışım.

Hiçbir beklentim yoktu. Ne yaşamak ne yeni bir yer görmek heyecanı. Yeni ve farklı olan tek şey düşünmemek, kendimi alabildiğine hislerimin dışına çıkarmaktı. İsteğim buydu da.. Şehri köprülerle birbirine bağlayan geçişler, yukarılardaki coşkulu kar kümelenmeleri, köşeleri karaltısıyla aşındırmış kışlar, bankaların ışıklı tabelaları ve bütün dünya markaları.. Daha doğrusu vitrinleri. Dünya burada ne dünmüş ne bugün ne de yarın olacak.. Soğuk yalnızlığından bile bir hayat kültürü çıkarmış burada. Dağlara çıkmak, her biri birbirinden ilginç kayak kıyafetleri içinde, güneşin kristalize ettiği karlardan aşağılara kaymak. Kayarken de belki dünyadan çıkmak. Ya da dünyanın sahibi olduğu zannına varmak. Bütün bunların benim üşümüşlüğümlle, boğazıma saplanan şeyle ve düşüncelerimle bir bağlantısı var mı? Neden olsun ki.. Ben de tuttum bilmeden bir gün önce kayak kıyafetlerinin ve malzemelerinin satıldığı bölümleri gezdim. O uzayda yürüyormuş duygusu veren ayakkabılara, özel pantolonlara, gözlüklere ve kayak takımlarına baktım.

Yoksa bu saplantı, bu boğazımı soğuk bir vida gibi sıkıştıran şey oradan mı geldi? Dün bütün gördüklerim dönüp dolaşıp paslı ve kalın bir vida şekline büründü de boğazıma mı oturdu? Bunu bilebilir miyim? Ama hissettiğim şey sanki üstümdeki yorganı sıyırdı, beni ayaza attı sonra da boş bir teneke gibi gecenin uğuldayan soğuğuna bıraktı. Ayaklarım tenekeden kaz ayakları gibi kaldırım taşlarına değdi. Ve belimde mermerden kütleler. Aslında her şey bu kadar karmaşık olmayabilirdi. Zihin oturup geriye doğru çalışır, ayrıntıları gözden geçirir sonra da ileriye doğru doğruları ve yanlışları ortaya çıkarırdı. Bu boğazıma çöken pası giderir miydi bilinmez ama en azından korkularımı engelleyebilirdi..

Yutkunamamak. Bütün ızdırap buydu. Vücudum boğazımda iflas etmişti. Yutkunamıyordum. Yutkunmak istedikçe boğazımda kalın ve bükülmez bir kemik parçası hissediyordum. İnsan başına henüz böylesi bir hal gelmeden günde kaç kez yutkunduğunu bilmez, hatırlamaz, umursamaz. Ama bir kere o derde müptela oldu mu, dünya bir kapı gibi iyice sıkışır, sokaklar bedenin geçemeyeceği kadar daralır sonra da ağır ağır sizi boğmaya başlar. Sanki boğaz insanın dünyaya aidiyetinin geçididir. Oradan kendisine girer. Çıkar. Yaşar. Yaşatır. Boğazımızdan geçengirÇatlasa... Buhar olup şu yakındaki göle karışsam.

Gecenin bu saatinde telefonum çaldı. Bir hayat umuduyla telefona sarıldım ve o anda başka bir gerçekle karşılaştım. Boğazımdaki geçit konuşmama izin vermiyordu. Sanki beden kendi kurgusunu işletiyor ve beni sınıyordu. Öyle ya yutkunamayan bir boğazdan ses nasıl çıkabilirdi? Bu boğazıma çöken şey bana ne söylemek istiyordu? Gerekirse sesini de elinden alırım seni sessiz bırakırım mı demek istiyordu? Sesini kaybeden birisi diğerlerinin dünyasına nasıl dahil olabilirdi? Böylelikle kendi bedenim beni hem kendimden hem de çevreden koparmak mı istiyordu? Yoksa telefonun çalışı da mı bir hayaldi? Elimle boğazıma dokundum. Yumuşak dokunuşlarla onu avutmaya çalıştım. Burnum yerine ağızla nefes alıp vermeyi denedim. Bir süreliğine de olsa yaşadıklarımı unutmaya çalıştım. Sanki biraz işe mi yaradı ne? Derken, yeniden o iğneli kapak açılıp kapandı. Keskin bir diş dilime battı... Boğazımı kapladı kar fırtınası.

Sabahı beklemek her zaman umut işaretidir. Sabah duygusu olmasaydı muhakkak kendi zindanımızda boğulurduk, çıldırırdık. İlk ışıkları fırsat bilip pencereyi açtım. Bu şehirde hava bile donmuştu. Kütle halinde giriyordu pencereden içeriye. Ve iki buz kütesinin birbirine çarpması gibi bir duyguya kapıldım. Birbirini çizen iki buz kütesi. Hemen aşağıya kahvaltıya koştum. Sıcak çay. Kahve. Fakat o da ne? Asıl büyük zulüm beni

bekliyormuş. Sıcak çaya iştahla sarılan el bir dilim ekmek bir parça peynir karşısında çaresiz kalıyor. Boğaz çok dikenli bir çalılık gibi ellerimi, dizlerimi kanatıyor çiziyor.. Ve bedenin hafızası kendisine yeni yollar arıyor. Korku halinde, heyecan zamanlarında, kızgınlık ve kontrol anlarında insanın gelip boğazında düğümleniyor. O düğümü bir küçük yutkunuş çözüyor, sıkışan boğazı rahatlatıyor..

Kalktım yeniden sokağa çıktım. Toplantıya katılacağım binanın asansöründe boğazımı inceledim. İnsanelmam bir horoz ibiği gibi öne çıkıp gerilmişti. Katıldığım toplantı boyunca sık sık insanların boğazlarına baktım. Onların yutkunuşlarını gözlemledim. Düşüncelerin, duyguların ve beden sağlığının dönüp dolaşıp nasıl o boğazdan yol aldığını hayretle yaşadım. Yutkunmanın kitabı yazılabilir mi diye hayaller kurdum.. Zor da olsa bir kez daha yutkundum. Normal bir insan gibi yaşarken yutkunmak mucizesinin güzelliğini hayal ettim.

Çok uzakta, yiyecek ve içeceklerin türü, ağızdan çıkan kelimelerin uçuculuğu ve düşünüldüğünde boğaz ne müthiş bir şeydir. İşte o pas duygusu, o vida, o burgulu geçiş bana bunları telkin etmeye çalışıyordu. Vardığım her sonuç gittiğim her düşünüş beraberinde yeni yutkunuşları çağırıyor yutkunmak istedikçe vücudum kasılıp daralıyordu. Bir kova su diyorum, bir kova kaynar su bulsam da ağızmdan yavaş yavaş döksem ve karnımı bir su bidonu gibi doldursam. Bu boğazımdaki buz çözülse.

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Televizyonda maç izleyenler

Ufuk Bozkır 2009.02.21

İnsan boynuyla maç izler mi?Ya elleriyle, dizleriyle, dudaklarıyla, burnunun ucuyla, sesinin tonuyla ve omuzlarıyla?

Televizyon başına geçmiş bir fanatik bu hareketlerin her birisini birlikte yapar. Günler öncesinden hazırlar kendisini. İşleri hızlandırır. Görüşmeleri bitirir. Öncelikleri değiştirir. Zihninde rakip takım dahil kadrolar kurar. Dakika dakika gol tahminlerinde bulunur. Hayaline inanır. Onu sever. Çok özel bir an konumuna yüceltir maç saatini. Eğer evinde seyredecekse kendi özel gösterisini sunmak için çok yakın dostlarını çağırır. Dışarıda bir yer istiyorsa arkadaşlarını ayarlar. Bu tür bir an için, hazırlıklı benzeşlerini harekete geçirir. Günlük hayatın akışı böylelikle kural ve yön değiştirir. O biricik yeni zaman etkinliği toplumsallaşır veya sonuna kadar bireyciliğin düğününe indirgenir. Maç maç olmaktan kopar, kanın akışı, kalbin atışı olur. Futbol sahası onun yüzü, top kafasıdır artık. Mahşer kurulur. Kalk borusu çalar.

Böylesi bir kendinden geçmişlik haline bürünmüş birisine sakın soru sormayın. Önünden geçmeyin. Tuttuğu takımın aleyhinde konuşmayın. Telefonla aramayın. O artık bu dünyaya ait değildir. Boy boy ekranların karşısında, mağaradan sızan ışığın duvara yansıttığı o ölümsüz metafor altında kendi hikâyesini yazmaktadır. Ekran ya da perde teknik bir yüzey değil, çok geride, insanın ayağa kalkış günlerinden kalma öyküleri zamana paralel olarak yansıtan bir tür ruh süzgecidir. Gerilen kaslar, alna vuran öfke, yüzü boğan mutluluk gülüşleri, gol anında istemsiz ayağa fırlayışlar, gol diye beyaz kuyunun dipsizliğine bağırışlar birer sözcüdü aslında. Ki insan kendi adına böylelikle de söz alır.

İnsan insanın kurdudur ya, nerede yeni bir zaaf veya ihtiyaç belirir, ihtiyacı ayrıntıya boğmanın cilasını geliştirir insanoğlu. Sadece maç izleme saatlerine göre düzenlenmiş yiyecek içecek mekanları, üretilmiş ve reklamlarla tanımlanmış yiyecek ve içecekler, kıyafetler, aksesuarlar, oturma koltukları, teknik menüler, özel ekranlar, ses düzenleri, mekanlar. Maç olmadığı vakit sessizliğe ve anlamsızlığa bürünen şekiller. Sunumlar. Dil. Üslup. Fiyatlandırma. Hoşgörü. Ritüel. Vs. vs. İstanbul, Ankara, Adana, G.Antep, Niğde, Muğla, Kars.. İl il, ilçe ilçe.. Her yerde. Sezon süresince. Düşünülmüş, planlanmış, düzenlenmiş, stadyumlardan daha iç, daha gerçekçi... Evlerde de, işyerlerinde de...

Geriye çekilir onları seyrederim. Şişen boyunları. Bir horoz ibiği gibi kızaran kulakları. Tavus kuşu gibi kabaran omuzları. Vurulmuş boyun gibi düşen omuzları. Kemirilen tırnakları. Savrulan bacakları. Kucaklaşan bedenleri. Koşu çıkışına hazırlanan atletler gibi öne uzatılan boyunları. Kurulan cümlelerdeki alt dili duyarım. Çeşme ağzı gibi coşuşları. Çatlayan toprak gibi yana atılışları. 'Ver bir sigara' değişleri. Yarınki toplantıda bekleyen alın toslayışları. Kadınları ve çocukları böyle ayinlere dahil etmenin gizli gurur okşayışları. Bedenin sırf bu anlarda büründüğü arkaik kalkanı. Yanındakiyle bir olmanın o tuhaf dizilimini. Kurgunun akışını. Kağıtların üst üste yıkılışını. Sesli bir kader sesini. Sessiz bir çılgılık yumaklanışını. İnsanın meslekten ve isim yükünden kurtulup kırılmaya hazır yumurta gibi meydanda kalışını...

Sabırlı ile sabırsız. Sakin ile heyecanlı. Umut ile umutsuzluk. Şişenin dibine çökmüş yalnızlık tortusu ile kendisine pek güvenen kuşkonmaz dalına tüneme sevdası bir kez daha dışarı çıkar. Her şey öylesine gündelik, öylesine insani ve öylesine renkli gözükür ki, ben de, ben de böyle olmalıyım, heyecan ve tutkuyla akışa katılmalı, hayatın bir parçası olmalıyım diye düşündürür. Bu yüzden çoğalır. Türer. Biçimlenir. Takım sayısı arttıkça, gazeteler, televizyonlar, sokak, mektep ona çalıştıkça o da manevi olduğu kadar maddi bir meşruiyet de kazanır..

Boynunu, avuç içlerini, odaları, duvarları, kuruyemişleri, dostlukları, zamanı, zafer duygusunu, mevki ihtiyacını, rahatlama isteğini, taraf olma duygusunu yekpare bir vücut halinde ekranın başına koyar insan. Kendisi olarak içindeki öteki ile iç içe oturur. Onun burnuna dokunur. Sırtını sıvazlar. Kendisini sever. İltifat edip küfre boğar. Ekran karşısında kendisinden geçmiş maç kovalayan birisi, avın kokusunu yakalamış tazıdan farksızdır. Ne çalılık dinler ne uçurum. Zaten maç doksan dakika hayal sonsuz değil midir?

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir dal kırık mimoza

Ufuk Bozkır 2009.03.21

Eskiden mimozalara ne kadar da uzaktım. Hiç gitmediğim ülke konuşmadığım dildi onlar. İsmi ilk duyduğum vakit şaşkınlığa karışan küllenmiş bir yabancı bulmuştum içimde. Neydi mimoza, kimdi, kimin ağacı, kimin mevsimi ve kimin çiçeği? Nerede açardı ve benim için ne anlam taşıyabilirdi?

Ta ki, o güne, hayatımın bir ağaç dalı gibi kırılıverdiği zamana değin. Ve aslında, insan pek çok güzelliği kendisinden çok dostlarına borçludur ya ben de mimozayı bir dostuma borçluyum. Filibe sokaklarında, bizi

dolgun meyveleriyle kendisine çeken bir dal kirazı çılginca eğdiğimiz günü borçlu olduğum o ayrıntı ustasına...

Mevsim, marttan nisana doğru evriliyordu. İstanbul, bir türlü zevkine varamadığı kış uykusundan tedirginlikler içinde uyanmaya çalışıyordu. Baharın sesi, şurada burada boy atmaya çalışıyor, üç beş sahipsiz bülbül sesi çatlamış ağaç kabuklarına çarpıyordu. O vakitler televizyonlardan birisinde, hayata dair hemen her konunun işlendiği bir kuşak programı vardı ve o programın içinde tarihçi, gurme, şikemperest, seyyah, rehber, kültür adamı ve aşk ehli o dostla çekimler yapıyorduk. İlk durağımız, Osman Hamdi Bey'in Eskihsar'daki müzesinin hemen yakınında, ömrünü sümbüllere adanmış bir İstanbul beyefendisinin evi, bahçesi olmuştu. (Bilenler, Osman Hamdi Bey'in Mimosalı Kadın tablosunu elbette hatırlarlar). Sümbülün ne tür bir çiçek olduğunu, masaların üzerine düşen eflatun ışıklardan bir kez daha anlayacaktım... Ve, İstanbul'un çevresini kuşatan çiçek tarlalarını da yeniden öğrenecektim. Fakat bütün bunlarda yine bir normallik vardı. Her bahar kanat kanat şehrimize geri dönen leylek kümeleri gibi bir şeydi.. Fakat mimoza, mimozalar?

İtiraf edeyim ki, o dostla, o ana kadar sadece birer tanıdık idik. O beni duymuştu. Ben onun yazdıklarından haberdardım. Ama, bir mecliste birbirimizin seslerini işitememiştik. Kulaklarımız yabancıydı. Ses tonlarımız da öyle. Sanırım ilk adımı ben attım ve üzerimdeki, koyu bordo süveteri çekimlere renk katsın diye ona giydirdim. Sonra da, nefis Karadeniz yemekleri yapılan bir yöre lokantasında karınlarımızı doyurduk. Kültürel ilgiler ve yemek bizi daha da birbirimize yakınlaştırdı. O konuştu ben dinledim. Ben sustum o konuştu. Tam da sıra, onlara, mimozalara gelmişti. Özellikle, Maltepe civarındakilere vurgu yapıyordu. Belki hafif yamaç ve yamacın rüzgârı daha bir gür ve alımlı kılıyordu mimozaları. Mimoza, aklımı serinletiyor merakımı kurcalıyordu. Tam çekimler bitip de ayrılmak üzereyken çok trajik bir olay oldu. Arkadaşımın anlattıkları aslında tamamen nezaket ve incelikler etrafında örülüyor, mimoza bir incelik abidesi olarak vasıflandırıyor ki...

İşte o zaman her şey bir dal mimoza gibi kırılıverdi. Sonradan beyaz ve menekşe türü renklerinin de olduğunu öğreneceğim o güzelim ağacın yanındaki duvara çıktım ve bir dal mimozayı kırıverdim. Dayanamadım. Kendimi durduramadım. Hoyratlık etmekten kendimi alamadım. Heyecanımın kurbanı oluverdim. Dostumun yüzündeki eyvah duygusunu bugün bile yanık bir hatıra olarak hatırlıyorum. Çünkü, benim bu hareketimle bütün incelikler suya düşmüş, dün bir şehir ağacı, şehir çiçeği sayılan mimosanın bugünün çarpıklığı içinde nasıl da değer yitimine uğratıldığının adeta somut bir göstergesi oluvermiştim. Fakat işte, o kırık dal, toprağın sürülerek altüst edilmesi gibi bizim dostluğumuzun perçin noktası oldu. O, benim o anımı ben de onun o telaşını hiç unutmadım. Ve kırılmış bir dal mimosanın, daha da hassaslaşıp büzüldüğüne şahitlik edince kederim daha da arttı. Hakikatte, bütün görkeminin arkasında büyük bir hüznü saklar gibidir mimozalar. Hüzne bahane arar gibidir onlar. (Selim İleri isminin küstüm çiçeği olduğunu söylediğinde hiç şaşırmadım) Işık çiçeğidir. Geceyle birlikte yapraklarına kadar büzülüp hüznülenirler. Doğan gün o sarı hüznü yeniden neşeye döndürür.

Şimdi, neredeyse her mevsim, özellikle kıştan bahara yol alırken özel bir dikkatle mimozalara bakarım. Diplerine gider o minik minik ve top top sarılıklarla bezenmiş latif çiçeklere kulak veririm. İçten içe özür dilerim. Beni kabul etmelerini isterim. O titrek ve kuşkonmaz bitkisi görüntüsü taşıyan doygun ve tel tel yeşil yapraklarını incelerim. O yapraklarda bir Filiz Akın içliliği ve güzelliği bulurum. Duvarların, evlerin arasından zamana gururla gülümseyen o mayhoş sarıda teselliler ararım.

Fakat insan uslanır mı? Bir kere tattım ya bir dal kırık mimosanın aşkını, dün sabah bana kahve içmeye gelen arkadaşlarımdan birine yalvardım, senin evin önündeki mimosadan bir dal getirir misin diye. O da gönlünün bütün cömertliğiyle bir dal değil de sanki bir ağaç getirdi odama. Şimdi ona bakıyor ve yeniden yaşıyorum. O kırılmış daldaki türküyü dinliyorum. İstanbul içinde ve İstanbul'a karşı.

Değişmek büyük soru

Ufuk Bozkır 2009.03.28

Değişime direniriz...Yalnız biz mi öyleyiz? Hayatı kuran temel kanunlardan birisi midir direnç?

Dal, eğilmek istemez. Su, yön değiştirmeye karşı koyar. Ateş, sönme taraftarı değildir. Duvar yıkılmaya, elma dişlenmeye, kaynamış süt soğumaya, bir kuru dal rüzgârda sürüklenmeye direnç gösterir. Maddenin direnç kanunu kendi doğasının bir sonucudur da insanın direnci hangi kanunun eseridir? Kuşu uçmaktan engelleyecek bir gerekçe bulamayız. Kuş uçarak kuş olur da, insan, yeryüzünün bu en hareketli varlığı, her şeyi değiştirme hakkını kendisinde bulduğu halde niçin kendi değişimine karşı çıkar, direnir, isyan eder? Su aktığını, rüzgâr estiğini, dal eğildiğini, kuş uçtuğunu, elma dişlendiğini, duvar yıkıldığını bizim bildiğimiz haliyle bilmiyor olmakla mı bizden ayrılır? İnsan bile bile mi değişmeye karşı çıkar, değiştirme müptelası kesilmişken? Bilmek yüzünden mi asıl aşılmaz setleri insan örür değişmek konusunda?

Fiziksel değişimin olumlu yüzüne estetik diyoruz. Sesin belli bir yenilik içinde, ilkel bağlamından koparak yeni anlamına kavuşmasına müzik dediğimiz gibi. Müzisyen, yeteneği ve duyuşu gücünde doğada ham halde gezinen ve başlangıçta kendisine direnç gösteren sesleri dal dal eğip bir ses demetine dönüştürmüyor mu? Mimar bir binayı kurarken, demirden çeliğe, taştan mermere, camdan ahşaba nice malzemeyi belli dirençlere rağmen estetik bir üsluba kavuşturuyor mu? Ya da tam tersinden baktığımız zaman kopuk ve anlamsız hatta rahatsızlık verici ses topluluğuna gürültü demiyor muyuz? Gürültü de gerçekleşirken belli dirençlerden geçmiyor mu? Ya binalardaki şekiller, onların sokak sokak, şehir şehir dağılışı? Onlar da bir direncin sonucu değil mi? Gözün ve ruhun direnç levhasında çarpışmıyorlar mı?

Dişlenen bir elmanın dişe gösterdiği direnç, kulağa gelen müzik şaheserinin kulak zarıyla karşılaşmasına benzer. Ormanda yürürken duyduğumuz kuş sesleri ruhumuzu okşar. Ya kurt uluması? O da var değil mi? Orada da başka bir psikoloji devreye giriyor ya... Bir heykeltıraşın mermere attığı çekiçteki direnç ile müzikten hiç anlamayan yeteneksiz birisinin elindeki tokmakla davula vurması bir değil. İnsanın macerası, insanın arayışı, insanın öyküsü, insana rağmen ve insanı aşan bir düzlemde mi gerçekleşmektedir değişim olarak? İnsan ile değişim birbirlerinin rakibi midirler ki, karşılıklı çelik pençeler gibi birbirlerine karşı dursunlar? İnsandan başka değişime hakkını verecek, değişimi tanımlayıp anlamlandıracak başka bir varlık mı var?

Toprağın hafızası olmadığı için alışkanlıkları da yok. Kendisinden daha sert metal karnına batınca açıyor kucağını tohuma. Hatta akli olmadığı için hesap bilgisi de. Çürütmeyi geçirmiyor aklından o tohumu. Eşya, zaman ve hayatla ne alıp veremediği var insanın? Durmadan kanunlar yapıp kurallar koyuyor? Sonra da koyduğu kurallara inanıp tapma yoluna gidiyor. Mermer ne kadar sert, ateş ne kadar yüksek olursa olsun onu parçalayacak bir ince damar bir büyük su bulunuyor da insanın bu tarihsel kalıtını çözecek, eğip büküp yumuşatacak bir yol bulunamayacak mı, bulunamadı mı hiç? Hayatı değiştiren insan, neden özüne direniyor, özün merkezine inişi engelliyor, düzen fikriyle akli çeliyor?

Öyle mi peki, gerçekten öyle mi, insanın gün içinde biçilen kumaşlar, tartılan altınlar, verilen sözler, içilen sular boyunca akan eylemleri zamana paralel olarak bir daha geri dönülemez şekilde perçinlenip dokulaşırken ve aslında insan, dünün yüküyle yarının kapılarına omuz verip dayanmışken öyle mi bu? Su bile, tabiatının uçuşunu şekilden şekle, mekandan mekana yol alarak gerçekleştiriyor mu? Dün yağmur olan yarın sis... Gelecek zamanda kar veya bir ölünün dudağındaki bir damla su?

Değişim, geri dönülemez bir yazgı değil mi? Bir ihtiyarın buğulu gözlerindeki geri değişmemek hüznü silinebilir mi? Yanmış bir meşe dumanındaki o gri koku? O da mı bilmektedir? Ya da insanda değişimi okuyabilecek nice dil kabiliyeti olduğu halde o dili konuşmaktan uzak durması... Görmek için de. Bakmak için de. Üç lale soğanı sanki çok evelden bilirmişçesine günü gelince baş uzatmaz, açılıp saçılmazlar mı? Gül dirensedi tomurcukta kalmaya, ona hangi ismi verecektik? Ya bu ayak direyip değişmeyen insanoğluna?

"Evet, değişmek." diyor Turgut Uyar, "Anamlı bir yaşama için değişmek. Bu bir ölüm kalım meselesidir."

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Birden patlayışı lalenin

Ufuk Bozkır 2009.04.11

Hiç birden patlayışını gördünüz mü bir lalenin?.. Ya da binlerce lalenin bir sabah hep birlikte uyaniverişini dünyaya. Ben kışın son günlerinden beri onları bekliyordum. Hayal gücümü devreye sokuyor, geçmiş yılın renkleriyle kendimi avutmaya çalışıyordum. Yine gelecekler miydi?

Şemsiyeler gibi renk renk, şekil şekil aramıza karışıp açılacaklar mıydı? Kış bitip bahar yaklaştıkça umudum arttı. Beklentim çoğaldı. Uzun uzun toprağa baktım. Ses var mı diye kulak kesildim uyanıp gelen yeni zamandan. Anne karnında büyüyen bebek gibi değildi onlar. Bekleyişi kendi içinde saklı tutuyor ışığını birden yayıveriyordu. Cömertçe. Kısmadan. Coşkuyla. Nitekim yine öyle oldu. Yine patlamadan önce doygun burunlarını göğre doğru uzattılar sonra da o muhteşem şehrayını başlattılar. Şehrimize geri döndüler.

Şehrimize dedim ya, bilerek söyledim. Kır çiçeği değildir lale. Şehre doğrudur o. Bütün anlamını şehirle birlikte bulur. Hatta bulmuştur. Doğudan batıya, İstanbul'a doğru gelişen bir aşktan söz edilebilir pekala. Buluşmadan. Kavuşmadan. Bekleyişten. Ürperişten. Şiirden. Ve bu şiir, dönem dönem renge, ebruya, şiire, desene, şarkıya dönüşür, evrilir. Lale, kırların açık yalnızlığından, şiddetinden kurtulur, evine, bahçesine, sembolüne geri döner.

Öyledir bu öyle olmasına lakin, hakikatte göçmen bir çiçektir lale. Onun göçmenliği tarihinin özelliği olmaktan, coğrafyalar değiştirmekten değil kendi içinden gelir. Lale, kendisinden kendisine göçer. Gözlerini yalnız kendi görmesi için günü geldiğinde, canı istediğinde açan güzeller güzeli gibidir. Kimseye teslim olmaz. Kimse onu teslim alamaz. Kimse onu teslim almayı düşünemez. O kendi kanunlarını kendisi kalarak koyar, iradesini yapraklarından nice albenili çizgilerine kadar kendisi sergiler.

Lalenin macerasını karanlık odalarda arayanlardanım. Eski kaynaklarımızda, onun sayfa sayfa rol alıp hüküm vermesinden gizli gizli sevinç duysam da, laleden bahseden bir mısra kulağıma çarptığında eğilip yeniden yeniden o gizli sesleri dinlerim, lalenin mevsimler boyu saklı kalıp kendi bükasına çekilişini görmezlikten gelemem. Abartı sayılmasa onu çiçeklerin mistiği sayacağım ama, biçimindeki şuhluk dilimi bağlıyor. Hele melez melez serpilişi yok mu işte o da aklımı karıştırıyor. Ama, o uyku, o çekile çekile yeniden boy verme duygusu canıma dokunuyor, hep dokundu...

Binlerce lalenin patlayışına şahitlik ediyor İstanbul son yıllarda. Her yer lale. Sokaklar, parklar, bahçeler, yol kenarları, çiçekçiler lale. Bir tür iyi niyetli popülariteden, moda zamandan pekala söz edilebilir edilmesine ama, sanki bütün bu görüntüler, bu patlayışlar, bu sergilenişler lalenin o kendiliğini, asıl lale olma halini ortaya döküp çıkaramıyor. Her birimizin içinde birer ayrı lale uyuyor ve yılın bu mevsiminde patlayıp açılıyor, bize o

kemiğimize işleyen şarkısını mırıldanıyor sonra da bir gece vakti göçüp gidiyor. Vedalaşmadan. Söyleşmeden. Özlem gideremeden.

Laleye nasıl hürmet edildiğini herkes bilir. Avrupa'nın dillere destan lale tutkusu da dillendirilir. Fakat lale doğuludur. Doğunun toprağını eme eme yazmıştır boynuyla seceresini. Özellikle Hollanda gibi ülkelerde örneklerini gördüğümüz lale açılımlarını hayranlıkla izleyip takdir etmenin, yer yer hayıflanmanın bir anlamı elbette bulunabilir. Laleye asıl macerasını katan da ondaki doğulu aşk tutkusudur. Kimse böyle isimlendirmemiştir onu. O aşkla yaşıttır. Aşkla eşit. Doğu şairlerinin aşk susuzluğuyla onu kadehe benzetmeleri başka hangi sebebe dayansın ki. Yine harflerindeki sembolik değerlere dayanarak kazandığı tasavvufi yorumun kökeninde de yine aşk vardır. Baharın çoklukla aşk mevsimi olduğunu dillendirir dururlar şairler, romancılar, sanatçılar hatta psikologlar. Halbuki bahar kopuşların ve ayrılıkların mevsimidir. Göçüşlerin. Lale tam da bu göçüşün en çarpıcı örneği olarak hızla girer hayatımıza ve derin bir yarayla aramızdan ayrılır. Macera onun özlenmesinde, ölümsüzlük iksirine sanki sahip olmasındadır. Gül den tam da bu noktada ayrılır. Gül baştan sona bir sabır çiçeğidir. Bu yüzden bilgedir. Yalnızdır gül. Yapayalnız. Lalenin yoktur tahammülü yalnızlığa. Elele tutuşarak açarlar bu yüzden ama tektirler. Gençtir lale. Gül ise, hep düşünceli. Köklerinden katmer katmer açılışına kader bilgeliğini sergiler gül. Bir gül kütüğüne uzun uzun bakın. Orada nice yaşlının yüzünü görürsünüz. Oysa lale öyle mi, o ömrünü hemen bütün ihtişamıyla tamamlamak ister. Genç gelir. Genç gitmek ister. Boynu vurulmuş, yaprakları dökülmüş halini görmemek için, bu halini yok saydığı için geriye, kendi yumrusuna saklanır, aslına geri döner, yumru olur, yumru kalır.

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kitaptan kopmak

Ufuk Bozkır 2009.04.25

Yazar kütüphanesizliğe mahkumdur.Öncelikle kütüphanesiz ortamda doğar. Canı pahasına biriktirdiği kitapları gün gelir hayat elinden alır. Bahtsızdır yazar.

Yalnız. Kitapsız bir dünyaya doğarken nasıl yapayalnız ise, bir bir kitap toplarken, onları büyük bir tutkuyla okuyup hayatına katarken de öyle. Kitap karşısında, dışarıdan bakıldığında korumacı gözükür ancak onu ilk fırsatta gereksiz görüp ortadan kaldırmanın iştiağıyla doludur toplum geneli. Kitabı değil, kitabın ismini sever. Kitabı korumayı değil onun getireceği havayı önceler. Okullarda, evlerde, kütüphanelerde, kimsesiz, suskun ve mağluptur kitap.

Boğazıma demirden bir kütle oturuyor. Parmak uçlarım titriyor. Anılarım yangın ortasında kalıyor. Daha da ötesi, kaburga kemiklerim bir bir yerinden sökülüyor. Taş taş kurduğum bina yine taş taş yıkılıyor. Pencereleri, çatısı, merdivenleri yok oluyor. Hele evimin eşiği, o serin taşlık duygusu . Kavurucu güneşe karşı meydan okuyan ebedi serinlik basamağı. Parasızlık günlerimde, kalbimin tutuşmuş bir tutam otun arasında kavruluş saatlerinde, dünyaya meydan okuyarak, hayata sarılarak, hayattan kaçarak, bulduğum saçaktı kitap. Öylesi bir noktaya varmışım ki, okuduğum kitaplar kadar var sayıyordum kendimi. Varsaydım. İnandım. Yeniden inandım.

Ellerim raflara uzanırken ne hissediyorum şimdi. Evlatlarını bir bir ölüme gönderen babaya benziyor olabilir miyim? Sevgilisini boşluktan aşağı iten bir çılgına? Bir bahçıvan olmadığım, güllerin dikenlerini ayıklamadığım, dalları kesip budamadığım da ortada. Yaptığım bir temizlik değil. Çaresizlik. Başımın üstünde kırk yıldır dönen kötülük kuşunun fermanını boynuma geçirışı. Göğün alçalıp kararması. Kitaplarımdan ayrılmak zorunda

kalışım. Evimin beni dışarı çıkarışı. Üst üste özenle yığılmış oyun taşlarının fiziğin kanunlarını zorlayışı ve son taşla yıkılıp gidişi. Gecenin ilerleyen saatlerinde, sabahın alacasında, günlerdir kalkıyor onlara bakıyorum. Raflardan indirip yere koyduklarıma, raflarda bıraktıklarıma. Onlar bana bakıyorlar ben onlara. Tasnif ediyorum onları. Bazılarından değil çoğundan ayrılışın azabını yaşıyorum.

Seçme imkanım olsaydı her şeyin kitap olarak tasarlandığı bir evde yaşardım. Bina veya ev, kitap gibi gözüksün, odalar kitap dolu olsun, pencereler, mutfak, masa her şey kitabı çağrıştırsın, ağaç ve kitap, yazı ve mürekep, hayal ve hakikat, şiir ve müzik, toz ve çevrilen sayfa sesi hepsi hepsi orada yaşasın, toplansın, ses alsın ses versin. Böyle söylerim ama, gerçeğin hayalden daha kalıcı, daha sert ve çarpıcı olduğunu da bilirim. Değil, kitaptan bir ev, kitap dolu bir oda bile çoktur bana, imkansızdır ve imkansız oldu. Bir bibliyofil değilim, köşe bucak kitap peşinde koşmam. Tek isteğim, hayattan söke söke kopardığım, göz nuru döküp, sayfa sayfa hayatımı kazandığım kitaplarımla baş başa kalabilmek, onlarla kurduğum dostluğu devam ettirebilmek. Evet dost kalmak ve dost hürmetini yaşatabilmek.

İşte şimdi, son birkaç haftadır, sökülüp yırtılar bir fotoğraf albümü, son kopyası da kare kare yok edilen bir film gibi, yere düşünce eriyen kar taneleri gibi kitaplarım. Onları ayırıyorum. Onlardan kopuyorum. Onları birbirinden koparıyorum. Onları evimin hafızasından çıkarıyorum. Ne çok ben varmış kütüphanemde. Her kitapta, seçtiğim, sakladığım, okuduğum her kitapta ne çok ben varmışım. Çoğu imzalı. Onları ne yapabilirim. Onları gönlümün hangi kuyusuna sarkıtabilirim?. Kimisi beni sevenlerin imzalayıp gönderdiği kitaplar, kimisi benim imza kuyruklarına girip imzalattığım kitaplar. Bu kadar zalim misin hayat, bu kadar sahipsiz mi bırakacaktın beni ve çaresiz?

Yoksa bende mi bir küskünlük, bıkkınlık, zayıflık var. Ne yapıp yapıp onlardan kopmamanın bir yolunu mu bulmalıyım? Yakın uzak çevreme yalvarıp yardım mı istemeliyim? Peki bugüne kadar yaptığım ne? Hep onları korumak, hep onlarla yaşamak, üstlerine titremek olmadı mı? Yazarını kitapsız ve kütüphanesiz bırakan zamanın hiç mi suçu yok. Sokağın. Hayatın. İnsanların. Nereye gidiyor şimdi kitaplarım? Üstlerinde göz ışığım. Sayfalarında parmak izlerim. Satırlarında kitapların yazmadığı yan hayallerim, akıl edişlerim....

Omuzlarım daraldı. Göğsüm sıkıştı. Nefessiz kaldım. Aynaya bakmaktan korkuyorum. Sanki bir suçlu var ve duvara sinmiş bana bakıyor. Kitapların arasından çıkan unutulmuş mektuplar, altı çizilmiş satırlar, not kağıtları, adresler, telefon numaraları..Bir kitap sadece kitap değil ki..Okunan bir kitap insanın da tarihi. Ve kitabından kopan bir insan tarihinden de kopmaz mı? Dün gece, alaca karanlıkta, kitaplarımdan birine rastladım. Hayli yaşlanmıştı. Sakalları ağarmış, hüzün yüzüne bir dağ sisi gibi çökmüştü. Selam verecek oldum cesaret edemedim. Zaten, ayaklarına baktım çıplaktı. Sesimi duymazdı. Kulakları erimişti. Elleri sadece elleri bir kuşun ayakları gibi küçük ve dokunaklıydı. Nasıl alışıcağım bu yeni zamana. Şimdi her biri, ben yaşadıkça bir şekilde önüme çıkacak ve benimle konuşmayacak. Ben de, benimle konuşamayacağım....Ayrılık bitmeyecek. Kar gibi kapıma yığılacak.

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bıyık

Ufuk Bozkır 2009.05.09

Gözümün önünden hareketli resimler geçiyor. Ya da hayal ediyorum onları. Hayalimi seviyorum. Kurduğum resimler, söylemek istediğim sözü genişletiyor, kanatlandırıyor. Bazen gözlerimi yumuyorum. Bazen hayret

etmişçesine iyice açıyorum onları.

Fakat ne hayal ettiğim resimler ne de çıplak olarak gördüklerim gerçek dışı değiller. Hepsi, canlı, hayatın içinde karıncalar gibi dolaşıyorlar. Ellerime, omuzlarıma tırmananlar, duvarlara sebepsizce asılanlar, reklam afişlerine, televizyon ekranlarına yansıyanlar da var. Hatta fotoğraflar onlarla dolu. Vesikalık, toplu çekimler. Doğum günü kutlamaları, hasta ziyaretleri.

Dün aynayı elime aldım. Boş yere, artık orada olmadıklarını bile bile, oradaymışlar gibi, yüzüme baktım. Dudaklarımı yukarıya kaldırdım. Kendimi çağırdım. Gelmedi. Bu gelmeyiş, zihnimde bazı şimşeklerin çakmasına yaradı. Sonra yan odaya geçtim. Bulabildiğim eski resimlerime baktım. Şimdikinden daha kilolu, yanakları tombul, göbek biraz öne çıkmış. Gergin. O yüzümdeki, üst dudağıma kara bir kelebek gururuyla konan ve hiç de gitme heveslisi olmayan şey, daha yaşlı gösteriyormuş beni. Sinirli. Çok büyümüş. Kendisinden ayrı. Kopuk. Sonra döndüm, iç içe, yeni kurgu denemelerine uğramış zihnimin içinde, düşündüğüm, açıklamak istediğim, içimde konuşmak istediğim şeye daldım. Yine resimler. Yine görüntüler.

Semt kahvelerinden birindeyim. Bir köşeye çekilmiş dünyadan kaçarcasına kağıt oyunları oynayan insanlara bakıyorum. Özellikle bakıyorum. Alınlara. El, parmak hareketlerine, çene oynatanlara, oflayıp puflayanlara. Boynunu gevşetenlere. İki de bir anlaşılmaz ünlemler halinde sevinç ve hayıflanma sesleri çıkaranlara. Ama o, sağ eliyle bir kediyi, bir bibloyu severmiş, okşarmışçasına elini dudağının üstündeki nesneye değdirene, onun hazzıyla masadan, zamandan, hayattan uzaklaşıp gidene. Sanki kuyuya düşmüş de, ona, o ipe sarılmış. Bırakmak istemiyor. Okşadıkça, Ballard'ın romanlarında anlattığı türden ince bir şiddetin dayanılmaz zevkini yaşıyor.

Hepsi bu kadar olsa, belki içimden kurtulup çıkacağım. Kitaplara bulaşalı, sinemaya, kurguya müptela olalı, tiyatronun tozlarını, resmin gizli ışıklarını görelili beri, huzursuz ve mutsuzum. Kırılışım beni ayakta tutuyor. Diri. Solgun dirilik. Ve her şeyi birbiriyle irtibatlandırmak, büyük kurguyu, asıl öyküyü yakalamak istiyorum. Beş yaşında takıldığım, etkisinden kurtulamadığım, zihnimde evirip çevirdiğim, kendimce eklemeler çıkarmalar yaptığım bir fotoğraf var. Bu fotoğrafın ilk dikkat çeken tarafı çerçevesi. O güne kadar görmediğim, insana, tuhaflık karışımı çekici bir cazibeyle gelen bu çerçeve bende, Nuh'un gemisinin çatıldığı ağaçtan koparılmış duygusu verirdi. Sağ alt köşesinde, İstanbul, Küçükpazar'da yapıldığını yazan bir ibare vardı. Ve o resmin ortasında, çoklukla Meşrutiyet devrinde örneklerini gördüğüm türden bir adam vardı. O, babamdı ancak babam mıydı? Öksürürken, sofrada ekmeğe uzanırken, uyurken, gülerken yaşayıp gördüğüm kişi o değildi, yine dudağının üstündeki, doğudan batıya kıvrılarak uzayan şey, başka bir izi gösteriyordu. Biryantinle uçları sivriltilmiş, özenle yukarı kıvrılmıştı. Biraz, o yılların Yeşilçam kahramanlarına özenme mi vardı ne? Çok sonra, parodiye dönüştürerek kurtulacaktım, o fotoğraftan uzayıp da boynuma dolanıp beni boğmaya çalışan nesneden. O erkek ipinden. O övünç tekerinden. O erkekten erkeğe düşen kalıttan.

Ergenlik gelip çattığında, yüzümde, burnumun altında o belirginlik artmaya başladı. O belirginliği artırmak, altını çizmek, görünür kılmak ne kadar da önemliydi. O, öne çıktıkça ben de öne çıkıyor, değişen sesim gibi onda da bir erkekleşme hissediyordum. Sıklaşma arttı, gürleştirdi. Yüzümü değil, gözlerimin ışığını değiştirdi. Yıllarca da asılı kaldı. Onunla ne zaman baş başa kalsam, kurtulma, ayrılma, uzaklaşma hissine kapıldım. Ama başaramadım. Ta ki, mecbur kalıncaya değin. Bu yüzden olacak, kamyon şoförlerinin özellikle seçtiği mekanlarda, onların hep bir koldan, ağızları, çeneleri, saçları geriye iterek hareket etmelerinde varlığa ilişkin işaretler buldum. Pek fiyakalı sanatçı pozlarında, sosyal veya dini gerekçelerle şekillenip düzlenişlerinde de satirik olduğu kadar düşünölesi taraflar görürüm.

Dünün dünyasında, o doğanın olduğu kadar hayatın da bir gerçeğiydi. Sosyal bir alışkanlık, hatta zorunluluktan. Onsuz kalmak, kimlik değiştirmek, meydan okumak, onun kültürel karşılığını yok saymak demekti. Bugünün

dünyasında ise estetik, modernlik sosyolojik hatta karşıtlıklar kadar psikolojik seçişlerin bir yansıması. Gerekli olup olmaması değil, niçin var olduğu ve neden var olmaya devam edeceği ilginç. Sinemada, muhallebicide, berber koltuğunda, yüzleri bir fiyonk gibi bağlayan, erkeği biçimlendirip göstergeleştiren o şeye hayret etmeye devam ediyorum. Resimleri, görüntülerin, ışıkların altında, seslerin çemberinde yan yana getiriyor, gerçeğin birer soyutlamasına çeviriyorum. Resimlerden çizgilere, görüntülerden düşüncelere dalıyorum.

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Pazartesi, ikide bir evleri yoklayan büyücüye benzer

Ufuk Bozkır 2009.05.23

Pazar akşamından kapıları zorlamaya, zilleri çalmaya, perdeleri dalgalandırmaya başlar. Mutfaktaki suda sebepsiz çalkalanma, banyodaki sabunlarda kendi kendine sebepsiz köpürme.

Herkesi varlığına alıştıran bu cadı, doğudan batıya rüzgarın da etkisiyle yayılır, seslerin arasına karışır, özel işyerlerine, devlet dairelerine, öğretmenlerin not defterlerine, işçilerin kirli elbiselerine, bürokratların kravatlarına, annelerin henüz yıkanmış bulaşıklarına, reçel kavanozlarına yapışır, her yerde her an uçup kanatlanmayı bekler. Eski değil yenidir o. Hatta modern zamanların yeni ve etkin öznesidir. Pazartesi, bu haliyle günlerden bir gün, haftanın ilk günü değil de, geleceği beklenen ilk depremdir sanki. İlk kötü haber. İnsan davranışlarının gelip düğümlendiği yer. Sanatın aralık kapısı. Unutulmuş eski diş ağrısı.

Kutsal kitaplar, masallar, mitolojiler gün isimlerinden söz açmaz. Genel zamana işaret eder. Pazartesi, modern çağın anlatımında önce zamana ait gerçeklik, sonra da imgesel bir değer kazanır. Kırmızı Pazartesi, G.G. Marquez'in kalemile renklenir. Ve Turgut Uyar ise bambaşka bir ses getirir Her Pazartesi'yle. Tipik ve vurucu bir anlatım çevrimidir gün ismi çerçevesinde. Sinemayı, romanı bu bağlamda merak edip deşmek ayrı bir mesele ancak son zamanlarda değişik yüzler halinde karşılaşıyorum onunla. Çokça şaşırtıyor beni. Kıvraklığına, oyunbazlığına söyleyecek laf yok. Geçen pazartesi orta yaşlı bir hanımefendinin eteğine takılmış onu sürüklemeye çalışıyordu. Kadının yüzüne kireç rengi bir hava vermiş, yetişmek denilen şey bütünüyle etrafında anafora dönüşmüştü. Elektrik süpürgesi gibi emiyordu önüne gelen her şeyi. Sonra, dalgalandırıyor, savuruyor, tozu dumana katıyordu. Her şeyi bir kenara bırakıp, ona el uzatmak zorunda hissediyordunuz kendinizi. Bunu yaparken, aslında sadece o kadını değil bütün zamanı kendisine çekiyordu. Herkesin içten içe taşıdığı korkuyu pekiştiriyordu. Pazartesi, böylelikle telaş, yetişmeme korkusu olarak gösteriyordu kendisini. İlk yüzlerinden birisiydi bu ve pazartesi bir yerlere yetişmek, geç kalmak demektir.

Zihnimde günlerdir pazartesini bir civa yumurtası gibi taşıırken, okuduğum son kitaplardan birinde rastladım ona yeniden. Bir yandan Çehov bir yandan O. Henry bir yandan da Orhan Duru çağrışımlarıyla dolu genç bir yazarın kitabında. Yazar bir karyolayı anlatılıyor, karyolanın hafızasından hareketle, pazartesi sabahları, yatağından kalkıp kurtulamayan, yatağını anne karnına benzeten genç bir adamın öyküsünü biraz psikolojik ancak çok ironik bir dille anlatılıyordu. Ben de kalktım, bütün bunlar benim de yatağımın başına gelebilirmiş gibi kulak verdim yatağıma ve onunla konuşmaya çalıştım. Ne var ki bu konuşmanın pazartesi olmamasına özen gösterdim.

Rüzgarın, ağaçların, çimenlerin, duvar resimlerinin, parklardaki oturma yerlerinin, vapur bacalarının, tarihî yapıların pazartesi ile olan ilgilerini, ilişkilerini elbette merak ederim. Ve zihnim, beni onların yerine geçirerek şaşırtıcı oyunlar oynar. Sözelimi, pazartesi sabahları, henüz girilmemiş bir havuzun, kendi dibinden yüzeyini

görüşünü, görmek isteyişini ve taptaze yalnızlığının keyfini çıkarışını yaşarım. O havuz benmişim ve içime girecek ilk kişinin, sokağa adını atan ilk kişiyle bir olup zamanı başlatacaklarını varsayarım. Pazartesi sabahlarını ilgisizce izleyen Beyazıt Yangın Kulesi, Sultanahmet'in şadırvanları, Kızkulesi'nin en uç noktası, Haydarpaşa Garı'nın iç merdivenlerini hayal ederim. Kuşların ve hele neden ise, en çok da karganın gözüyle bakarım şu pazartesine. O herkesin bildiği ve her zaman kötüyü örneklemek için kullanılan tarih artığı kuşu belki bu yüzden pazartesi yüzünden düşünölesi bulurum. Vah ki, pazartesi bir karga olabilir mi?

Ne çatısına konsun ister insan bir karganın, ne de ağacına.

Ama karga bu, zamanın köhneliğini simgelercesine, hayatın devam ettiğı gerçeğini vurgularcasına her yerde ve her zaman kendisini gösterir, kanat çırpır. Günlerin günah keçisi pazartesi, kuşların günah keçisi karga ile benzeşir, bir olur. Kayıp giden otomobillerin teker izlerinde, bankaların, borsaların, okulların, kışlaların giriş kapılarında bekler pazartesi elinde şaşmaz bir saat. O gün oradan geçemeyen sanki geri düşecek, hayattan silinecektir. Kara pazartesilerle doludur borsaların tarihleri. Öğrenciler pazar gecesinden sürdürdükleri uykusuzlukla sınavlara girerler ve korktukları başlarına gelir. Muhabirler pazartesi toplantılarında sigaya çekilirler. Patronlar en çok pazartesi günleri gergindirler. Pazartesi, hızla gara yaklaşan trendir.

Pazartesi yüzleriyle karşılaştığımdan söz etmişim ya, bir kediyle bir pazartesinin ne ilgisi olabilir diye hiç düşünmemiştim. Bu pazartesi, erken kalkmış, evimin çok yakınındaki iş yerine yürüyerek gitme kararı vermişim. Hava biraz soğumuştı. Ayaklarımdaki isteksizlik, pazartesi gününün o çalışkan şehir gürültüsüyle tam bir zıtlık oluştuyordu. Aklım, dün gecedен şampiyonluğu son saniyelerde yediğı golle ezeli rakibine kaptırmış, çocukluk tutkusu takımımın yenilgisini düşünüyordum. Birden o tırmalayıcı sesle irkildim. Yönsüz bir yaşlı kadın sesi, bir kedinin yalvaran çığlığına karışıyordu. Şu sözünü ettiğim, büyücü kadın, elinde ışıklı bir sopa, hafta sonunun bütün istifini yüklenmiş çöp yığınının ortasındaki kediye azarlıyordu. Kaç kez söyledim, pazartesi sabahları bütün çöpler benim, bir daha görürsem buralarda, minikliğine bakmaz, kulaklarını çekerim, diyordu. Bir ara geri dönmeyi, yatağı uzanıp gün boyu uyumayı düşündüm, karyola hikâyesini hatırlayınca bundan vazgeçtim.

Dünyanın her yerinde bütün insanlığı sokağı döken pazartesi, bir gün adı olarak, insanın ortak korku aynası olmuştu. Dağınık saç, uykusuz göz, tutkulu yüz, kırık diş, sağa yatık omuz, üst dudağın iç titreyişi, önceden yapılmış hesap, sıkılmış diş gıcirtısı, iş korkusu, başarma isteğı, öne geçme zorluğu, zaman darlığı, iktidar cılası velhasıl ne kadar insan tortusu, kan vuruşu varsa onun adı oluvermişti. Ve dünyanın en çok birbirine benzeyip yaklaştığı gün olarak, damarlarda akışını sürdürüyordu. Her pazartesi. Aynı pazartesi.

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sınavdan çıkacak bir çocuğı beklemek

Ufuk Bozkır 2009.06.13

Bahçede altı tane ıhlamur fidanı var. Henüz patlamamış çiçekleri. Yan yana dikilmişler özenle. Kim bilir kimler dikmiş? Hava sıcak fakat arada bir çıkan esinti körpe yaprakları dalgalandırıyor. Az önce herkes buraya akıyordu benim gibi.

Mayalanmış sözcüklerle son taktiklerini fısıldıyordu her biri. Çocukların yüzlerindeki aldırılmazlık havası belli ki stresin ağırlığındandı. Ben hiçbir şey söylemedim. Biraz şaka biraz neşe karışımı bir ton kattım sesime. Geçmişte yaşadığım birkaç sınav anısını büyük bir beceriksizlikle araya sıkıştırdım. Sonra başlama zili çalıp da

okulun avlusunda, kalabalığın ortasında herkes gibi yapayalnız kaldığımı fark edince güneş karardı. Gittim bir köşeye çömeldim, cep telefonumu karıştırdım, şu anda, dünyanın neresinde saat kaç diye merak ettim, bulduğum saatleri telefonumun hafızasına kaydettim. Ne çok ayrılık var bir gün içinde dünyada.

Böylesi bir durumda kantinler kapanır mı? Okulun kantini kalabalıktı. Tost yiyenler, gazete okuyup bulmaca çözenler, çocukları hakkında gelecek planları yapanlar bir aradaydı. Bir şişe küçük su aldım. Elimdeki vitamini erisin diye içine attım ve bahçeye çıktım. İşte o zaman o altı ıhlamur fidanını yeniden gördüm. Etrafta başka ağaçlar da yok değildi. Cevizden fıstık çamına, gülibrişimden hatmiye, birkaç topal kavaktan şanlı karaağaca kadar hepsi yayılmıştı bahçeye. Ancak hiçbirinde bu altı ıhlamurun tazeliği, ip gibi yan yana dizilişi, birlikteliği yoktu. Baktım dibinde orta yaşlı bir hanımefendi Yasin okuyor. Perçemi hafif yüzünü örtmüş. Öylesine vecd içinde ki, sınavı unutmuş, çocuğuna ferahlık getireceği inancı içinde kirpikleri titriyor. Yakarış var dudaklarında.

Sınav başlayalı neredeyse kırk beş dakika olmuş. Hemen bütün anne ve babalar, tek bir noktaya yönelmiş bakıyorlar. Sanki birazdan bir zafer topu patlayacak. Bir yenilgi haberi gelecek. Alınlar öylesine öne çıkmış ki, vücudun bütün uzuvları silinmiş, öne, ileriye doğru atılmak isteyen alna dönüşmüş. Güneşin altında, aynı psikolojinin tazyikiyle herkesin alnında iki derin çizgi. Döndüm, ilk camda alnıma baktım ben de. Yakınlarda savaş mı çıkacak ne?

Ailecek gelenler var. Kimsenin ağzını bıçak açmıyor. Kahvaltı gergin geçmiş anlaşılan. Sanki içten içe bir yöntem tartışmasının görünmeyen tozları dönüyor havada. Bir başına gelenler biraz daha rahat. Hele aynı mahalleden olanlar espriye dökmüşler merakı, gerilimi. 'Benim çocuğun matematiği zayıf, marangoz olmaz ondan' diyor yanındakine biri. Ötekisi tam duyamamış gibi, 'sizde araba var mıydı, nasıl döneceksiniz?' diye soruyor ve dizlerinin üstünde iki kez yaylanıyor. Merak bu ya, ayaklara, ellere, parmak uçlarına bakıyorum. Herkeste ortak teyakkuz 'ya kötü bir şey olursa, ya başaramazsa, kaç soru çözebildi acaba?' duygusu. Bacaklar gerilmiş. Ayaklar oynuyor. Gözler soru dolu.

Aslında bu gözler, biraz da çaresizliğin perdesi. Sorular soruluyor, sorular yenileniyor, sorular sarraf terazilerinde tartılır gibi çocukların önüne değil cemiyetin önüne seriliyor. Okulun avlusu, boyası dökülmüş duvarlar, şuraya buraya asılmış vatan vecizeleri, bahar şaşkınlığı sinekler gibi vızıldayan zaman, çıkış kapısında en ufak bir harekette yeniden oraya yönelen meraklı bakışlar, sert yüzler, çizgili alınlar. Türkiye bu. Çeşit çeşit pantolonlar, başörtülü kadınlar, sakallı erkekler, genç babalar, örgü ören anneler. Ve altı tane ıhlamur ağacı.

Farkında olmadan suya attığım vitamin erimiş, şişedekini sonuna kadar içmişim. Güneşin yorduğu güneş gözlükleri siliniyor. Ve işte son on dakika. Kalabalıktaki enerji zapt edilemez artık. Neredeyse aynı anda yüzlerce kol birden kalkıp saate bakıyor. Maç bitmek üzere. Fakat içeriden bir haber yok. İlkini bitiş zilini bekleyemeyen üç beş sabırsız öğrenci çıkıyor dışarı. Sonra da hiç kimse o bitiş durduramıyor. Kızların ağır bastığı bir yorgun cıvıltı merdivenlerden okulun avlusuna akıyor. Yine herkeste bir bilinmezlik, bir soru, bir merak duygusu. Çocuklar sadece bir şeyi, sessizliği ve soru sorulmamasını istiyor. Dönüp son kez ıhlamlara bakıyorum. Sıcaklığın altında onlar da suskun. Bu son geliş mi olacak buraya?

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Neden gülerek para verirler insana?

Ufuk Bozkır 2009.06.20

Klasik Türk müziğine düşkün bir arkadaşım var.

Onu sazlardan birine benzetiyorum ama tam isimlendiremiyorum. Bankacı. Gönülden tanıştığımızdan beri gülümser. Yaşamıştır. Edebiyata, kitap okumaya, kültüre meraklı. O, rakamlarla, piyasalarla, hisse senetleri ve dövizle değil de sanki bu gülümsemesiyle vardır benim için. Konuşurken yaylı sazlara benzeriz biz. Parodik bir konser başlar aramızda. Onun karşısına, bankayı, bankadan kredi alıp hesap açmayı yan yana koyduğumda, çelişik ve çapraz sonuçlara varırım. Yaşadığım iyilik, gördüğüm yakınlıkları unutturcasına bir bankanın neden gülerek para verdiğini çözmeye çalışırım. Birkaç kez de telefonda sordum bu konuyu ona. Uzun süre gülüştük karşılıklı. Sorumdaki ironiye takıldık birlikte. Ben, banka ile cellat arasında kaçınılmaz bir bağ kurarım istemeden. Tütün içmez ve bakımlıdır bu cellat. Şimdilerde, genç bayanların şenlikli elbiseleriyle kredi kartı formu dağıttığı, göz alıcı reklamlarıyla gönül çeldiği bankaları düşündüğümde artar kafa karışıklığım.

Bankayı, öteden beri şapkasından tavşan çıkaran sihirbaza benzetirim.

O çok sevdiğimiz, çok istediğimiz, rüyalarımızı süsleyen parayı, zahmetsizce ve büyük bir çabuklukla bize sunuverir. Gülen yüzler, engellenemeyen alkışlar, övünç ve inanç cümleleriyle dolu resimler, görüntüler, sesler. Banka alkışla beslenir. Alkışla süslenir. Bankanın, sihirbazlara benzeyen, her daim genç ve güler yüzlü, güzel ve akıllı genç elemanları, bir virtüözün ellerine eş uzun parmakları, bilim aşkıyla dünyanın altını üstüne getiren tecessüslü bakışlarıyla ellerinde bazen kalem, bazen çiçek demetleri, bir tasarım harikası sayılan özel hizmet noktalarına kurulmuş sizi beklerler. Kulakları en tiz seslere ayarlanmış, eğitilmiş, sempatik ve çeviktirler. Her detayı bilir ve hesap ederler. Daha evinin mutfağında, bankaya gitmeye karar veren müşteriyi öngörülerıyla sezerler. E.A.Poe'nun meşhur "Muhbir Yürek" öyküsündeki gibi çarpar kalpleri... Karanlıktaki ince delik, ısıltı parlayan deniz medüzalarıdır onlar.

Dünyanın neredeyse her yerinde, vitrin vitrin yüce ideallerini, işaret fişeği gibi reklamlarla süslerler ve kitlelere ulaştırırlar. Kapital örgütlenişlerin bu su fiskiyeleri, uluslararası gökdelenleriyle de kendi Babil'lerini çoktan kurmuş haldedirler. Öncelikle kendi aralarında yarışır. Şehirlerin, caddelerin en gözde yerleri onlarındır. Şair gibi, "insanlar aşksızsa caddeler banka dükkânlarıyla doludur" demek de mümkün. Fakat, günlerdir merak ettiğim, bir bankanın bize niye gülümseyerek para verdiğidir. Hayatın sosyal değil rakamsal bir döngü, örgü kazandığı bu çağda... Ki ben insanın para verirken değil para alırken gülümsemeye daha temayüllü olduğu düşünürüm. Hem neden bankadan para alan insanın yüzü tedirginlikle doludur da, bankacıların yüzü gülümsemekten halelenir? Yüksek kalitede (!) hizmet verenlerin özel dili midir bu? El sıkışırken, boşlukta artistik döngüler kazanan kalemlerin eşliğinde, elinizi tutarken...

"Bu verdiğimiz paraya ne kadar ihtiyaç duyduğunu biliyoruz. Ve bir gün verdiğimizden daha fazlasını senden, aynı tatlılıkla olmasa da geri isteyeceğiz. Eğer, bu senin talebin olmasa, sen bir vesileyle bu parayı istemesen, talep ettiğimiz bunca evrakı getirip şu bağlayıcı imzaları atmasan bizim buradaki varlığımızın bir hükmü kalmayacak. Biz paranın gölgesi, inancı, haritası, ayak sesi, tozu ve şarkısıyız! İyi ki sen varsın, iyi ki geldin, yine gel, hoş geldin. Bize dönmeyen, bizim mührümüzle damgalanmayan para para değildir ki hem. Ve biz parayı değil insanı yoğururuz durmadan." diye mi düşünür banka, bankacı... O gülen yüz... Benim dostumun da engin gönlünde bu şimşekler mi çakar içten içe. Saklı bir çadırı var mıdır dostumun?

"Ve o paraya uzanan tedirgin yüz; bana kalsa bu parlak zeminli, bu birbirine öykünen, bu elektronik cihazlar düzeneği, maddenin uzak ve soğuk konserine, konserve kutucuğuna hiç kulak kabartmam ama, bir yandan mecburum, bir yandan kısa zamanda işimi görüyorum. Ama biliyorum ki bunun sonucu benim için mutluluk olmayacak".. diye mi düşünür? İki yüzlü bir mutluluk törenin ortasında. Sırtı olmayan bir adamın kürsüden konuşmasında. Bu böyledir. İnsan hayatta hep insan kalmak ister aslında, diye mi mırıldanır. Kim bilir...

Bir derenin kıyısına çömelmiş, akşamın keskin ışıklarında suyun oyununu seyreden benim gibi bir şaşkın, karşısında vıraklayıp duran kurbağaya dikkat kesildiğinde, derenin bir kurbağanın sırtına yüklendiğini hiç

düşünür mü bilmem. Varsayalım ki o su bulanık bir su olsun ve ben kurbağaya aldırmadan zamanın akıp gittiğini duyayım suda. Ve bana gülerek para sayan bankayla dostumun yüzüne döneyim, sorular sorayım. Şu yazın başında. Kirazların saltanat çağında. Banka ışıklarının ortasında.

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Taklit

Ufuk Bozkır 2009.06.27

Her tarafımız taklitlerle dolu. Gibi görünmek, gibi olana sahip olmak çağdaş bir hastalık. Benzemek, benzeşmek kasıp kavuruyor ortalığı. Kimse kendisinden ve sahip olduklarından memnun değil.

Gösteri içinde kayıplar geçidi. Biz bile taklit doluyuz. Senaryolar. Alışveriş merkezleri. Taklit giysiler, mekanlar, konumlar, meslekler, arkadaşlar, cep telefonları. Şehirler, çantalar, kalemler, davranışlar, sesler. Taklit bir güzellik sepeti gibi yerleştirmiş bizi içine. Oradan kendimize bakıyor ve şaşırıyoruz. Biz nerede ve kim olarak kendimiziz? Çabucak ve kolayca...

Oysa taklit ustalık, özgünlük acemilik ister.

Taklitteki acemilik kabul görmez ancak özellikle sanat eserindeki doğal acemilik artı bir özellik değeri kazanır. Esasın kaderi az kalmak, azalmak, ender bulunmak olduğu halde, taklit binbir yolla ve akıllamaz bir hızla çoğalır. Taklit türlü türdür. Bir insanın yürüyüşünü, konuşmasını taklit etmekle o adamın sadece kendisine özgü bir eserini, ressam ise resmini, şair ise şiirini, politikacı ise tavrını taklit etmek ayrı ayrıdır. Taklit de tam bu noktadan vurmaya çalışır karşıtlarını. Karmaşa taklidin en sevdiği ortamdır. Değer karmaşası, hukuk karmaşası, fiyat karmaşası, uzaklık yakınlık, taklidin borsasını yükseltir veya düşürür. Ve taklit hep vardır ve var olacaktır. İnsanın, insana mesafesi kaybolmuştur çünkü.

Taklidin enerjisi orijinalin gücünden gelir. Bir malın marka değeri ne kadar yüksek, bilinirliği ne ölçüde yaygın ise taklit gece ile gündüzü bir ederek taklide başlar. Üretir. Çoğaltır. Esasın özden çok şekille değer kazandığı devirlerde, taklit kendi meşruiyetini bazen kelime oyunları, çağrışımlar, anıştırmalar, ucuz fiyat, kolay erişilebilirlik gibi yollarla sokağa indirir. Gündeme sokar. Dünyanın önde gelen bir tasarımcısının rüyalarını, yeteneğini, eğitimini kanatlandırarak çizdiği yeni bir modeli, taklitçi esasına eş bir hızla insanın önüne serer, gözünü boyamaya, aklını çelmeye çalışır. Evet çalışır taklit. İçinde gizli de olsa bir keşif tutkusu geliştirir, talihin tesadüf piyangosunun onun da kapısını çalmasını ister.

Taklit günlüktür.

Güncelin yığıldığı, ağızdan ağıza, görüntüden sese dolaştırdığı bir pazar nesnesidir. Ve taklit en çok da başarılı insanları, bir tür tuluat içinde gösterdiğinde sanata, yaratıcılığa yaklaşır. Taklidin kaderi asla ilk olamamaktır. İlk olmayan hep taklit kalır. Taklidin içinde bir yandan ilk olanın mirasını paylaşmak, ondan çalmak, onun benzeri olmak, sonrasında da onu tahtından edip yerine geçmek vardır. Planlı ve hedefli olan taklit ahlak dışıdır da, içten ve özenli benzeşme isteği, öykünme, kılavuz ihtiyacı makul ve gereklidir.

İlginçtir, bugüne kadar hiçbir taklit aslın yerine geçememiştir. Ancak taklidin esastan daha kârlı olduğunu kimse inkar edemez. Ve taklit sadece esası çoğaltmakla yetinmez, onun değişebilme ihtimalini de dondurur, hükme bağlar. Taklidi yapılan, benzerleri milyonlarca çoğaltılan, tekil olanın özgürlüğünü de elinden alır. Taklit

yaygınlaşma isteğidir aynı zamanda. Ya, yaratıcılık, orijinallik, esas, ne kadar taklit içerir? Bu, sanatın, felsefenin, eleştirinin bir sorunu olmaya devam etsin, taklit, çoğunluğun gözünün çevrilmediği, maddi veya manevi piyasası oluşmamış hiçbir değerle uğraşmaz. Taklit popüler olmuş, yaygınlık kazanmış öznenin veya nesnenin peşindedir. Ekmeğin felsefesini yapan bir kitabın taklit edilmesi çok zordur da sütlü ekmeğin üretimine başlamış ve yoğun talep görmüş bir ekmeğin taklidini durdurmak mümkün değildir.

Taklit teyakkuz halindedir. Kulakları yan duvarda, gözleri ufukta. Aklı sokağın ritmine ayarlanmış. Hangi renk tişört, hangi marka revaçta, ne tür güneş gözlüğü gençlerin gözdesi? Kadınlar bu yaz neyin peşinde? Ne kadar para dönüyor piyasada? Taklit, ekonomik bir değerdir artık. Sosyal hayatta da, sanatta da giyimde ve kuşamda da..

Son günlerin moda tabiriyle "çakma" olan neredeyse orijinalin tahtına oturmuştur. Sadece bir tüketim davranışı mıdır bu bakımdan taklit? Taklidin çoğalması. Taklidin önlenemez gerçeklik kazanması? Tek gerekçe ortak ve birlikte tüketmek olabilir mi? Hızlı benzeşim hızlı körleşmeyi, gibi olmak tekil olanın değerini silmez mi? Kendi öksürüğünden bile sıkılan insan için... Nedir bu?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Son dakika

Ufuk Bozkır 2009.07.04

Herkesin bir son dakikası vardır.

Henüz limandan kalkmış bir geminin son dakikası, daha kazaya uğramamış ancak birazdan önlenemez bir ağaca çarpacak arabanın son dakikası, ilk kez ayağa kalkıp ilk adımını atacak olan bir bebeğin son dakikası, batmamış bir güneşin son dakikası, dalından düşmemiş bir elmanın son dakikası, koklanan bir gülün son dakikası, izlenen bir filmin son dakikası, sevgiliye kavuşmanın son bir dakikası, ağa takılmamış bir balığın son dakikası, kesilmemiş bir saçın son dakikası, inmemiş bir uçağın son dakikası, ölüme ramak kalmış bir din adamının son dakikası... Bir kemanın son dakikası. Bestelenmemiş bir sonatın son dakikası. Hayatı hayat yapan ve yaşamayı asıl değerli kılan, kurucu, yıkıcı son dakikalar. Ve bir de şimdilerde, televizyon ekranlarında, izleyicileri biraz daha ekranda tutmak için uydurulan "son dakika"lar.

Ne çok şeyimizi verir, ne çok şeyden vazgeçerdik, artık ölmüş olan annemizin son dakikalarında yanında olabilmek için. Onun gözlerindeki son dakikaları elinden tutarak yaşayabilmek, onu yaşatabilmek için. Bacağımız kırılmadan evvel, o merdivenleri tırmanmamak için, kaç kez karar değiştirir, hayatın akışındaki son dakikaları, son konuşmaları, son bekleyişleri ne kadar da uzatıp değiştirmek isterdik. Ya dalında olgunlaşan bir kiraz, ya birazdan esip geçecek rüzgâr, ya denizin dalgası, ya yoldan kopup gelen toz bulutu? Onlar da ortak kaderin, ortak akışın bir parçası değil mi? Herkes, her bir şey parçalanmaz ve tek zamanın ağında değil mi? Ağını inanılmaz bir hızla ören örümceğe ne demeli, henüz tamamladığı ağının son bir dakikasına gitmeye çalışsak, hangi bilgi, hangi gerekçe o örümceği o son bir dakikasından geri çevirebilir?

Şimdilerde herkesi ve her şeyi son dakika içinde görmeye, oradan bakmaya çalışıyorum. Şu yazıyı yazarken ve şu kelimeyi seçerken son bir dakikama gitmeye çalışıyorum. Oysa ne son bir dakikama geri gidebiliyorum ne de onu geri alabiliyorum. Birer zaman lekesi gibi geride kalan üç beş kelime kırıntısı ise her şey olmaktan, her şeyi açıklamaktan o kadar uzak, o kadar mahrum ki... O zaman diyorum ki; bu acizlik içindeki kudret tutkusu nedir ki binlerce geçiş içinde üç beş zaman salyasının dondurduğu şekillere, görüntülere, kalıtlara iman ediyor,

onlara güven duyuyorum. Benim varlığım, görüntüm, geçişkenliğim de o son dakikanın parçası, sonucu değil mi zaten?

Düşünmeden edemiyorum, acaba hayatı dakika dakika geriye sökercesine yaşayabilseydik, tersinden bir kurgu bizi yine bugünkü halimize mi benzetirdi?.. Öyle ya, geriye doğru sökülün bir hayat pişmanlık ve ah vah, 'keşke'den başka ne olabilir? Geriye doğru gidebilme gücü her şeyi yerinden edip anlamsızlaştırmaz mı? Olmamış savaşlar, işlenmemiş günahlar, alınmamış kararlar, yapılmamış icatlar bir tür tarihin yok edilişi sayılmaz mı? Böyle düşünüyorum ama, öte yandan ileri doğru akan bir hayatın içindeki gerilimi de duymuyor değilim... Asıl zamanı kuran şey geriye doğru evrilen ölü zaman değil, ileri atılan diri zaman olmalı...

Öyleyse eğer, bu son dakika vurgusu nereden geliyor?.. Hz. İsa'nın Son Akşam Yemeği ile Hz. Muhammed'in "Veda Hutbesi" bize bir şeyi mi göstermek istiyor?.. Zaman sonsuz ve önlenemeyen bir akış ise eğer, o akışın duraklarında mı beliriyor her birimizin kaderi? Sadece her birimizin kaderi mi, ya eşyanın ya bizzat zamanın kendisinin kaderi? O nokta belirginlik kazanmadan, o çizgi çekilmeden, o söz söylenilmeden, o kuş uçmadan, o nefes alınıp verilmeden oluş gerçekleşmiyor mu? Oluşu isimlendiren bizim onun son dakikasına bakışımızda mı saklanıyor?

Spor karşılaşmalarında son dakikalar her zaman gerilimlidir. Basketbol maçlarında saniyelerin üzerindeki yük artar, saniye neredeyse asır hükmü kazanmaya başlar... O son dakikanın içine sığan son saniyeler heyecan olarak büyür, insanın yüreğine sığmaz olur. Oysa, bütün son saniyeler, bütün son dakikalar tükenir, biter, kader hükmünü icra eder. Ne var ki insan, o son dakikaya geri dönmek, onu geri sarmak, ona kendisince şekil vermek isteğinden kurtaramaz kendisini. Yaşarken, ileri doğru okumaz da son bir dakikayı ölü zamandan hayat çıkarmaya çalışır. Solmuş bir gülün son dakikası... Hayat biraz da bu mu?..

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

The Wig

Ufuk Bozkır 2009.07.11

Yazının başlığını bilerek İngilizce koydum. Bilenler için mutlaka çağrışım yapacak, bilmeyenler için daha tuhaf bir kelime olarak kalacaktır. Sözünü edeceğim şey, uzak ve yabancı geliyor bana. Bir o kadar da yaralayıcı.

Okuduğum kitaplarda, izlediğim filmlerde özellikle erkeklerin kullandığı ve sanırım asaleti simgeleyen bir aksesuardır wig, yani peruk. İngiliz, Fransız ve diğer Avrupa soyluları, seçkin kasketlerinin altına o büküm büküm, bembeyaz perukları takmaktan büyük onur duyarlar. Amadeus filminde, genç Mozart daha çocukluğunda edinir bu ayrıcalığı. Peruk, Avrupa siyasal ve sosyal tarihinde hangi aşamalardan geçerek böylesi bir hüviyet kazandı bilmiyorum. Antik Yunan ve Anadolu medeniyetleri yanında Mısır medeniyetinin de fazlaca itibar ettiği bir şey değil galiba. Kabartmalarda, yontularda, resimlerde rastlamayız ona. Romalı gibi gözüküyor daha çok. Belki de Roma'nın kabarttığı, köpürttüğü, öne çıkarıp değer kattığı bir aksesuar. Avrupa kültür ve siyasi tarihinin bir göstergesi olmalı ki başlangıcında Amerika'ya da sıçramış. Ne de olsa onlar da Avrupa'nın bir süreği olarak doğdular. Ancak Kızılderililer ilgilenmemişler onunla... Peruklu bir Oturan Boğa görmedik. Ama, peruk takmış Amerikan başkanlarını dolardan tanıyanlar vardır. Ve bir gösterge olarak peruk, hafife alınacak bir şey gibi gözüküyor.

Koreli yönetmen Won Sin-Yeon, bir filminin adı aslında The Wig. Sadece saçını değil trafik kazasına paralel olarak pek çok değerini kaybetmiş bir kanser hastasının kız kardeşiyle yaşadığı oldukça etkileyici bir hikayeyi

sunuyordu bize film. Saklanan yan bir kimlik eşliğinde çağdaş bir trajedi yaratır yönetmen. Çekim teknikleri, mekan kullanımı ve oyunculuk ilginçtir. Oradaki parçalanmanın aralığında, kadınsı bir imgeyle at başı gider peruk. Çünkü kahraman Su-Hyon'un beynini, kalbini ve bedenini ele geçirmeye çalışır. Trafik kazası kilit imgedir. Peruk, canlanır, kahramanın kaderini çizer. Akışkan olduğu kadar canlı bir özne olur neredeyse. Hatta öznenin yerini almaya çalışır.

Kimin dikkatini çekmiştir bilmem ama, peruk her daim bir ötekilik olarak girmiştir hayatımıza. Bizi soyla, soylulukla bir ilgimiz olmamış sosyal tarihimiz içinde. Şapka veya kasket, onlar bile nice serüven, süreç geçirmişler kendi içlerinde. Sosyal hayatta zorunlu olarak kullanma ihtiyacı olabilir ama uzun yıllar kimler tarafından hangi amaçla kullanıldığı hatırlanınca daha bir ilginçleşir manzara. Sosyal hayat dedim ama, öylesi bir sosyal hayattan da söz edilemez aslında. Toplum dışına kaçıştan, gizlenmekten söz edilebilir pekala. Ötekileşmenin, saklanmanın, horlanmanın cinsiyetler arası kavganın simgesi olmuştur nedense. Yolu düşenler, Taksim'den Tarlabası yönüne giderken, özellikle akşamleyin yanıp sönen vitrin ışıklarındaki peruklara bir baksınlar ve oradaki sembolizasyonu bir görsünler. Nitekim bu çelişim, bir modern sanatçının gözünden kaçmamış ve bir sergiye dönüşmüştür, kitap olarak da...

Üniversite öğrenciliğim, saç baş tartışmalarının gölgesi altında geçti. İlk o yıllar duymuştum bu nesneyi. Kelime olarak da bize yabancıdır zaten. O yüzden karşılığı da oturmamıştır dilimize. Yabancılığı sürdürülerek katılmıştır aramıza. Yaygınlaşarak. Doğrusu, genç kızlar için ilk önerildiğinde ürpermişim o kelimededen. İnsanın kendisini saklaması için hayvan postuna bürünmesi çağrışımını yapmıştı bana. Oysa ne çok gelişmemiş miydi insan aklı? Hemcinsine, isteği dışında böylesi bir tercihi kim dayatabilirdi... Peruk takan bir genç kadın tam da gözümüzden girerek ruhumuzu tırmalamaz mı? Şimdi ilk kez ne vakit ve kimde görmüştüm diye hatırlamaya çalışıyorum fakat hafızam bir türlü izin vermiyor gün yüzüne çıkmasına. Kötücül ve dayanılmaz bir yan buluyor olmalı onda.

Ama insan böyledir. Yakınında görmediğini yok zanneder. Ben de nicedir böylesi tuhaflıklar yoktur diye inandırmışım kendimi. Nedense zihnim pek yatkın, ucube şeyleri yok sayıp unutmaya. Sen misin o, bak işte zaman döner nasıl da çarpar senin yüzüne. İstanbul Üniversitesi'ne uzun süredir gitmemiştim. Bilenler, Edebiyat Fakültesi'ndeki 'hergele meydanını' hatırlarlar. Bir tür forum yeridir orası. Özgürlük arenası. Demokrasi geçidi. İsmindeki sıfat, başıboşluğuna değil sınırsızlığına göndermedir. Yine oradan geçtim. Anıların yedeğinde. Gülümseyerek. Orada bir bardak çay içen, arkadaşlarıyla fikir ve sanat konularını tartışan bir öğrenci birden büyüdüğünü hissediyor. Zamana karşı sorumluluk duyar orada. Eyleme geçmeye hazırlanır. Eylem meydanıdır da bir bakıma...

Fakültede işimi bitirmiş, mağrur mağrur iniyordum merdivenlerden. Tam, hergele meydanına gelmişim ki, kadın denilen cins-i latife cemiyet olarak layık gördüğümüz muamele ile karşılaştım. Ve cins-i latifin de kendisine yaptığıyla yüz yüze kaldım. 18 yaşındaki bir varlığa böylesi mağara devri çağrışımı yapan bir nesneyi layık görmek basit bir şey sayılmamalı. Cemiyetin hafızası böylesine kırılıp parçalamamalı. Ucubeliğinin, itilmişliğinin, ötekileştirilmişliğinin farkında olarak fakülte koridorunda dolaşan bir hanımefendi kendisi olamaz. Böylesi bir manzarayı normal görececek bir cemiyet ahlakı da kabul edilemez... O bayanın yerinde ben kendimi alabildiğine çıplak hissettim ve üşüdüm. Peruk... Sırf bu gerekçeyle ilkelliğimizin göstergesi. Orada olmayan ve asla orada olamayacak olan bir varlık, sadece kendisini değil çevresindekileri de yok sayar. Ve cemiyet farkında olmadan kendi kendisini yok eder. Batı kültürünün bir tür sosyal varoluş göstergesi olarak hayatına kattığı peruğu bizim yok oluş, yok ediş olarak içimize katmamız ne yaman bir tarihsellikti? Merakı olanlar The Wig'i bulup seyretsinler belki kurmaca daha bir hayatın kendisidir.

Basmak!

Ufuk Bozkır 2009.08.08

Sağ adımım her zaman sol adımımın daha hızlıdır. Vücudum yıllar içinde sanki sağa doğru şekillenmiş, reflekslerim bu yanda gelişmiş, bazen sağa yatan gemi gibi iyice belirginleşip kendisini dışa vurmuş bazen de binlerce yıldır sağ yanında uyuyan adam gibi kendi sağına kıvrılıp kalmış.

Sabahleyin erken vakitte, sağ adımımı tam da her zamanki alışkanlıkla yürüyüş hızına uydurmakla meşgulken o kelime yaban bir kuş gibi önümden havalandı, meraklı bakışlarım altında döne döne kaybolup gitti. Birden basmak denilen şeyin ne kadar ilginç bir eylem olduğunu fark edivermişim çünkü... Faka mı bastırmıştım kendimi? Sağ yanımdan söz açarak tam da içimde kaynaşan duygunun üzerine mi basmıştım?

Sonra yanımdan geçen orta yaşlı kadınlardan birisi "üzerine basa basa anlattım bu konuyu" demez mi yanındakine. Ben de o vakit içimden, bir şeye basıyorum ama bastığının ne olduğunun, ne olacağının henüz farkında değilim diye düşündüm. Herkese göre bir "basma" söz konusuydu çünkü. Bir kaçak veya suçlu için "basılmak" en istenmeyen ve en kaçınılası şeydi. Bir kere baskına uğranıldı mı olacakları kestirmek mümkün değildi. Sopalarla bir mahalleyi, bir kasabayı hatta bir konser etkinliğini bile basmaktan söz edilebilirdi. Meclis basanlara, kahve basanlara, samanlık basanlara çokça rastlanılmıştı. Baskın yapan ile baskına uğrayanlar arasında her zaman mahiyet farkı vardı ve baskın görünmez ve ulaşılmaz bir hızla maksadına erişmek için hayatın her alanında kol geziyordu. Bir yanda al basması bir yanda ter basması..

Eşkiya türküsündeki baskın ile folklordaki baskın aynı coğrafyada ve aynı sosyal ortamlarda gerçekleşse bile arada büyük anlam farkları oluşuyordu. Dağda kaçak odun kesen köylünün uğradığı baskın narkotik şubede çalışan polislerin, kaçakçılık yapıldığından şüphelendikleri depoya yaptıkları baskınla bir tutulamazdı. Ve nedense, sonra dilimize "operasyon" adıyla bir kelime gelip yerleşti. Böylesi durumlardaki yüz kızartıcı durumu örtbas etmek adına mıdır bilinmez baskının adı oluverdi operasyon...

Basmak elbette baskına çıkan bir kelime değildi sadece. İnsanın o kadar çok şeye basma ihtimali vardı ki, sanki yaşamak demek neye basacağıyla neye basmayacağı arasında gidip geliyordu. Kitaba el basan bir adam on sekiz yaşına basan bir adamla aynı sayılamazdı. Kalp para basmakla kitap basmanın basma yönüyle değil de basmanın amacıyla bir olamayacağı gibi. Kalıbını basmak, taşla basmak ayırdı hatta kuyruğa basmak çok daha ayrı. Basmak basmağa eklendikçe, içi içe, yan yana ikiz anlamlı, çok katmanlı kelimeler ve anlamlar dizisi zihninin içinde çember çevirip ip atıyorlardı. Ağır basmak iki anlamıyla köşesine koyulurken ateş basmak sıkıntı basmasının sokağına dalıveriyordu..

Yürürken ne kadar zaman geçmişti, hangi köşeyi dönmüş ve hangi yüzlere bakmıştım tam hatırlayamıyorum. Vaktiyle sırra kadem basmak diye bir öykü okumuştum. O öyküdeki "sırra kadem" tabiri üzerine uzun uzadıya düşünmüş, tasavvuf literatüründe ipuçları dahi aramıştım. Sen misin böyle düşünen yanımdan geçen arabanın o metal parlaklığı içindeki çalımını görünce bir "hava basmak" diye de bir deyim olduğunu, gaza basmanın sadece teknik bir hareketi karşılamadığını hatırladım, tabii ki "kalayı basmak" tabirini de ucundan yoklayan zihnimi usulca terbiye ederekten. Oysa, şiir asıl şiir, yeniden yaratmıştı basmak kelimesini ve 15. yy şairi Necati, "Ayağı yer mi basar zülfüne berdar olanın" deyivermişti. Bu nefes kesen buluş karşısında sözün değerine kalıp basmaktan başka yol kalıyor muydu? Efkâr basmak, yaş tahtaya basmak, bağrına basmak, damarına basmak hepsi silinip gidiyordu bu ifade karşısında. Belki "dalları kiraz bastı" deyimini cilvesiyle ona komşu olabilirdi ama bir noktaya kadar.

Siyasal baskılardan, bastığı yeri titretmekten söz edecektim ki yine şairin sesi kulağıma doldu, "yalnızlık bastığın yoldan gelir".. Üstelik herkesin herkese "baskın çıkma"ya çalıştığı bir devirde olacak şey miydi, atılan bir adımdan yola çıkarken bunca sözün peşine düşmek? Gazetelerin "basıldığı", "baskılar bizi yıldıramaz" sloganlarının atıldığı, hükümetin ağır baskılarından söz açıldığı bir zamanda. Aklım basmıyor muydu? Şurada baskısız, ayaklarının ucuna basa basa kenardan yürümek varken, basmakalıp günlerin içinde yuvarlanıp gitmek neyime yetmiyordu?

Bir yandan da "Basmacılar" diye bir hareket vardı değil mi Orta Asya'da diye düşünüp kitapları, anıları, dergileri karıştırırsın şimdi. Yanından akıp giden şu bastıracak hayat, içindeki sesi bastırır mı bilmeden.

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kuzugöbeği

Ufuk Bozkır 2009.08.22

Kuzugöbeği yeme teklifini aldığım zaman önce bir duraladım, başımı boynumun çevresinde sağa sola çevirdim. Sonra da teklifi yapan yüzdeki gülümsemeyi gördüm.

Etrafım çam ağaçları arasında boy vermiş meşelerle çevrilmişti. Çam ile meşenin birlikteliği dağların keskin yüksekliği arasında yumuşuyor, geceleyin uykunun koinunda keskin nefes alışverişlerle uzak kayalıklarda yalnızlık olarak yankılanıyor. Böyle mi, bunu da nereden çıkarıyorum şimdi. Kuzugöbeği ile bütün bunların ne ilgisi olabilir? Hem neredeyim? Neden geldim? Ve kuzugöbeği teklifine niçin kayıtsız kalmadım, kalamazdım..

İlk kez böylesi bir yemek ismi duyuyordum. Etçil Anadolu halkının, et yoğun bir yemeğidir diye düşündüm. Hele göbek kelimesini duyunca biraz daha geri çekildim. Aynı anda göbeğim refleksle içe büzüldü. Taniyanlar bilir. Benim alamet-i farikamdır göbeğim. Yıllarca büyüdükçe büyüdü. Kabaran deniz gibi şişti bir daha da geri gitmedi. Toplantılarda, otobüslerde, yemeklerde, denizde benden önce o gidiyor. Hatta bazıları dönüp göbeğime bakıyorlar, yanlarındakine gösteriyorlar. Ben de ister istemez bağlantı kurdum göbeğimle. Yoksa dedim bu adamlar ince zekalarıyla oyun mu oynuyorlar? Değil mi canım, böylesi bir yemek olsaydı benim gibi bir şikemperestin haberi mi olmazdı?

Yarın öğleyin bekliyoruz Ufuk Bey diye yineledi karşımdaki sevimli yüz.. Biraz da ısrar ve ne olur kabul edin dercesine. Ben de "peki, olur" deyiverdim birden.. Yarın, öğleyin geliriz. Ama nasıl geliriz, nerden geliriz, kiminle geliriz bunu bilmeden, düşünmeden. Benim, çok sevdiğim bir yakın dostum var. Kendisi bir ticaret dehası olduğu kadar meyve suyu konusunda uzmandır. İsmi söylemeyeyim, memleketin seçkin meyve suyu markalarından birisinin sahibidir aynı zamanda. Onda, Akseki tutkusu özel bir hal almış durumdadır ve neredeyse ders arasında teneffüse çıkar gibi Akseki'ye gitmek, baba toprağına yüz sürmek ister. Bu sefer yine beni aradı, atlayalım uçağı birlikte dağ bayır dolaşalım, dedi. Malum bende dağcılık da var. Dağ deyince ayaklarım yerinde duramıyor. İşte o arkadaşımınla beraber, kuzugöbeği yemeyi kabul ettik.

Efendim sözü uzatmaya gerek yok.. İyi ki de göbeğimden korkup 'hayır' dememişim. Aslında beni davet eden ev sahibinin de güvendiğı başka birisiymiş... Sevim Hanım isminde, Akseki'nin Cevizli köyünde muhterem bir hanımefendi varmış. Bende gördüm kendisini. Modigliani'nin resimlerindeki çizgileri çağrıştıran bir inceliğı var yüzünde ve tavrında. Önümüze kuzugöbeğı gelince her şeyi yeniden düşünmenin, kurgulamanın gerektiğini anlayıverdim..

Kuzugöbeğinin bir kere kuzu ile ve etle ilgisi sınırlıdır. Kuzugöbeği, Toros havalisinde özellikle çam ağaçlarının dibinde çıkan özel bir mantarın adıdır. Çam kozalağına benzer. Hatta tırnakları kırılmış çam kozalağının iç gövdesine daha bir benzer. İç içe, katmer katmer ve sanat şaheseri görüntüsü yanında lezzeti de benzersizdir. Bahar ayları kuzugöbeğinin dünyaya sular seller gibi çağlayarak geldiği, topraktan boy uzattığı dönemdir. Taze iken yenilmesine doyum olmaz ama bu hali de akıllara durgunluk verecek haldedir. Meğer bu kuzugöbeği toplanırmış. 12 kilogram taze kuzugöbeği kuruyunca 1 kiloya düşürmüş. Çekermiş de çekermiş kendisini, nazdan büzülür, küstüm çiçeği gibi narinleşirmiş. Daha ilk kaşığı aldıktan sonra Sevim Hanım'a yaklaştım ve soruverdim, özel bir sırrı yoksa şu kuzugöbeğini bir de senden dinleyeyim..

Eğer beş kişilik bir kuzugöbeği pişirmek istiyorsanız Ufuk Bey dedi, 250 gram kurutulmuş mantarı gözden çıkaracaksınız bir kere. Gecedен suya bırakacaksınız. Islattığınız su özellikle ılık olacak. Kekremesi olmaması için suyun birkaç kez değiştirilmesi gerekir ki, işin inceliklerinden birisidir bu. Akşamdan sabaha ıslanan kuzugöbeğini, soğan, nohut, tereyağı, kırmızı pul biber ile kavurup birlikte yeniden haşlamak gerekir. Uzun süre saatlerce kaynaması gerekir bu yemeğin. Sonrasında da kıvam tutsun diye biraz un kavurup eklemeniz gerekiyor ona. Meşe odunuyla kaynatırsanız onun tadına doyum olmaz. Ama biraz ekşimsi olması gerekir. Onu nasıl yapıyorsunuz dedim.. Sır dedi. Söyleyemem. Sevim Hanım dedim, göbeğimi küçümsemeyin. O yanılmaz. Nazıkçe, ekşili erik deyiverdi. Bildiğiniz dağ eriği.

Söylemesi ayıptır birkaç tabak yedim. İnsanın ilk kez yediği yemekler de unutulmaz oluyorlar. Arkasından gelen filizli pilav ile saray tatlısından söz edebilirdim ama ikide bir yeni toplanmış böğürtlenlere elimi götürürken göbeğime yayılan lezzet kıvranımlarını, naralarını nasıl yazayım şimdi? Bilemem.

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Güzel Ses

Ufuk Bozkır 2009.08.29

Bugünlerde en çok güzel sesleri seviyorum.

Köşede. Kitap okurken. Yürürken. Dinlerken insanları. Ağaçların altında. Ve kıyısında denizin. Ses, güzel sesle yorumlanıyor, müziğin ötesine geçiyor.Dünyadaki bulunuşumuzun köpüğüne dönüşüyor.

Güzel bir ses kadar insanı büyüleyen bir şey yoktur.

Güzel ses, insanın bir yerlerde unutup geldiği kendini geri getirir. Anılar yüküyle. Pırıl pırıl. Doyamaz insan güzel sese. Nerede, hangi şartlar altında karşılaşırsa karşılaşsın kulak verir dikkat kesilir. Ses, uyanışın ilk anları, yaratılışın isimsiz vakti gibi gelir insanı sarmalar.Güven telkin eder. Kulak güzel ses için vardır. Dikkat edin, güzel sesin karşısında kulaklarınız yerinden oynar, kanatlanır. Kulak işitme organı olmanın dışına çıkar.

Bir çift kumru sesi. Sabah. İlk ışıkların altında. Meşeliklerde, ötede, kendisini görmediğimiz, ismini bilmediğimiz bir yalnız ötücü kuş. Çimenlerin arasından şırıltıyla akan derecik. Rüzgarda sallanan başaklar. Başakların sese getirdiği esenlik. Oturduğumuz iskelenin altında, eski bir zaman dili gibi varlığı şlap şlap yoklayan dalga. Bir annenin çocuğuna koşarken çıkardığı şakıma. Ve aşk için kollarını açmış kelimeye dönüşmeyen iç geçiriş sesi. Ve, kainatı zahmetsizce kucaklarcasına insanın canını yakan bir şarkıyı kanatlandıran ses. İnsan sesi. Şarkıda. Güzel ezanlar. Suyun içinden çıkan. Kıvrılmış saç. Rüzgarda. Görerek duyduğumuz ses. Geceleyin başımızı kaldırdığımızda yıldızların karşılıklı raksından gelen ses!

Doktorlar, anne karnında başladığını söylerler, insanın sesle olan macerasının. Bilemeyeceğimiz bir dönemin ilk izleri belki orada, bizim bilgi dışı zamanımızda oluşur, kökleşir. Yerleşir. İnsanın ilk macerası sesledir dünyada. Dünya sesle başlar. O başlayış belki de güzel sesle anlam arar kendisine. Ontolojik tutarlılık arar. Bulunca da su gibi yumuşar ruhu.

Bahar sıcaklığının henüz başladığı vakitlerde, toprakta yükselen buharları hatırlıyorum çocuklukta. Gökyüzü özel bir mavi renk katılmışçasına olduğundan daha berrak ve koyu mavi. Ağaçlar ürperiyor. Çok küçük çocuğum. Henüz bilmiyorum bir şey. Birden, bir okulun ahşap penceresinden dışarıyla dalga dalga yayılan sesi duydum. İlk kez belki de böylesine büyüleniyordum. Erkek sesi. Yalın. Hiçbir müzik estrümanı olmadan şarkı söylüyor; "ben armudu dişledim yalele yalele/ sapını gümüşledim yalele yalele. Bugün bile ürperiyorum o sesi hatırlayınca. Hatta, dinlediğim her müzikte, duyduğum her seste o anı arıyor, çağırıyorum..

Çok güzel konuşan insanlar vardır. Sesleri, kelimeleri bir ipe inci dizer gibi dizerler. Sıradan birisinin kullanırken, taş kırıklarına, yaralanmalara benzeyen çağrışım yoktur onlarda. Şüphesiz bu yaratılıştan gelen bir yetenektir. Sesi duymak, sesi çıkarmak, bestelemek de öyle. Hatta öylesine ileri gider ki ses ustaları, özellikle besteciler, kainatta tek başına kulak tırmalayıcı sesleri, alırlar, yumuşatırlar, bestenin içinde kainatın büyük uyumunun bir parçasına dönüştürürler. Biz de hayranlıkla kulak verir dinleriz onları.

Güzel ses, tarihin her devrinde değerliydi. İster şarkı söylensin güzel bir sesle. İster nutuk atılsın. İster vaaz verilsin. Aslında sestir kazanan bütün savaşları. Ve tabiat, güzel sesle, kendisini de yeniler aslında. Bir yanda kayıtlara geçen, unutulmaz sesler olsa da, yaratılışın gücünü gösterir bitmeyişi güzel sesin. Hele bir de, doğanın içinde yankılanışı yok mu? İnsan nasıl unuttur, Sabahattin Ali'nin o şaheser değerindeki "Ses" öyküsünü. Sonu çok can yakıcı, sosyolojik göndermeleri yürek burkucu olsa da, güzel sesin ne olduğunu gösterir yazar bize.

Güzel bir ses duyduğumda duruyorum. Özellikle duruyorum. Kulak veriyor, zihnimle yaşamaya çalışıyorum onu. Sular döküyorum elimde. Gümüş bir tas varmışçasına önümde. Sağ elimden sol elime. Güneşin keskin ışıkları altında parlayan iri kirazlar düşünüyorum. Upuzun sarı başaklar. Kırçıl saçlarını değdiriyorlar birbirlerine rüzgarda. İster bir kemandan yükselsin. İster bir davuldan. Ses, yaratıcı bir şey. Ses, varlığın tozunu alıyor. Ses, hareket. Ses, en güzel hareket. Ses varlığı dindiriyor.

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Oturup beklemek

Ufuk Bozkır 2009.09.05

Oturup beklemek gerekir bazen. Bir kedi gibi değil. Parçalanmış bir ağaç gövdesi gibi hiç değil.

Ne de lastiği patlamış bir araç gibi ne de yolda kalmış yolcu gibi. Yeni bir zamanın yeni bir algının kapısını kollar gibi belki. Hiç yaşanmamış biricik bir hayatın ilk kıpırtılarını duyar gibi. Diri, dipdiri oturup beklemek gerek. Ne çakal ağzıyla, ne sinsi kurt postuyla. İnsan gibi insanca.

Gelen geçer ve yaşamak toz bırakır omuzlarda. Göz yorulur. Anılar yorulur. Gelecek yorulur. Ve alışkanlıklar insanı kendisine benzetir. Bir de iktidar varsa işlerin içinde, her türden iktidar, renkten renge girer insanoğlu. İktidara yakın duran hep iktidar kalmak ister. Oysa ne iktidar sürekli ne birliktelikler ne de benzerlikler. Ne vakit beklenmeyen bir hadise gerçekleşir, umulmadık şeyler insanın boğazına çöker işte o zaman olup bitenin

ve olup biteceklerin özüne varmak için oturup beklemek gerekir. Durup gökten inen yağmuru dinlemek gibi bir şeydir bu. Yağmurda koşan kişi yağmurun müziğini duyamaz çünkü. Eğer mecaz da olsa düşmek varsa hayatta, oturup beklemek de vardır. Oturup bekleyemeyen ayağa kalkamaz. Ruhunu yenileyemez, enerjisini tazeleyemez. Oturup beklemek tam da kendimiz olmanın yolunu yeniden bulma fırsatını açar bize.

Hayatında bir kez olsun gururla ayağa kalkmamış, yola koyulup toza dumana bulanmamış birisi için oturup beklemek olsa olsa miskinliktir. Miskinlik içinde yaşadığı bedeni etkisizleştirir, estetiğini bozar, öz saygıyı içten içe tehdit eder, varlığı değer duygusundan uzağa fırlatır. Oturup beklemek mesafe almışların, yol kat etmişlerin harcıdır. Beklemek cesaret göstermektir. Beklemek yolu bitmemişlere özgüdür. Umutlulara..

Oturup beklemek bilgisine varmak, bu bilgiyi içselleştirmek ne kadar da çetin bir iştir. Yüksek derecede ruhsal kabul gerektirir her şeyden evvel. Dünün görüntüleri, sesleri, ilişkileri, sorumlulukları görünmez anafor halinde insanın çevresinde dönmekte, ona durmadan dünü hatırlatmaktadır. Çünkü dün bir türlü dün olmayı kabullenememekte, bugünü dün yapmaya çalışmaktadır. Oysa, eleştirisi yapılmamış hiçbir vakit, vakit olma hakkına sahip değildir ki.. Bu yüzden önemlidir oturup beklemek, vaktin özeleştirisine gidebilmek. Lambası olabilmek kendi kendinin.

Oturup bekleyemeyen, zihninin açık kapalı bölgelerine yuvalanıp kör noktalar oluşturan alışkanlıklarını temizleyemeyen, elindeki son fırsatı da kaçıracaktır. Fırsat da bir kuştur ve kaderin ağacına her zaman konmaz.

Oturup beklemeye durmuşların alın çizgilerinde mutlak bir keder vardır. Bilinmez bir yerlerden büyük bir kaya parçası başımıza düşecekmişçesine yoklamaktadır etraftaki sesleri. O sesler ki hiç duyulmamıştır ve de hiç duyulmayacaktır. Duyulduğu vakit gelen yok oluşturmaz.

Oturup bekleyene, oturup bekleyebilene nadiren rastlanır bizde. Oturup beklemek ruhsal bir etkinliktir. Bir tıynet ve kişilik halidir. Başkaldırma diyemeyeceğim ama hayata çizgi çekebilmektir.

Bugünlerle oturup beklemenin düşünceleri içindeyim. Damlayan bir musluk gibi rahatsız ediyor beni zamanın akışı. Orada bir şeylerin gerildiğini, kırılmaya yaklaştığını seziyorum. Bunu duyuyor ve bunun mutlu gerilimini yaşıyorum. Belki çok yüz yıllık bir köşe taşına benzetebilirim kendimi. Zihnimde ismini hatırlayamadığım bir bilgenin sözleri; 'gençlerin hayatın akışından çıkaramadıkları gerçeği ihtiyarlar bir köşe taşından okurlar'. Bir köşe taşı kadar oturup beklemek az şey midir?

Yaşlılığa hiç vurgu yapmak istemem ama, yaşamanın tortu tortu biriktirdiği marifet bilgisi hiç yaşlanmaz. Her devir hayatın özsuğu akar orada. Düşünsenize zaman ne kadar yaşlıdır? Oysa biz onu her an taptaze yaşarız. Zaman eskidikçe yenilenir. Eskiyen yeniliğin harcına dönüşür. Marifet için belki, evet onun için oturup beklemek.

u.bozkir@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yassıada

Ufuk Bozkır 2009.10.10

Kötü şeyleri unutmak isteriz.

Kötü şeyleri hatırlatarak birilerini korkuturuz.

Yassıada'yı düşündüğümde iki tutum da belirginleşir, birbirlerine doğru hızla hareket ederek çarpışılar sonra da ikisi birden yok olurlar. Aslında tam olarak da böyle değil, birisi, bilerek onu kendi gerçekliğinin dışına çıkarır, yüceltir, modelleştirir, diğeri ise mağdur psikolojisiyle geriye çekilir ve suskunluğu tercih eder. Kabul ediyoruz tarihin yaşanan bir şey olmasıyla tarih olması birbirinden çok farklıdır. Dünkülerin yaşadığı tarih bile değildir. Fakat bugün yaşadığımız hiçleşmeyi ise anlamak daha da zordur.

İçinde bulunduğum tekne, İstanbul'un yağmurda sık sık sergilediği sis ve ışık oyunları altında Yassıada'ya doğru hareket ettiğinde Ayasofya ve Sultanahmet'in bu açıdan görünüşünün etkisi altındaydım. Her gün gördüklerimize alışıyoruz. Fakat ilk kez gördüklerimiz işte asıl o zaman var oluyorlar bizim için. Ve içimde kımıldayan sorular... Yassıada bana ne söyleyecek? Ne bulacağım orada? Bütün bunların yersiz ve geçersiz olduğunu biliyor ve kabulleniyorum. Merak yaramaz bir çocuk gibi etrafımda dolanıyor. Adaya doğru yol alıyor.

İşte burası Yassıada denildiğinde ilk duygum hayal kırıklığı oldu. Karşıdan terk edilmiş un ve makarna fabrikalarına benzeyen binalarla donatılmıştı. Marmara'nın ortasında, bu minicik adaya, kim neden ve nasıl bu kadar inşaat malzemesini taşıyabilmişti? Yoksa, İstanbul'dan çok önce mi betonlaşmıştı burası? İskeleden adaya adım atıp yukarıya tırmanmaya başladığımda şaşkınlığım, engel olamadığım tuhaf bir gülme krizine dönüştü. Çünkü solda vaktiyle bir İngiliz lordunun yaptırdığı söylenen kale taklidi yapı taverna yıkıntısı gibi gözüküyordu bana. Fakat, Menderes ve arkadaşlarının yargılandığı spor salonuna girince, çöp dedim içimden, burada değerli olan tek şey çöp. Duvarlar, kapılar, oturma numaraları, toz, terk edilmişlik, tavanlardan sarkan ipler... Her şey çöp..

Adanın solundan yukarı doğru tırmanmaya başladım. Terk edilen hiçbir yer boş bırakılmaz. Solda, birileri denizi balık çiftliğine çevirmişti ama beni çarpan yine binalar oldu. Bakımsızlıktan çalı çırpıya dönmüş çamların, erguvanların, erik ve dut ağaçlarının, böğürtlen ve kuşburnu çalılıklarının arasında, birbirinden kopuk, amaçsız ve toz duman yapılar. Tek katlı uzun binalar ve barakalar. Plandan uzak, estetik yoksunu ve inadına çok. Yatılı okul deseniz değil, kışla deseniz değil, kamp deseniz değil, çiftlik deseniz değil, otel deseniz o da değil. Bu karmaşada bir şeyler aramak, bir düşünce izi sürmek doğru mu?

Yoldan saptım ve sırayla bütün yapıların içine girdim belki de yıllardır kimselerin adım atmadığı üst katlara çıktım. Denize, adaya, İstanbul'a ve Yassıada imgesine baktım. Pencerelelerin bütün camları pençe pençe kırılmıştı. Kararan camlar gölgeli ışığın altında canıma batıyor, tuhaf ve önlenemez etkiler oluştuyordu. Sonra başka binalara, diğer odalara girdim. Çürümüş borular, boyaları parlamış duvarlar, aralardan zaman lifleri gibi sallanan demir parçaları önleyemediğim kurgusal bir etki oluşturdular üzerimde. Yumuşak ve kuru otlara basıyor onların çıtırtılarını duyuyordum. Adanın ucundaki taş parçasına yöneldim ve tekrar yüksek binalardan birine daha girdim. Girişte vecizeye benzer birkaç cümle vardı. İki kat yukarıya çıktım. Kulağımı zamana dayadım. Yanımda soluk alıp veren başka bir zaman yaprağı varmışçasına boynuma dolanan deniz sesinin sarhoşluğuna kapıldım.. Ona sarıldım.

Sık ve geçit vermez ağaç karmaşasının sonunda 'Yargılama' salonuna geri döndüğümde bu büyük yokluğun içindeki imgesel çağırışı yeniden yeniden tattım. Salonun tavanı, duvarları, pencereleri ve bu çöp hali o kadar ilgimi çekti ki, gidip kulağımı tavana yönlendirdim. Sanki bir mucize damlayacak ve kulağıma dolan tıkanıklığı çözecekti. İki kat bir zamanın ses tortuları dayanamayıp yere damlıyormuşçasına, o damlaların tıptırtısını duyduğumu vehmedercesine. Yok saymakla var olmak, suçlamakla aklanmak, korku ile umut, saçmalıkla bir böğürtlen çiçeğine sığınan hakikat her şey burada bu salondaydı. Suç yeri mahalli gibi terk edilmiş ve hiçbir şeye dokunulmamıştı. Dokunulmamalıydı. Yağmurun, rüzgarın, mevsimlerin, insan pervasızlığının silemediği bir şeyler yaşıyordu orada. Çöp. O çöpü tasnif ederek kendi kültürümüzü yeniden okuyabiliriz belki!

Ne demek ister bir insan

Ufuk Bozkır 2009.10.17

Neresinden aklımı çalmıştı o kitap bilmiyorum. Kapağını ilginç ve çarpıcı mı bulmuştum ne...

Mevsimin yaza göz kırpan akışında kitapçada buldum kendimi. Saf saf kitaplar. Ne çok kitap basılıyor Türkiye'de? Olağanüstü yayın çeşitliliği var. Öyle ama benim derdim o değil şimdi. O kitaba varmak, kavuşmak ona. Ve nihayet kavuştum da. Hiç başka bir şeye bakmaksızın kasaya yöneldim. Başka zaman olsa böyle mi yapardım? Her yeni şeyi evire çevire inceler, döner eski baskılara, gözden kaçırdığım bir şeyler olmuş mudur diye bakmaz mıydım? Şimdi bunların hiçbir önemi yoktu, aradığımı bulmuş onu okumanın rüyasına dalmıştım...

Ne kadar para ödedim, nakit mi verdim yoksa kredi kartımı mı kullandım, onun da farkında değildim. Mutluluğun baş dönmesi halinde adeta ayak uçlarıma basa basa, sekercesine dışarı çıktım ve onu gördüm. Onu görüşüme, karşıdaki parfümeri dükkanının ışıklı renkleri karışmış olabilir. Havaya sıkılan parfümler ve hoş kokular, şişelerin ağzından duman kelekleri gibi etrafa yayılıyor, zerrelere raks ediyorlar. 'Bu ne biliyor musun?' dedi. Biraz sorgulayıcı, mesafeli hatta emin bir yüz ifadesiyle o adam... Bu da kim şimdi, diye geçirdim içimden. Pek ciddiye almadan. Tanımıyordum. İlk kez görüyordum. 'Bu duyduğumuz ne müziği biliyor musun?' dedi yeniden. Ve benim gözlerim tekrar karşıdaki parfümeri dükkanındaki rafa uzanan uzun parmaklı bir ele kaydı. El, inadına canlı, beyaz ve güzeldi...

Şimdi dedim içimden, anlaşıldı, bu altmışını geçmiş beyefendi, sokakta durmuş büyük ihtimalle kültür bekçiliği hatta zabıtalığı yapıyor. Bir bakıma protesto ediyor dışarı yayılan müziği. Ya da yardım istemenin başka bir yolunu bulmuş olmalı. Yüzünde ve sesinde öyle bir anlam var mıydı? Yoksa ben mi o anlamı getirip bir maske gibi ona takmıştım? 'Bu duyduğumuz müziğin türü ne' dedi ısrarla. 'Biliyor musun?' Müzik teorisinden anlayanlardan değilim. Her sabah, odama ulaştığımda, internet üzerinden müzik yayını yapan o yabancı radyoyu açarım, rock, gospel, jazz, klasik, yerel pop, soundtrack, latino, blues, metal ne bulduysam dinlerim. Bir şey anladığımdan değil, dinlemek hoşuma gider, enerji alırım sanki... Oradan mülhem kulak dolgunluğu kırıntısıyla, müziğe yöneldim, biraz ciddiyetle dinledim, 'Latin' olmalı galiba dedim. Biraz da cevap vermemenin onu yok saymak olabileceğini düşünmüş olabilirim.

Adam orta boylu ve tombulcaydı. Kısa saçları tamamıyla beyazdı. Hafif sakalı vardı. Tam ortadaydı. Her şeyin ortasındaydı. Acıyamazdınız. Yok sayamazdınız. 'Bir şey demek istiyor, acaba ne?' diyeceğiniz insanlardan birisiydi işte. Otobüse mi yetişecektim?.. Bir yere mi geç kalıyordum? Bekleyen birileri mi vardı? Hayır hayır. Ben de şu adam kadar ortadaydım işte. Yoksa hayat oyun mu oynuyordu? Yirmi yıl sonraki halimi, sokaktan çıkarıp önüme mi koyuyordu, beni bana mı gösteriyordu? Gözüm bu kez yeniden kaydı parfümeri dükkanına, uzun ve boş bir koridordan başka bir şey gözüküyordu. Soğuk floresan loşluğu göz kırptı. Dükkan sanki boşalmış gibiydi.

'Tamam da, tango da diyebilirdiniz, neden Latin bu, onu Latin yapan temel şey ne?' dedi, yüzüme doğru yaklaşıp ve arkasından ekledi; 'Hangi üniversiteyi bitirdiniz?' Ne diyecektim şimdi bu beye? Müzikten anlamadığımı, buraya sadece sevdiğim bir kitabı almak için uğradığımı, derdinin ne olduğunu tam olarak bilmemekle birlikte sözü daha fazla uzatmak konusunda tereddüt yaşadığımı mı söyleyecektim? Üstelik, neden eğitimimle ilgili sorulara yöneliyordu ki?.. Müzikten anlamak zorunda mıydım? 'Okullarda, müzik dersleri

veriyorlar, ama gördüğünüz gibi kimse kulağına dolan müziği bilmiyor' dedi ve ekledi: 'Lise de mi okumadınız'?

Şimdi sokağın ortasında, yukarı bakma sırasıydı. Parfümeri dükkanının bütün perileri kutucuklara saklanmıştı. 'Ben, dedi adam, dünyanın neresinde bir müzik tınısı duysam köklerine kadar tanırım'... Acaba dedim içimden, konuşacak kimseleri bulamadığı için mi bana sarılıyor, kitap okuyan birileri derdimi anlar beklentisi içinde mi bu adam?... 'Olmaz, kabul edilemez, memleket müzik eğitimini gözden geçirmeli yeniden' dedi gözlerini kırparak. Bakın duyduğunuz müziği bilmiyorsunuz. Zulümdür bu. Aldığım kitabı iyice kavradım 'biliyor musunuz ben hiç okula gitmedim' deyiverdim. Hiç orali olmadı. 'Bu müziğin türü ne?' dedi tekrar...

Karşıya geçtim. Parfümeri dükkanı canlanmıştı. Otobüs boştu. Kitabımı açtım. Dünya sessizdi. Hiç müzik duyulmuyordu. İki sorgucu göz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çöte

Ufuk Bozkır 2009.10.24

Temmuz inadına çöküyordu toprağa. Toprak yol, öğütüle öğütüle incelmış un tabakasına dönüşüyor, etrafı kaplayan keskin beyazlık Tarantino'nun filmlerini andıran geniz yakıcı toz dumana karışıyordu.

Eğer bilmeden basacak olsanız toprağa, ayağınızın altından pof diye kalın bir ses çıkıyor sonra da burnunuzda buluyordunuz etrafa yayılan ince toz zerreciklerini. Ve temmuz dişleri dökülmüş, abası lime lime kurumuş çeşmeler gibiydi de. Ve o, nereden bulunduğunu bilemediğimiz aynalı güneş gözlüğünün arkasında, yüzünü değil bütün bir geçmişini de saklayarak uzaktan, teleobjektifle çekilmiş resimler gibi, sığının ortasında titreye titreye gelirdi. Gelirdi diyorum ama aslında ne geldiğinden söz edilebilirdi ne gittiğinden, gelir gibi yapmak kadar, gider gibi yapmak da onun varlığını gösterme, ortaya koyma şekliydi. Herkes onu biliyor, herkes ondan çekiniyor, herkes ona saygı duyuyor ve arkasından o sıfatı, yani ismini fısıldıyordu; Çöte.

Çocukluğun ekonomisi nasıl para ve pul, az veya çok bilmezse iyi ile kötüyü de bilmez. Korkulacak şey ile sevicecek şey arasında da kararsızdır. O, hareket ile ilgilenir ve büyüklerin konuşmalarından, fısıldayışlarından, iki yüzlü hesaplarından çok oyunlu bilemediği zevkler alır. Ben farkına varmışım ki, Çöte onaylanmayan işler yapmıştı. Yaptıkları bazı insanların canını yakmıştı. Üstelik yalnız da değildi, ne zaman bir düğün dernek kurulsa ne zaman Cumhuriyet Bayramı kutlansa, Çöte ve arkadaşları, birbirlerine kenardan kenardan sokuluyorlar, yoklaya çekile birer sigara sarımı mesafede bir araya gelip gülüşüyorlardı. Çekinenler, içten içe korkanlar, dış bileyenler ancak çocukların görebileceği tuhaf komiklikler içinde yanlarına gidip, tokalaşıp hal hatır soruyorlardı.

Her zaman olduğu gibi, diğer hiçbir yerde kullanılmayan bu 'çöte' kelimesinin neden o adam için kullanıldığını asıl merak ettiğim. Dağda kırdaki kimsesizin keçisini kaldırıp afiyetle yiyen Çöte ve arkadaşları, kavga anlarında da yer altı suları gibi, güçlü telepatilere sahip sıra dışı varlıklar gibi toplanıyorlar ve kimse onlara yumruk gösteremez hale geliyordu. Neydi bu Çöte'nin sırrı, çötecilik nasıl bir şeydi. Karşı mahallelere gittiğimiz vakit sebepsiz yere bizi sorgulayan sonra da taşıyan çocuklarla ilgileri var mıydı? Daha dün aynı sınıfı paylaşıp andımızı okuma töreninde yeni yetme hindiler gibi gırtlak oynattığımız bu çocuklar bir tek ayvanın, parlak bir misketin, yeni dikilmiş bir pantolonun ebedi sahibi gibi davranıyorlar, hak iddiasına bürünüyorlardı. Yok yok biz çocukların yaptığı olsa olsa oyun oynamaktı..

Bu Çöte ne yapardı? Bağa bahçeye gitmeden, terleyip emek harcamadan hiç söndürmediği sigaraya, parayı nereden buluyordu? Çöte canının istediğini hem de vakit geçirmeden temin ediyor, istekler karşısında insanlar daha bir atik davranıyorlardı. Çöte'nin kapıları pencereleri hep kapalıydı. Hiç lamba kullanmaz mıydı? Birkaç bayram, sırf meraktan çaldığımız kapısı niçin hiç açılmamıştı? Çöte'nin evinde o güne kadar hiç görmediğimiz hangi mucizeler saklıydı? Ve bu Çöte dilini mi yutmuştu? Neden herkes onu görünce bülbül kesilmesine rağmen o evrenin sırrına erişmiş bilgiler gibi suskun kalıyordu? Çöte, sen kimdin ki, etrafı taşlarla çevrilmiş ve insanların kabulleriyle dikenlenmiş burçlarından hiçbir varlık sokulamıyordu.

Pek çok şöhretli kişinin cenazesini izlemiştik uzaktan. Anlı şanlı adamlar birden, ölüm dedikleri bir yabancı tarafından çekilip götürülüyor, binlerce badem ağacının beklediği mezarlıkta yumuşak toprağa gömülüyorlardı. Çocukluk, ölüm karşısında bir kez daha devreye giriyor, üç beş masum bilgi kırıntısının tırtılını yuvasından çıkarıyordu. Fakat Çöte hiç ölmemişti sanki. Sonradan çok sonradan, onların çoğul oğullarının gagalarını, kuyruklarını, ön dişlerini, çatal dillerini, kankokulu profesyonelliklerini gördük müydü biz; yoksa çocukluğun uydurduğu hayaller miydi hepsi?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kitap Fuarı

Ufuk Bozkır 2009.10.31

Kitap Fuarı modadır.Diliyle yürür. Omuzlarında bir gümüş maymun gösteriye çıkar.Yeni kitaplar. Yıllanmış yazarlar.

Popüler yazarlar. Kitap kapakları. Afişler. İmza günleri. Toplantılar. Meraklılar. Tok satıcılar. Başiboşlar. Dedikoducular. Dizi dizi yayınevleri. Gündemin havasına göre, gürültünün, şamatanın, uğultunun sloganların, boğula boğula yukarıya ağıdığı oyun alanı. Bizde kültürün, edebiyatın, sanatın, şairin, yazarın değil bir piyasa etkinliğidir fuar. Göstermeyi değil görünmeyi sever. İçeri girmez dışarı çıkar. Dini ve milli bayramların dışında bir de fuar bayramı var.

Ve her dönem fuarların yıldızları olur. Diyet yazarları, din profesörleri, dizi oyuncular, savcılar, televizyoncular. Bütün bir ömürlerini yazıya adamışlarcasına hayran kitlelerinin karşısına oturur ve pişkin pişkin kitap imzalarlar. Bir imza uğruna insanların katlandığı eziyet başlı başına düşünme konusudur. Hakiki yazarlar, ya onlar, ne düşünürler, ne yaparlar? 'Aman bu fuarı da kazasız belasız atlatsak, yayıncımız imza günü istemese, biz de bir okur gibi kitapların arasında dolaşsak, kimselere gözükmeden, hiçbir soruya maruz kalmadan orada olmanın zevkini yaşayabilsek diye mi düşünürler? Ve onlar sadece 'onur konuğu' seçilmiş arkadaşlarının adına ortaklaşa mı temsil edilirler? Her yıl bir yazar onur konuğu olduğu halde her yıl yazarlık onuru biraz daha dibe iner! Yayıncılık daha problemlidir, yazarlık daha hayat dışı görülür!

Yayınevleri, proje ve yenilikleriyle değil stant büyüklüklerine eş görünürlükleriyle var olmak isterler. Okurlar mı, izleyiciler mi, yayıncılar mı böyle ister ya da kendiliğinden mi böyle gelişir bu işler bilinmez ama nedense daha az parası olana daha küçük stant geleneği bozulmaz. Panayır kültürü ortak mirastır orada da. Kitap satışı ekonomik karaktere büründürür fuarı kendiliğinden. Fuarın başarısı satışındadır. Ziyaretçi sayısında, ödenen kira bedelini karşılayıp karşılayamayışında. Kimse fuara karşı değildir, şimdilerde şehrin bir ucuna taşınmış olsa da mahşerden farksızdır fuar alanı ama içten içe bir eksiklik kemirir herkesi, her şeyi. İstanbul'u fuarın sıkıntısı basar.

Oysa ne çok şey bulunabilir kitap fuarlarında.

Mademki modadır, moda varlığını değişimdeki cesaretinde bulur, bu ülkenin fuarları her yıl mı daha çok kendisine benzer? Stantlar düzelmiş, gidiş geliş kolaylaşmış, fiyatlar fazla artmamış, etkinlik sayısı artmış, medya gerekli ilgiyi göstermiş ve desteklemiş ne gam? Hâlâ özgün ve örnek bir fuar biçimi oluşturmamış bir ülkeden söz etmek hayalden mi ibaret? Art niyetten mi, kadir kıymet bilmemek mi? Üç beş yabancı isim fuarı 'uluslararası mı kılar'? Uluslararası olmak her şeyden önce güçlü bir yayın ve kültür politikası gerektirmez mi? Var mı bu ülkenin kabul görmüş yayın ve kültür politikası?

Oysa, bu şehre, İstanbul'a ne kadar da yakışır hakiki bir kitap fuarı. Türkiye'nin kültürel birikimiyle, edebiyatımızın güçlü zenginliğiyle ne kadar da denk düşer.. Belki asıl önce buna inanmak gerekiyor. Yazarlarının, editörlerinin, eleştirmenlerinin, yayıncılarının el üstünde tutulduğu bir ortamda fuar gerçek amacına ulaşabilir. Yazarın, başta onun heyecan duyması gerekiyor bir fuardan. Okurun kitaba ve yazara ulaşma kolaylığı değil, aynı zamanda zevkini de duyacağı bir ortam. Dünya bunu yapabiliyorsa, biz neden yapamayalım? Yapmak istemek gerekiyor ilkin... İstiyor da yapamıyor muyuz yoksa? Bu işi yürütenlerin zihni mi yaşlandı? Okur mu etkisiz? Bir aldaniş çemberi mi kitap dünyası? Biraz yukarıya çıkmalı. Dışarıdan, içerden kendimize bakmalı. Kitap olmalı belki biraz. Ne yerine konulduğumuzu iyi bir anlamalı. Dünyayla karşılaştırmalı. Kendimizle karşılaştırmalı. Kitaba, kitap için ve insan için yeni bir yol açmalı. Fuara gitmeli. İnadına. Orada olmalı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Penceremden gördüğüm çınar

Ufuk Bozkır 2009.11.07

Penceremin ufkunu dolduran bir çınar var.Görkemli değil. Otuz yaşlarında. Dalları biraz karışık. Kimsesiz mi desem bakımsız mı?

Sonbaharın şu son günlerinde, yaprakları daha bir yeşil kahverengisine büründü. Dalları ne yöne gideceğini bilememiş. Sağ tarafa gidecekmiş gibi gözüürken, önünde yükselen duvardan ürkmüş olmalı ki sola yön almış. Göğre doğru yükselişinde de bir kararsızlık var. Genişleye genişleye büyür ya hani çınarlar, o genişlemenin de kararsızlığı içinde.

Arkasında ikide bir cilveleşen, salınıp duran bir servi yükseliyor. Kim getirip dikmiş onu buraya? Yerini pek sevdiği nazlanışından belli. Hatta, ağaçlar arasında olur mu böyle şeyler ama, tarihsel bir öne geçişin çalımını var onda. Mağrur. Şimdiden çınarı boyca geçmeye başlamış ve hemen yanındaki top çama da kim bilir hangi niyetle ve nasıl bakıyor yukarıdan.

Daha birkaç gün önce, sıcak rüzgâr, dallardaki çelimsiz yaprakları silkelercesine iyice bir karıştırdı. Öylesine ürkmüşlük vardı ki çınarın havasında, içimden ağaçlar içinde en erillerden sayılan bu çınarın böylesine çaresiz kalışına hayli şaşırdım. Dallar aşağı doğru iniyor, bu kez rüzgâr alttan yumruklar, tokatlarcasına yukarı yukarı savuruyordu yaprakları. Boğuşma. Ağacın rüzgârla boğuşmasına şahit olmuştum. Baskın olan elbette yine rüzgârdı. Ki bu rüzgâr öylesine çapkın ve baskın bir şeydir ki, gün gelir okşarcasına başını döndürür, ağaçların gün gelir vahşice hırpalar.

Aşağı inip gövdesine sarılısam mı acaba? Kendini bu kadar heder etme, hor görme, dalların, yaprakların karışmış olabilir ancak bak sapasağlam bir gövden var. Bu tutunuşla topraktan hiçbir güç seni söküp atamaz mı desem. Fakat bu sabah benim de vücudum çınardan beter karışık. Dışarıda sisli yağmur. Soğuk almışım belli ki. Masama oturdum. Limonlu adaçayı söyledim. Uzun uzun çınara ve yapraklara baktım. Öylesine baktım,

öylesine ilgilendim ki boynum uzayıp dallardan, yapraklardan bir parça olacaktı neredeyse. Bu ağacın bu halinde bir şeyler mi buluyordum? Yoksa bulduğumu mu sanıyordum? İşte karşımdaki bana bakıp bakmadığını hiçbir zaman bilemeyeceğimiz bir ağaçtı. Kimsenin onunla ilgilendiği yoktu. Belki de fazlalık olarak görüyorlardı onu. Büyüdükçe pencerelerin önünü kapatacağını varsayıyorlardı. Acaba, yaz sıcaklarında, arsızca dibine gelip oturanlar, gölgesinde serinleyenler, geçkin ve biraz da çirkin bir kıza mı benzetmişler onu? O da içten içe yiyip bitirmiş miydi kendisini? Umutsuzluğu, küskünlüğü, yalnızlığı bundan mıydı?

Yağmur hızlanıyor, yavaşlıyor ancak yaprakların görüntüsü hiç değişmiyordu. Bozkırın ortasında tufana tutulmuş vahşi bir hayvan gibi sırtını yukarı kaldırıyor, kulaklarını kısıyor ve yağmur fırtınasının dinmesini bekliyordu. Gâh içe gâh dışa kavrulmuşçasına kıvrılan yapraklar, lav patlaması sonunda göz göz olmuş kapkara taşları andırıyordu. Yaşlı yüzler asılmıştı dallara yaprak yerine. Sol kanatta beliren biraz daha yaşama atılımı yukarı doğru yükseldikçe zayıflayıp cılızlaşıyor, boyu yetmediği için yukarı raftaki şişeyi almaya çalışan çocuk gibi çaresizleşiyordu. Kuşlar da mı ziyaret etmiyordu onu? Hiç değilse üç beş kurnaz serçe ve şaşkın şehir kargası. Bahçedeki bunca ağaç içerisinde, kuşlar arasında gizli anlaşma varmış gibi, neredeyse üstünden bile uçmuyorlardı. Dayanılmaz özel bir koku mu salgılıyordu yoksa bu çınar?

Hayır hayır hiçbirisi olamazdı. Geceleyin ben yokken kim bilir kimler, neler konuk geliyordu ona. Belki de o asıl kişiliğini geceleyin dışa vuruyor, yakında bastırarak kış altında, yapraklar tamamen dökülmüş olacak ve o da beyaz pembemsi karları gövdesinde toplayacaktı. O zaman daha alımlı, daha güzel olmayacak mıydı? Ama kışa daha vardı, kışa daha vardı. Madem daha kışa vardı, ben de aklıma gelen şeyi yaptım, pencereyi açtım, 'Evlerinin önü yeşil çınar/ Boyu boyuma uyar/Ben seni gizli sevdim/Bilmedim eller duyar türküsünü dinlettim ona. İyi mi ettim?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kıskanmak varken kıskanmak

Ufuk Bozkır 2009.11.14

- Her sanatçı ilkin kendi bağlamında özgürdür. Sinema söz konusu olduğunda izleyici, edebiyat söz konusu olduğunda okuyucu da öyle.

Yazmakla film çekmek bir yaratım eylemi olsa bile, okumak ve izlemek de kendi izleğinde bu yaratımla buluşma eylemidir. Bir de eleştirmenler var ki, her durumda onların özgürlükleri var mı yok mu işte orası biraz tartışmalı.

Dikkatli bir edebiyat okuru olarak Nahid Sırrı Örik'in 'Kıskanmak' romanını okudunuz. Çok da beğendiniz. Ve günün birinde, bir yönetmen onu filme aldı. Eğer sinemaya meraklıysanız gidip seyredersiniz. Ya da edebiyata düşkün birisi iseniz, filmi izledikten sonra, edebiyat sevginizin de etkisiyle romanı alır okursunuz. Ya edebiyata içerden ilgiyle ve sinemaya güçlü bir tutkuyla bağlıysanız ne yapacaksınız? İkisini birlikte hiç düşünmeden ayrı ayrı yerlere mi koyacaksınız? Filmde romanı hiç aramayacak mısınız? Hadi siz böyle yaptınız, yönetmen ne yapacak? Hiç birlikte düşünmeyecek mi? Eleştiri merak etmeyecek mi?

Yönetmen, dilediği romanı yetenekleri ölçüsünde dilediği gibi çekebilir. Buna kim itiraz edebilir ki? Hele yazar hayatta değilse şahsi istekler de aradan çıkmış olur. Fakat bir roman, değerli bir roman sadece yazarının mıdır? Ve bir yönetmen filmi kendisi izlemek için mi çeker? Sanattaki şahsiliik, üslup ve kişilik değil midir? Romanın basılması, filmin vizyona girmesi onu tekillikten çıkarmaz mı? Yönetmen ben böyle istedim diyebilir mi?

Zeki Demirkubuz bütün filmlerini izlediğim bir yönetmen. Arayışlarını her şeyden önemlisi belli bir daire içinde döndürdüğü tutarlı anlatımını değerli buluyorum. İnsanı merkeze alan, anlatımcı ve gerçekçi dilini önemsiyorum. Kıskanmak romanını sinemaya aktaracağını duyunca oldukça da meraklandım. Nahid Sırrı'nın dünyasına yönelmesi ondaki okurluk ve kültürel yönelim konusunda da bir fikir veriyordu. Ve film vizyona girmeden önce romanı özellikle okudum. Roman dilinin imkânları ile sinema dilinin imkânları elbette farklıdır. Zeki Demirkubuz'dan romanı çekmesini beklemek doğru değildir. Sanat yöntemi böylesi bir eşleşmeye aykırıdır. Sanat her biçimde bir yeniden yaratımdır.

Ne var ki madem ortada bir roman ve yazar var o halde kaçınılmaz bazı doğal 'nedensellik'lerin kurulması gerekir. Demirkubuz'un filminde esaslı bir nedensellik sorunu var. Öncelikle mekânda akan hayat ilişkileri yeterince güçlü kurulamıyor. O insanlar neden orada ve neden bu ilişkilerin içinde? Yeterince kurulamayan 'nedensellik' ilişkileri, hem kendi bağlamında kişileri yalnızlaştırıyor, anlamsızlaştırıyor hem de ritmi aksatıyor. Ritimden maksat filmin geçiş hızı değil, perdenin iç zamanı. Ana karakter Seniha üzerinde yoğunlaşan 'makyajcı' yaklaşım, Mükerrrem, Nüzhet gibi diğer karakterleri savruklaştırıyor hatta silikleştiriyor. Seniha'ya yapılan 'makyaj' fiziksel bir boya olmaktan kurtulamıyor. Yalın değil, makyajlanmış bir figürle karşı karşıya kalıyoruz.

Öncelikle bir 'öykü' anlatmak olayları anlatmak değil, olay ve olaylar arasındaki gerçek 'nedenselliği' özneler üzerinde kurmak demektir. Hem romanı bilerek sinemaya gelmiş izleyiciyi romandan koparabilmek hem romandan habersiz izleyiciyi de romana götürebilmektir. Yönetmen kendisiyle yapılan bir söyleşide, romanda fazlalık bulunduğunu, gereksiz anlatımlara yöneldiğini hatta kafasının karıştığını söylemiş. Bu yüzden mi kopukluk içinde ısrarla vurgulanan tabiat, -sürekli yağan yağmur ve Nuri Bey'in görkemli evi- tiyatro efekti ve dekoru olmaktan kurtulamıyor. Yaşarken dekorda değil tabiatla yaşıyoruz değil mi?

Senaryo esastır sinemada ve Demirkubuz yazık ki iyi bir senaryo çıkaramamıştır. Seniha'nın üzerine yıkılan 'kıskançlık' Seniha'nın baskın oyunu karşısında onu etkileyen bir faktör olmaktan uzak durmaktadır. Organik geçişkenlik sorunu, daha filmin başlangıcında, taşrada, balo sarhoşluğuna kapılmış insanlara gönderilen kutlama mesajı ile başlatılmakta, romanın aslında bulunmayan kimi ara sıkıştırmalar politik iz olmaktan kurtulamamaktadır. Öyle ki, benim filmi izlediğim salondaki altı kişiden birisi de kutlama mesajını çılgınca alkışlarken, ben hapishanede zincirlere vurularak götürülen çember sakallı tipi yadırgadım. Kıskanmak romanı bu haliyle Kıskanmak filminin önünde duruyor, ayrışmıyor, sinemadan çok tiyatroya yakın düşüyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Akçeli işler

Ufuk Bozkır 2009.11.21

Baş edemedikleri çocukları, 'öcü geliyor, seni öcüye vereceğim' diye korkuturlardı biz küçükken.

O yaşlarda, soyut düşünmekten mahrum bir çocuk 'öcü'den tam olarak ne anlar, bu kelimedden nasıl etkilenir bilinmez ama, büyüklerin ısrar kadar yöntemi işe yarıyor olmalıydı ki, nesilden nesile miras kalıyordu 'öcü' ve 'öcüyle korkutmak'. Ne büyükler, ne küçükler, öcüyü görüp bilmese de 'öcü' hep ortak korku öznesi olarak yaşaya geldi. Öcüyü çağırmak, öcüye vermek, büyüklerin negatif sevme eylemiydi aslında. Yemeğin yenmesi, uykunun uyunması, yaramazlıktan vazgeçilmesi hep çocuk için öneriliyordu. Öcü, çocuk duygusunun değil, yetişkin kurnazlığının ürünüydü. Çocuğa yönelse de, çocuk için değil yetişkin için gerekliydi.

Türkçede öcü kelimesinin kökü yoktur. Ses ve tabiat taklidi bir kelimedir. Kötüleme olduğu kadar, ünlemlenmiş korku sesidir. Çocuk üzerinde, anlamın etkisinden söz edemeyiz. Büyüklerin söyleyiş biçimine karışan jest ve mimikleri bizzat korku öznesine dönüşmüş olmalı. Karşısında, anne, baba, kardeş, dadı, en yakın hissettiği varlığı, birden anlaşılmaz sesler çıkarırken gören çocuk, şaşkınlığa kapılır sonra da anne veya dadısına bir şey olduğu vehmiyle önce ağlamaya başlar sonra da çaresizlikten sinme yoluna gider. Kim bilir susma belki de çocukların büyükleri korumak için başvurduğu daha yumuşak ve doğal bir davranıştır. Dışarıdan bakan bir yetişkinin gözünde, 'öcü geliyor, seni öcüye vereceğim' diyen birisi ne kadar zavallı hatta komiktir.

Şimdilerde ne vakit 'akçeli işler' tabirini duysam o manzara aklıma gelir. İnsanlar, çok özel, çok gizli, çok mahrem ve çok tehlikeli saydıkları bir bilgi ve durumu insanlık adına yaymakla ve korumakla görevli oldukları bilinciyle alttan alta konuşurlar. Bazen sessiz, bazen ağızlarını kapatarak, bazen geçiştirmeli yarım ağızla 'akçeli işler' varmış deyiverirler. Kimi zaman bir tıslama, kimi zaman bir yaftalama, kimi zaman da yargısız infaz. Varlık ve insan, bu 'akçeli işler' denilen canavar tarafından kirletilmiş, saldırıya uğramış ve herkesin bilip tutum alması gereken ebedi lanet halidir. Bu tabir bir son durum maskıdır ve o bir kez takıldığında, zaman, mekân ve şahıslar hep birlikte ortadan kalkar, yok olur. Bu eylem bir yönüyle metafizik tuhaftır ancak bir yönüyle de pornografiktir. Dilsel porno. Kötücül gözlüklü.

Devletin en büyük işveren, siyasetin fikir ve ideal üzerinden proje üreten değil her tür güç ve menfaat dağıttığı toplumlarda 'akçeli işler' bir hukuk durumu değil bir 'manevi günah' hali olmaktan kurtulamaz. Kutsala uzanan eldir 'akçeli iş'. Namus düşmanıdır. Gücü eline geçirenin karşısını lekeleyip yok etme esasına dayanan 'akçeli işler' söylemi, gümüş bir maymuncuk gibi her devir işlek ve yaygındır. Hayatın hele tümüyle 'akçe' olduğu, toplumun akçe aşkıyla yanıp tutuştuğu devirlerde, nasıl olur da, 'akçeli işler' tabiri, ateşi ateşle yıkamanın yöntemi olabilir? O yakıcı kireç kimin yüzünden süt tozu diye akar? Gözyaşı taklidiyle hem de....

16. yüzyılda 'selam verdim rüşvet değil diye almadılar' diye yakındırmış varlığı Fuzuli. Şairin mısraında, sanki şahsi bir durum saklandığını var saymak ne kadar da dar bir görüştür. Şahsı aşan, cemiyetin şuuraltı katmanlarına taşan hatta oraya ışık tutan bir yan yok mu? Haydi cemiyeti kollamak adına iddia etmeyelim, 'akçeli işler' tabirinin yaygınlaşmasında, tarihi ilgilendiren bir taraf yok mu çağın ruhu olarak? Akçe, tekil bir eylem midir ki, cemiyetin üstünü örttükçe insanı çıplaklaştıralım, bencilleşme eylemi değil saflaşma tutumu diye kabul edelim? Vay ki Kubrick olmak vardır, gözler şimdi tamamen kapalı...

Şurada burada, 'akçeli işler' sözlerini tıslayanlara bakın, çocuğun saflığı karşısında, kendi aklının çaresiz karanlığından kopardığı bir sözü, pençe pençe çocuğuna fırlatan büyüklere benzemiyorlar mı? Bu el kol hareketleri. Bu çaresizlik içindeki şehvet. Akçe, bir sokak iti ruhuyla girip çıkarken Vip salonlarına, makam araçlarına, kurdela bağlayışlarına... Ultrason kontrollerinde kalp atışı duyulan, canlı olduğundan şüphe duyulmayan ancak ete kemiğe, şekle şemale dönüştürülemeyen doğmamış bebekler gibidir bu sözler. Korku, tasarlanmış bir şeydir ve baskıya dayanır. Korku diye canlı bir varlık yoktur. Korkan korku üretir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dostluk ne vakit

Ufuk Bozkır 2009.11.28

'Siz benim hakiki dostlarım olamazsınız. İkiniz de. Yalnız geldik yalnız gidiyoruz dünyadan' deyiverdi, yılların dostu, hüzne sarılmış buğulu gözlerle.

'Çünkü' dedi ve ekledi: 'Dostluk mümkün olamıyor, maalesef, hayatın öğrettiği bir şey de bu, ne yazık ki.' Böylesi bir sözü hiç ummamıştım. Duymamış değildim ama, bu kadar yakınımdan işitmemiştim. Şaka bile olsa, duymamazlık eder, yüzümü başka yöne çevirirdim. Ancak ortada şakayı çağrıştıran bir yan yoktu ve oldukça gerekli bir konuşmanın arasında sarf ediliyordu bu sözler. Kızgınlıktan, kırgınlıktan da eser yoktu ortada. Konuşmanın en derin yerinde, her şey süzüle süzüle buraya gelmiş, belki başka temenni ve yorumların kapısına dayanılmıştı. Öyle olmadı işte, arkadaşım engel olmadığı, olmak da istemediği bir ruh hali içinden konuştu ve bu cümleleri söyledi. Söyledi ve rahatladı. Özgür hissetti kendisini. O ana değin biraz sıkışmıştı sanki. Deniz köpürdü ve olanca hızıyla kıyıya vurdu. Ben şaşkın ben suların altında. Sözler köpük köpük hâlâ kulaklarımda.

Yüzümün buzlara sürüldüğünü hissettim ilkin. Ve battığını sert ve dikenli buz boynuzlarının kalbime. Yüzüme değdikçe eriyen bir soğuma değildi ve ateş soğuğu yüzümün her yanına yayılmıştı. Mavi ve soğuk alev gözlerimi yaktı. Dizlerimi yokladım. Kalbimi dinledim. Sinir katsayımı gözden geçirdim. Tam zirvede, manzaranın en görkemli halini izlemeye koyulmuşken, uçurumun kenarından, hem de gözlerine baka baka, sizi itmesine benziyordu dostunuzun. 'Öyle bakma! Seni itmek istiyorum. Başka yol yok mu?' demek istemişti. Şüphesiz şahıslarımızı, birbirimize verdiğimiz değeri aşan, onun dışında, kötücül ancak arkaik bir şey vardı ve o ağızdan taş parçaları çıkarır ve yaralarcasına böyle söylüyordu. Çok antik bir oyun çağdaş dekorlar içinde yeniden mi oynanıyordu?

Uyku taş kütleleri gibi gece boyunca üzerime devrildi. Önce yönsüz ve sağır titreşimler. Toprak böğürtüleri. Çatırdayan ağaç gövdeleri. Suyu çekilmiş bir gölün ay ışığında etrafa yaydığı korku kabarmaları. Gök mü yuvarlanıyordu yoksa insan sesi çok geniş boruların içinden pirinç köklerini sökercesine ilerliyor muydu? Dostluk yoksa ne kalıyor dünyada diye eğiliyordu susuz ve kör kuyulara kulaklarım. Çin'e kadar koşacak bir adamın kararı vardı çünkü arkadaşımın. Birazdan masadan kalkacak duvara hiç görülmeyecek çiviler çakacaktı. Cam çiviler kalbe girecekti.

Çokça kapıldığımız halde hepimiz yalnızlığın ve kimsesizliğin anaforuna, bir yol bulup çıkarız hep o kara ve karanlık yoldan. Hatta, temizlenmenin huzurunu getiren kirlenmek gibi severiz bile onu. Suya ve sabuna övgüler dizeriz. Sıcak su ve temizlik kokusu kirden ve pasaktan sıyrılarak gelir. Lakin bu böyle değildi. İnsan olmak kadar yaşadığımız çağın kabuk bağlamış körlüğüydü. Dostlarımızdan kopa kopa, belki de onlarsız kala kala yaşıyor, yaşatılıyorduk. Akış hızı yaşamanın birbirine eğilmeyi, sonsuz değeri imkânsız mı kılıyordu ne? Yine de bütünüyle zamanı suçlayabilir miydik? Zaman tek başına tam olarak neydi ki biz olmadan?

Yitirmenin korkusu büyüktür, bunu bilmez değiliz. Yitirmenin ön belirtileri yitirmekten daha sızılıdır oysa. Belirsizlik dört koldan sislere dolana çıka kaplar ruhumuzu. Dostun sözlerinde belirti mi vardı acaba, gerçeklikten çok ve o belirti, sözlerin sahibi olarak benden önce onu mu eziyordu? Tecrübe denilen kelebek kavanozu bir kez daha raftan düşüp yeni kelebeklerin peşine mi düşecekti, elinde kelebek ağı kolunda kelebek sepeti? Şu bir avuç gölgelikler bile koyulturken yalnızlığını insanın, çok uzaklardan bize doğru yaklaşan ayak sesleri...

Bir ağaç gibi bakamıyor muyuz dostluklarımıza. Onlara musallat olan toz oyunlarını görüp temizleyemiyor muyuz erkenden? Kendimizden mi vazgeçmek gerekiyor ilkin kendimizi dostlarımızla korumak ve var kılmak için? Sabah, patlamış yumurta sarısı gibi odama doluyor şimdi. 'Siz benim dostlarım olamazsınız' dedim mi hiç kimseye diye düşünerek. Yoksa, bu kadar az dostun kalmasını, arkadaşımın sözleriyle birleştiriyor olmaktan duyduğum derin acı mı beni düşündürten. Birbirimizi dostsuz bırakarak mı en büyük cezayı veriyoruz kendimize. İnsana...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bende bir başkası kim?

Ufuk Bozkır 2009.12.05

'Ben sende hep bir başkası var bildim. sen de beni bir başkası zannettin. İkimiz de yanıldık üstad.'

Böylesi cümleye bir romanda rastlasaydım, önce başımı kaldırır, uzaklara bakar, cümleyi tekrar okur, elime geçirdiğim ilk kalemle altını çizerek, altı çizili cümleyi yeniden okurdum. Çizilmiş satırlar elbise giymiş duygusu uyandırır bende. Çarpıcı bir güzelliğe giydirilmiş güzel bir elbise. Sanki altı çizilmiş halleriyle cümleler, daha bir alımlı daha bir estetik hale bürünürler. Ve elime ne vakit eski bir kitap geçse baştan sona hızla göz gezdiririm. Çizilmiş satırları okur, oradan okuyanı okumaya çalışırım. Fakat, bu cümleler bir kitapta yazmıyordu. E-mail yoluyla bana gönderilmişti ve gönderenin ismi dışında bir bilgi yoktu. Cuma günleri bahar kirazları gibi patlayan ve Haiku'lara benzeyen kısacık, minyatür mesajlarından tanıyordum onu. Tanıyor muydum?

Bir cümle, sahibi bilinmeyen çarpıcı bir cümle tam neye benzer? Toprağın diplerinden kaynayıp gelen ve susuzluğumuzu gideren kaynak sularına benzetebilir miyiz? Yoksa her şeyin dönüp dolaşıp toprak olması gibi, aslında her şey toprağın malıdır da bizim tıpkı toprak üzerinde mülkiyet hakkı iddia etmemiz gibi böylesi cümleler de ebedi bir sahipsizlik mi yüklüdürler? Eskiler laedri deyip kurtulmuşlar. Oysa bir şey tek başına sebepsiz nasıl laedri olabilir? Laedri olma katına yükselmiş bir söz, bir mısra bir şiir nasıl da silip geçer binlerce iyeliği... Ben de öyle mi saymalıyım? Yoksa merakımın enerjisiyle kazıp çıkarmalı mıyım o ismi muammanın kuyusundan. Eliften 'ye' ye oradan da 'mim'e sıçramak mümkün mü? Ye ile mim'i yan yana getirince, yem mi oluyor, ve ben bir zekâ oyununun içinde mi yüzüyorum yoksa?

Bir isim, aldanış değil mi sonunda? Su su değildir ki, isim isim olsun. Ama işte adlandırma, adlandırılmayan yoktur levhasının üstünde yanıp sönen ışık gibi hem inandırır hem de kandırır bizi. Aldatır demiyorum, kandırır diyorum. Çocukların güzel şeyler, aşıkların mucizeler için kandırılmasına benzediği için. Ve dönüp bakıyorum aynı cümleye, bende bir başkasını, başka olan nasıl bilir? Böylesi bir bilme var mı ki.. Böylesi bir bilme yoksa eğer, nasıl oluyor da bu bilme isteği çekici geliyor. Önce çok uzaklardan kulak kabarttığımız sonra da yakınıma geldikçe sevdiğimiz müzikler gibi biz de mırıldanıyoruz onu.

Sonra, cümlelerin sonundaki üstad kelimesine baktım uzunca süre. İlk bana tarihî mezarlıklardaki kavuklu mezar taşlarını çağırıştırdı. Ölümün ülkesinde, ölüme meydan okuyan, geniş ve görkemli mezar taşı. Göğe doğru vakurca yükseliyor ve ilmin kudretiyle işaret parmağının üstüne dökülmüş anlamlı bir nokta gibi oturuyordu. Her şeyin başladığı ve bittiği bir noktadır demek ister gibiydi. Fakat nereden çıkarıyordum bütün bunları, sanki o üstad kelimesi, üstüne çikolata sosu dökülmüş bir dondurma neşesi hiç mi taşıymıyordu. Hatta ve hatta mütevazılığın altına sinmiş hafif bir kendine güven hatta megalomani taşıyor muydu?

Üstelik 'sen de beni bir başkası zannettin' hükmünün altında kendisine çok inanmış, o inancı sevmiş ruh hali yok muydu? Bunların hepsi mümkündü 'hiç' katında her şey olabilirdi. Zaten her şey açık gibi gözükenden önünde, fakat onların çok dışında cereyan etmiyor muydu? Karanlığa alışan gözün, karanlığı ışık bilmesi kadar doğal bir hal değil miydi bu? Üstelik, ışığın gücü altında, akkor olup körleşmeden, karanlığın ışığına sarınıp uyumak, soğanlı çiçeklerden öğrenebileceğimiz türden bir hakikat değil miydi?

Şimdi dönüp bende bir başkasını yokluyorum. Bende bir başkası kim? Ben asıl kendimin başkası olmayayım. Bende bir başkası mı yoksa asıl ben? Bunları bilebilecek miyim. Sormaya başladım. Söylediğim gibi, o cümleler bir romana gitseydi. Bir romandan gelseydi. Kaç kişiydi oradakiler. Ben altını çizerek nice satır bulacaktım. Romancı olsaydım bana düşerdi bunları deşmek. Okur olsaydım peşine düşmek ilginç olabilirdi. Karşımdaki kim? Zaten her şey o belirsizlikten doğmadı mı? Yüksek, sessiz ve kimsesiz! Herkes gibi. Mezarlıklar halinde...

12 öfkeli adam

Ufuk Bozkır 2009.12.12

Her iyi film bizi bir yakınımıza götürür.

12 Öfkeli Adam'ı Ömer Beyoğlu'na borçluyum. Gülümseyerek en iyi sonuç açıklayan arkadaşlarımdan birisidir o. Bir filmi izledikten sonra ben de hep birilerini hatırlarım. Her film bizi en az bir yakınımıza götürür. Belki kendimizden çok bir yakınımıza, bir tanıdığa hatta bir gün tanıyacak olduğumuza. Bir unutulmaz cümleyle gelir o insan. Bir bakış. Ters bağlanmış bir kravatla. Aşağı doğru tüttüğü de olur sigaranın. Kaderin tekerinin geri döndüğü de. Zaten bir film başka nedir ki, paralel kurgunun içinden sökülemeyecek mermer kurguya çıkmak. Ashab-ı Kehf uykusunda olduğu gibi mağaraya sızan ışıkla boz durulan paranın fark veya önceliği var mı, Kitmir, kaç kişiye dahil, değil mi? Bir film de hayata dönüş hızıyla asıl kurgusunu çalıştırmaz mı?

Henry Fonda'nın yüzüyle kişilik dersi verdiği unutulmaz bir film 12 Öfkeli Adam. Ve film boyunca aldığı yüksek risklerle kendi şüphesini, insanlık inancına dönüştüren ender karakterlerden birisi. Bunu iddia etmez ama temelsiz inancın güçlü şüphe karşısında çaresiz kalışını gösterir film. Çok sonradan, bambaşka bir senaryo ve Merly Streep'in gözleriyle oynayacağı 'Şüphe'de canlanacaktır 12 Öfkeli Adam'ın ruhu. Ya öyle değilse? Herkesin ortak kabul ettiği yanlıştın tam da kendisiyse? Kitlenin toza buladığı yolun yüksek ışık altında altın zerrelere olmadığı fikrini gütmüş müdür yönetmen bilinmez ama, kitlenin gücü zaafıdır da.

O zaafın temelinde ise çoğulluğun bencilliği yatar. Herkes ortak bir amaca kilitlemiş gibi gözükse de aslında herkesin gözettiği genellikle kendisidir. Aksi halde, bir mahkemenin suçlu bulduğu, babasını öldürmekle suçlanan ve açık hüküm giyen bir delikanlı hakkında karar verecek olan 12 kişilik jüri neden bir an önce karar verip işine bakmak istesin ki? Karar sonunda genç bir adamın elektrikli sandalyeye gönderilecek olmasına niye bu denli kayıtsız kalsın ki. Gidilecek maç, yapılacak toplantı başka türlü bir insanın kaderinden niye daha önemli olsun ki? Gözün gördüğü, aklın yattığı, kanunların desteklediği şekilde ortada suçlu bulunan bir gencin suçsuz olabileceğini kim düşünsün ki?

Ömründe bir kez olsun içtiği kahveden şüphe duymayanlar, kahve kelimesinin düzenine tersinden bakmayanlar değil elbette. Oysa, alışkanlıklarımız kadar çoğunluğun gözlerinin mahkumlarıyızdır. Baskı yapmadan ikna etmek, Henry Fonda'nın yaptığı budur. Ve, soru sormak en kısa ve etkin yollardan birisidir. Olanı değil, olmayanı bulmak, gizleneni değil apaçık olanı görmek için gereklidir. Elektrik sandalyesine gönderilecek bir adam uğruna, hiç olmaktan sıyrılıp dikkat çekici biri olmak anlamlı olabilir mi? Herkesin hızla hiçleştirildiği bir zamanda hiçlikten çıkış başkalarının yok edilmesinden mi geçmeli? Bunları da sorar film, sorgular. 12 Öfkeli Adam'ın her biri içimizde uyuklayan şeytanın suretine bürünür. Doğru, hakikat gün yüzüne çıkacaksa öncelikle bu şeytanların uyandırılıp, yorulmaları gerekir. Bir kereliğine önemli olabilmek için bir kereliğine yalan söylenebilir, öyle mi?

Oysa 12 Öfkeli Adam, mahkemede sorgulanarak sorulara boğulmuş bir insanın dışında, sorgulamadan soru sormanın imkânlarını dener, bunu önerir. Sorgulamak amaca doğru giderken soru sormak anlamaya götürür. İnsan sorgularının değil sorularının aydınlığında ilerleyebilir. Hukuk da yanılabilir, ama bir soru, bazen tek bir soru her şeyin yerini değiştirir. Ve önyargı üzerinedir film. Ne olursa olsun önyargılar gerçeği saklarlar. Oysa zaman, (ki yönetmen zamanın geçişini vurgulamak için yağmur metaforunu kullanır, hızlanan yağmurla birlikte, çocuk suçsuzdur diyenlerin sayısı hızla artar.) önyargıların da şifasıdır. Bazen kısa bazen uzun ... Ve en çok da

şunu söylemek ister gibidir film; bir suçun arkasında sanığın değil toplumun hikâyesi saklıdır. Suç ortaktır. Hüküm değil...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hiçbir şey

Ufuk Bozkır 2010.01.16

Beyazıt yangın kulesinin ışıkları dört renk halinde yanıp söndü ardı sıra. İlkin sarı sonra kırmızı, arkasından mavi ve nihayetinde yeşil.

Hiç görmediğim yazı karakteriyle yanıp söndüler bir kez daha. Göz kırpar gibiydiler, konuşur gibiydiler. Bekledim. Gözlerimi diktim. İstedim. Nafile. Yanılgı mıydı, görsel aldanış mı? Gece miydi ve gündüz mü? Bilmiyorum ancak adım gibi eminim, 'hiçbir şey' yazıyordu kulede. Dört ışık renginde 'hiçbir şey'. Baktım, ayakkabılarımın ucuna billur ışıklar halinde düşüyor yine o, 'hiçbir şey'. Durdum, duruyor, yürüdüm hareket ediyor. Öylesine sevimli, öylesine içten duruyor ki ayakkabılarımın ucunda, yanılıp ayakkabılarımın logosu sayacağım.

Sola döndüm, Boğaz'ın derinliklerine doğru kaybolan cüsseli bir yük gemisinin bayrağında yine aynı şey, 'hiçbir şey'. Dalgalanıyor. Işık bayrağı. Al sana, işte, Boğaziçi Köprüsü'nün üstüne buzlu bir tül gibi serpilmiş 'hiçbir şey'. Bir sütçü beygirinin boynuna asılmış çingirak gibi çınlayıp duruyor. Sanki rüzgâr varmışçasına, o geniş ve uzun ışık sallanıyor boşlukta. Şekilden şekle giriyor. Hani neredeyse, geceyle gökyüzünde bir grup yıldız birleşip titreşecekler dünyaya doğru 'hiçbir şey'... İnadına 'hiçbir şey'.

Cep telefonum çaldı. Daha doğrusu gelen bir mesajın sesiydi. Açtım, h'nın tam ortasında gülme duygusu verecek yukarı doğru bir yay duruyor ve 'hiçbir şey' yazıyordu, 'hiçbir şey'. İyi anladım da bu h'nın ortasındaki gülümseme yayı ne oluyor? Asaf Halet olsaydı, gerçi o, he'nin iki gözü iki çeşme demişti değil mi? Neyse, Hurufi birtakım izler arayacak değildim şimdi. Mesajın ilk harfi öylece, çok yakın bir teyze edasıyla gülümsüyordu işte.

Rüyada değildim. Soluk alışverişimi, gelip geçenlerin konuşmalarını duyuyordum. Bankalar açıktı. Bankaların vitrininde döviz rakamları 'hiçbir şey', 'hiçbir şey' diye dönüp değişiyordu. Biliyordum, Bıyık Söylencesi, Tahsin Yücel'indi.. Saat on bire yirmi beş vardı. Öksürdüm. 'Hiçbir şey' diye çıktı sesim. Ufuk Bey, neyiniz var dedi iç sesim. Hiç, dedi, yere düşen sesim, bir insan gibi sağını solunu silkeleyerek, hiçbir şey. Tam da Murat Yalçın'ın bir öyküsünün içinde gibiydim. Sanki Orhan Duru elinde bir kara naylon poşetle yanımdan geçti 'birazdan katır doğuracak' dercesine. Kendi kollarımı çimdikledim, büfelerden birisinden bir bardak taze sıkılmış nar suyu istedim.

Sirkeci'deki Büyük Postanen'in tavanları yüksektir. İmparatorluk devri binalarının, evlerin bile tavanları yüksektir. Yıllardır insanlar mektup değil de kendilerini atarlar, telgraf çekmezler de uzaklara açılır kulakları. Benim için ise, Eliot'un Çorak Ülkede yağmurdan kaçarken altına sığındığı kolon. Şiire yakın. Tam merdivenlerin önünde Stefan Zweig'in son günlerine rastladım. Elinde bir plastik boru. Nerede kullanacaksınız üstad bu boruyu dedim, hayret Almancam bülbül gibi şakıyıyordu, o ise Türkçe 'duvarlar yükseliyor' demekle yetindi ve ceketinin cebindeki ruloyu çıkardı, ne yazıyor burada Ufuk Bey, bu hattatı tanıyor musunuz dedi. Hattatı bilmiyorum ama 'hiç' yazıyor üstad dedim, 'ha dedi, umuttan söz açılıyor hâlâ'. O anda kendimi, herhangi bir kitabın herhangi bir sayfasında, önündeki ve arkasındaki bütün kelimeleri kazınmış bir 'hiç' gibi hissettim.

Dışarısı kendi halinde akmaya devam ediyordu. Zweig diyordum sanki hep aynı yaşta kalan adamlardan. Dünün Dünyasını bitirmek üzere galiba. Şimdi Ayasofya'ya doğru çıkmak var. Uzun uzun kubbelerini incelemek var. Çok mu dalgınım ne, zıpır bir oğlak sesi gibi gözlüklerinin arkasından konuşan genç hanımefendi, 'özür dileriz, ayaküstü birkaç anket sorumuz vardı' demez mi? Vaktim yok, bekleyenim var demeden, soruları sıralamış ve tek cümlelik cevaplarımı almıştı ki, cesaretle son bir soru daha dedi. 'Ne iş yapıyorsunuz?' Hiç, dedim mırıldanır gibi, bugünlerde hiçbir şey. Sesim toz zerrelere gibi dönüyordu, sokağı keskin bir kılıç gibi gölge ve ışık olarak ikiye bölen güneşin altında.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kulak

Ufuk Bozkır 2010.01.23

Bakmayın siz zavallı Midas'a. Kulakları eşek kulağı gibiymiş. İnanmayın. Mesele bambaşka olmalı. Bir de şimdilerde ikide bir önümüze çıkan, gazetelere televizyonlara yansıyan telekulak ismine ise hiç dönüp de bakmayın.

Kulak düşmanlığıdır bu. Kulağın o vazgeçilmez rolünü gölgeleme oyunudur. Boşuna mı kulaklarını kesti Van Gogh? Neden burnu değil? Bilekleri değil. Kulakları. Göz bir ise kulak da bir. O yüzden gönül gözü var can kulağının yanında. Gözü çıkarılmış resimle kulakları kesilmiş resim kardeş bu yüzden. Ve kulak, insanın sesle olan kadim macerasının asıl tanığı gözden önce. Önce ses vardı değil mi? Ses görülür mü hiç cancağazım!

Kulak benim her şeyimdir. Bir insana kulaktan başlarım bakmaya. Anlamaya. Okurum kulakları. Kızaran kulaklar ne çok konuşkandır. Gizlenen kulaklar. Küpeliler. Kepçeler. Yapışıklar. Ayrı olanlar yüzün derisinden. Hemen söyleyeyim, kıllı erkek kulaklarına hiç tahammülüm yoktur. Sanki erkeğin kendisine özeni oradan başlar. Temiz bir kulak erkeğin gözlerine doğru bir ışık çizgisi çeker. Masasının başında, kendisini projesinin ayrıntılarına kaptırmış ve kurşun kalemini kulağına yerleştirmiş bir genç mühendis düşünün. Kalem asıl işlevini şimdi kazanmış gibidir. Ya yorgun bir işçinin kulağına özenle yerleştirdiği yedek yorgunluk sigarası? O sigara ışık borusu halinde kulaktan hayata sıçrayacaktır. Kulak en seçkin aksesuar organıdır. Dünyanın en değerli mücevherleri bir kadının kulaklarında sallanmadan nedir ki?

Ya kulak sancısı. İşte ona hiç düşmeyin. Diş sinirleri nasıl oyarsa insan beynini, kulak rahatsızlığı da insanı alır dünyanın yabancısı yapar. Sesiniz size yabancılaşır. Hiçbir davulun sesine benzemeyen bir arkaik iç davul sesi kayalıklardan yuvarlar sizi. Lokumların tadı kaçar. Sesler tekdüzeleşir. Sanki dünyanın bütün güzellikleri damla damla, dalga dalga, adım adım kulağın kapısından damıtılarak insana gelmektedir de o kapı kapanmış, baraj kapakları açılmış nerede ve hangi dağa çarpacağı bilinemeyen çılgın bir su kütlesine dönüşmüştür her şey. Kulak karacıdır. Ne gökyüzünün yükseklerinden hoşlanır ne suyun derinliklerinden. Bir kara varlığı daha doğrusu toprak olarak insanı belirler. İnsanın topraktan süzülüp geldiğini en çok kulak söyler sembol diliyle. Kulak sancısı toprağı suya ve havaya doğru bozar, kimyasını tehdit eder.

Sesimizi duyurmaktan bahsederiz. Ve rüyalarda çırpınırız çaresiz. Sesimiz varmaz kulağa. Kendi sesimiz kendi kulağımıza varmaz. Rüyalar yoluyla aktarılan bir bilgi saklanmalı burada. Sesini duyuramayan bir varlık olarak nedir ki insan? Susmaktan ayrı bir şeydir bu. Susan konuşur da üstelik. Ne var ki konuşanın sesini duyuracak bir kulak bulamaması işte asıl trajedi budur. Mitolojide, hakikati söyleyememenin sembolü olarak anlatılır Midas'ın kulakları. İnsanın sırrıyla giriştiği çetin ve çelişik macera aktarmaya çalışılır. Ne var ki zalim insan oğlu özü bırakır da şekille ilgilenir. Komplekslerle uğraşır. Kulağı düşünmez de Midas'ı yargılar.

Oysa başta vahşi hayvanlar kulaklarıyla yaşarlar. Korku kulaklarındadır bir köpeğin. Tilkinin kulakları neredeyse kilometrelerce uzağa gitmiştir birden. Ve bir kurdun kulakları dişlerinden daha keskindir. Gözlerini dört aç denir insana, kulağını bana ver. Tek başına göz yetmez ki! Kulağın kılavuzluğu olmadan. Ses fiziksel olduğu kadar ontolojik değerini kulakla bulur. Hiç görmemiş birisinin resim yapması mümkün olabilir, şekiller çizebilir, renkleri şaşırtıcı şekilde bir araya getirebilir. Ancak hiç duymamış birisinin beste yapması mümkün müdür? Ses hücredir ama renk sadece bir yanılgı.

İnsanın talihi hatta kavgası ses ile görüntü arasındadır. Ses ve doğal olarak kulak geri itilmiştir. Kulak estetik bir nokta değildir bugün. Sanatlar görselliği alabildiğine coşturmuş, yüceltmıştır. Ama kulak, o bedenimize bir ağaçkakan sanatı gibi işlenmiş kıvrımlı şey, kalbe sadık yegâne varlık olarak durmaktadır. Doğan çocuğa henüz hiçbir şey bilmezken okunan sesle dünyadan ayrılmış ölmüş kişinin kabri başında verilen telkin kulağın ölümsüzlüğüne işaret değil mi?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

12 Öfkeli Mikhalkov

Ufuk Bozkır 2010.01.30

Nicedir aklımda bir soru zıplıyordu. Nerede, neredeydi benim yönetmenim? Nikita Mikhalkov nerelerdeydi? Film çekmiyor mu artık.

Küstü mü, küstürdüler mi? Yoksa Sibiry'a'nın derinliklerinde yeni bir Suç ve Ceza'nın peşine mi düşmüştü? Onun sessizliği sinemanın sessiz dönemleri gibi geleceğin sesleriyle dolu değil miydi?.. Umudum. Beklentim. Yeni bir Mikhalkov gözüydü. Sinemayı sinema yapan entelektüel zihin. Sağda solda arıyordum. Gözüm isminin peşinde. Meğer, neymiş. Yapacağını çoktan yapmış. Çekeceğini çoktan çekmişmiş. 12'nin kapağını görünce heyecanımı saklamaya çalıştım. O heyecan bitmesin istedim.

Beyoğlu'nda, Atlas Pasajı'ndaki sinemalardan birisinde Urga vasıtasıyla tanışmıştık onunla. Ben tanımıştım onu. Urga birkaç gün gösterimde kaldı, sonra da kaybolup gitti. Oysa bir kamera, bir senaryo yeter bir film için dedirtmişti bana eğer yönetmenseniz. DVD'sini de bulamadım sonradan. Yeniden izlemeyi ne çok isterim Urga'yı. 1992'de çekmiş Mikhalkov Urga'yı. Onun şaheseri Güneş Yanığı (Burnt by the Sun)'dır elbette. Güneş yanığı, ruh ve tarih yanığıdır. Yanılgısı da elbette. Güneş Yanığı ile o çoktan çağdaş bir düşünür kimliği kazanır bence. İnsanlığı kadar sanatı parlar güneşin altında sonsuzca. Kırılmış bir yumurta gibi akıp giden toplumsal yazgılar onun sinir uçlarına dokunan kamerası sayesinde ölümsüzleşir, kalıtsallaşır.

The Barber of Siberia için söylenecek her sözün eksik kalacağını düşünenlerdenim. Yeryüzünde zekanın senaryolaşarak komediye dönüşebileceğini söylesem elbette eksik kalır düşüncelerim. Sibiry'a Berberi, Mikhalkov'un sadece kurgu zekasını değil, mizah hayalini de gösterir. Böyledir bu. Öz bir yönetmen. İkide bir kendisini de perdeye taşıyarak sessizce meydan okur. O farkındadır ki, Rusya sadece bir tarih kökü değil sanat ve gelenektir de. Asıl Rusya, yüceltilmeden ama sanat gururuyla öne çıkar onda. Hristiyan'dır. Özgürlükçüdür. Devlet karşıtıdır. Biraz Tolstoy, en çok da Dostoyevski'dir Mikhalkov.

12, aslında 12 Angry Man'e bir saygı duruşu. 1957'de Sidney Lumet çekmişti filmi. Senaryosu kadar oyunculuklarla da bir klasiktir o. N.Mikhalkov yeniden 12'yi, böylesine çekerek bir şey söylemek ister. Nasıl olur da Romeo ve Jüliet yeniden yazılamaz? İşte ben buna soyunuyorum. Abartısız yeni bir Romeo Jüliet yazımıdır 12. Suç ve Ceza'dır. Elbette ve hiç şüphesiz, 12 Angry Man çok özgün ve biriciktir. Ne var ki, 12 Angry Man filminin ruhunu, o ruhun çağdaş ve yaşar olduğunu bir kez daha gösterir yönetmen 12'de.

Bugün parçalanmış görüntüsü taşıyan Rusya'nın 12 göz vasıtasıyla yeniden yorumudur 12. Babasını öldürdüğü gerekçesiyle mahkemede yargılanan genç bir Çeçen'in halk jürisi tarafından son kez değerlendirilişidir filmin özü. Ve olaylar tıpkı 12 Öfkeli Adam'da olduğu gibi içlerinden birisinin sorusuyla kilitlenir. Her karakter bir öykü barındırmaktadır ve öyküler şahsi olduğu kadar Rusya ile ilgilidir ve kaderini çeizecekleri Çeçen çocuğa çıkmaktadır. Mikhalkov, cesaret kadar ustalıklı sürükler filmi. Kendisi de jüri üyesi olarak oyuncular arasındadır. İnsanın trajik yalnızlığı kadar direnci, umudu kadar umutsuzluğu din kadar tarih de bazen simgeler bazen de öfkelerle patlar filmde. Kıskançlık temel bir metafordur. Yoldaşlar diyerek dili sürçen dünü imlerken yeni tür zenginleşme kofluğu iyice sarsılır, yakasına yapışılır.

Şiddet, bir kader değildir ve merhamet insanın asıl yazgısıdır. Toplumsal yargılar çoğunca temelsizdir ve kitlelerin yoğun baskısı hakikati örtmek için dün olduğu kadar bugün de kullanılan bir sindirme yöntemidir. İlginç olduğu kadar anlamlıdır hem 12 Angry Man hem de 12 jürisinde kadın bulunmaz. Her iki mahkemenin yargıcı da bayandır öte yandan. Ne var ki bütün öyküler kadınlara çıkar. Böylelikle, kim bilir alttan alta ve asıl bunu da duyurmak isterler. Erkek nedir ki öyküsü kadına çıkmayan? Ana Rusya. Ana suç. Belki ana kader?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Marifet, meyvesiz ağaca taş atmaktır

Ufuk Bozkır 2010.02.13

Savunmaya yatkın olan her zaman çoktur.

Hayatlarının herhangi bir kesitinde beklenmedik ve hoşlarına gitmeyen bir gelişme olduğunda tanırız onları.

Hemen meyveli ağaç olarak gösterirler kendilerini. Ötekiler yani meyvesiz ağaçlılar kıskanmışlardır. Çoklukların vasat egemenliği ile tekilliklerin ayrışması böylelikle gerçekleşir. Meyvesiz ağaç sathında yer alanlar her an yükten kurtulmaya hazır, meyveli ağaç taraftarlarıysa dünyayı, makam ve mevkileri kutsama peşindedir. Önemlidir onlar her daim çok önemli.

Bir durup anlamak gerekir ilkin oysa. Dinlemek. Gözlemek. Duymak. Bilmek. Tepkidir savunma. Kalkandır. Kabuk. Hatta en iyi saldırı savunmadır çokça. Eleştirmeyi bilmediğimiz gibi eleştirilmeye tahammül edemeyiz. Özgürlük kadar açıklığın yeşermediği bir yerde, kapalılık ve baskın söz soyutlamaları öne çıkacaktır elbet. Meyveli ağacı taşlamak da böylesi bir boş savunma soyutlamasıdır. Ne zaman birileri eleştirilmeye, sorgulanmaya başlanır kendisi dahil olmak üzere yakınları ve baş yordakçıları o deyim, o cilalı gümüş aynayı önlerine koyarlar. Bak derler bak, sen süt kadar temiz ve göz kamaştıracak derecede başarılı olduğun için oluyor bunlar. Bu kıskançların, kötülerin işidir bu. Onlar her zaman meyveli ağacı taşlarlar. Onlar ne kadir kıymet bilmezdirler ah onlar!

Oysa marifet değildir ne meyveli ağaç olduğun için taşlanmak ne de meyveli ağacı taşlamak. Taş da meyve de ağaç da asla böylesi bir anlam öbeğine oturmaz. Manen mayalanmaz. Taşa, ağaca ve meyveye haksızlıktır bu. Ömründe bir kez olsun meyveli ağaca taş fırlatmayan bile inanır bu yanıltmaya. Marifet meyvesiz ağaca taş atmaktır. Taş, ağaç ve meyve ancak böylelikle asıl birlikte var olurlar. Eğer varsa bu soyutlamada bir incelik, bir keskin şuur bir yaratıcı yorum odur. Kimseler meyveli ağacı taşlamaz. Meyveli ağacın taşlandığı görülmemiştir. Meyveli ağaç herkesin ortasında dikkat çekmeden, ortak paylaşımın nesnesi olarak kuruyuncaya kadar çiçeğe durur, gölge verir. Meyveli ağaç, kayıp çocuk değildir ki varlığı ile yokluğu arasında bir çizgi bulunsun. Asıl meyvesiz ağaç yitiktir, insan ve cemiyet adına. Varsa bir dert varsa üstüne titrenilesi bir mesele buradadır. Meyvesiz ağacın meyvesizliğidir konu.

Neden meyvesizdir bir ağaç ve bir meyvesiz ağaca neden taş atmak gerekir? Taşlamadan taş atmanın inceliğini bilmeyenler 'bir taş attım pencereye' dizesindeki farkı nasıl görsünler? Hatta 'bahçenize bir taş attım vişneye' sürprizini hiç çözemezler. Yarın penceresine atılan taşla, taşlanan yarın penceresi bir midir ki? Yarın penceresine atılan bir taşla meyvesiz ağaca atılan bir taşın bir olduğunu düşünemeyenlerdir 'meyveli ağacı taşlamak' genel kabulüne, yanılmasına teslim olurlar. Yarın penceresine bir kere taş atan taş atmış olmaz ki... Oraya atılan taş taş değildir ki... Bir, buradayım. Uyan. Ben geldim. Farkında mısın demek değil mi ki. Meyvesiz ağaca atılan bir taşın bundan farkı yok ki... Uyan. Meyveye dur. Küsmeye. Hayata katıl. Seni görüyor ve seni biliyoruz demekten farklı değil ki... Meyvesiz ağaca taş atmak merhamet kadar sorumluluğun gereği değil mi ki...

Nice meyvesiz ağaçlar yeşerir, boy salar hayatta. Daha fidanken kan kusturulur onlara. Sopa sopa. Alın alın. Azar azar. Yokluk yokluk kırılır dalları, kesilir kökleri. Ama onlar, rüzgâra, ayaza inat tutunurlar toprağa. Ve meyvelerini, toprağın çok derinlerde sakladığı değerli madenler gibi korurlar. Bir bahar ışığında, bir güz alacasında belki de bir kış püskürmesinde hatırlanmak isterler. Gel gör ki kolaycudur insan. Gördüğüne inanır. Duyduğuna kanar. Elini uzatınca kopardığı ilk meyveden başı döner. İlk günahattan kalıt. Oysa ne meyveler saklıdır nice ağaçta. Kapanmış gözleriyle nasıl da aydınlatırlar içlerini. Bekleyişlerinde. Çağrılarında.

Göz gezdirin ve kulak verin. Kim meyvedeyken taşlanmış? Hangi atılan taş meyveli ağacın başını yarmış. Uyarmış onu, uyandırmış? Kendi meyveleriyle övünen hangi ağaç kurumaktan kurtulmuş? Oysa bir meyvesiz, ağaç öyle mi? Soylu atlar gibi atılırken sabahları en önde ve mevsimlerin zehir dillerine gönülden boyun eğerken ne kadar da asil dururlar. Eğilişlerinde matem değil gelecek zamanlara duydukları sarsılmaz iman taşırlar. Ne gurur vardır salınışlarında ne böbürlenme. Dimdiktirler, dağlar gibi. Sırtlarındaki kardan gocunmazlar. Taş onlara yük değil, nimettir. Ve asıl ölümsüz meyveler onlarda gizlidir. Kabukta değil.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kuyudan havuza insanın suyu

Ufuk Bozkır 2010.02.20

Derinliği ne olursa olsun susuz bir havuz gibi boştur kurumuş bir kuyu.Yoldan geçenler eğilip baksalar göremezler suretlerini.

Oysa her bir suret insanın kadim hikâyesinden izler taşır ister istemez. Suyu sorar insan, arar. Kuyuda su var mı diye bakar. 'Hayır, kuyu boş' cevabı titretir tüylerini. Kuraklık. Ne çetin yazgı. Boşmuş, deriz, bazen, burkunarak, kuyuda su yokmuş, kalmamış. Tıpkı 'havuz dolu mu?' diye sorsak yeniden; 'havuzda su yok, havuz boş' cevabına yanarız. Yokluk boşluğa dönüşür böylece. Bir çakal sonsuza kadar eşeler toprağı. Uzaklarda bir ölünün kemikleri yanar.

İki yanımda salınan ve içini göremediğim, görmek istemediğim kovalar gibidir onlar. Boşluklarıyla benzeşirler havuzla kuyu. Boş bir kuyu kadar boş bir havuz da çağrışımlarla doludur. Yalnızlık. Terk edilmişlik. Hayat aradan çekilmiş. Bir daha ne zaman gelir? Kim bilir? Dolu bir kuyu, bahçeye ve bağa hayat verirken dolu bir havuz da titreşip şakır çevresine. Kimse ne kuyusunun susuz ne havuzunun boş kalmasını ister. Fakat havuz da boşalır kuyu da kurur. Ve fısıldar içimde bir ses şimdi ne yanın havuz senin, ne yanın kuyu?

Kuyuya susuz dedim, havuza boş. Öyle midir, havuza susuz diyemez miyim? Diyebilirim demesine de aynı anlamı karşılayabilir miyim? Havuzun boşluğu ile kuyunun boşluğu bir olur mu böyle söylersem? Bir değildir, bir kuyunun boşluğu ile bir havuzun boşluğu. İster minicik bir kuyu olsun bu ister dev bir havuz. Çoğu zaman

şekli benzerlikleri, anlam birleşmeleri sayar aldanırız. Görünüşte içinde su olmayan bir kuyu da boştur, su olmayan bir havuz da.

Bir havuzun kendi boşluğunu doldurma ihtimali hiç yoktur. Doldurup taşıramaz kendisini bir havuz. Temizleyip şenlendiremez çevresini. Havuz, toprağın sinesine gömülmüş soğuk bir kütle gibidir. Renk renk, alımlı, çağrılı olmasına bakmayın. Yokluk, hüznü ve yıkımdır bütün havuzların sonu. Havuz cazibesini ona gösterilen ihtimamdan alır. Muhtaçtır başkasına. Çaresiz. Kuyu öyle mi? Kuyu bulunmuş, keşfedilmiştir. İnsan ihtiyacı kadar merakının eseridir o. Yalnız değildir. Biri gelip onu kazmasa da vardır kuyu. Potansiyeldir o. İmgesel yoğunluğunu zamanla kazanmıştır. Su kadar eskidir kuyu. Su, kuyu ile yeniden var olur. Suyun peygamberidir kuyu. Kutsal metinlere, efsanelere, masallara bakmak yeter. Anlamak için, düşünmek için onu. Kuyu düşüncedir, havuz jest. Kuyu metafiziktir, havuz mekanik. Matematikte havuz problemi öne çıkar, teolojide ve tarihte kuyu.

Dünyada kuyular azalırken havuzlar çoğalıyor.

Deniz kıyılarında irili ufaklı otellerin önünde havuz. Bahçelerde, eğlence yerlerinde, yeni tip villa evlerde hatta çok katlı yüksek yapı bloklarının aralarında havuzlar. Boşuna mı? Sırf görsellik uğruna mı? Kuyudan, insanın kuyuyla olan kadim macerasından bir yankı, izlek, süreklilik, şuuraltı yankıması yok mu? Ta kendisi değil mi kuyu hikâyesinin o? İnsan nereye giderse gitsin neye dönüşürse dönüşsün ne trajedisinden kopabilir ne kendisinden. Bazen cilalı zevk aldanışları içinde avunuşun anaforunda sürüklenir. Havuzda kuyuyu yaşatır. Kuyuyu unuttuğunu sanır. Taşa boğduğunu, kuruttuğunu onu.

Kuyu kurumaz mı? Havuz boş kalır da kuyu kurumaz mı? Elbette kuyu da kurur, kapanır, boş kalır. Ne var ki kuyunun boşluğu başka bir şeydir. Kör denir ona. Kuyu susuz kaldıkça körleşir. İnsanın susuz kuyuya 'kör' sıfatını vermesi ne kadar da trajiktir. Kör bir kuyu, ölü bir kuyu değildir. Görmemek yaşamamak anlamına mı gelir? Görmeyen bir kuyu, cemiyetin özünden çekilmiş öz suyudur. Kör kuyuda cemiyet vardır. Toplum. Tarih ve yazgı. Boş havuz gündelik. Havuzun boşluğu fiziksel bir durum. Sonuçları da öyle. Kuyunun boşluğu bireyin ruhundan toplumun katmanlarına doğru esastan bir kapanma. Kapanış.

Kuyu insanın naturesi gibi bazen açık bazen kapalı. Kör bir kuyuda her zaman su ihtimali vardır. Çok umutsuz insanın içinde yaşayan iğne körü ışık gibi. Tabiattır kuyu. Oraya düşen de boğulmaz oraya kapatılan da kaybolmaz. Yusuf'un kardeşlerine haksızlık yaparlar. Ne kadar kıskanç ve zalim olsalar da onu birilerinin mutlaka eğilip bakacağı bir kuyuya atarlar. Yoksa taşlayıp öldürebilirlerdi. Kimse görmesin diye toprağa, kuma gömebilirlerdi. Kutsalın dizgesine kopukluk olmaz. Kuyu kutsalın ışığıyla boyanmıştır, örülmüş taşlarında onun yankısı vardır. Bulabildiğim kuyuları ziyaret ediyor konuşuyorum onlarla. Eğilip sessizliklerini dinliyorum. Gurur bağnazı havuzların kenarından sessizce geçiyorum. Hazır tabutlar mı onlar ne?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İkiyüzlülük

Ufuk Bozkır 2010.02.27

Şimdi nicedir sorarım ben bu ikiyüzlülük nereden gelir.

Bir ayna kırılır da bir topak çamur yoğrulup gelir! Ben miydim cebimdeki yatık iskelet? Bir gümüş ısıklık yalanlarına dolanır gelir!

Neden ikiyüzlüdür insan ve iki yüzün arkasında asıl hangi yüz gizlidir? Tabiatı mı böyledir insanın o tabiat sonradan mı edinilir? Haydi biraz daha iyilikçi düşünüp sorayım, iki yüzlülük iki yüzlü olmaktan kurtulmanın

psikolojik atılımı mıdır? Ah benim yüzüm, iki yüzüm, söyle bana bu al al, bu denizden çıkmış balık misali ıslıl ıslıl, erik çiçekleri gibi şen şakrak halinle sen nesen? Kimesin, kimdensin? Birlik varken ikiliğin kılıcıyla bilenirsin... Başkasına uzanırken kendini bölersin...

Yaşarken, yaşamının değerini bilip de gereğini birbirlerine bir gülümseyiş, bir selam bir hatır cümlesi bir çat kapı ziyareti ile yerine getirmeyenler, ölüm gelip ortalığı kavurduğunda en yakın dost, ezeli sırdaş kesilirler. Sadece ölümlerde mi, sürçmeler ne olacak? Çekilip gitmeler? Ben şimdi bu yüzümü ne yapayım? Yatakların altına, sandıkların içine, kitapların yaprakları arasına, günce defterlerine mi gizleyeyim? Uslu uslu seveyim mi onu başımı bir kalemle kaşırken? Kutsal kitaplar okurken bulduğum ışıklara mı tutayım? Ben bilemedim, siz susmayın, siz söyleyin? İki yüz nereye sığar onu nereye gömelim?

Korku mudur kaynağı ikiyüzlülüğün, küflü veya cilalı akıl mı? Bir çocuk akıldan evvel, saf duyguyla ikiyüzlülük yapabilir mi? Aklımız mı geliştikçe şişer balonu ikiyüzlülüğün? Dünya içimize yığılıp yanımızı yöremizi doldurdukça, onu korumak, onu kimselere kaptırmamak için mi yaparız onu? Her bir ikiyüzlülüğün altında dünya telaşını mı aramalıyım? Naturanın, önlenemez olanın payı hiç mi yok? Varsa bile güçsüz müyüz önünde onun? Ne getirmiş ki bize, varsın dövsün dalga dalga dizimizi yine....

Korku dedim, her tür korku... Biraz da tarih midir milletleri ikiyüzlü kılan. Gelip geçen vahşi orduların yakıp yıkmaları mıdır her yeri her şeyi? Korunmak için, sırf korunmak için mi kimi coğrafyalara sıkışır ikiyüzlülük? Ve oralarda, tarih başını kaldırıp, alnını dik tutmasına izin vermez mi kimi milletlerin? Yeterli midir bu açıklama? Kültür, özgürlüğün yurdu, toprağı değil midir ki hakikatte, bedelsiz olsun o da, onun verimleri de. Kim bedel ödemedi kurtulabilir ikiyüzlülükten. Tarih, bitmeyen bir av töreni midir ki, tilki kurnaz, ok yayında, el tetikte, göz çevik, tazılar azgın olsun? Ne bitmeyen bir av sahnesidir, ikiyüzlülüğün sahnesi?

Hayır diyebilmekten geçer ikiyüzlülükten kurtulup bir berrak su yüzeyi gibi dupduru olabilmek. Kendi içinde ve elbet cemiyete karşı. Sanat bunun için. Aşk, hayat ve yaşamak hatta ölüm. Evet o bile. Kim bir insanın yüzünü çalıyor, onun kendi yüzüyle ortaya çıkmasını engelliyorsa sorumludur tarihin önünde. Janus'un mirası salt bir arketip olarak kalamaz, insanın ve benliğin çıkış yolu arayışı da olmalı. Olasılık sadece bir yorum değil, daha da ötesi.

Olabilir mi insan hakikaten, biz tek yüzlü olabilir miyiz? Bu belki ideallerimiz kadar hayat önceliklerimize de bağlı. Yazarken, düşünürken, konuşurken, ararken, yaşarken bu ilkeyi kendisine şaşmaz ölçü kılmışların kararlılığına bağlı. Bana bağlı, bize bağlı. Kaybedeceklerimizi kaybetme cesaretimize bağlı. Büyük eserler, devrimler kaybediş öyküleriyle doludur. Yenilmişlerin dili şiir, sofranın tuzu olabilir mi mesele budur. İki yüzün ağırlığı yorar ruhu, dili paslandırır.

Benim ne yanımda iki yüzümdür?

Dilim mi, davranışlarım mı, hayatım mı, işim mi, rollerim mi? Hep mi ikiyüzlüyüm, bazen mi düşünüyorum o ağa? Sırf ben mi? Şu gördüğüm yüzler. Bak şaşır resimleri gibi. Dikkat kesildikçe derinleşip çoğalıyorlar önümde. Seslere bürünüp sarmalanmışlar. Yeminlere. Sevgi sözcüklerine. Öfkelere. Alttan alışlara. Hüküm verişlere. Böbürlü ve alçak görünürlere. Elimi yokluyorum. Dilimi yokluyorum. Sesime kulak veriyorum. Büyümesin diye yüzüm belki. Büyüyüp patlamasın diye, çarpmasın bir mermere. Şimdi yine sorarım durmadan kendime. Bu ikiyüzlülük nedir? Kime gelir, kimden gelir? Korkuyor muyuz? Avda mıyız? İktidar mı içimizi kemiriyor? Ten mi dar geliyor, zaman mı?

Aynada bir gördüğümüz yüz neden hayatta iki? Gözlerim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çene demokrati ve çene cerrahı

Ufuk Bozkır 2010.03.06

Bu ismi ona ben taktım.

İsim de takılır mı diyeceksiniz, takılır takılır, öyle bir takılır ki asıl isim takıldıktan sonra bir kişi, eşya, kavram berraklaşır, anlamına kavuşur.

Sağda solda üç beş şaşkın badem ağacı erken baharın cilvesine uyanmış silme çiçek dolu. Hani utanmasam, üç gün içinde ilk soğuk vurgununda çiçeklerin büzüşüp döküleceğini bilmesem, gidip dibinde oturacağım ve güzelliğine methiyeler dizeceğim. Zaten insanı bayıltan o dünya dışı kokusuna söyleyeceğim ne olabilir benim. İşte öyle, sağlı sollu patlayan bademlere zihnimi kaptırmış yürürken asıl o meseleye, beni yerimden eden 'yok, yok bu adam gerçekten demokrat değil, demokrat olamaz' hükmünü verdiren karar anına döndüm. Belki de beni böylesine keskin hükme götüren tek başına o değildi ancak onun doldurduğu konum sembolik bir ağaç olarak bütün bir geneli gölgeleyip kapsıyordu. Böyledir, insanın nice kararı nice gelgitlerin, ölçüp biçmelerin, tereddüt ve kesin hükümlerin sonunda oluşur. Ben de zaman zaman başta o olmak üzere o ve onun benzerleri hakkında ileri geri kararsızlıklar yaşıyordum. Ama balta geldi ağaca saplandı. Çıkarsan hem balta kanar hem de ağaç.

Çene demokrati şudur; o esastan demokrasiye inanmamakla birlikte onu bir süreliğine kendi emellerine alet eder. İnanmış gibi gözükür. Demokratik hayatın önüne koyduğu kimi imkânları kendisini de mağdur göstererek öylesine içten öylesine doğal kullanır ki siz bile kendinizi unuttur, onun mağduriyeti üzerinden kendi haklarınızdan vazgeçecek hale gelirsiniz. Ezilmişlikten, haksızlıktan, eşitsizlikten, adaletsizlikten, geri kalmışlıktan bahseder ve kendi varlığının bunları ortadan kaldırmak için gönderildiğini söylemeye başlar. Kaderin cilvesi üç beş ateşleyici olay da bu söylemle birleşince siz 'adam haklı, bak bunca çaba harcıyor, demokrasi için çalışıyor hayatını tehlikeye atıyor, bu adama inanmak ve destek olmak gerekir, sorumluluk bunu gerektirir.' demeye başlarsınız.

Demokrasinin kavramsal olduğu kadar uygulamalarındaki çelişkileri bilmez, onları hesaba katmaz değilim. Mademki, demokrasi biz kadar insanlığın ortak ideallerinden birisidir, o halde ondaki kavramsal ve uygulama gediklerini tamir yoluna gitmeyi tercih ederim. Demokrasi gerçekten iyidir ve gereklidir. Buna ne şüphe? Kutsallaştırmadan inanırım da ona. Demokrasinin bir yaşam pratiği olarak önüne çıktığı, beni zorladığı, sıkıştırıp kaytarma virajına sürüklediği anlar da olmuştur. Bilirim ve yaşadım ki pek çok şey kadar zordur demokratlık. O zamanlarda kendimi sokak aralarında, kütüphane içlerinde, otobüs duraklarında yakaladığım her yerde sorguya çeker hırplarım. 'Bu yaptığın demokratlığa sığar mı, şu içindeki antidemokratik kalıtları ne zaman kazıyıp bitireceksin?'

Sanılır ki demokrasi ve demokratlık sadece siyaset ile ilgilidir. Hayır, hayır, siyaset tek başına nedir ki hayatın ilişkiler ağı demokratikleşmeden? Tek tek bireyler kadar sosyal hayatın ve hukuk sisteminin dinamikleri bu yönde gelişmeden. Biz sadece, siyaset ve siyasetçiler üzerine yığar, yapıştırırız bu etiketi, meseleyi. Haklıyızdır da bir taraftan. Belki de asıl siyasetteki demokratiklikle açılır ve gelişir demokrasi. Siyasetçileri demokratikleşmeyen bir ülkenin siyaseti nasıl sivilleşip gelişsin? Bunca zaman bunca tecrübeden sonra, ondaki o kötürüm hali görünce, çene demokrati adını taktım ona. Ruhu demokrat değildi onun.

O tam da başkaları hakkında konuşurken kendi derecesini ele verir. İşte öyle oldu ve derecesi kadar ruhunu da ele verdi. Çok güçlü voltajın aydınlattığı ışık ortamında onun bütün kılcal damarlarını gördüm ben. Yanılmışım diyemeyeceğim. Yanılmadım. Aldatılmadım da. Ben baştan beri zaten onun tutumundan demokratik bir tutum gelişmeyeceğini seziyordum. Özel ilgiyle çok önceden kendimce tarttığım kimi tutumlarının kökünde

hissetmiştim o gelişemeyecek damarı. Ona kızmıyorum. Yargılamıyorum. Benimkisi, öylesine, kendi kendime bir içleniş, monolog. Hatta, onun beni son karara götüren sözlerini duyunca ilk yaptığım kendi kendimi ölçmek, sigaya çekmek oldu. Peki demek oldu, sen ne durumdasın bakalım. Öyle de bu çene cerrahı da nereden çıktı? Bilmem, belki de o badem ağaçları söyledi, sessizce kulağıma fısıldadı. Şu baharın içinde, eşğinde.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Merak

Ufuk Bozkır 2010.03.20

İlkin içerde başlar, sonra önlenemez bir şekilde dışa vurur. Bulantı mı desem? Karın ağrısı mı? Kimin tarafından sürüklendiği belli olmayan bir hayal ipinin peşinden gitmek mi? Bir göz kayması.

Hafiften eğilip bakma. Kalkıp bir kitabı karıştırma. Sandalyeyi biraz sağa çekme. Sonsuz, daha daha ötesi. İlgisiz gibi gözüken sorulara sarılmış, dil sürçmesi oyunlarına gizlenmiş halden hale şekilden şekle. Bazen koşa koşa bir dağa tırmanır insan onun için. Öteki tarafta ne vardır? Gelen kimdir, giden kim? Duvara dayanılan kulak da öyledir, her şeyi bir yana bırakıp bir sinema salonunun karanlığına götüren de o. Elektriğine bakılan kumaşlar, ölçülen boy pos, nefes tutuşlar, alna götürülen ellerin altında uzakları gözleyen gözler. Soru işareti haline gelmiş yeryüzü yuvarlağı...

Aklın sürüklediği ile ruhun ateşlediği orada ne zaman ayrışır ne zaman birleşir bilinmez; ancak merak kadar insanı yoğuran, örseleyip çekiçleyen, içini dışına çeviren hangi güçlü sebep vardır? İnsan belki de asıl merakının sayesinde kendi kritik eşğine gelir. O eşik onun ya gideceği mesafeyi belirler ya da dönüş saatini. İnsan, biz, hepimiz meraklarımızı tam bilebilir miyiz, onun köklerine inip gerçeklikleriyle yüzleşebilir miyiz? Rüyasında valizine zilli bir def yerleştirdiğini gören adam sabah uyandığında rüyasını neye yoracaktır? Ya da bir köşede korkudan elindeki kitaba sığınmış çocuklar düşleyen bir adam bu düşünün gerisini deşip çıkarabilecek midir? Merak asla sığılamayan karınca yuvası.

Bir yolun nereye çıktığını soran kaybolmuş insan ile neden o yola düştüğünü bilemeyen insanın merakı bir olabilecek mi hiç? Merakın elenmiş topraktan kerpiç karan mantığı karşısında nerede durabilir insan, nereden başlayabilir? Üstelik kelime kökünde öylesine şaşırtıcı bir anlam gizlidir ki o kelimenin, tecessüsten hemen ayrılır. Bugünkü kullanımlarda sıklıkla birbirine karışır merakla tecessüs. Belki de merakı kökünden sıyrıp böylesine zenginleştiren Türkçe olmuştur. Tecessüs daha kapalı kaldığı halde merak alabildiğine çiçeklenmiştir. Bir şeye meraklı olmakla tecessüs etmek arasındaki mahiyet farkı ortadadır. Tecessüs çokça soruyla ilerler, merak sorunun müziğidir. Ve beni insanın neleri merak ettiği değil, neden merak ettiği daha yakından ilgilendirir.

Yan yana duran iki ağaçtan birisinin diğerini merak ettiği hiç görülmemiştir. Irmaklardan birisi de yine merak etmez diğer ırmakları. Denizlerin, iç içe denizlerin bile merakı yoktur birbirlerine. (Gerçi, Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz'i tek bir deniz olarak düşünmek gerekir bana göre ama, ayırmıştır insanlar onları bir kere.) Dağlar merak eder mi ya diğer dağları? Ya döne dolana birbirine eklenen yollar? Nerelerinde viraj, nerelerinde uçurum, hangi taraflarında çöl var merak edip dururlar mı? Sizi bilmem ama ben duyup görmedim. Hani gidip sormadım değil ağaçlara, dağlara, ormanlara, yer altı mağaralarına. Sen misin soran, o büyük sessizlik daha bir büyümüşü sanki.

İlk merak bizim kilit taşımızdır.

Merak ettiğimiz an başlar sanki korku, umut, dünya. Ne varsa, ne gelecekte ne olabilecekte. Merakın çekiçlediği insan bir yandan eliyle toprağı karıştırır da aklını ve ruhunu çekiçler durmadan. İlk ne zaman ve niçin başlar o? Anneden ilk kopuşta mı? İlk açlık hissinde, ilk kızgınlık, kırılma anında mı? Başlar başlamaz mı başlar insan onunla?.. Bir su yatağı gibi insanı göğe yükselten de o, diken çürüğü gibi aksatan da...

Gözlere biraz da bu sebeple bakıyorum, boyun çizgilerine, iç geçişlere. Baş parmağıyla işaret parmağını kaşıyan şu adama da öyle bakıyorum. Kurtulabilse merakından insan, merak bıraksa yakasını düşecek mi sanki bindiği daldan? O mu kuruyor oyunları, bozan yine o mu? Bilgiyle mi büyüyor, kültürle mi? Yoksa en ilkel hallerimizde bile bizi çekip çeviren o mu? Gerisine gitmek, merakın bir adım eşiğine gelmek mümkün değil mi? Gece yanan bir kulübe lambası gibi uzaktan çok uzaktan gözüken o mu? Baş döndüren? Şiire maya, sanata su, ölüme toprak...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Otel odası

Ufuk Bozkır 2010.03.27

Bir gün ev bitecek desem kimseler bana inanmaz. Ben bile inanmam. Lakin ev bitecek. Bunca anlı şanlı villalara, gösterişli ve çok güvenli apartmanlara karşı bitecek.

Hem gecekondulara, hem gökdelenlere hem yazlıklara rağmen bitecek. Kerpiç ve ahşap taş ve çadır ne zamandır birer nesnedir o vakittir bitmiş, bir bitecek. Geleceği otel odasında görmek tek başına bir şey söylemez. Gelecek sadece bir biçim değişikliği olarak geliyorsa eğer otel odası mağara bile olamaz demektir. İnsan sıkışa sıkışa, gün altında kuruyup çekilen bir meyve gibi görüntüden ibarettir. Şimdi, son kez bir otel odasına girip gözler kapalı bir gece olsun konaklamak gerekir. Gerekir de....

Otel odasına ulaşmak kolay değildir.

Önce güvenlik cihazından geçeceksiniz. Resepsiyondaki görevli size bir kart uzatacak. Bilgileri doldurdunuz. Sonra imza. Kimliğinizin fotokopisi kartınıza eklenecek. Giriş anahtarınız güncellenecek. Kredi kartı numaranız istenecek. Asansörü kullanacaksınız. Kimi anahtarlar nazlıdır. Birkaç kez denemeniz gerekir. Israrlı olmalısınız. Tekrar tekrar. Kartı o boşluğa uzatacaksınız. Boşluk onaylayıp uygun bulacak sizi. Yeşil ışık yanmazsa, eğer yanmazsa yeşil ışık asla içeri giremezsiniz. İşte göz kırptı. Birden mutluluk. Nesnenin hükümleri. Açtınız kapıyı. Şimdi yeniden kartı yerleştirmeniz lazım. Ki ışıklar yansın.

Sağda genellikle banyo ve tuvalet bulunur. Otelin yıldızına, sizin tercihinize ve biraz da şansınıza kalmış. Ayna. Şampuan. Sabun. Saç kurutma cihazı. Ters çevrilmiş bardaklar. Duş bonesi. Kulak çubuğu. Vücut kremi. En kritik yer burasıdır ve bir otel odasını oda kılan banyodur. Oradan okuyabilirsiniz kaldığınız oteli. Hizmet kalitesini. Ayrıntıyı, size verilen kıymeti. Sonra, sol yanda, elbiseleriniz ve ayakkabılarınız için dolap ve çekmece. Para kasası. Değerli mücevher, kol saati, para için. İlerlediniz. Ayna değişmez. Aynasız oda yoktur. Bazısı odayı daha geniş ve dekoratif gösterir. Duvarlardan birinde olmazsa olmaz reproduksiyon. Yatakların üst kısmında. Nedense hep yatakların. Sanat hizmetinizde. Doya doya seyredin. Televizyon. Onun altında mini bar. Fiyatları akıl dışı içecek ve yiyecekler. Elbet odanın büyüklüğüne göre koltuklar. Standart odada başka süitlerde başka. Hiç görmedim ama kral dairelerinde bambaşka.

Ya yatak, yataklar? İşte su duygusu, hayat müjdesi buradadır. Siz asıl bunun için o yatakların size sunacağı zaman için buradasınız. Eğer o yatak sizi bir geceliğine bile dindiremezse hayalleriniz değil, hatıralarınız da yaralanır. Uykusuz geçmiş bir otel odası bir ömür sıkır boğazınızı. Kemiğinize batır. Bu yüzden olacak, iyi

oteller, yatağın rolünü çok iyi bilirler. Otelde kalarak yatar insan. Yatak ipek duygusu, kuş tüyü heyecanı versin diye dikkat ederler. Ne çökmüş olmalı. Ne yumuşak ne sert. Hayatın kendisi kendisi gibi. Tek kişilik ve geniş yatakları tercih ederim. Geniş bir yaprak kucaklayışı sunmalarını beklerim.

Yine de içim rahat etmez. Gönlüm yatışmaz. Bir otel odasını asıl kuran pencere ve balkondur. Neredeyse her insan odaya girer girmez pencereye koşar. Perdeleri açar. Işık kadar zamanın hükmüne oradan bakar. Arkaik bir korku varmışçasına, mağarada kapanıp kalacakmışçasına, dar geçitten, karanlıktan, bilip görmenin güvenli limanına girmek ister. Önü açık ve manzaralı bir oda, içeriyle dışarının zembereğini yeniden kurar, dengeler. Şimdi, içeri girmenin, yaşamının yolunda emin adımlarla yürümenin zamanıdır. Zamanı mıdır? Öyle midir? Büsbütün bunlardan ibaret midir bir otel odası? Perdeleri zaman duvarları gibi yükselmiş odalar. Kapanıp kalmak da bir yol değil mi?

Kaldığım otellerin penceresinden duvarları gördüm. Pençe pençe duvarda yükselmiş sarmaşıkları. Pervasızca yayılan portakal ağaçlarını da gördüm sisli ve gururlu dağları. Bazı pencereler okyanusa açıldı bazıları şehir gürültüsüne. Binlerce çiçeğe, nazlı havuzlara, hastane binalarına, kiliselere, okullara açılanları da oldu. Açılan pencere, mağaradan, mağara arketipinden kurtardı mı beni? Hep çıkıp gideceğim konup göçeceğim, emanetim duygusuyla baktım eşyalara. Denizin ve nehrin zevk yatağı olarak kullanıldığı, gemilerin otel gibi çatıldığı, odalarından sabah sislerinin dağıldığı, yaşamının Erik çiçekleri gibi odaya dolduğu anları da yaşadım. Ama, hiçbir şey yaklaşan bir otel odası kadar ilginç ve çarpıcı gözüküyor. Otel odası deniz kazası.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Harname

Ufuk Bozkır 2010.04.03

Keder, padişahları da vurur. Bazen vurur, öyle vurur ki ilaç diye şair çağrılır. Dilden bakan şair, padişahı da ayağa kaldırır dili gibi.

Kedere sevinç öneren şair, bir gün başka bir yoldan keder yolunu keserse onu kader yapıp kurtulur mu bilinmez ancak şairdir bu, sözü hangi yoldan hangi topraktan çekip çıkaracağını da bilir, bilmesi de gerekir. Mektep kitaplarında bir vesileyle yer alan ve satirik dünyası sebebiyle öğrencilerin ilgisini çeken fakat bir türlü ne olduğu bilinemediğinden unutulup giden bir eserdir Harname. Herkesi güldürür. Şairi Şeyhi'yi neredeyse unutturur önüne geçer. Bazı beyitleri akılda bile kalır. Lakin gel gör ki Harname alttan alta yaşarken kimsenin gözü açılmaz, kimsenin sözüne ve sofrasına konuk gelmez. Hele onca kırılışa rağmen olan olmuş sayılır, giden çoktan gitmiş bilinir. Şair değil midir padişaha keder yerine sevinç öneren, altında kalır mı padişah bir şairin? Döner de ona mülk bağışlar, hediyeler verir. Padişah kimin mülkünü kime verir, dil mülkü mü kalıcıdır dünya mülkü mü, Harname sanki biraz da bunu söyler, bunu getirir.

Hüsrev ü Şirin yazarı Şeyhi, böylesi bir niyetle mi yazmıştır bilinmez ancak, sebebin ötesi bir sebep hep varmış gibi görünür. Faruk K. Timurtaş'a göre şairin hazakatini beğenen Çelebi Sultan Mehmed, ona ata ve ihsanlarda bulunur. Özel doktoru seçmekle kalmaz, sekiz bin akçelik Tokuzlu köyünü de arpalık yoluyla tımar olarak bağışlar. Şair, hediye edilen köye giderken köylüler tarafından önü kesilir ve bir güzel dövülür. Padişahın eşğine yaralı halde dönen şair, Harname'yi sunar ve hem köylüler cezalandırılır hem de istediğine geri kavuşur. Hikâyenin başka versiyonları 126 beyitlik mesnevinin özünü değiştirmez. Harname, harnamedir. Bütün klasik çağ şairlerinde görüldüğü gibi şiirin öncesindeki övgü ile sonra başlayan asıl dünyası tam bir tezat halindedir.

O çağda zaman daha şairi de padişaha bağlı kılar padişahı da şaire. Dönüp kızamayız şaire, neden sana hediye verilen zavallı köylülerin topraklarını almaya gittin diye. Köylüleri de toprakları için mücadele eden ilk kahramanlar olarak göremeyiz. Sanat, sebeplerle var olur. Öykünün doğup büyümesi dilde can bulup esere dönüşmesi için gereklidir. Bir yönden bakıldığında şair de padişah da sözü bağlamına oturtmak, anlamlandırıp büyütmek için var olmalıdır. Böylesi öyküler insana söyletmek istemediği sözleri hayvanlara söyler, insan için onları konuşturur. Sonuç olarak bakıldığında ne eşek bitecektir ne de eşeklik. Şeyhi, insanın içindeki arkaik sesi çıkarır. Işığa tutar. Henüz 15. yüzyılın eşiğinde Türkçe şiire satirizm yoluyla felsefi derinlik getirir. Soyutlama sadece cilalı ve parlak taşlarla değil herkesin çekinip kaçtığı semboller ve varlıklarla da yapılır.

Hayvanların ağzından insanların dünyasına eğiliş, göz atış sanat ile iktidarı hayal ile gerçeği karşı karşıya getirip yeniden tartma, yoğurma denemesidir. Sırtına dünyada en hafif sayılabilecek bir sinek bile konsa onu taşıyamayacak hale gelmiş bir varlığın umut ile umutsuzluk arasında gidip gelişi eski hikâyelerden eskimeyen özler buluşudur şairin. Zaten Şeyhi benzeri şairler olmasaydı Türkçe şiirin hayatın toprağına çaldığı maya tutmazdı Anadolu'da.

Bugünün sinemacıları, çizgi filmcileri için bulunmaz bir kaynaktır Harname. İlk bakışta yalın ve kolay anlaşılabilir hikâyesi, çatışkılı ve kişileştirmeye imkân veren şahıs dünyası ile çok değerlidir. Şimdi durup dururken benim Harname'yi okuyuşum da nereden çıktı diye sorar içimden bir ses. Bu soruyu cevaplamayı çok isterdim ama işte bu sanat böyledir. Nereden ses vereceği, neremizde hangi gün uykuya dalmış güzeli uyandıracağı hiç belli olmaz. Siz de okuyun, Harname'nin bugün daha canlı yaşadığını göreceksiniz. İçinizde, çevrenizde. Post hoc ve propter hoc.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kosmos

Ufuk Bozkır 2010.04.24

Öncelikle Kars'tan söz açılmalıdır. Yeryüzünde kosmos kadar kaosu da karşılar Kars. Göz göz kararmış taşları, bir lav püskürmesinden arda kalmış bulutları, en önemlisi de yarınsızlığın kırılmış kapılarıyla dolu bu şehri yakından görmek ve yaşamak gerekir. Kars savunma amacıyla kurulmuşken ebedi yenilginin açık hava müzesi gibidir.

Onu ister kar altında geçin ister yazın toz bulutunda Kars, Kars'tır ve sanki böyle kalmaya yazgılıdır. Çünkü Kars gelenin tutunup yaşamak isterken sonsuz sürgüne mahkum olmanın döngüsüyle yoğrulmuşçasına, sağı solu kitap kurtlarınca yenilmiş sayfaları epriyip dökülmüş kutsalla halk söylencesini aynı dilde birleştirmiş kayıp bir kitaptır da. Ağıt belki bir yandan da.

Reha Erdem, Kosmos'a Kars'ı yurt yapmakla mekânı tam da poetik zeminine oturtur, ondaki kaosu dölüte çevirir. Bilmektedir ki kamerasını hangi yöne çevirse kaos kozmik bir derinlikle kendiliğinden ona doğru akacaktır. Diyalog kadar konunun da neredeyse en aza indirildiği Kosmos'ta yönetmen bize mekân üzerinden henüz toprağı verilmemiş bir ölüyü konuştururcasına onun kemiklerinden toprağı geçecek ezeli yaşam kanununu aktarmaya çalışır. Kosmos her şey olup biterken hiçbir şey olmuyormuş gibi bizi biçip geçen zamanın uğultusudur. Söylediklerine göre Çinli ustaların yaptıkları bazı kılıçlar öylesine keskin olurlar ve onu kullanan ustalar öylesine hız ve ustalikle kullanırlarmış ki o kılıçları, boynu vurulan adam uzun süre kafasının biçildiğini anlayamazmış.

Görsel tutarlılık böylesi filmlerde sadece estetik bir gereklilik değil, atmosfer etkisinin ayrı bir anlatıcı özne olarak kullanılmasını da sağlamaktadır. Ki, Kars'ın her köşesine ve kamera çerçevesine sığdırılan bu özneleşmeyi görmek mümkündür. Belki de filmde, karşıtıyla hatta benzeriyle yan yana gelmeyen tek ve tekil kalan yalnız odur. Kars, Kosmos'un başrol oyuncusu olarak görmek aşırı bir yorum olarak görülse bile, filmdeki her karakteri belirleyen öze sahiptir. Nasıl seçilen yazı karakteri kitabın sayfalarından kendilik olarak okura yansırsa seçilen Kars planları da filmin karakterinin mayası durumundadır. Bu yönüyle, bugüne kadar roman, belgesel, öykü ve öykünmeci pek çok çalışmayı aşip geride bırakmıştır. Kar, tam da Cemal Süreya'nın ölüleri yağan karda mısraındaki hayat olarak karşılığı olur Kosmos'ta. Şiirselliği, bakışındaki bu tutarlı ve kaotik bütünlüğünden gelir.

Bir ölüm filmidir Kosmos. Sonsuz ölüm, kendi çemberinde çoğala çoğala hayata yer açmaktan acizdir. Ölümün tersinden metafizik göndermelerle örülmesi elbette yaşam arayışının sonucudur. Ne var ki, insanın terk edilmişliği sadece doğanın bir sebebi değil insanın sonucudur. İnsan insanın şifasıdır ve Kars gibi sözel kültürün inanç ve sosyallik boyutunda yaşatıldığı şehirlerde seçilen insan yüzlerini ve onların kapanmışlık içindeki merhametli gözlerini yakalamak zor değildir. Sınır kapalı olsa da gönüller açıktır. Hatırası kimi kalplerde dipdiri duran ölümlü kimselere rağmen böyledir bu.

Kosmos'un bir semboller yurdu olan Doğu'dan önemli bir açılım olduğunu söylemek ve onun çerçeve içindeki sonsuz çerçevelerle bir tür hayal içkinliğine sahip bulunduğunun altını özellikle çizmek isterim. Yer yer Fellini'nin ötesine taşan yalın hayal edişler doğaya bağlı kalarak gerçeğin içindeki perdeyi de kaldırır. Kasap, terzi, öğretmen, istasyon şefi ve şaman-mecsup benzeri karakterlerin, çocuk, kadın ve dile dökülmüş aşk olarak perdeye yansıtılmasının çetin dönemeçlerini zıplaya zıplaya zorlama olmayan ancak hayal kadar gerçeği de geren yapısıyla öne çıkıyor film.

Her şeyden geriye ne kalır? Olan olmuştur ve olup bitecek olanı kimsenin tam olarak bilmesi mümkün değildir. Hele, büyük evrenin akıl almaz ve sarsılmaz döngüsü içinde insanın hayatı önce kendisinden başlayarak başdöndürücü gelgitler ve ikilemlerle doludur. Kemik insanda da vardır köpekte de, rüzgâr ağaçta da vardır insanda da, suç kedide de vardır insanda da, suçluluk çocukta da vardır yetişkinde de, yerini yadırgayan varlık sadece insan değildir. Belki de asıl acı bu ezeli yabancılıktan gelmektedir. Reha Erdem, baştan yabancı bir film çekerek yabancılaşarak ayrışmaktadır. Düzen kaostur, hayat kosmos. Kosmos hareket ile başlar ve devinim insanın kaslarından ruhuna doğru yol alır. Reha Erdem sineması bir hareket sinemasıdır ve içinde elbette bir kâinat yorumu taşır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Melihat Gülses şarkılarını nerede söyler?

Ufuk Bozkır 2010.05.01

Onu yakından, uzaktan dinlerim. Radyodan, televizyondan, evlerin alt katlarında, bahçelerin ayrı köşelerinde. Sanki saatimi tutarım, zamanı dondurur öyle dinlerim.

Şarkının sözden ve melodiden öte başka, yaban, uzak, yakın, yaralayıcı, sağaltıcı, kaçan balık, süzülen ceylan haline kulak kesilirim. Bir defasında, Sagalassos antik kentine tırmanırken, yolun döne döne akşama karıştığı saatlerde dinledim. Güneş değil sadece, turuncu ışıklarını ipekten oklar gibi akşamın önüne duman duman püsküren güneş değil, otlar, çiçekler, ağaçlar, ağaç kabukları, çoban yastıkları, kızarmış kirazlar, gizli rüzgâr, ellerimin içi, saç diplerim, akan sular her şey, her yerde, Melihat Gülses'i dinliyordu, bana dinlermiş gibi geldi.

Ses, sanat olmaktan çıkıp yalın hakikat oluyordu. Yalın hakikat şarkının şarkı olmaktan sıyrılıp doğanın herhangi bir parçasına dönüşmesidir. İşte öyle oluyordu.

Bir gece, yine bir bahar gecesi, Melihat Gülses'in şarkıları Boğaz'ın sularına dalga dalga iniyor, Boğaz'dan Marmara'ya oradan da açık denizlere kanatlanmaya çalışıyordu. O her zamanki haliyle ne olduğunu bilen ama bunu asla dillendirmeyen beden jestleri altında şarkıları omuzlamış, bir kelebek, bir kır böceği, bir karınca nasıl kendisiyle meşgul dönüp durursa, o da öyle sesle saz arasında sığınağını arayan göçmeni arıyordu. Buralıydı ancak burada yaşamıyordu. Sesi buradaydı ama buradan çıkmıyordu. Bakışları etrafı süzüyordu lakin görmüyordu. Sanatının pervasız katında oturanlarda değil sanatının üstünde olan mizaçlarda görülebilecek bu nezaket şarkılarla birleşip İstanbul'u dolduruyordu. İşte o zaman bir uzun ve ateşli ip gelip boğazıma dolandı, en ince sızı halinde parmaklarıyla beni gösterdi ve soruverdi: Melihat Gülses şarkılarını nerede söyler?

Divan edebiyatının, eski kültürün vadilerinde kendince bir müddet yürümüş benim için çıkış yolu, bir soruyu yanıtlama ışığı oradan belirecekti. Kendimi birden, iki yüksek ve narin serviye bakarken buldum. Sen misin uzun süre, eski kültürün sevgiliyi serviye benzetmesinde biraz olsun tuhafılık bulan. Neden, ama neden, başka bir ağaç değil de, servi diye yana döne, cevap arayan. İşte, orada, narin ve uzun iki servinin en uçtaki dalları arasında gide gele, salına döne şarkı söylüyor Melihat Gülses. Şarkıları, görünmez ipekli ses tülleri arasında sallanıyor. Ne zaman arada kalıp boşluğun hazzını tadacağını, ne vakit bir elini serviye değdirirken eteklerini hangi yöne savuracağını çok iyi biliyor. Bazen, Uzakdoğu savaşçılarının uçarmış gibi yapan hamleleriyle, sesi yalınlık kuşanıyor, kalbimizin en uç noktalarına daha biz onun gözlerindeki ışığın kamaşmasını yaşarken kanatıp da geçiyor.

Zor mudur yoksa Melihat Gülses gibi seslerin oyuncağı mıdır böylesi hamleler? Evet, evet, yeniden, tekrar tekrar, başka başka şarkılarda dinledim onu. Kulak verdim. Durdum. Hayal ettim. Düşündüm. Ne deniz kenarında, ne yıldızların altında, ne yaprakları altın kameriyelerde, ne yitik ne bulmuş bir edayla. O, yalnız ve yalnız orada, iki servi ağacının gökyüzüne yükseldiği en uç noktada söylüyor şarkılarını. Bazen sesi, servilerden birinin toprakla temas ettiği noktadan hızla yukarı tırmanıyor, o zarif tırmanış daha hayretini tamamlamadan, gelmiş de hiç gitmeyecek yoğun bir bulut kümesi gibi duruyor, en ağır seslerin hakkını veriyor sonra da birdenbire yönsüz bir rüzgâr çıkmış, sis olup dağılmışçasına hafifleyip yayılıyor. Ama hep oraya, o iki servinin karışla ölçülebilecek aralığına konuyor.

Çinuçen Tanrıkorur'un eşsiz bestesi, Günaydınım şarkısını sırf bu dikkatle dinleyelim. Ses ne kadar incebilir, bir servi dalı gibi, tıpkı klasik şiirimizdeki sevgili narinliğinin elbette can yakıcılığının simgesi olur bir gözlemleyelim. İki ayağını, iki servi zirvesine dokundurmuş bir ses, kulağın duyma eşiğini zorlamak bir yana ona asıl duymak ve dinlemek zevkini ifşa eder. Orada düşme korkusu ile uçma, süzülüp duman olma, buhar olup erime duygusu yan yana gelir. Günaydınım şarkısı, sanki asıl ontolojik karşılığını onun gırtlığında bulur. Melihat Gülses çağımızın servi sesli şarkıcısıdır. Servinin şarkısıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başını taşıyamayan yazar!

Ufuk Bozkır 2010.05.08

-Her şey o sebepten oluyor. Oldu. Yeniden olacak mı? Kim bilir? Nereden çıkardıysam, Buridan'ın eşeğinden söz açtım durup dururken bir arkadaşıma.

'Buridan'ın eŖeęini biliyor musun?' dedim. Bizde bir tuhaflık var. Millet olarak çok inceyiz. EŖekten dem vurunca, 'af edersiniz' deriz. Nedense. Ayı, zürafa, ayırkuŖu, köpekbalığı derken yayılan ağızımız ona gelince yavaşlar, kısılr, dikkat kazanır. Ben 'af edersiniz' demedim tabii ki. Felsefeden bahsederken de mi böyle konuşacağız? İşte öyle o anı, kafamın arkasına bir zincir gibi ulamış, oradan oraya gidip gelmekteydim. Parklarda oturuyor, otobüslere biniyor, esnaf lokantalarına uğruyor, kalabalık yerlere karışıyor, kendimi unutmak istiyordum. Ömrümün Ŗu özgür günlerini başka nasıl geçirecekmişim? Elma ve armut kaklarından iki yüz elliŖer gram almayı da ihmal etmiyordum. Özellikle armut kaklarını çok güzel yapıyorlar, tavsiye ederim. Mısır arşısı'ndakileri özellikle. Benim gibi kuruyemiş düşkünü birisinin aklını elecek o kadar çok Ŗey var ki sormayın. Ha, evet, felsefe, Buridan'ın eŖeęi diyordum. Mideme düŖtüm, kuruyemiş dedim.

Taksim ile Elmadağ arasındaki mesafeyi kaçınıcı kez yürüyorum. Sağda solda seyahat, havayolu acentaları, bazı konsolosluk merkezleri, her damak zevkine uygun büfe ve restoranlar, dünya yaygını kahve markaları, ünlü bir otel giriŖi, alışveriŖ dükkânları, bir ieki, pastaneler, bankalar, radyoevi, askerî müze, ecnebi okulu, orduevi ve daha nicesi peŖi sıra diziliyorlardı. Her bir dükkâna, her bir köŖeye varlık gerekçesiyle birlikte bakıyor, girip çıkanları gözlüyor, sağı solu süslemek maksadıyla dikilmiş çiçeklerde biraz eğleniyor hayatın bu cepheden akışını ayrı bir ciddiyetle yaşıyordum. Bazı günler sırf hareket olsun diye, sebepsiz yere her iki koldan da yürüdüğüm olmuŖtur. Burası dünyaya doğru bir gidiŖ bir özge akış gibi gelirdi bana. İşte böylesi bir zihinsel yoğunluk içinde, dikkatimin kepeleriyle sağdan soldan heybeme doldurduğum renkler ve seslerle ilerliyordum... Ve elbette, Buridan'ın eŖeęinin baskısı altındaydım. Onu zihnim bir kere yapraklandırmış, içimdeki kurt hareket etmişti. O kurt, Ŗimdi yaŖlı bir ağacın içinde hareket ediyor, aklımın ağakakanı onu tetikte bekliyordu. Yordu. Du.

Aslında bütün günümü oralarda geçirmem. Nedense günün ilk üç saatinden sonraki vakti boş gelir bana. Günün ilk saatinden kastımın öğleden önce on olduğunu söyleyeyim ki, ne demek istediğim anlaşılsın. O saate kadar sabahın altısından beri yaptığım Ŗeyleri bir kenara koyuyorum. O saatlerde yaptıklarım, tam saat ondan itibaren yapacaklarımın hazırlığı sayılır. Sayılır da ne demek canım, o sebepten yaşıyorum o saatleri, siz anlayın. İçine özenle eklenmesini istediğim nane aromalı kahvemi neredeyse aynı saatte aldığım bu yol boyunca yudumlamaktan kendimi alamıyorum. Öyle Paris düşkünü sayılmam ama, bu caddede öteden beri bir Paris özeni de sezmez değilim. Neyse efendim, Çehov'dan söz açmak isterdim. Çehov'un bürokrat yüzleri kadar manevralarıyla dolu izlerini bu caddeye tutarak ilerlemenin önüme çıkaracağı oraklığı göstermek isterdim. Lakin yeri değil. Yeri olmayan yer yadırganır değil mi? Günlerini benim gibi çalışarak değil tartışarak geçiren kimseler böyledir. Bir ipek halıda sadece renkleri, desenleri değil ipekböeği kozalarını, terleyen alınları, hızlı parmakları, yokluğun dinmez yağmurunu da duyup görürler. Buridan, sadece bir eŖek aprazlığı değil beyin alımdır. Hem kolay değildir gelip geçmek buradan.

İşte ben, o yazara böyle bir anda rastlayıverdim. O tam yüz yıl geride kalmakla iki yüz yıl ileride durmak gibi tam tespit edemeyeceğim bir görüntü verdi bana ilkin. Hatta ikimizden birisinin yaşamadığını da vehmetmiş olabilirim ancak tam emin değilim. Tam emin olmadığım Ŗeyi yazsam mı? İkinci el Ŗapkası, dağılmış paltosu, varla yok arası pörsük ayakkabıları, gözlerini dağ dumanı basmış bakışlarıyla Ŗu muhteŖem caddenin böbürlenişine tam da zıt bir halde yürüyordu. Başı yokmuş gibiydi. İleri mi yürüyordu, geri geri mi gidiyordu? Offf. Ŗu benim kurgucu bakışım yok mu? Her sahneyi yaşamak varken tekrar tekrar çekmek isteyen bir türlü ne oyunculuktan ne de ışıktan memnun olan yönetmenler gibi. Birden 'ben sizin bir hayranınızım' deyiverdim. Dedim de sözüm boş ve lüzumsuz bir bal kovanı gibi yere düŖtü. Yarı duyulmaz bir sesle, 'sağ ol mu, hadi oradan mı, ya mı' dediği anlaşılmayan bir ses duydum. Geçip gitmişti. Arkasından ne söyleyecektim Ŗimdi? 'Beni tanıyamadınız' dedim ismiyle seslenerek. Yine yan dönmeye çalışarak Ŗöyle geriye bir süzdü. 'Boyunum dedi yeniden zedelendi, boyunluk taktılar'. Daha bir hafta önce Ŗen Ŗakrak konuşmuŖtuk onunla. 'Yorma'

dedim kendini. Boynunu taşıyamayan bir yazar olmak nedir bilemem. Ama nicedir benim boynum da yok. Gerisini sen düşün. Buridan nerede, eşeği kim?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Masa ve masada oturan adam

Ufuk Bozkır 2010.05.15

-Henüz bir insanın oturmadığı masa ne kadar da boştur.Yalnızdır diyeceğim ancak pekala bir insanın iliştiği masa da yalnız kalabilir.

Bu yüzden daha acı, kendisiyle bile kapanmayacak bir şeyi, boşluğu yakıştırdım ona. Zaman zaman gittiğim pastanelerden birinin üst katında gözüme kestirdiğim bir masa var. Kırmızı, iki kırmızı koltuğun süsleyip tamamladığı bir masa. Daha ilk görüşte sevip yaklaşmışım ona. Sanki uzunca zamandır beni bekliyor gibiydi. Öyle, gelip gidenlerin, oturup söyleşenlerin arasında, gönülsüz, yalnız, boş. Caddeye değil de hayatın tam da kendisine açılmış, kurulmuş bir masa gibi mi kabul ediyorum onu, gelip geçerken bile kimselerin oturmasını istemiyorum. Varlığımı oraya oturtuyor, orada olmak, hep o masayı dolduran insan olmak istiyorum. Kiskanıyorum galiba o masayı. Onun doluluğu benim zihnimde, benim kontrolümde gerçekleşiyor. Böyle diyerek kendimle çeliştiğimi sanmayın. Benim masamda hep ben oturmuş olduğum için boş saymıyorum onu. Ebedi dolu kabul ediyorum. Var biliyorum.

Şapkası mavi, blue jean pantolonla birlikte montu yine mavi, ayakkabıları soluk bej, kısa ancak bembeyaz saçlı, ince, biraz Avustralyalı, daha çok da Amerikalıları andıran o adama rastlamasam ne olacaktı? Hem niye böyle adamlara rastlarım? Hem böyle adamlara rastlayan sadece ben miyim? Hem niye böyle adamlara sadece benim rastladığımı varsayarım? Hem böyle rastlanan adamlardan birisinin de ben olmadığımı nereden bilebilirim? (Hem durup dururken niye böyle cümleler kuruyorum?) Hem?... Tam da, uzaktan masamı boş görmüşken, kendimi ve beklediğim misafirimi baş başa o koltuklara koyulmuş masada yaşamının gelecek mutluluğuna koşullanmışken. Onu gördüm. Ona rastladım. Ona çarptım. Önce dudakları vardı. Bu ince ve küçük yüz kımıldarken uzayan dudaklara sahipti. Hatta biraz dikkat kesilseniz onu sadece bu dudaklardan ibaret sayabilirdiniz. At dudakları gibiydi. Evrim geçirmiş de attan insana doğru gelişmişti. Yaşlı ama minik bir at gibiydi. Midilli anlayacağınız. Şimdi, masada, benim masamda (nereden benim oluyorsa) oturuyordu.

Masayla kurduğum ünsiyeti çoktan sezmiş, bunu bir ön kabul hatta ayrıcalık durumuna indirgemiş genç ve çevik garsonla göz göze geldik. Ne oluyor gibisinden bir göz işareti yaptım, son derece kibar, hatta politik bir karşılık verdi. Farkındayım. Özür dilerim. Bir süre önce geldi, o masaya oturdu. Sizin gelip gelmeyeceğinizi bilemediğim için itiraz da edemedim. Hem biraz sabırlı olun. Belki bakışlarımızdan etkilenir, niyetimizin enerjisi onu masadan uzaklaştırır, siz de o muhteşem kuruluşunuzla doldurursunuz masayı. Hem ben sadece size hizmet verirken mutlu sayıyorum kendimi. Demiş miydi? Der miydi? Diyebilir miydi, diye düşünürken, birden hafif bir esinti çıkmıştı da tam göbeğinden kopmak üzere olan ebem pamuğu en ince yerinden savrulup sallanmıştı. Bak sen dedim içimden, bir masayla böylesine ontolojik ilişkiler kurmaya başlarsan, bir süre sonra çatal, bıçaklar, çamaşır sepetleri, ucu yan açılmış koyu kurşun kalemler de karşına dikilip yakana yapışır. Gel gör ki hevesim kursağımda kaldı umudum başlamadan kırıldı, tükendi. Kalktı, gitti varsaydığım, Avustralyalıya benzeyen daha çok Amerikalı görünümlü lakin pekala Türkoğlu Türk beyefendi, şapkasını işaret taşı gibi masada bırakmış, geri döneceğini haykırıyor mu?

(Sayın okur, burada bir parantez açmayı vicdani borç biliyorum. Söz konusu masa ve masamı kelimenin tam anlamıyla işgal eden beyefendiye ilişkin gözlemlerimi sürdürdüğüm paragraf, benim gibi artık el bilgisayarında

yazı yazmayı alışkanlık edinmiş pek çok yazarın başına geldiği gibi tıklayıp (bu kelimeyi Mustafa Çevikdoğan'a borçluyum) kaydetmeyi unuttuğum için maalesef kayboldu, silindi. Ben ki yazdığı cümleyi tekrar yazamayan birisiyim. Geri dönmek, aynı yolu yürümek elbette mümkündür ama akmış zamanı geri alamadığımız için, o felsefi ve trajik problemi ben dahi aşabilmiş değilim. O yüzden, beyefendinin geri dönüşü ve benim masama bir yol bulup koyulmak adına, garsonla göz göze vererek kurduğumuz işbirliğinin detaylarını yazık ki paylaşamıyorum. Bağışlayınız. Ama sizi hayallerinizde serbest bıraktığımı, dileyenin dilediği gibi yazmasında sakınca görmediğimi söyleyebilirim.)

Ve biz bir masaya masa olduğu için oturmayız. Masa denilen öznenin, lütfen buraya önem verin, eşya değil o benim gözümde, geçirdiği tarihsel serüveni uzun süredir takip ediyorum. Kutsal metinlere ve özellikle resim sanatına müracaat etmiş durumdayım. Hatta insanın sırtından yonttuğunu düşünüyorum onu. Sırtını çıkarıp masa diye önüne koyduğunu bile varsayıyorum. Latince kökenine ve Balkan macerasına hiç itibar etmiyorum. Masa dağı olarak dilimize çevrilen bir dağın bile olduğunu bilmezden geliyorum. Gerisini varın siz düşünün, tasavvur edin.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Macid Mecidi ile birkaç saat

Ufuk Bozkır 2010.05.29

Macid Mecidi'yi Baran filmiyle tanıdım ilkin. İlk tanışıklıklar her zaman iki uçludur. Yıkım ya da sonsuz bağlılık. Geriye, Baran öncesi filmlerine götürdü beni bu tanışma. Merak kadar hayret hatta şaşkınlık doluydum.

Kelimenin tam anlamıyla esaslı bir yönetmenle karşı karşıyaydım. Mesaj kaygısına kapılmadan, sıradan insanların öyküleri vasıtasıyla insanın özüne, hakikatine yöneliyordu. Aslında yaptığı sadece öykü anlatmaktı. Hiçbir şey söylemeden her şeyi söylemenin ağırlığını yükleniyordu. Sinema bilginiz, görgünüz derecesinde anlıyordunuz bunu. Ama bir şeyi daha başarıyordu Mecidi, sokaktaki insanın da rahatlıkla izleyebileceği yalınlıkla çekiyordu filmlerini. Metaforik duyuşu çok derinde, kulak verip dikkat kesildiğinizde duyup görebileceğiniz inceliklere sahipti. Şairdi aslında ve çok dipte düşünür olduğu pekala söylenebilirdi.

Bir şekilde Cennetin Çocukları, Cennetin Renkleri de Türkiye'de ilgi görüp sevilmişti. Kimi sohbetlerde yönetmenin adı bilinmeden konuşuluyordu. Mecidi izleyici ile bir şekilde iletişim kurmayı başarmıştı. Her sanat dalında olduğu gibi sinemada da bütünlük, bütünlüğe varmak hem önemlidir hem de yönetmenler için önceliklidir. Sanat yapmak biraz da bu bütünlüğe koyulmaktır. Bu okur ve izleyicinin diğer eserlerle temasa geçmesini kolaylaştırdığı gibi sanatçıdaki geçişkenlikleri, gelişimleri ve uzun vadeli hedefi görmemize de imkân verir bütünlüklülük. Hem sıradan insanların öykülerini anlatmak hem de sinemada yönetilmesi çok zor olan çocuklar ve hayvanlar üzerinden o öyküleri derinleştirmek kolay şey değildir. Hatta mucizedir. Kaldı ki Mecidi'nin son filmi 'Serçelerin Şarkısı' bu bakımdan eşsizdir, şahesere yakındır.

Böyle bir yönetmenle görüşmek, sesini duymak benim de içimden geçmişti. İçten içe, sanat adamıyla tanışmanın barındırdığı kırık duygudan habersiz değildim. Ama, bir şey olacaksa, siz istesenez de istemesenez de olur. Bir hafta on gündür, Trakya kırlarında efsanevi Trak Tümülüslerini gezen, Bin Bir Oklu Ahmet Baba türbesinden, Evranos bilekli gelinciklere gönül düşürüp Istranca dağlarında, Kırıkköy'den İğneada'ya, Longos ormanlarında boy veren çok uzun köklü göl nilüferlerine el uzatıp buğday başaklarının rüzgârdaki mağrur salınışlarını görüp de Edirne'nin başkent sabrına, Kırklareli'nin bereket fişkırان sürprizli topraklarında sabahın

ilk ışıklarıyla yol alan ben, birden Mecidi'nin İstanbula geleceğini, üstelik görüşebileceğimiz haberini alınca ne yapacaktım? Sabahın ilk ışıklarında Trakya'dan ayrıldım ve kendimi bir süre sonra Mecidi'nin yanında buldum.

Hayır yanılmamıştım. Sade ve derindi. Sakin. Bilmenin duruluğu içinde, kendine doğru konuşuyordu. Serçelerin Şarkısı'ndaki sökükle düğme sahnesinden bahsettim. Sembolik anlatımın bende uyandırdığı tarihsel köklerden söz açtım. 'Sökülen sadece bir düğme olamaz' dedim. İnsanın ve zamanın sökülmüşlüğünden dem vurdum. Farsça çevirmenimiz bazı cümlelerimi aktarmakta zorluk çekse de kendisi arada yokmuş gibi anlaşılmamızı sağladı. Gözlerindeki yorgunluğa karışan yakınlıktan yorum bile olsa ben öyle anladım. Bir sonraki görüşmeye, tekrar tekrar konuşmaya gerek var mı bilinmez. Ben duyacağım her şeyi duyduğum, doyduğum ve ikna olduğum fikrine vardım.

Öğleden sonra, 'Belgeselde Değişen Sınırlar' konulu panele katıldı Mecidi. Yine son derece yalın ve sakindi. Bir şey anlatmazmış gibi anlatıyordu. Baran'ın kökünde, belgesel çekmek için Afganistan'a gittiğinde ilkin bir Taliban militanı olan sonradan o gruptan ayrılan bir gençle aralarında geçen çatışmanın yattığını tecrübeden filme gidişini anlatıverdi. Bu önemliydi; ancak beni şaşırttığı kadar mutlu eden şey 'MOBESE kamerası'nın hiçbir zaman sanat bakışına sahip olamayacağını söylemesi oldu. 'Bakış açısından mahrum' buluyordu doğal olarak. Kısa süre önce neredeyse aynı cümleleri ben de yazmıştım. Gerçekten hakikate akmaktan, anlattıkların gibi olabilmek, yönetmenlerin filme aldıkları insanlarla özdeşleşmesi, kameranın başkasının eşyası olmaktan kurtarılması, kamera ile bir olmak, siyasetin ötesinde (ondan kopmadan) durarak insana ve insancıl konulara eğilebilmek, her şeyin ötesinden bakarak film yapabilmek. Nokta nokta, bütün bütün koparıyordu fikri sözden Mecidi. Her bir cümlesinin karşılığı filmlerindeydi. Trakya kırları, ben hepimiz bir filmde, bir yönetmenin dünyasında birdik şimdi kardeşтик. Sonrasında Trakya'ya döndüğümde yaprakların sesi biraz daha ışımtı. Kuşlar omuzlarımdaydı zaten. Hayat sinemanın kendisiydi. Sadece öyküler, kamera açıları ve kurgular değişiyordu.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Batmak!

Ufuk Bozkır 2010.06.05

-Ne oynak kelimedir şu batmak.

Nerede ne zaman hangi oyunla karşımıza çıkacağı, hangi gülden hangi diken elimize batıracağı hiç belli olmaz.

Bir defa hareketin bütün cilvelerini bulabiliriz onda. Olumsuzluğun uçurulmuş, şakaya vurulmuş en uca kadar soyutlanmış halidir. Neredeyse ölümü bile bir saltanat arabasında taşır. Onu kullandığımız her yerde diğer anlamlarından sıyrılır, sanki tek karşılığı oymuş gibi kesinlik kazanır. Girdiği yerde köklenir. Batmak, her yaşta her tür insanın bir şekilde imdadına yetişen, dilini çözüp meramını anlatmasını kolaylaştıran çilingir gibidir. Fizik kadar moral dünyanın da çekim alanına dahildir. İnsanın varoluşu batıp çıkma denkleminde dayanır.

İstanbul Cağaloğlu'nda Ahmed İhsan ile Abdullah Cevdet arası bir boşlukta duran, nedense bildim bileli öylesine köhne duran İjdiad Evi binasının köşesinde, bir öğle sonrası, ikindiye yakın, değerli öykücüyü görünce selam verip yanına oturdum. Şu batmak meselesini hangi zamandır gözümün bütün gücüyle, zihnimin bütün dikkatiyle kovalamaktaydım. Bu kırık dökük iskemlelerin üstünde her daim zamana ve kadere meydan okuyan insanlar bulunur. Onlar öylece, biraz da neden çömeldiklerini bilmeksizin oltadan kaçan

balıkla olta atmış balıkçı arası bir gelgit içinde yaşarlar sanki. 'Görüyor musun' dedi öykücü, 'şu tam karşımızdaki adam, tatlı satan adam, o tatlıyı pek sevmem ben ama fena da değil geçenlerde denedik bile, Rumeliliymiş, çalışkanlığı ve titizliğinden belli. Hiç boş göremezsın, mutlaka bir şeyle meşgul', 'yanındaki simitçi de Niğde taraflarından bir yerdenmiş, vaktiyle üç tane kamyonu varmış batmış ve şimdi o tezgâhla borçlarını ödüyormuş'....

İşte dedim, bak, batmanın ilk hali kendiliğinden hayatla kaynaştı, anlamına kavuştu. Batan bir adam, batmanın tam da kendisi olarak karşında duruyor. Tabii ki adamın bu konuşulanlardan haberi yok, genişlemiş omuzlarında tonlarca yük varmışçasına biraz yana yatmış. Eski bir gemiye benzettim onu. İster istemez, insan bir canlıdır gemi bir araç, ama işte öyle oldu ne yapabilirdim. Hem gemiler için de kullanmaz mıyız o kelimeyi? 'Bir gemi batmış', demekle 'gemilerin mi battı' demek birbirinden ayrılır da 'batmış geminin malları' derken başka bir yöne koşmaz mı anlam? 'Bu arada bana soruyorlar, bu konuları nereden buluyorsun?' diye araya girdi öykücü. Aslında uzaktan bakılınca hiç de onlardan ayrıışmıyordu. Bilmeseniz pekala içlerinden birisi sayabilirdiniz. 'Ben sokaktan geldiğim için, sokaktan, bu insanlardan topluyorum hikâyelerimi. Bak şu Mustafa var ya, iyi bak bu adama (bu arada Mustafa gür ve kapkara kaşları, bir mağara ağzından bakar gibi, kır saçları ve tıraşsız yüzünün arasından şüpheyile baktı) bir resim bulmuş, antika diye. Daha doğrusu ona on liraya bir resim satmışlar. Öyle değil mi Mustafa? Şu dört bin dolara sattığın resim'...Anlamıştım sokak şenlikliydi. Lahmacun fırınlarına atılan sahte antika tablo hikâyeleri havada dalgalanıyordu. O arada yoldan geçen arabadan Orhan Gencebay'ın meşhur şarkısı duyuldu: 'Batsın Bu Dünya'.

Soluma dönecektim, öykücünün dönüp baktığı kimdir diye, 'duydunuz mu filancalar batmış' demez mi? Anlamalıydım, bu ne kaderin oyunu ne de bir sinema filminin provasıydı. Hayat, bata çıka önüme diziliyordu. Şimdi nasıl oluyordu da bu adamın cümlesinden bir taşın suya gömülmesini değil de bir adamın işlerinin bozulmasını anlıyordum? Eğer, filan adama bulaşmayın batığın teki deseydi başka bir anlamı getirmeyecek miydi? Ya da şaka yollu 'o bütün batık oyuncular buradaymış' diye girseydi söze, bir sualtı arkeoloğundan farklı bir söylemi olmayacak mıydı? Anlam anlama gire çıka ayrıışmıştı belki, ama eğer o adamı tanıyor olsaydım ve aramızda bir şeyler geçmiş olsaydı, ayrıldıktan sonra, öykücüye eğilip 'nasıl oluyor da bu adamla samimi oluyorsun, bana batıyor bu adamın sözleri' demeyecek miydim? İçimden geçenleri mi okudu bu öykücü nedir, baktım çaktırmadan beni süzermiş, 'memleketin batacağını söylüyor kimileri, böyle insanların yaşadığı bir ülke nasıl batar?' diye soruverdi.

Ayağına diken batan adamla senin yokluğun canıma batıyor diye iç geçiren adam elbette bir olamazdı. İğneyi önce kendine, çuvaldızı başkasına batır diyen atasözü de fizikî bir batırmayı kastetmiyordu. Yerin dibine batırmak atasözü de öyle. Güneşin batmasında bir zaman kadar durum karşılayan söz, söz konusu olan bir değerli insan olduğu zaman güneş battı derken bambaşka bir alana kayıyordu. Çok gezenin ayağına çöp batar derken bambaşka bir uyarıya bürünüyordu. Sonra etrafıma bu kelimenin hükmüyle bakmaya başladım. Meğer ne çiçek dürbünüymüş o ne şenlik ateşiymiş. Bir de siz deneyin. Hem ne demişler bir kere batmayan bu hayattan çıkamaz. Hayata batırın.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Düğün fotoğrafı

-Kadın kollarını erkeğin boynuna dolamış. Kaşlarında bir su zambağı gururu var. Gözleri erkeğe bakıyor. Bu bakışta sahiplenme kadar naz da var. Erkek biraz şaşkın.

Tam olarak objektife değil de uzak bir yerlere dikmiş gözünü. Belli ki fotoğrafçı, erkeği orada kılabilmek için hayli uğraşmış. Kadının genç ve diri bakışlarında sanki yıllarca bu anı beklemişlik havası hissediliyor. Özellikle bakıyor. İçinde biriktirdikleri dünyaya doğru yayılsın istiyor. Fakat fotoğraf, ev için, albüm için, gelecek için değil de bu vitrine konulmak için çekilmiş gibi. Çekim öncesi dişlerini özellikle fırçalamış genç kadın. Makyajını tazelemiş. Detayları özenle gözden geçirmiş. Kirpiklerine bakacak olursanız dünyanın en hızlı okları, gerilse fırlayacak resimden. Bütün duygu dudaklarının kenarına saklanmış. Korku ile meydan okuma arasında bir yerde bir buz tabakası hafiften güneşe çıkar gibi. Bir düğün fotoğrafında tek hakim hep kadındır. Bir yıldız efekti gibi parlar öne çıkan alınlar. Sakın haksızlık ettiğimi düşünmeyin. Siz de bir fotoğrafçı vitrininde durun ve o resimlere biraz bakın. Hatta o güne kadar neden durup da bakmadığınıza yazıklanın. Bakmak, tam da bakmak için onlar.

Şehrin cadde ve sokaklarında yüzlerce fotoğrafçı vitrini var.

Binlerce insan gelip geçiyor fütursuzca. Neredeyse her fotoğrafçı vitrininde birkaç tane büyük boy düğün fotoğrafı bulunuyor. En güzel, en etkileyici fotoğrafı çekme yarışına girmişlercesine yarışıyorlar birbirleriyle. Müstakbel evleneceklerle bir çağrı, sizi en iyi biz çekeriz dercesine. Stüdyo diyorlar bir de bu fotoğraf dükkânlarına. Bazıları birkaç katlı. İstedığınız atmosferi oluşturmak için hayal, teknik ve malzeme işbirliği içinde. Hafta sonları evlenen çiftler sırada bekliyorlar. Fotoğrafçılar dünyanın en önemli işini yapan yüksek sanatçı edasıyla çalışıyorlar. Bir telaş, bir karmaşa, bir defile anı. Dilinin binbir çiçekli halini kullanarak sonuca gitmeye gayret ediyor fotoğrafçı. Bazen küratör, bazen yönetmen, bazen öğretmen onlar. Basılan deklanşörler, yeri değişen ışıklar, düğün için orada bulunan heyecanlı akrabalar hep birlikte bu anı yaşıyorlar. Belki de her çiftin içinde, vitrine konulacak bir resim isteği var. Oraya konulduğunda sadece en mutlu değil en güzel de onlar olacaklar. Cümle alem görüp bilecek onların güzelliklerini. Evlenmenin kamusalılığı görsel bir kanuna dayanacak.

Fotoğrafçı vitrini popüler kültürün ekranı sayılabilir mi? Sadece, duygular mı var o resimlerde? Sosyal sınıfların birbiriyle yarışmaları, çatışmaları yok mu? Gelinlikler, ayakkabılar, takım elbiseler, saç stilleri, aksesuarlar, kravat ve papyonlar hayatın en süzölmüş hali olarak oraya sığıyorlar. Bir olmak durumu. Bir anlığına bile olsa, ileriye doğru olmak durumu... Bunca korku, bunca umut, bunca mutsuzluk arasında bir ebedi donuş hali belki. Biz buyuz ve böyle olmak istiyoruz söylemi. Sokağa, kalabalığa, insanlara sergilenişi biraz da bu yüzden. Farkında olmadan bir tür toplumsal sesleniş. Evlenen çiftler ne zaman ve niçin poz vermeye başladılar fotoğraf makinesinin karşısında? Şüphesiz fotoğrafın daha önde olduğu geçmiş yıllarda başka anlamları da yükleniyordu bu resimler. Bu açıdan da bakılıp yorumlanabilir böylesi bir seçki. Ne var ki video kameranın yaygınlaşması, kolay erişebilirlik başka bir kültürü de çıkarmadı değil. Önceden gelin ile damat arasında dokunan fotoğraf kültürü şimdi herkesi saran görsel bir şova dönüşmüş durumda. Düğün televizyonları bile var.

Ne yapar, kendi evlilik fotoğrafını bir fotoğrafçı vitrininde gören birisi, ne yapar neler hisseder? Kendi özel hayatına ait bir anı başkalarına göstermenin karşılığı nasıl bir şeydir? Ebedi gençlik ve mutluluk anı sokağa taşarken insanın iç evreninde neler döner? Hele, yıllar geçmişse aradan, o fotoğraf bir şekilde hâlâ orada duruyorsa? Gidip fotoğrafçıdan değiştirmesini mi ister? Yoksa oturup bir hatıra kahvesi mi içmeyi arzular? O benim, o bizdik diye mi iç geçirir? Fakat hiçbir fotoğraf uzun süre kalamaz vitrinde. Gün değişir, moda değişir, nesiller değişir. Belki de sırf bu değişimin mecrası olduğu için yaşatılmaları gerekir. Sokak neyse vitrin de odur aslında. İstekler kadar işaretlerle doludur. Değişim kanunları orada askıya çıkar.

Dün yine böylesi bir vitrinin önünde durdum. Daha doğrusu vitrin beni durdurdu. Eski sinema oyuncular, politikacılar, dizi kahramanları ve şarkıcıların resimleri arasında kocaman bir fotoğraf bana bakıyordu. Sağ kulağı küpeli, ince bıyıkları çenesinin altından çizgiyle çemberlenmiş İtalyan stili sakallı genç adam yüzünde bir güneş gözlüğü de taşıyordu. Kalın boynu geniş omuzlarının arasında eski bir meşe ağacı gibi uzanıyor, mor papyonu beyaz keten elbisesinin içinde göz kırpyordu. Beyaz eldivenli elleri yanına özenle diz çökmüş manolya beyaz gelinlikli kadının omuzlarına dokunuyordu. Birden fark ettim ki, ortada gelin yoktu. Elbise ona ait miydi bilmiyorum. Çünkü yüzü, Meryl Streep'in 'Fotoğrafçı' filminden alınıp yerleştirilmişti. Genç adam Meryl Streep'le evlenmişti. Bunu ilk kez görüyordum. Bu da bir düğün fotoğrafıydı işte.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şehirde bir insan parkı

Ufuk Bozkır 2010.06.19

-Hemen her gün aynı saatlerde o parktan geçiyorum. Eski bir park bu. Şehrin ortasında unutulmuş bir ada. Unutulmuş diyorum ve bilerek diyorum, dört bir yanından öylesine hızlı bir hayat akıyor ki bu hızlı akış sayesinde hem boş kalıyor hem temiz.

Varlık mı desem yoksa zaman mı desem her sabah temize çekiliyor sanki orada. Bilenlerin biraz da buraya müptela olanların parkı. Yalnız önce bindiğim otobüsten söz etmeliyim. Son durağına gelince aynı yerde durmaya çalışıyor. Bir duruş çizgisi varmışçasına hep durmak ister bu otobüsler. Yolcular bir an önce inmeyi beklerken şoförler kutsal bir kuralı yerine getiriyormuşçasına adım adım o son noktayı hedeflerler. Aslında herkesi yöneten biraz da alışkanlıklarıdır. Yolcular, benim gibiler, hayatın sıradan akışı içinde sürüklenip giderken, biraz acele ederlerse o düzeni değiştireceklerini sanırlar. Oysa her inişten sonra bu son dakika sıkıntıları unutulur gider. İşte yine, böylesi mini bir kriz yaşanmıştı. Ben içten içe kendimi tutmaya gayret ettim. Gerilen yüzler, haydi aç kapıyı da inelim homurdanışları eksik değildi.

Gülünç mü bulmalıyız bu hallerimizi? Sırtımda çantam, ayaklarımın ucuna baka baka ilerliyorum parkta. Sekiz dakika on üç saniye sürüyor bu yürüyüşüm. Biraz bilerek bakıyorum ayaklarımın ucuna. İki şeyden yakamı kurtaramadım. Aldığım on kitaptan ikisinde boş sayfa çıkması bir, yürürken gevşemiş ve arasına su dolmuş kaldırım taşına basıp da paçalarımın kirlenmesi iki. Dikkatle basıyorum gelip geçtiğim yere ancak bir anlık dikkatsizlik yakalıyor beni. Öylesine sık oluyor ki bu iki şey, insanın sıklıkla başına gelene kader mi denir yoksa sakarlık mı bilemedim. Son anda bir aksilik olmasın diye dikkatle yürüyorum. Hem suyun nerede hangi taşın altında biriktiğini nasıl bilelim. Haydi yağmur sonrası günlerde her taşın altı su doluyor. Ya kupkuru günlerde? O şaka gibi insanın kulağına dolan ses nereden çıkıyor? Tecrübe insanın başına gelecekleri önleyemiyor sadece teselliye kolaylaştırıyor.

Parkın her bir köşesine dağılmış arkadaşlarım var benim. Dur bakalım, aynı parkta oturanlar birbirlerinin arkadaşı mı sayılırlar? Üstelik onlar oturuyorlar, sen gelip geçiyorsun. Bak şu mor çürüğü yapraklı ağacın altındaki beyefendi. Evet o. Büyük ihtimalle banka emeklisi. Hatta emekli veznedar. Parmaklarını durmadan oynatması ondan mı? Bir şeyleri sayar gibi. Para sayma makinesinin veznedarların işini kolaylaştırdığını kim söylemiş? Parmak uçlarıyla beyinleri arasına bir iman hattı döşer veznedarlar. Birkaç adım ötede bulvar gazetesini okuyan adam duruyor. Duruyor demek ona yakışır mı acaba? Gazete okuyan bir adam, donmuş, heykel gibi neredeyse hep aynı sayfada. Bir asır bekleseniz bile diğer sayfaya geçmeyecek. Eğer yanında ona eşlik eden bilgiç köpeği dikkate almazsanız onu parkın heykeli sayabilirsiniz. Köpek ikide bir kendi etrafında

dönüyor. Havayı kokluyor. Adama varlık ve zaman efekti oluyor. Heykel dedim de, neden dedimse hem, bu parkta hiç heykel yok. Biraz yüksekçe bir platformdan aşağı dökülen su fiskiyesini saymazsak heykelsiz bir park burası. İşte sözünü ettiğim bu adam, hep aynı yerde oturuyor. Sadece mevsime göre kıyafetleri değişiyor. Ancak benim asıl yakınım yaz kış burada pervasızca uyuyan şekil. Şekil çünkü kadın mı erkek mi olduğu hiç anlaşılmıyor. İnsan görünümlü evsiz diyebiliriz ona. Bütün gece yaşayarak geçirilmiş gibi, günün bu saatlerini uykuya armağan ediyor. Umutsuz âşıkları, biraz evvel kahvaltı masasında bitmez evlilik kavgalarından birisini yapmış gibi cep telefonuna gömülmüş bayanı da atladığımı düşünmeyin. Onun oturduğu bank istasyon gibi. Kendisi sabit hareket saatleri aynı ama yolcuları değişken. Sarı üniformalı çöpçüyü, güneşe sırtını vermiş yoksul gençleri, ayakkabılarını çıkarmış ve parmak aralarını kaşıyan tanımlanamayan kişileri, onları da görüyorum. Dün sabah pala bıyıklı bir genç oturuyordu ve İspanyolca'yı çağrıştıran cümleler kuruyordu hızlı hızlı. Belli ki canı sıkılmıştı, kavgaya doğru yaklaşıyordu.

Ya, bir eski zaman dervişi gibi tatlı dilli şu seyyar çaycıya ne demeliyim. Bir elinde kırmızı başlıklı termosu diğer elinde kâğıt bardaklar, kahve çeşitleri ve çaylar. Dilediğiniz türde çaylar. Aromalı kahveler. Dünyaya bu işi yaymak, çay ve kahve burada bu parkta içilir dedirtmek için çalışıyor. Hem bu sabah serinliğinde, bu yüksek ve gururlu ağaçların altında çay içilmez mi kahve yudumlanmaz mı? Âşıklar, genç, orta yaşlı âşıklar. Bir sığınak bir ölümsüz özgürlük alanı olarak görüyorlar belli ki burayı. Öte yanda dün gecedan kalma birkaç ev kaçını, yabancı uyruklu meraklılar, her daim bıyıklarıyla oynayan sivil polisler. Hız yorgunu motokurye. Şehrin bu vakit müziğini duymaya çalışır gibi kulak uzatan emekli müzik öğretmeni. O, onlar gibiler. Ben Bergman'ın kamerası gibi kayarken aralarından en gerçek halleriyle yaşıyorlar. Kuşları, şehrin anlamsız gürültüsünü, çiçekleri, gelip geçenleri unuttuğumu sanmayın. Park asıl dışarıda kalanların parkıdır bir de değil mi? İçerdekiler, dışarıya aldirmeden yaşasa da böyle bu. Bir de... Ah bir de bu parktaki yer taşları. Sıcak tutuyorlar ve insanı mutsuz ediyorlar. Bir ses mi duydum ne, kuş ya da yaprak sesi...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başımı daldırdığım su Mardin

Ufuk Bozkır 2010.06.26

Mardin Kalesi'nden aşağıya bakıyorum.

Şehrin yukardan görülen ufku, aşağıdan seyredilen ufkuyla birleşiyor. Gündüz kadar geceleyin, özellikle de geceleyin ufukta bir deniz yaşıyor burada.

Toprakla su kolaylıkla yer değiştirip birbirlerinin imgeleri kadar görüntülerini de ödünç alıyorlar. Kuzey Mezopotamya ovası toprağın verim kanununu bir kez daha sergiliyor bütün gururuyla. Geceleyin Mardin'e yolu düşen misafire, eski şehrin damlarından birinden seyrettireceğiniz manzaranın deniz olduğuna inanmaması için hiçbir sebep yoktur. Denizin uzaklardan gönderdiği özlem dolu pırıltı geceleri, yıldızlarla kol kola girerek aynı şarkıyı söyler. Mardin, deniz hayaliyle toprak muhayyilesinin taştan yonttuğu bir prima paristir. Ve ben bunları akşamüstü güneşin kalenin sağına çekildiği saatte sadece taş işçiliği değil, yarına kalma duygusunun da birer yansıması saydığım tatlı taş rengi minarelerin yukarı doğru bir balon hafifliğinde süzülüşlerine şahit olurken içimden geçiriyorum. Yuvarlanan taş değil, aşağılara doğru bükülen ipek bir ip gibiyim.

Rivayete göre Timur, Mardin Kalesi'ni zapt edememiştir. Gerçeğin rivayet karşısında çürük bir yaprak gibi bilinmeze karıştığı böylesi durumları anlamaya çalışmalı. Değil bir tek taşın, insan nefesinin bile neredeyse

aşağıya düştüğünde parçalanmaktan kurtulamayacağı bir yükseklikte burası. Eğer benim kadar şanslıysanız, özel bir izinle yukarıya çıkma imkânı bulmuşsanız, üstelik uzaklarda yağın yağmurun hışımlı rüzgârlarını yüzünüzde hissederken ikide bir göz kırpan gökkuşağını görmüşseniz iyi ki buradayım, şu altındaki taşlara basıyorum ve Timur'un alamadığı bir kalenin en üst noktasında zamana meydan okurcasına gözümün görebileceği bütün ayrıntıları bir bir yaşamamın zevkine varıyorum demelisiniz. Elbette, Dara antik şehrinin kalıntılarını dolaşırken yüzünüze saldıran sıcaklığın telkin ettiği zamandan çıkıp gitme hissiyatlarını, şuraya buraya serpilmiş antik su yapılarının kalıntılarını, artistik su sarnıçlarını, Aramilerin mirasçısı Süryanilerin toprak kadar inançlı tutunuşlarını, Midyatlı ustaların el işi gümüş takılarını da anmalısınız bu yükseklikte.

Mardin, nicedir mimarî çekiciliği kadar asıl bu mimarî çekiciliği kurup yoğuran kültür ve medeniyetlerin yarış alanı olması kimliğiyle de daha da bilinir olacak. Anadolu dün yaşarken kurduğu nice değerlerin arkasında yatan teorik altyapıyı yeni yeni tanıyor, keşfediyor. Herkesin biraz da kendisini arayıp bulduğu bu süreç umulur ki sekteye uğramaz. Çünkü yaşama iştiafının gücü Mardin toprağının hemen her noktasında kendisini gösterir. Zeytinlikleri, dillere destan kiraz bahçeleri, Midyat taraflarında daha bir göz dolduran üzüm bağları, bütün bu dünya güzeli binaların ana malzemesi yumuşak taş ocakları zaman zaman insana kadim çağların alttan alta sürdüğünü telkin eder. Ama ben, ben başka bir sese gönül kaptırdım. Onun meftunu oldum. Şimdi bu yüksek dağda kulaklarımda o var.

Nusaybin'den Midyat'a doğru hareket ettiğinizde bir süre sonra bir su sizi kaynağına doğru çekecektir. O suyun adı Çağçağ deresidir. Dereden öte debisi ve berrak ve canlı turkuaz rengiyle iki dağın arasına dünyanın en lezzetli sebze ve meyvelerini, kibar cevizini, henüz olgunlaşmamış haliyle bile göz dolduran incirleriyle yeşilliğin görkemi uzar kilometrelerce. Arada bir karşınıza çıkan taş işçiliği harikası köy evleri suyun yaratıcı kudreti kadar insanın bereket karşısındaki dönüştürücü rolünü ortaya çıkarır. Ancak, Çağçağ deresinin kaynadiğı noktaya geldiğinizde, insanların su boyunca tahta peykeler üzerine oturup zamanın zevkini çıkarışları, kadın çocuk demeden, Mardin şehrinin ufuklarını hayaliyle dolduran denizi, akar su niyetiyle buraya taşıyıp oradan bir cümbüş çıkarışlarını da unutursunuz.

Suyun önce köpürüp sonra da yaratılışın ezeli şarkısıyla etrafa dağıldığı yerde, insanların suların içine kurulmuş masalarda, çıplak ayaklarını akıp giden soğuk suya uzatmış, 'bakın burada alışılmadık bir yaşama tutkusunun içindeyiz' diye mırıldanışlarını duyarsınız. Ne kalır artık geriye? Sizden ne kalır? Yorgunluktan. Günden. Şundan bundan ne kalır? İşte, su bütün pervasızlığıyla altınızdan kayıp gitmektedir. Peykelerin üstüne serilmiş minderler ve özenle yerleştirilmiş yastıklara da uzandınız. Çoraplarınızı çıkardınız. Ürkerek. Ürpererek ayaklarınızı suya doğru uzattınız. Sonra, sonra o soğuk ama yumuşak suyun beyninize doğru yükselip oradaki bütün yaramaz fazlalıkları söküp attığını da görüp yaşadınız. İşte suyun üstünde sürükleniyorlar. Ne kadar çok onlar. Sırasıdır işte, şimdi sırası. Uzan ve göm başını bu suya. Bırak. Alnından beyninin arkalarına kadar çevrilip çağıldasın... Çok mu eğildim kaleden aşağıya ne. Bir el kolumdan tuttu. Dönüyoruz. Olsun aşağısı da su, deniz değil mi? Mardin'de...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Camlıköşk'ün komşusu Rıd0

Ufuk Bozkır 2010.07.03

-Bir bardak terlemiş soğuk limonata Edip Cansever'in 'Su Altında Kanat Çırpan Üveyik' şiirini çağırıştırıyor. Sarı sıcak, koyu taşların ateşini alıyor da, sırf yaşamak neşesi olsun, her zaman bir mutluluk yolu vardır denilsin diye,

o bardağa, doyumsuz limonata serinliği olarak geri dönüyor.

Limonatayı yapan el, limonları bu koyu sıcakta sıkın el, bir kere daha inanıyor insanın insan için mutluluk kuyusu olabileceğine. Öyleyse, uzansın eller, göz göz, aşk ve bahar sarısı bardaklara, soğuk limonatalara. Sıcakta. Toprağın bile kaynadığı zamanda. Hayat bir sarı dağ zambağı gibi bu limonata bardağına yansırken, teslim olmak gerekir sığağa, sığağın getirdiği yaşamak coşkunluklarına.

Gönlümü ilkin Camlıköşk çaldı. Camlıköşk bir kahvehane ismidir ve bu soğuk limonata, ne yer altı mağarasında ne de eski bir kapı eşiğinde gelip oturmuştur zamanın penceresine. Mardin'in tek tarihi ana caddesinde mucizeler dizilidir. Badem şekerleri, o tarçınlı badem şekerleri, insanı çocukluğun oyunlarına çeker damağından. Ölüm yatağından bir gençlik narası atarcasına kalkar ve kendisini kırlara bırakır. Yapar bunu. Dilinizin altında dönen, çıtırdayan badem, şeker olmanın ötesine geçer. Hafıza altın kulesinden iner, fanilerin arasına karışır. Yemek, güzel şeyler yemek fanilerin harcıdır. Su içinde üveyik gibi dönen limon da, o da öyle...

Limonata ve badem şekerinden söz açışım sebepsiz değildir ancak, şimdilerde, Fikret Bilbay'ın işlettiği Camlıköşk Kahvehanesi, Mardin'in tarihi çatısı altında, en mütevazı, en yalnız, en yalın, en sıradan ancak en çarpıcı olarak hayat süren bir duraktır. Yüksek tavanları altında, kare ve mahcup masalara kurulmuş insanlar, dünyaya karşı pervasız yaşam sürerler. Kağıt oyunları, tavla sesleri, televizyon ekranından havaya dağılan şimdiki zaman sesini boğarcasına, arkaik bir ses borazanı gibi kendisini üfler. Limonata içine dolduğu sıradan, gariban bardaklarda, doğunun en içli macerasını sayıklar, ayrılıklardan, ateşten dem vurur. Mahzun ve gururludur. Düşünmezmiş gibi yaşar. Ayrılık durmadan çıkılan dağdır.

İşte, bu kare yapının bir duvarında fabrika işi bir halı. Başbaşa iki tavus. Halıyı aşağıya doğru iyice dolduruyorlar. Tavus, kutsalla primitifliğin arasında, boşlukta duruyor. Daha genç görünümlü bir Atatürk fotoğrafı, diğer fotoğrafların arasında soyut bir fırça darbesi gibi bakıyor salona. Belki asıl, Enver Paşa'nın bıyıklarını anımsatan, Fikret Bey'in büyük babası ve onun hemen yanında fotoğrafı bulunan babası, o babanın ince bıyıklarını süsleyen dolgun ve yumuşak cildi, yine Fikret Bey'in kendi sesi kadar yüzüne dolan büyük teslimiyetin içinde eriyip gidiyor. Ahşap çay ocağı, tavandaki büyük pervanenin rüzgarıyla bu sıcakta serinlemeye çalışıyor. Ben fark ettim ki burada yüksek bir ferahlık barınıyor. Kahvenin üç yanı da istenildiğinde açık hale getirilebiliyor. Bir köşede duran 'lüks lambası' ise hem tedbir hem geçmişin bir gözü.

Öyleyse söylenmelidir, Camlıköşk'e, komşusu Rıdvan'a uğradıktan sonra gelmelidir. Rıdvan, Rıdvan isminin yörece söylenmiş hali de olsa, Rıdvan kebabıdır. Kebab Rıdvan'ın ocağında bütün ağırlıklarını ateşin dersinde bırakır bütün lezzetiyle ağzınızda dağılır. Her ustanın bir sırrı vardır ancak asıl o sır lezzetle birlikte sizin ağzınızda var olur. Kimlerin, ne zaman ve niçin kullandığını bilemediğim salaş yer tabiri Rıdvan için de söylenebilir. Fakat kebab, coğrafyanın insandan insana şehirden şehre miras bıraktığı bir yemek etkinliği olarak mutfağın felsefesini aklıyla değil, dumanıyla değil, ustalığıyla değil lezzetiyle yıkar. Kebab doğunun bitmeyen savunmasıdır. Mayası hatta. Acıyı bir taş değirmen gibi döndürmekten yorulmayan bu coğrafya henüz şarkısını bitirmeden dalını terk etmeyen mağrur kuşa benzer. Onun uğruna ölümün yağlı kurşununu göze alır.

Camlıköşk Kahvehanesi ve Rıdvan Kebab-çısı'na bir kere uğrayan insan, şu dünya faniliğinin durmadan akan çatısından başka sığınakların olduğuna bir kez daha inanır. İnsan, bir gelecek zaman yitiği gibi yan masada ölümüne meydan okuyarak yaşamının sessiz türküsünü söyler. Duyana.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çömelmek

Ufuk Bozkır 2010.07.10

*- Çömüdüümü dümü çömüdüüm çömüdüüm vay
Derdinden çürüdüüm vay*

Bu Simav türküsünü bilip hatırlayan var mı bilinmez ama ilk duyduğum vakit bende derin bir mizah duygusu uyandırmıştı. Acıya bulanmış mizah çilek dikencikleri gibi canıma batmıştı. Termal sularla kuşatılmış, soğuk suların fışkırdığı Simav toprakları, fundalık tepelerinde dünyanın en lezzetli kestanelerini beslerken aşağıda, ovada başka başka sebzelere, meyvelere can veriyordu. Simav ki baştan başa bir bereket ormanıdır. Domateslerin, çileklerin, salatalıkların, kirazların, dutların, hayalinizi uçuracak her rengin çadırıdır, uçsuz bucaksız renk harmonisidir. Size tam da, Kütahya tarafından, özellikle Tavşanlı yönünden kıvrıla kıvrıla inen yolları izleyerek varmanızı öneririm Simav'a. Elbette Simav bu 'çömmek' türküsünden ibaret değildir. Nice türkü, perde perde yankılanır kamışlıklarda, sazlar arasında. Ama türküdür bu nereden dile dolanacağı neyi karşılayacağı hiç belli olmaz.

Boşuna değildir, bu türküyü hatırlamam. Çömelmeyi, çömmeyi sadece bir fiziksel beden hareketinden, siyasi bir gösteriştten ibaret sayan şu gündelik şamata kültürü, kim çömeldi, kim dimdik ayakta durdu, günlerdir ağz eskitip duruyor. Oysa çömelmek her zaman acıyı çağırıştırır bende. Gurbeti. Yoksulluğu. Yokluğu. Belki daha dipte, insan olmayı. Evrimci değilseniz, çömelmeyi henüz ayağa kalkmamış bir insan hali olarak düşünmezsiniz. Asıl ayağa kalktıktan ve insan olduktan sonra mümkündür çömelmek. İnsanı diğer canlılardan, özellikle dört ayaklılardan hemen ayıran temel vasfı budur. Ayağa kalkmak kısa bir süredir. Çömelmek ise asırları içine alır. Ruh perdelerini çömelene açar. Acının toprağıyla yoğrulanların dilidir çömmek, çömelmek.

Kabul ediyorum, çömelmekte biraz da doğululuk var. Doğu çömelir. Konuşmasını, dertleşmesini, kimi ihtiyaçlarını hatta dinlenmesini bile çömelerek yapar. Doğuya doğru gittikçe çömelme sadece görsel bir manzara değil varoluşun beden diliyle dışavurumu da sayılır. Doğu biraz da çömelerek var olmuştur. Ağaçları bile çömelir doğunun. Kışları çömelerek gelir. Çömelmek ana rahmine duyulan bitmez özlemin şuuraltı göstergesi bile sayılabilir. Eğer bunca acıyı kucaklayabilmiş, dindirebilmiş ve özümseyebilmiş ise çömeliğin büyük payı vardır bunda. Simav türküsü de bunu söylemez mi, aşktan, ayrılıktan kemikleri ağrıyan insan, biraz olsun hayata tutunabilmek için, çömmenin, çömelmenin sığınağına, gölgesine uzanmaz mı? Ve bu türkü doğu ile batı arasındaki duyuyu aynı hatta taşımaz mı?

Biraz daha ileri gideceğim ve çömelmenin bir eşitlik hamlesi olduğunu söyleyeceğim. Yan yana çömelene iki insan birbirinin eşitidir artık. Ayağa kalkma, ayakta durma istemeden de olsa içinde bir isyan hatta karşısındakini yok sayma anlamını taşır. Ayağa kalkma bir gidişin, ayrılığın da işaretidir. Bir kere, çöken, çömelene kişi sakın, ebediyen orada kalacakmış duygusu uyandırır. Bu yüzden büyük acılar karşısında çömeliriz. Toprağa, mayamıza yakın olmak isteriz. Bedenimiz topyekûn toprağa dönmek, ona sığınmak da ister. Biz, ya biz, tam da gelip çömelerek yanına bir dostun onun acısını tam da onunla aynı derecede duyduğumuzu söylemiş olmaz mıyız? Ebedi el uzatışımız değil midir çömelişimiz?

Çökmektir aynı zamanda çömelmek. Acıyı, ağrıyı, sona varmayı, bir şeyin sırrına ermeyi kabullenmek, onu görmektir. Çömelene, ayağa kalkacağını, kalkıp yürüyeceğini de bilir. Ama bedeninin bir pamuk yumağı gibi acının karşısında eriyip yok olmasını, sertliklerinin yumuşayıp sadece saf duyguya dönüşmesini, bu dönüşümün ruha kattığı acı lezzeti de unutamaz. Bir bakıma, yokluğun sınırından yeniden varoluşun denizine dönmektir. Ve bir armağandır çömelmek. Bedenin ruha, ruhun bedene bir armağanı.

Yeni zamanlar, çömelmeyi unutturur insana. Onu kendi içinden bir zayıflık duygusuna indirir. Her şey ayakta olacaktır, ayakta olmalıdır. Ayakta durdukça, insanla insanın değil insanla eşyanın mesafesi de korunur, garantiye alınır. Çünkü insan ne zaman dik bir oklava olmaktan kurtulur, o zaman beyniyle bedeni arasındaki

iletişimin tabiatı değişir. Sevgiyi bir çömelme özgürlüğü olmaktan çıkarabilmek, onu beden tekniğinin bir şakası yapmak için var gücüyle çalışır. Ben böyle bakar böyle bilirim çömelmeyi de ayakta durmayı da. Yüzüne bakarım çömelmiş kişinin ayakta bekleyenini. Acının mı ülkesinden gelmektedir yoksa imaj tacirlerinin elbisesini giyip neresi olduğunu bilemediğimiz uzaklara mı bakmaktadır? Çömelirken de ayakta kalırken de....

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Cırcır böcekleri ve silah sesleri

Ufuk Bozkır 2010.07.17

-Yaz, o koca yaz, o korkulan, yapış yapış insanı bunaltan yaz henüz bir türlü gelmedi. İyi ki de gelmedi. Gelmese hiç öyle yazlar İstanbul'a. Böyle şeker serinliğinde, üstte bulutların naz turnaları gibi göçüp gittiği günlerin arasından süzülüp geçsin.

Zaten ağustos ortasına kadar ömrü var yazın. Sonrası, tiril tiril akşam üstleri, koyu turuncu güneşin altında, sadece boğaza değil şehrin her sokağına başka bir edayla inen güneş sesleri. Güneşin de sesi olur mu demeyin, en yüksek ses güneşinkidir. Kulaklar erimesin, insanın aklı başından gitmesin diye saklar ışığında güneş sesini, seslerini. Haydi diyeceğim, İstanbul'da güneş, asıl böyle günlerde güneştir. En çok kendisi için saklar güneş yanık sesini.

Bir pazar gününün öğle sonrasında, yaz bir türlü gelmedi, acaba gelecek mi, gelirse nasıl gelecek konuşmalarının arasında, Kadıköy'den Moda'ya doğru çıkıyorduk arabayla. Radyodan haberleri veriyorlardı, son günlerde ikide bir artan, sonra ortalıktan çekilen fakat bitmez bir kâbus gibi tekrar hayatımıza sokulan terör olaylarıyla doluydu haberler. Şurada burada çatışmalar oluyor, ölüm bir türlü durdurulamıyordu. Hayatın değil, ölümün daha sık konuşulduğu günlerde ağaçlara bakmak gerekli. Bir ağacın havadaki umutsuzluğu yapraklarıyla emip sonra da köklerinden toprağa gömmesini seyretmeli. Ne var ki bir ağacın sessizce başardığını yapamaz insanoğlu. Gürültü eşyaya ve tabiata değil insana özgüdür.

Gidiyordum, kızımla, o ilk gençliğin neredeyse ilk adımlarını atmaya henüz başlamış. Birkaç kitap bir güzel öğlen yemeği, birkaç film, bir iki dost yüzü. Yaşadıklarımız kalıyor zaten geriye ne kalıyorsa şu alemde. Yaşamak istediklerimizin hafızamızda bile yeri yok. Bunları hangi zihin hızıyla düşündüğümü bilmiyorum. Zihnin zamanı bazen ölçülebilen zamanın ötesine geçiyor. İşte, şimdi şu radyodan çıkan sesler, insan sesi değil de, insanın başka bir varlık postuyla konuşmasını mı çağırıştırıyor bana? Hayır hayır, spiker son derece düzgün konuşuyor. Teklemeden aktarıyor haberleri. Memleketin hangi köşesinde hangi terör olayları olmuş, çatışmalar ne kadar sürmüş, kaç kişi ölmüş, kaç kişi yaralanmış, politikacılar ve askerler ne tür açıklamalar yapmış. Arada bir ailelerin feryatları. En çok da kadınların. Erkeklerin acıya bulanmış iddialı sözlerini bastırıyor kadınlar. Ne olursa olsun yine de radyo bir mesafe koyuyor hayatla olaylar arasına. Sanki hadiseler canından kopuyor, soyut varla yok arası bir yere itiliyor. Haberle vaka arasındaki düğüm buradan çürüyor.

Televizyonlarda, radyolarda, haber izleyip dinlerken, hareketlerle seslerin birlikteliğine alışkınsınız. Konuşan adamın kendi sesini, trafik kazasının çarpışma sesini, yangının çıtırtılarını, bir binanın çöküş sesini duymak isteriz. Gerçek daha bir gerçek olur böylece. Sadece bir görüntü, bir resim olmanın ilerisine geçer. Fakat ben ilk kez bambaşka bir ses duyuyordum. Birkaç dakika süren haber boyunca birkaç kez duydum o sesleri. Spiker araya giriyor, bazı bilgiler aktarıyor sonra da efekt sesler geri geliyordu. Maçlarda, gol sonrası tribünlerden yükselen coşkulu ses patlaması değildi bu. Okul bitimi, karnelerini almış öğrencilerin hayata doğru boşalmaları da değildi. Başka, bambaşka, belki de ilk kez yan yana gelen, hiç beklenmedik ve bir o kadar can yakıcı seslerdi duyduğum.

Yolda ilerledikçe, kızımın hayata dair genç sorularını kaçırmamaya çalışarak fakat asıl kulağım radyoda, o seslere takılmış halde bir süre daha yol aldık. İlk, duyduğum, fark ettiğim sesi duyup duymadığını sormak, fark edişimi paylaşıp paylaşmamakta tereddüt yaşadım kızımla. Sonra da, boş ver dedim, belki de ömür boyu unutamayacağı bir ayrıntı olacak bu. En iyisi kendi duyduklarımın bana telkin ettiği acıyla baş başa kalayım. Haberin özeti şöyleydi; uzak şehirlerimizden birisinde geceleyin yine çatışma çıkmış, teröristler uzun namlulu silahlarla saldırmış ve askerler de onlara karşılık vermişti. Gece boyunca süren çatışmalarda birkaç sivil vatandaş yaralanmış, ölenlerin sayıları tam tespit edilememişti. Uzun namlulu silah sesleri, radyodan, gecenin ortasına havai fişek kıvılcımları değil ölüm lokumları fırlatıyordu. Asıl acı ve ilginç olan şey, kameraların, ses kayıt cihazlarının farkında olmadan kaydettiği cırcır böceği sesleriydi. Silahlar konuşmaya başlayınca sesleri boğuluyordu cırcır böceklerinin. Ötmeyi sürdürüyorlardı. Silahların sustuğu beş on saniyelik sürede ise onların geceye şakıdıkları derin yaşama tutkusu dolduruyordu boşluğu. Fakat bir silah bir cırcır böceğini nereden bilip duyacaktı? Hangi insan kulağı silah seslerinin altında çırpınan cırcır böceklerini duyacaktı?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yaz, vaktidir Yaşar Özel dinlemenin

Ufuk Bozkır 2010.07.24

Son dinleyişler ilk dinleyişin yerine geçer. Bir kere dinleyişin büyüüne kapılan ruh, her ses ilk defa dünyaya iniyormuşçasına eskiyle yeninin gümüş merdivenlerinden tırmandığını hayal eder. Yıldızların İstanbul'a çok uzaktan göz kırptıkları zamandır.

Temmuz titreşen ışıklarının altında erimekte, Galata Kulesi'nden Sarayburnu açıklarına kadar bir yeni günün ilk sisleri sabaha hazırlanmaktadır. Gece yarısı, sadece biten günün son etek silkinişlerini değil belki de asıl yeni günün kol kımıldanışlarını getirir. Salacak açıkları, Beşiktaş kıyıları, Üsküdar'ın yalnız köşeleri biraz da ne diyeceğini bilememenin mahzunluğu içinde yorgundur ve kendi kabuğuna çekilmiştir. Bu saatte, inadına diri, belki de sadece diri, Süleymaniye kubbelerini gönülden selamıyla selamlayan sonra ebedi gençlik iksirini bulmuş gibi mağrur şakıyan bir ses vardır. Kızkulesi'dir kendi başına buyruk kalan, zamanın akışına aldırmayan. Kızkulesi'nin engin taşılığına ikide bir vuran sessiz dalgalar da kulak kesilmiştir şimdi bir sese. Kıyıda, dipte sallanan yosunların bile sanki bir bildiği vardır; çünkü Yaşar Özel şarkı söylemektedir. 'Kapın Her Çalındığında O mudur Diyeceksin'.....

Doğrusu ben onu gecenin bu vaktinde yaşlı bir kartala da benzetiyorum. O tok ve baritona yakın sesinin maverasında saklanan sadece hüznün değil, geçmiş günlerin haklı gururu da vardır. Yaşamış ve yaşadığının farkına çok erken varmış diri ruhların sanat kudretiyle dokudukları bu asil duruşun gerisindeki elbette o kartallara özgü kişilik mayasıdır. Kendi sesiyle bina ettiği derin ve saygın şöhret şimdi ömrün son bir harcı gibi Kızkulesi'nin hemen önünde karılmakta, binlerce yıldır ses sanatının yüksek seciyesiyle suyunu, toprağını yoğurmuş İstanbul'a son bir armağan gibi sunulmaktadır. Yaşar Özel sadece maharetle şarkı okuyabilen bir sanatkar değil, şarkının tam da kendisidir. Şarkı odur. Sanat müziği sislerin arasından süzülen altın gemiler gibi geçmişin limanından çıkmış bugünün sularında yol almaktadır.

Moda şarkılar vardır, moda şarkıcılar gibi. Bir devrin, bir şarkının adamı değildir Yaşar Özel. Elbette 'Kapın Her Çalındıkça'yı ondan dinlemenin çok özel bir atmosferi vardır. Hatta bir şarkı ile sükse yapmak yeterli sayılsaydı o süksenin elbisesini kimse onun üzerinden çıkaramazdı. Şarkı hem Özel'in sesine hem de tavrına çok yaraşmaktadır. Söylediği şarkıyı eskitmeyen, kulakları ona alıştırmayan ve her dinlenildiğinde yenilik hissini tazeleyen bir yetenektir o. Onun sesi, denizin dip dalgaları gibi çok enginlerden gelen, perde perde yayılıp

yükselen mert bir içtenliğe sahiptir. Dinleyicisinden yardım dilenmeyen, bu ses ne demek istiyor sorusunu doğurmadan, yakaladığı kulağı ruhuyla birlikte kendi ormanının içlerine sürükleyip orada mucizelerini sergileyen bir içliliktedir ayrıca. Bir yaştan bir dönemin değil, yüksek müzik sanatının duyarlı her kulağa söyleyebileceği cinsten bir naif geçişkenliktir bu. Dönün, bir kere daha 'Sen Mevsimler Gibisin'i dinleyin. Ve ondaki Leonard Cohen'i bulun. Böyle bir sesi dinlemek kadar onun dilindeki besteyi de yaşamak başlı başına bir özel ayrıcalık olurdu herhalde bestekârlar için. Sazlar da öyle, sazlar da öyle. 'Avuçlarımda Hâlâ Sıcaklığın Var', hele, ya o, ya ona ne demeli? Ses müziğin bayrağıdır orada ve tepelerde değil, uzak bir yolda, insan mahşerinde dalgalanır.

Ben böylesi seslere hep sonradan bağlanırım. Zaman ipini yıllarca ona çekmiş gibi gider gider de tam o güzel uçurumun tutkunu oluveririm. Şimdi ona teslim olmanın, o sesin kılavuzluğunda sokaklarda kaybolmanın sarhoşluğunu yaşıyorum. Sıra ondadır, benim yerime köşeleri yumuşatmakta bir büyücü zaman lügati gibi, isimlere, eşyaya yeniden anlam katmaktadır. Saksılarda kurumuş çiçeklere bakmakta, aşkın kayıp mührünü kadife kesesinden çıkarıp sessizce silmekte, yanaklarının kendi şarkısıyla şişiren kurbağalar gibi geceye meydan okumaktadır. 'Geçmesin Günümüz Sevgilim Yasta'yı söylemektedir de siz, sürüp giden zamanda kalıcı hakikati keşfedeceğinize inanmaktasınızdır. İnandırıcıdır çünkü Yaşar Özel. Uyum sazlardan değil, onun biricik gırtlığından süzülür.

Diyeceğim, 'Kapın Her Çalındıkça' bir Yaşar Özel cümlesi gibi okunurken, hemen 'Geç Buldum Çabuk Kaybettim' şarkısını dinlemenin rüzgârına bırakabiliriz kendimizi. Böylesi şarkıları olan bir toplum, Yaşar Özel benzeri seslerle yoğrula yoğrula, dilin ses mağaralarını oyar, henüz adı konulmamış isimlerle çağrılan varlıklar gibi aramızda dolaştığını da fısıldar. Yaz, şimdi yaz, onu dinlemenin yazgısı. Üstelik 'Ayrılık Ümitlerin Ötesinde Bir Şehir' olmadan. Yaz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ne dağ ne taş ne Kral Nemrut

Ufuk Bozkır 2010.07.31

Ne ilginçtir güneş yakmaz sizi Nemrut'ta. Yakan rüzgardır da ateşi değildir güneşin. Yakmak ve ateşle simgeleşen Nemrut isminin bu ilk çelişimini söylemek ne anlama gelir ki? Bu bir yana, 'her yapı ev değildir.

Evce bir yönü vardır gene de her yapının' deyişini hatırlıyorum birdenbire. Olur olmadık yerde, olur olmadık şekilde dilinize dolaşır, birden bir el feneri gibi aydınlatır böyle cümleler. Bu yüzden olacak, 'her dağ Nemrut değildir' diye mırıldanıverişim. Her dağ Nemrut değilse Nemrut nedir diye sormaz mı insan kendisine?

...Yükseklik, kan basıncını etkiler, insanı kendi doğasıyla mücadele içine sokar. Ve bir kere yüzünü dağın rüzgarına kaptıran insan, ovoidan kurtulup dağa çıkan kurt gibi burnunu yukarıya kaldırır. Yakacak mıdır rüzgar, varsın yaksın. Bundan mı şimdi, tam da bundan mı buradayım? Dağın eteğinde duruyorum. Bilerek duruyorum. Öylece duruyorum. İki bin metre yüksekte bir başka atan kalbimin sesini duymaya çalışıyorum. Göğsümün sol yanı hızlı hızlı inip yükseliyor. Nerede olduğumu biliyorum. Neden burada bulunduğumu da biliyorum. İşte buradayım, Nemrut dağı zirvesinin tam eteğinde. Birazdan adım adım çıkacağım. Attığım her adım daha önce hiç görmediğim bir manzaraya taşıyacak beni. Belki bir adımda bin adım geriye gideceğim, kendimi saracağım. Buradan da göz alıcı manzaralar gözüküyor. Ama oraya, o son noktaya varmadan ona çıkmış olmayacağım. Omuz istediği kadar başa yakın olsun, başın yerini asla alamayacak. Böyle mi düşünüyorum? Beni böyle düşünmeye iten başka bir sebep mi var? Bir dağın eteklerini insanın omuzlarına mı benzetiyorum?

Nemrut insan vücuduna benzer. Ayaklarının dibinden başlar önce bir insan. Yerçekimi kanunu ona bunu dayatır. Dünyaya basmadan dünyada kalamaz. Nemrut da öyle. Önce eteklerine varacaksınız. Yani ayağına. Mağrurluğundan sanmayın. Onun tabi halidir. Sonra da yavaş yavaş o izin verdikçe, geçit verdikçe yaklaşacaksınız. Tırmanacaksınız. Tırmandıkça, tırmandığının bir dağ değil asıl kendiniz olduğunı bileceksiniz. Zaten insan kendisinden başka nereye çıkabilir ki? Durduğum yerde, başımı bir merak dürbünü gibi sağa sola çeviriyorum. Ne sağdan vazgeçebilirim ne soldan. Ne sağa kapılabılırım ne sola. Anlıyorum ki Nemrut bir gövdedir. Bu haliyle insana benzer. Tam zirvede, şu ilerde gördüğüm insan başı gibi dimdik duran zirvede tamamlanmaktadır. Güneşin doğduğu yön bir koluma, bir omzuma, battığı yön bir koluma bir omzuma benzemektedir. Güneşin doğduğu yer ve güneşin battığı yer, güneşi saklarlar. Güneş ki insan başı olarak bir halini bu zirvede bırakır. Bakmayın doğar gibi görünüp yükseldiğine, aldanmayın batarmış gibi kaybolduğuna, güneş burada konaklar, bu zirveye konar. Batarken batmamış olmanın, doğarken doğmamış olmanın sonsuz oyununu oynar. Faniler, güneşin batışını seyrederken o içten içe gülümser, batışını seyrederken içten içe şarkı söyler.

Nemrut dağ mı taş mı, yoksa Nemrut sadece Nemrut mu?

Taşların arasından boy vermiş kokulu dağ çiçeklerinden birisine elimi uzattığımda anladım ki, o insanın kadim talihinin bir işaretidir. Tarihi arayanlar yanılır. Coğrafyayı arayanlar şaşırır. Kral arayanlar yokluğun kuyusuna düşer, Nemrut'u arayanlar ölümü bulur. O tam da her şeymiş gibi gözüktürken hiçbir şey olamayışın, faniliğe, isyana kalkarken varlığın anıtı kesilişin işareti olarak da görülebilir. İşte, attığım her adımda biraz daha beni saran, rüzgarlarının ilmek ilmek esintileri arasında bedeni bir arkaik üşümeyle kuşatan, kendi başından açacağı bir delikten kurtulup, dünyayı bedende bırakma sevdasına düşen, insanın, o iki bacaklı çakalın hikayesidir. Kat kat, dalga dalga aşağılarda anlam kaybına uğrayan, yukarı yükseldikçe yıldızlara ve gök boşluğuna akrabalık duygusu uyandıran şu basamaklar, adımlarımın değil nefesimin her çıkışıyla beni, bir daha hiç dönmeyeceğim bir maceraya götürüyor. Bir kere Nemrut'a çıkan hiçbir zaman inmiş sayılmaz oradan.

Ben zirveye vardığım vakit ne heykellere şaşıyorum, ne yazılara, ne de yazılanlara. İnsan ki her şeyi yontabilir, ruhunu yakan sözleri kalın çekiçlerle taşta kazıyabilir. Heykel güzelleştikçe insana yaklaşmayacaktır, insanın trajik yalnızlığını dillendirecektir. Ne yıldız falları, ne horoskoplara, ne temsili krallar, ne buraya dünyanın her tarafından gelen meraklı kalabalıklar burada olanı, burada saklanana anlatamazlar. Zamanın hiçbir meçhul dönemecinde, insanoğlunun buraya, bu zirveye çıkıp hayal kurduğunu düşünemeyiz. Dağ öylesine yüksek, öylesine çıplak ve yalnızdır ki, tarihi yalnızlığının korkularıyla örülmüş bir varlığın burada, kartallar, aslanlarla bir olmak istemesini anlayamayız. Sanki bir isteğini, bir muhayyilenin, bir aklın ve sanatın değil, mucizenin ve bilinmezin konumlanışıdır burası.

Arkeologların fırça darbesi nazikliğiyle toprağı eşelemeleri, merakımızı yatıştıracak üç beş soyut bilgi cümlecigi hiçbir zaman sorularımızın kökünü kurutamaz. İnsan, soru nedir ve soru neden cevapsızdır onu da düğümler Nemrut'ta. Ben daha yükseğe, daha yukarıya tırmanıp rüzgarın oyunlarla dolu uğultusuna, taşların pervasız yanıklığına, heykellerin insanı mağrur mağrur süzüşlerine baktıkça, Nemrut'un ne olduğuna daha bir yaklaştığımı, başımın döndüğünü, dilimin dolandığını daha bir gördüm. İnsan, kendi tabiatının bir numunesi olarak tam da burada şekil değiştiriyor, ölümle ölümsüzlük, varlıkla yokluk, merhametle zalimlik arasında kaldığını fark ediyor. Bu yüzden Nemrut ne dağ ne taş ne Nemrut. İnsan bir kara nokta. Güneş aydınlatamaz onu.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

-Elimdeki gazeteyi yavaşça çeviriyorum. Her defasında en fazla tatil ilanları gözüme çarpıyor. Sayfalarca ilan. Oteller, yurtiçi ve yurtdışı gezi organizasyonları.

Aklınıza gelecek her türden kampanyalar. Kültür turları. İnanç turları. Çok cazip olduğu özellikle yazılan fiyatlar. Bu kadar da kalsa iyi, her mevsim, periyodik biçimde seyahat ekleri veriyorlar gazeteler. Yaz kış ayırmadan sürüyor tatil çağrıları. Radyo, televizyon programları en az parayla nereye gidilir, nerede kalınır ve neler yenilir onlarla dolu. Çarpıcı görüntüler, insanı baştan çıkaracak cümleler. Gezip dolaşmak, tatil yapmak bizde adeta yeni bir varoluş meselesi. Yaşadığımız zamandan koptukça özgürleşeceğiz, asıl kendimiz olacağız. Mekan ve zaman fena halde sıkıyor bizi. Tatile çıkarsak bir ara boşlukta donacak her şey. Küllerimizden yeniden doğacağız, derimizi değiştireceğiz. Yakıp tüketiyor hayat kazanı hepimizi.

Uzun bir kışın arkasından gelen kırık bahar, dengeleri altüst etmiştir. Yaz başlamıştır ve ne parmaklarda çalışma iştiağı, ne adımlarda yaşama kararlılığı ne de günlerin defterinden okunacak umut verici birkaç cümle vardır. Kemikler neredeyse çekilmiş, zihin donuklaşmış ikide bir uykusuz gözler duvardaki haritaya ve deniz kıyılarına dalmıştır. Dağları, nehir yataklarını hayal eder olmuştur. Elinde güneş gözlüğü, camdaki koyu ve dolgun yansıma iç burmaktır. Mutlu edecek tek şey gökten bir müjde gibi inecek bir tatil haberidir. Böylesi bir isteğe dünyanın pek çok yerinde rastlayabilirsiniz. Dünya, baharın sonuyla birlikte güneşin dönüşünü tatil duygusuna göre çoktan ayarlamıştır. Zamanın tik takları tatil tatil diye çınlamaktadır. Zamanın altın vuruşu tatil kelimesinin üstüne saklanmıştır.

Tatil başkaları için çalışmanın sonucudur oysa. Bizim değil başkalarının ürettiği şeydir.

Klasik insan ile modern insanın ayrıştığı noktadır tatil. Eski insanın hayatını belirleyen güneşin doğuşu ve batışıydı. Tatil, güneşin doğuşuyla batışına, bu çok dipteki eskimez yaşantıya yeniden özeniş değil midir? Kadim dünyada gece bir dinlenme yatağıydı. Çalışılmayacak günleri ise belirleyen gelenek ve dindi. Cuma, cumartesi, pazar günleri büyük dinler tarafından mühürlenmişti. Sanayi devrimi, şehirler kadar devlet organizasyonu da değiştirdi. Üretim tüketim ilişkileri mesai kavramını doğurdu. İşçiler, memurlar, askerler çalışmanın şematik sonuçlarını da talep etmeye başladılar.. Bugün, tatil yapıp yapmama kararını kendi başına verebilen tek kitle sermaye ve mülkiyet sahipleridir. Toprağı olan bir çiftçi dilediği gün dilediği kadar tarlasında, bahçesinde çalışabilir. Sermaye sahibi de gönlüne göre ayarlayabilir çalışmadan geçireceği zamanı. Tatil, gerisinde derin bir mülkiyet meselesi taşır.

Marks gibi 'bütün mülkiyetlerin temelinde bir çalma saklıdır' diyecek değilim. Belki de insanın tek mülkiyeti sayılabilecek bedenini geri alışıdır tatil. Ve onun seyahatten ayrışması benim ilgimi daha çok çekiyor. Seyahat bir mülkiyet etkinliği olmaktan çok bir insan etkinliğidir. Zamansız ve herkese açıktır. Tatil, zaman kadar duyguyla da sınırlıdır. Tatil öncesinde kişi beden, emek, zihin, zaman ve kültürünü başkaları için kullanır. Bir bedel karşılığında kiraya verir. İş denilen şey öylesine yoruyor ve öylesine bunaltıyor ki insanları, yılda bir süreliğine de olsa bu atmosferden çıkıp kurtulmak, bedensel ve ruhsal huzura kavuşmayı hayal ediyorlar. Avrupa'da tatile çıkmak adeta yeni bir vaftiz anlamına bile geliyor. Her tür arzu kadar aşırılığa izin veren turizm dünyası başka bir kapital etkinlik olarak insanın bu kaçınılmaz ihtiyacını başka bir mülkiyet kalıbına döküyor. Dünyada en çok para kazanılan sektörlerden birisinin turizm olması boşuna mı?

İnsana yaban müziğini telkin eden tuzlu ve ılık bir Akdeniz çağrısı, bir süre sonra kendisine teslim olan varlığı yine kendisine alıştırdığında dönüşün acı çanları başlamış oluyor. İnsan belki de en çok böylesi zamanlarda farkına varır koparıldığı dünyanın. Evet insan doğadan ve dünyadan koparılmıştır. Tatil bir yönüyle bu koparılmışlığın kısa öyküsüdür. Karmaşık da olsa ters de olsa böyle bu.

Havaalanlarında, tren istasyonlarında, otobüs terminallerinde valizleriyle bu dünyadan çıkmaya hazırlananlara bir bakın. Sanki herkes bir olmuş, birbirine benzemeye başlamıştır orada. Bilet alanlar, kalkış saatlerini bekleyenler, gazete okuyanlar, tartışanlar, yüzleri gerilmiş sıkıntıdan parmaklarını yiyenler, yeni yerler kadar yıllardır aynı mekanlara gitmenin mutlu heyecanını yaşayanlar, diledikleri yere ulaştınca, şehrin onlara biçtiği bütün kimliklerden de kurtulacaklarını, insan olmanın vasatında eşitleneceklerini düşünürler. Diller, dinler, ülkeler, işler değişik olsa da istek birdir tatilde. Denize, en çok da suya, bir ana rahmine dönmenin ıkkılığıyla kımıldanırlar zamanın gölgeliklerinde. Tatil bir yeni zaman mahşeri gibi dalgalanır. Dağda ayağını gevşek taşla basan adam mülkiyet ile bedeni arasına gerilmiş ipten sallanır biraz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Demirciden gözlük, kuşlardan gölge

Ufuk Bozkır 2010.08.14

-Sayın Halide Edip Hanımefendi, size bir gün mektup yazacağımı inanın hiç düşünmezdim. Gerçi ilk gençliğimden bu yana okurunuz oldum, yazdıklarınıza özel bir merak duydum ama nasıl söyleyeyim bir uzmanlık ilgisiyle hayat ve eserleriniz içinde iz sürmedim.

Okurunuz olmak her zaman yeterli geldi bana. İnanın, şu satırları yazdığım anda bile, size karşı, soğukluk demesem bile saygı ve korku karışımı bir mesafede duruyorum. Cesaretiniz her zaman en çok ilgimi çeken özelliğiniz oldu. Nereden bileyim bir yerlerden bana bir zarif tokat atmayacağınızı? Nedense bir erkek sıfatı olarak kullanılır bizde cesaret. Oysa, o da diğer duygular gibi cinsiyete değil tamamıyla insana özgüdür, değil mi efendim? Siz belki de hiçbir etki altında kalmadan, kendi toprağına bağlı görkemli ağaçlar gibi yukarı doğru uzandınız. Cesaret bu yüzden tabii bir haldedir sizde. Ama inanın, bu mektubu yazmamın sebebi, kişiliğiniz ve eserleriniz hakkındaki üç beş kırık hükmü yazıya dökmek değil... Sizi takdir etmek haddim hiç değil.

Öncelikle, nasıl bir şey yazmam gerektiği konusunda uzun süredir kararsızlık içindeydim. Anlayacağınız gibi efendim, size bir süredir yazmayı düşünüyordum. Yani, oturup ilhamla yazmaya başlamış değilim. Neredeyse altı aydır bu mektupla meşgulüm. Sözünü edeceğim kütleyi, bağışlayın şimdilik kütleye diyeceğim ona, takibe almıştım. Yakınına gidiyor, sabah, akşam, yağmurun altında onu seyrediyordum. Hatta bazen, evet bazen efendim, bir insan gibi değil de başka bir canlı gibi de görmeye çalıştım onu. O diyor ama, tam olarak o kütleye o denilebilir mi, inanın bilmiyorum, çünkü benim sizin gibi ne keskin bir zekam ne de romancı muhayyilem var. Eğer başarabilseydim, bu civarda yaşayan bir köpeğin gözüyle size bir mektup yazacaktım. Gece yarısını geçtikten sonra, ıssızlığın her şeye hakim olduğu bir vakitte karşınıza geçecek ne olur bağışlayın beni köpekçe aklımdan geçenleri yazacaktım. Ne var ki yakınlarda okuduğum bir öykü seçkisinde, bir yazarın, Amerika'nın önde gelen para babalarına aynı yöntemle mektuplar yazdığını görünce bu fikrimden vazgeçtim. Belki size bir mor salkımın hatta küçük bir kızın diliyle seslenmem daha yakışırdı ancak yetenek ve kapasite insanın sınırlarını çiziyor.

Efendim, bilmediğiniz gibi, ben de ne tuhafım, bunu nasıl bilebilirsiniz, sizin o tarihi Sultanahmet mitingine katıldığınız varsayılan yerde bir büstünüz bulunuyor. Benim kütleye olarak vafettiğim şey de tam oydu efendim. Elbette, yıllar önce görmüştüm büstünüzü ilkin. Bilirsiniz insanın meraklarının da tıpkı fikirleri gibi bir hamlık dönemi vardır. Sadece, büstünüzün oraya tam anlamıyla konurmuş olmasının dışında başka bir yönüyle ilgilenmemiş olmamı bugün, hamlığıma veriyorum. Siz, her zaman sevilen ve tartışılan bir yazar oldunuz. Son bir on yıldır, sanki daha bir özgür ve çoklu sevilirsiniz. Kitaplarınız yeniden basılıyor, çevrilmeyen kimi kitaplarınız eksik de olsa çevriliyor, hakkınızda araştırmalar ve biyografiler yazılıyor, belgeselleriniz hazırlanıyor.

İnanın, bütün bunların o sizin çok biricik yazı ve düşünce dünyanızın hakkıyla anlaşılmasına bir katkısı oluyor mu, emin değilim. Ben zaten hiçbir şeyden emin değilim.

Gözleri seyredilesi efendim, şu günler sizin de terk etmek zorunda kaldığınız payitahtımız İstanbul sıcaktan kavruluyor. Her şey değişti, mevsimler de değişti diyorlar. Değişmek ne güzel kelimedir oysa. Lakin diyeceğim bu değil. Zaten, Ramazan ayının içindeyiz ve sizin büstünüzün bulunduğu çevrede de büyük bir curcuna ve şenlik havası hüküm sürüyor. Hem biliyor musunuz şehrimizi mimar unvanlı bir bey yönetiyor. Fatih ve Eminönü birleştirildi ve oranın başında da genç görünümlü bir muhafazakar belediye başkanı var. Bazen ölçüyü kaçıyorum, bunları bana neden söylüyorsun diyebilirsiniz (diyebilir misiniz gerçekten). Bir de efendim, İpek Çalışlar isminde bir gazeteci sizin biyografinizi yazdı ve binlerce nüsha basılıp satıldı. Gazeteler, televizyonlar doldu taşı. Yayıncılar sizi basmak için yarışıyorlar.

Bitiriyorum efendim, Million taşının arka kısmında ucube bir havuz ve yanında güneş gözlüklü turistlerin oturduğu bir restoran var. Orası o kadar karışık ki, büstünüz bir meczubun korkuluğu gibi duruyor. Alnınızla kaşınız arasındaki çapraz noktada kurumuş bir martı pisliği bulunuyor. Sanki beyaz bir kan akıyor başınızdan. Büstünüzün bulunduğu mermer çatlamış, sağa sola yamulmuş durumda. Öyle somurtkan ve mutsuz bakıyorsunuz ki bugünleri görmüş gibisiniz kütlede. Bu da yetmezmiş gibi efendim, size sanırım en yakın demircide yaptırdıkları bir gözlüğü uygun görmüşler. Tek tesellim iki de bir üstünüzden uçarken kuşların başınıza saldırdığı anlık gölge. Tekrar bağışlayın. Böyle şeyler olmaz bizim ülkemizde. Aydınlar, belediye başkanları, yayıncılar böyle bir şeye asla izin vermezler. Zaten ne çıkıyorsa benim gibi işsiz güçsüz gevezelerden çıkıyor. Bir de umarım bu mektup elinize geçer. Saygılarımla. Hem siz zaten istemeden gitmiştiniz değil mi buralardan, gezmek maksadıyla?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yükselen mavisî Sultanahmet'in

Ufuk Bozkır 2010.08.21

-Sultanahmet Camii, mavinin hakimiyetini yakalamak için kubbe kubbe yükselir. Her bir kubbe ister manevi bir basamak ister mimari bir buluş sayılsın, içeride insanı saran mavilik her ne kadar çinilerle gün ışığının ortak bir oyunu gibi gözükse de, esasında, kubbe idealizminin zaferidir onda.

Batı, maviyi soğuk ve kötücül görmüştü. Oysa, Orta Asya'dan beri, mavi Türklerin özenip yarıştığı renktir. Sanki gökteki sonsuzluk fikrini derin mavide aramış gibidirler. Selçukludan beri mavi kademe kademe estetik yolculuğuna çıkar bizde. Sultanahmet Camii çağı ise her şartta, maviye, mimarının aralığından İlâhi bir yorum getirir, mavinin en yüksek kubbeden yukarı salınıp hür bırakıldığı çağdır aslında. Mavi, artık İstanbul'un kalbinde düğümlenir. İstanbul mavidir.

Tek tek mini kubbeleri anlamadan, onlardaki sembolik şifreleri çözmeden ne Sultanahmet'i anlayabiliriz ne de mavinin çağrısını. Parçadan bütüne, yitiklikten büyük kavuşmaya bir akış vardır orada. Elbette bu meydan, Roma, Bizans hatta Mısır'ın simge ve izleriyle dopdoludur. Mabet olarak Ayasofya'nın haklı bir üstünlüğü de mevcuttur. Bu yüzden olacak Osmanlı ruhu, hem kendi sembolizmini Sultanahmet olarak buraya yerleştirir hem de mekâna renk olarak özel ve özgün bir yorum getirir. İnsanın yükselişi yukarıya, göğe doğrudur ve orası ister istemez Tanrısal derinliğe sahiptir. Caminin, İbrahim Paşa Sarayı tarafına bakan en dış kapısından bakıldığında bir kubbeler silsilesi sizi selamlar. Bu silsile, mimari uyum, estetik bütünlük yanında, en mini olandan, en sıradan olandan, tabii ki, bireyden padişaha, hatta kuldan Tanrı'ya doğru gelişen bir çizgiye de

karşılık gelir. Bu arayıştır elbette ve mini kubbeden büyük kubbeye, büyük kubbede oluşan mavi yoğunluktan dışa, yukarıya açılmak ve yükselişte saklanan ölümsüzlük arayışını mavinin senfonisiyle sonuçlandırmak.

Görkemlidir Sultanahmet ama esasta mütevazıdır. Mütevazılığı yalınlığından gelir. Dört fil ayağı üzerine sağlamca oturtulan yapı, kubbelerin yumuşak geçişleriyle sertlikten kurtulur, yekpare bir bütünlüğe kavuşur. İçeri giren fert, yüksekliğin ve cüssenin içinde ezilmez, güven duygusu teslimiyete açılır. Çinilerin her bir desenine yayılan tabiat tutkusu, kendi tabiatını dayatmadığı gibi insanın zaten bildiği ve çok kendisine ait olan bir dünyadan gelir. Zaten, Sultanahmet'in burada, Ayasofya ile yaşıt gibi durması çevresi kadar kendisine duyduğu saygıdan kaynaklanır. Orada, herkesin payına düşecek kubbe veya kubbecik dahası bir mavi yansıması, mavi kırıntısı mutlaka vardır.

Eğer benim gibi biraz şansınız olur da, yukarıdaki kubbelere, caminin iç merdivenlerinden tırmanma imkânı bulursanız, şüphesiz renk kadar manzaralar da değişecektir. Her bir sürprizli delikten İstanbul'un saklı, kimselerin göremeyeceği manzaralarını gördüm ben. Gökyüzüne doğru yükselen kubbe, maviliğini yukarıdan alıyorsa, dört bir yandan denize yönelen çevre de, sanki deniz mavisine sarılmak istemektedir. Mavi bu kez deniz duygusuyla, denizin hareketlerinden yola çıkarak camiye doğru çoğalmaktadır. En azından, asırların her ferde yüzünü göstermediği bu kapılardan geçişte bende kalan duygu budur, deniz ve gök bir olup, ışığını cömertçe armağan etmektedirler maviye. Özellikle ona.

Sultanahmet Camii'nin bana her zaman yakın ve çarpıcı gelen tarafı kubbeleridir. Neredeyse kubbelerendirilmemiş hiçbir ayrıntı yoktur burada. Belki de irili ufaklı her kubbe, asıl kubbeye, yani gök kubbeye gönülden bir selam verirken bağlılıklarını da sunarlar. Kubbelerin birbirlerine bağlana tutuna büyük kubbeye doğru ilerlemesini, büyük kubbenin şemsiyesi altında usulca kenara çekilmesini başka ne ile izah edeceğiz? Büyük birliğe uzanan bir el gibidir her kubbe. Ve ışığın yüksek oyununa katılmak için her birisi kendi yokluğunu hazırlamaktadır. Her kubbe vazifesini tamamlar ve sessizce geri çekilir.

En zirve noktada, kubbenin en yakınına varıldıkça camiye asıl tamamlayacak olan şey cemaattir. Altta, halının üzerinde, mihrabın yanında, minberin önünde, pencere kenarlarında insan daha çok bu dünyadaki haliyle görünür. Oysa, yüksek kubbeden, tam zirveden baktığınızda, o mavi ışığın müziği altında, rükuya eğilip secdeye varan insan değildir de büsbütün tek bir insanlıktır. Ve ister inanın ister inanmayın zemin yok olur yer ile gök birleşir. İkisnin arasındaki varlık insan soyut, etten kemikten uzak bambaşka bir âleme geçer. Mavi budur. Haliç, Sarayburnu ve sahil boyunca denizin mavisine kuşatılan tarihî yarımada, kendisini mavinin aşkına kaptırmış bu caminin kubbesi altında göğe doğru göz kırpar. İstanbul bir kez daha yorumlanır Sultanahmet'te.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rüstem Paşa'nın çini düğümleri

Ufuk Bozkır 2010.08.28

-Türkçede en sevdiğim kelimelerden birisidir düğüm. Düğün olur insanı birbirine bağlar, düğüm olur insanı insanda parçalar. Kopmaz, bir ve bütün de yapar.

Rüstem Paşa Camii, içeriden çiniler, dışarıdan hayatla sarılır, kucaklanır. Düğünlenir, düğümlenir. Eğer çiniye düşkünseniz, bir toprak ve hayal mücevheri olan çininin oyunlarına meraklıysanız, günün her saatinde ışığın havuzunda cilveleşen bu camide en az bir gün geçirmelisiniz. Güneşle birlikte topraktan bestelenmiş bir iç şarkıdır Rüstem Paşa. Her ne kadar, Mimar Sinan, ana kubbeye geçiş için sekiz mini kubbeden oluşan geçişli bir tarz denemiş olsa bile, buraya şöhret katan Sinan değil çinilerdir. Ve elbette, öyle çiçeklenmiş bir kelimedir ki

çini, Çin'e ait anlamından sıyrılıp sanki bize, Osmanlı'ya aitmiş gibi bir güçlü çağrışıma kavuşur. Porselen belki Çin'i çağırır ama çini hemen bize döner, bizi söyler. 16. yüzyıldan kalma ve paha biçilemeyen bu sarmaşıklanma, pekala bir sarmaşıklanma diyebiliriz ona, ışığın olmadığı saatlerde derin bir hüzne bürünür. Işık olmazsa, çinilere yayılan tabiat duygusu sönecek, ebediyen aramızdan göçecek gibidir. Bu yüzden olacak ışık ve çini hayat ve ölüm paradoksunda birbirlerini etkileyerek hatta çekerek yeniden var olurlar. Ölüme karşı hayatın çini diliyle çiçeklenişi diye de görebiliriz onu. Gül, lale, sümbül, karanfil, nar, insan ağacı natüralist üsluptan süzülerek, kabarık kırmızılarının soyutlandığı çiçeklerle bir olur özgürlüğü her halinden duyulan hat yazılarının içinde uyumun şarkısını söyler.

Şimdi, sabahın erken sayılabilecek bir vaktinde kulağıma çarpan yabancı sözcüklerin eşliğinde dokunuyorum çinilere. Sadece lalenin kırk çeşit türünün işlendiği bu laedri süslemeler, anonim tarih şuurunun yarattığı armağanlar gibi de gözüküyor bana. Dört mini fil ayağından kubbe altına kadar, yarı yarıya camiye kuşattığı bu yorumda, Sultanahmet ve Süleymaniye camilerine nazaran daha dar bir alanda daha bir sonsuz aydınlık arayışı mı saklı acaba? Sonradan yer yer hoyratça restorasyona tabi tutulan noktalar dün ile bugün arasındaki tutarsızlık kadar bizim değerbilmezliğimizin de göstergesi mi acaba? Bir vakitler her elini uzatanın duvarından değil canından bir parça gibi söküp attığı, çini parçaları yerine bir fayansçı çırağı acemiciliğiyle yapıştırılan ters, anlamsız ve kopuk parçaları yoksa, tarihin tersinden tepetaklak oluşu diye mi yorumlayacağız? Kulağıma çarpan yabancı kelimelerden söz etmiştim ya, işte dünyanın her yerinden merakın sürüklediği gözler görmeye çalışıyorlar çinideki ruhu. Bu ruh, durmaksızın, kendiliğinden ve hesapsız çalışırken içerde, Mısır Çarşısı'ndan Küçük Pazar girişine kadar, bu tarihi güzergahı dolduran dükkanlar, dünün gölgeleri kadar bugünün renkleriyle de kuşatıyorlar caminin çevresini. Sadece çuval satılan hanlar, kuruyemişçiler, ipliğin akla gelen her türünü bulunduran iplikçi dükkanları, tatlıcılar, oyuncakçılar, peynirciler, hırdavatçılar ve asıl önemlisi bit pazarının birer minyatürü sergiler. Giyilmiş ayakkabılar ter ve yalnızlık kokan elbiseler.

Aslında Rüstem Paşa'ya yolu düşen birisini bir merak tüneline gezdirircesine oyalayacak pek çok şey var etrafta. Önüne serdiği ayakkabıları özenle fırçalayıp cilalayan ikinci el ayakkabı satıcıları, onlar ki, caminin sürprizli geçitlerini bile tutmuşlardır ve insana, zaman ötesi tablolar sunmaktadırlar. Caminin birbirinden saklı çarşıyla kesişen sokaklarında önünüzü kesen organlar, bahçe malzemeleri, budak makasları, ahşap ve tenekeden yapılmış ev ve mutfak eşyaları, içerideki çinilerle sanat tarihi bakımından boy ölçüşemeseler bile, sadece isimlerini alt alta dizdiğimizde kelime dağarcığının tuhaf bir lügatini oluştururlar. Neredeyse dil bir ticaret ve alışveriş etkinliği olarak, Rüstem Paşa Camii'nin çevresinde özellikle örgütlenmiş, çünkü dünya algısının bugünde titreşen gölgelerine bürünmüştürler. İçerideki çeşitlilik dışarıyla yarışmaktadır. Kim galip kim kazançlı doğrusu kestirmek zor.

Çiniler, ustaları henüz bilinmeyen ve ancak etkileriyle zamanı dolduran bu çiniler, renk ve desen antolojisi de sayılırlar. Her ne kadar biçim ve üslup hâlâ Osmanlı olamamış gibi gözükse, Şamanist çizgilerle Çin ruhu arada bir göz kırpsa da ne değişir ki? Mademki payitahta gelip konmuş, mademki hayatının düzenini yeşertmiş, üstelik başka bir yere de bir benzerini kopyalamamış olsun, bu İngilizce, İtalyanca, Fransızca ve yer yer İspanyolca kelimelerin ikide bir arı kovarı gibi uğuldadığı kubbe altında görülecek çok desen ve yaşanacak çok zaman var demektir. Karşılıklı iki fil ayağının ayna üslubuyla birbirini yansıtırak sürüklediği sütunlar altında, paralel geçişlere yansımış renk ve motiflere yeniden ve yeniden teslim olmaktan başka zevk olabilir mi?

Her benzetme benzetenin ruh dünyasını da taşır ama, sanki bana öyle geliyor ki, kubbe, geniş bir vazoun içinde yükselen bir inanç armağanı gibi yerleştirilmiştir çinilerin içine. Çinilerin sardığı bu yüzden sadece duvarlar ve sütunlar değil belki de asıl inançla çiçeklenmiş yaşama duygusudur. Tam da varlığının zirve noktasına varmış 16. yüzyıl Osmanlı kainat anlayışının çarpıcı bir mekanıdır. Aşk düğümleri, birer gemi gibi yan yatan yaprak motifler, insanlık ağacını çağrıştıran tomurcuklanmış dallar, Kanuni Sultan Süleyman'ın damadı

Rüstem Paşa'nın zamanında belki de hiç duymadığı bir toprak ve boya aşkının bir iç süreklilikle bugün de sürüp gitmesinin yitik anlamını bulabiliriz burada. Çini, gizli bir köz taşır külünde bile.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kariye'deki eller

Ufuk Bozkır 2010.09.04

Kaç gündür ellerimi ne yapacağımı bilemedim. Öteden beri ellerimi ne yapacağımı zaten bilemezdim. El her zaman durmaz bir psikoloji saati gibi gelir bana.

Zaman, asıl zaman ondadır. Gezdiğim nice sergide, gördüğüm nice eserde ellere, özellikle ellere bakardım. Yalnız, bu kez, bambaşka bir zamanda hiç de düşünmediğim bir şekilde karşıma çıktı onlar.

Kariye'de el, ilahiyatın dizgesinde, mozaik sanatının pırıltıları arasında karşımdaydı.

Kariye, şöhretini Hristiyanlık ilahiyatına dair hikâyeleri Bizans mozaik sanatıyla ayrıntılı anlatmasına borçludur. İlk bir manastır olarak yapıldığı biliniyor buranın. Bugünkü şartlarda bile sahilden yürüyerek ulaşmak için dik yokuşları tırmanmak ve yaklaşık yarım saat yürümek gerekiyor. Her ne kadar ufku apartmanlarla kapatılmış olsa bile, Haliç, Marmara, Boğaziçi ve Çamlıca tepelerine kadar uzanan manzarası da ayrı bir yapılaş gerekçesi sayılabilir. Fetih öncesinde, Bizans'ın da dinî merkezlerinden birisiymiş Kariye. Şöhretli baş mimar Theodoros Metokhides pek çok ismi gölgede bırakarak Kariye ile birlikte anılır olmuşlar. Chora, şehrin dışı, bir bakıma taşra demekmiş. Kim bilir belki bu kelime Arapçadaki karye, köy, belde ile akrabadır.

Dünyanın dört bir yanından ziyaretçileri var yapının. Yapı diyorum, çünkü bizim böylesi mabetleri adlandırışımızda esaslı bir problem var. Dikkatle bakıldığında, fetihten hemen sonra camiye çevrilen mabede, bir mihrap ve bir de minare eklemekle yetinmiş Osmanlılar. Elbette, depreme ve zamana karşı korumak için de bazı perde duvarlar eklemişler. Bir tür perdeleme yöntemiyle sanat tarihi kadar ilahiyatın da vazgeçilmezi sayılan mozaiklerin kazınmadan korunması, özellikle korunması, zarifçe örtülmesi ince bir mesaj taşıyor olmalı. Zamanın kendiliğinden yol açtığı tahribatlar sayılmazsa, sonradan oluşan kazıntılar çok eskilere gitmese gerektir. Mabedi, mabet olarak korumak sanırım ona hayat hakkını sürekli tanımak gibi bir zihniyeti çağırıştırır. Hangi dine ait olduğu değil, asıl mabet işlevini görüp görmemesi daha önemlidir. Böylesi bir durumda Kariye'ye müze demek, biraz kolaya kaçış gibi gözüküyor. Başka bir isim gerekli ama ne?

Sabahın erken saatlerince çevreyi dolaşıyorum. Edirnekapı surlarının içinde saklı Tekfur Sarayı'ndan aşağılara, Haliç'in sislerine bakıyorum. Ağustosun henüz pençesini indirmedeği nem perdesi ufku bütün derinliğiyle görmemizi engellese de, sokaklara dağılmış yeni zaman kırıntıları, butik oteller, patlamış inciler, henüz koruk üzüm salkımları, başlarını ürkeren pencereden uzatan ihtiyarlar, mahalle duygusunu her halde yüzünde taşıyan bakkallar beni buraya çekiyor. Amerikalılar başta olmak üzere özellikle Japonları ziyaret sırasında izlemek başlı başına bir kitap. Rumca, İngilizce, Fransızca zaman zaman mini kubbelerde, mozaiklerin arasında dağılıp çarpışıyor. Müslümanlar da ilgi duymalı buralara, onlar da gelip ziyaret etmeliler.

Kariye'yi sağdan soldan çeviren dar sokaklarda, insanı şehrin boğucu havasından koparan peyzajlar gizli. Durup sessizce izlemek, kulak verip dinlemeli. Belki asıl ilginç, Kariye'nin hemen yanındaki sahabe kabridir. Atalarımızın pek sevdiği ağaç kültüyle, mezar taşı ve kitabeyle süslenen, Ebu Said El Hudri türbesi, taşıdığı manevi sembolle de Kariye'nin varlığına ayrı bir renk katmaktadır. Kim bilir böylelikle, Hristiyanlık dünyasının kutsal mekânı, İslam âleminin sahabe gibi kutsal bir kişiliğiyle iç içe geçmekte, ister dönüşüm diyelim, ister uyum diyelim isterse hayatın kendiliğinden kurduğu güzellik diyelim, burada bir kez daha karşımıza çıkar. Eski

İstanbul dedikleri biraz da budur, azizlerle veliler yan yana gelirler. Halk onları aynı teknede yoğurur. Hele çevreye bir de İstanbul çeşmesi kondurulunca tarihsel çerçeve de tamamlanmış olur. Yaşamak için inanmaktan başka yol kalmaz.

Sanat tarihçileri ve ilahiyatçılar, Kariye'deki mozaiklerin safha safha, hangi üslupla ve ne tür malzeme kullanarak kubbeleri süslediklerini, duvarları yaşattıklarını anlatırlar. Ancak ben en ellere baktım. Neredeyse biraz ileri gidip buradaki mozaiklere hareket kadar anlam katan yegâne şeyin eller olduğunu söyleyeceğim. Elleri devreden çıkardığımızda sanki bütün çizgiler, bakışlar, hareketler, hatta ilahi öz, isimler uçacak yok olup gidecek gibidir. Zaman kadar hareket, maneviyat kadar şaşkınlık yaratan asıl bu ellerdir. Hz. Meryem, Hz. İsa ve diğer bütün Hristiyan büyükleri elleriyle var olmakta, kendi zamanlarının hükmünü elleriyle vermektedirler. Ben ellerime baka baka, ellerime oradaki şekilleri vermeye çalışarak gezdim her yeri. Hayır hayır, buradaki eller ilk ve son kez çizilmiş gibiydiler. Varlık hayat gibi taklit edilemez mi demek istemişti ustalar? İnsanın talihi de talihsizliği de bu ellere sinmiştir. Yoksa başka bir şey mi anlatmak istemiştir Bizanslı ustalar bilmiyorum. Elleriyle kurdukları bu dünya ellere geri mi dönmüştür?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kopya çekmek

Ufuk Bozkır 2010.09.11

- Yüzünü sol eliyle kapatıp düşünüyor havası vermeye çalışıyor. Boynu, insan boyununun böylesi durumlarda aldığı o sıra dışı hallerden birine bürünmüş, kuğu taklidi yaparcasına sağa doğru yayılıyor.

Boyun kasları suçluluk psikolojisinin baskısıyla iyiden gerilmiş, kalp atışları kızaran yüzünü allak bullak ediyor. Gözleri, yuvalarından çıkmış sağa doğru sıçramak, biraz daha ileri atılmak istiyor. Kafası karışık. Gerilim. Bükülmüş sıcak bir tel gibi koptu kopacak gerilim. Ne bildiğini biliyor ne de bilmediğini. İçindeki gizli fırtına bir kere kopmuş ve onu sıra arkadaşının kâğıdına kilitlemiş durumda. Daha sınav başlamadan önce, bildiklerini tekrar ediyor, gelebilecek soruları tahmin etmeye çalışıyor, çalışmanın da verdiği rahatlıkla sınavının iyi geçeceği konusunda kendi kendisini ikna ediyor. 'Gelsin, bu ne ilk ne son sınav, yıllardan beri sınavlara giriyorum, hepsinde heyecanla korku birlikte yol alıyor' diyerek kendisini sakinleştirmeye çalışıyor.. Ama, daha soru kâğıtları dağıtılır dağıtılmaz, ilk soruyu okur okumaz, o toz bulutu, o kara çökelti kalbini kaplıyor, büyük bir korkunun, deniz ortasında tek başına kalmış olmanın kuyusuna düşüyor. Ve kurtuluşu yandaki arkadaşının oynak kaleminde arıyor. Sökülen otlar, nazlı nazlı sallanan gül tomurcukları gibi gözüküyor arkadaşının kâğıt üzerindeki elleri. Kurtarıcı tekne hızla ona yaklaşıyor. O öyle sanıyor.

Kopya çeken insan derin bir korku ve suçluluk duygusu içindedir. Ki kopya çekmek negatif bir taklitçilik. İnsanda taklit esaslı bir haldir ve taklit kültür olamadan da gelişebilir. Kopya çekmek ise tamamen bir kültür ve ahlak meselesidir. 'Yüzünü elinden çek' diyecektir birazdan öğretmen. 'Herkes kendi kâğıdıyla ilgilensin'. Bunu bilecektir çoğu. Beklemektedir o sözü. Yakalanmanın utanç ateşini duymaktadır. Ama o çaresizlik, o birden yıldırım yemiş ağaç gibi ortadan ikiye ayrılan benlik ona kendisi dahil her şeyi unutturacaktır. Taklit insanın yaşaması için gerekli olduğu halde kopya anlık ve ahlaken yok edici bir şeydir. Kopya çeken birisi, doğruluğuna inandığı başka bir bilgiyi başkasından taklit yoluyla alır, daha doğrusu çalar. Kopya çekmek hırsızlıktır. Başkasının malı ve değerine tecavüzdür. Üstelik o başkasına ait olan şey sadece şahsi değil kamusaldır. Kopya toplumsal bir hırsızlıktır. İnsanın taklitçiliğinden, taklit ihtiyacından bilerek söz edilmelidir. Topa güzel vuran birisini, ağaca kolay tırmanan bir adamı, güzel şarkı söyleyen bir kadını, sanat şaheseri bir romanı taklit etmek, ona benzemek, onun gibi olmaya çalışmak ahlak dışı olmadığı gibi çoğunlukla da gereklidir. Yetenek biraz özel

olduğu kadar dışarıdan devşirilen taklitlerle de gelişip büyür. Hatta taklit, insanın toplumsallaşmasının yollarından birisidir. Sanat ve ahlak taklit yoluyla yaygınlaşır. Kişi ve toplum kopya çekerek yozlaşır. Çürür.

Kopya çeken bir insanın hali ilkin komik sonra da trajiktir. Öldürdükten sonra, öldürdüğü adama benzeyip onun yaşadığını göstermeye çalışmak gibidir kopya. Ne kopya çeken ne de kopya çekildiğine şahitlik eden kimse, olgunun sahteliğinden şüpheye düşmez. Henüz ortaokul yıllarımda iken, ilk kez kopya çeken bir arkadaşım ile karşılaşmıştım. Ne yalan söyleyeyim o vakte kadar kopya çekmenin ne olduğunu da bilmiyordum. Kendimi sorulara kaptırmış, hangi sorudan başlayacağımı, bildiklerimi hangi sırayla ve hangi üslupla yazacağımı tasarlarırken, dirseklerimi koyduğum sıranın titreyip sallandığını hissettim. İlk ne olduğunu anlayamamanın şaşkınlığı içindeydim. Biraz kafamı toparlayıp yanımdaki sıra arkadaşşıma bakınca yüzünün kızarmış olduğunu, büyük bir panik içinde elinde kıvrım kıvrım olmuş ve terden ıslanmış kâğıtları kullandığımı görüverdim. Birden engel olamadığım gülme krizine tutuldum. Bir yandan onun yalvaran gözlerini bir yandan gülmemle ortaya çıkacak krizi düşünüyordum. Kopya çeken adam, büyük bir zavallılık içinde sıranın üstünde, ucu kırılmış bir kalem gibi titreşip durur hep gözümde. Aklıma geldikçe de gülerim.

Kopya çekmenin cesaret hatta yüksek zeka gerektirdiği söylemi yaygındır öğrencilerin arasında. Aslında kopya, öğrencinin şahsi şartlarının ürünü olmanın ötesinde ahlak, eğitim ve toplum örgütlenişinin bir sonucudur. Bilmediğini bilmenin erdemi ile bilmenin karşılığını tam alamayan toplumlar birbirlerinden çalma dışında neye yönelebilirler? Vergi kaçırmak nasıl bireysel bir şey değilse kopya çekmek de sadece bir sınavı başarmak kadar basit olamaz. İnsanın kendi kendisine balta vurması, ruhunu kendi sivilttiği taşlarla yaralaması, şifa görüntüsü altında hastalığı artıracak hareketleri sürdürmesi hep ilerleyememenin dışı vurumudur. Yoksa bir insanın ağaca tırmanmasını keman çalmasını kopya çekemeyen insan, bilgi denilen o muğlak ve çürüyücü nesneyi bir anlığına bile olsa niye başkasından çalmanın talihsizliğine kapılsın ki? Kopya çekmek herkesin ortak suçudur ve cinayet gibi sebepleri birbirine çok bağlıdır. Cinayet nedir ve katil kimdir ki sonuçta? Hele toplu kopya çekiliyorsa bir yerde? Romanın ilk cümlesi hazırdr; 'bugün kendime bir ip buldum!'

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir sabah Habib-i Neccar'da

Ufuk Bozkır 2010.09.18

- Hayat kendisini tekrar eder durur. Dünya kendisini tekrar eder durur. İnsan kendisini tekrar eder durur. Eşya kendisini tekrar eder durur. Dağ kendisini tekrar eder durur.

Ancak uyanarak tekrar edeni, tekrar edip duranı, tekrar edip duranın içindeki tekrar edip durmayı görebiliriz. Nedir tekrar edip duran? Nedir tekrar edip duranın içinde birdenbire ölümsüzlük şiirini okuyan? Bunun cevabını kim bulmuş ki? Ne İskender'in kılıcında ne Hızır ile İlyas'ın yolculuğunda saklıdır o kimya, o nefes o ecza! O sanatı yaratan ama sanat olmayan o hakikati parlatan ancak hakikat olmayan bir şey midir ki böylesine görülemez, elle tutulup ışıktaki bakılamaz? Bir duvar saatinin ölümünü bekleyen adama yaptığı işkenceyi hatırlatan tik takları arasında, bir vesileyle, tekrarın daha yakınından bir süreliğine de olsa kurtulan kişi ne kadar şanslıdır? Var mıdır böyle bir şans? Ona şans mı denir yoksa kader mi?

Antakya'da, Habib-i Neccar Camii'ne yakın, eskiden sabun fabrikası olarak kullanılmış eski yapı bir oteldeydim. Sabun çocukluktur aslında. Sabun çocuktur. O yüzden büyüdükçe daha çok kullanır insan onu, dönebilmek için yakından o çocukluğa. Rüzgârın civelere halinde, yukarılara doğru estiği, ağaç dallarının bir yöne eğilip yattığı yamaçlara tutunmuş eski Antakya evlerinin arasında, sabah mı gece mi yoksa zaman dışı bir kesitte mi kaldığımı bilmediğim hatta bilmemenin o sarhoşluğuna teslim olduğum bir halde kulağımı okşayan sese

teslim oldum ben. Yok yok teslim olmadım. O beni keşfetti. Bir deniz kazasında denizin ortasında yiten beni bir büyük kütük gibi buldu, üstüne aldı. O ses, yakından, çok yakından, Habib-i Neccar Camii'nden geliyordu. Bu ezan değildi. Ezanların en dokunaklısını Amasya şehrinin sabahlarında duymuştum. Yeşil Irmağı bir su olmaktan çıkarıp bir varlık ırmağına dönüştüren o ezanlar unutulur mu? Kral mezarlarından görmüş geçmiş işlemeli konak tavanlarına kadar dolan o ses unutulur mu? Diyeceğim bu ses başkaydı, hatta ses değil bambaşka bir şeydi. Anne karnında unutulup kalmış, her vakit bir geri dönüş müziği gibi ses tellerimizde titreşen bir şeydi belki. Ayrıldığımız, koptuğumuz bir daha dönemeyeceğimiz bir yere çağırıyordu. Dünyada hiç dönemeyeceğim bir yere.

Ramazan Bayramı'nın ilk günüydü, bunu biliyordum ve ben uzaktaydım. Hem uzak ne olabilirdi? Neye göre ve kimden uzaktaydım? Bu denli anne karnına yakın hissettiğim bir yer uzak olabilir miydi? Dedim ya 'tekrar eder durur'. İşte yine tekrar edip duruyordu. Sorular, sorular. Yatak sorularıyla ısıırıyordu beni. Tekrar sese döndüm, onu 'dinlemeye' çalıştım. Kasideler okunuyordu. Duyduğum, daha önce hiç duymadığım buydu. Asırlar içinde, bulutların altından geçe geçe, hükümdarlar eskiten sulara yıkana yıkana, dağ aşır kızgın ovada kaybola kaybola mayalanan insan, inancın kanatlarıyla arşa yükseliyor ve oradan dünyanın kulağına bir şeyler söylüyordu. Tüylerime kadar beni titreten şey anladıklarım değildi. Bir şey anlamak istediğim de yoktu. Asıl duyduğum sesteki arkaik içlenişti ki işte daha önce hiç tekrar etmeyen ve bana tekrarın dışında bambaşka bir müzikle kanatlanıp gelen oydu. Bu asil fukaralık, bu yoksulların içli hırlayışı.

Kalktım. Hızla hazırlandım. Kurtuluş Caddesi'ne çıktım. Habib-i Neccar'ın yolunu tuttum. Sağdan soldan, dar ve eski sokaklardan insanlar camiye geliyorlardı. Benim duyduğumu onlar da duymuştu. Bir nurlu su eşyanın ve zamanın üstüne damla damla yağmış her şeyi temizlemişti. Kiminin yüzünde telaş, kiminin yüzünde teslimiyet, kimisi çocuklarının ellerini tutmuştu. Özellikle onlar için geliyorlarmışçasına huzurlu ve düşünceliydiler. Bayram sabahı kainat yeniden yaratılmış gibiydi. Antakya Belediyesi yolları özellikle sulamıştı. Sağa sola serpilmiş su birikintileri sabahın bu vaktinde alacalanıyor yer yer yüze tatlı bir serinlik bile veriliyordu. Ama, su, su değildi de insan için yollara serpilmiş ses yapırlarıydı sanki. ıııııı maddi değildi. Şehir, Antakya tekrar edip duranı kendi adımlarıyla silip gümüş kapılarını parlatıyordu.

Şimdi o ses, kaside yoktu. O bir anlığına dünyaya inip altın tozlarını etrafa saçıp gitmişti. Şimdi ses duvarlarda, narenciye ağaçlarında, şadırvanlarda, ihtiyarların kırışık yüzlerinde, vaizin bir ışık merdiveniyle tırmandığı kürsüden sarf ettiği sözlerdeydi. Ne içeriye girebiliyor ne avluda kalabiliyordum. Burası, daha şu kadar yakın bir mesafede Suriye'nin bitmeyen yakınlıkları? Şurada Hristiyanlar şurada Museviler yaşamıyor muydu? Harbiye şelalelerinden dökülen sular nereden kaynayıp geliyordu sanki? Bir kez bile, tekrar edip gidenin içinde kaybolmamıştım. Dönüp kollarımı yokladım. Duyduğum o kasideler rüya mıydı?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstanbul için birkaç görsel prolog

Ufuk Bozkır 2010.09.25

-Vaktidir. Tam şimdi vaktidir. Yaz sonundan beri beklediğim ve bir daha aynısının tekrarlanmayacağını çok iyi bildiğim o manzaraları, o resimleri hayal ederek yaşamamın tam vaktidir.

Evet, hayal ederek yaşamak diye bir şey vardır ve içine hayalin sokulmadığı, hayalin çizgileri ve müzikleriyle süslenip bezenmediği hiçbir yaşantı tam değildir, o olsa olsa günlük dedikleri şeyin kuru bir kanunu, vakası hükmündedir. Kuşun şakıması gibidir hayalin sokulduğu yaşantı, ırmağın kenarına sürtüldüğü topraktan yankı

çıkarması gibidir. İnsanın tanımadığı birine gülümsemesi gibidir. Üstüne akşamın hüznü vurmuş duman gibidir. İstanbul'un o değişmenin bin bir cilasıyla parladığı günlere dönmesi gibidir.

Vaktidir ve ilkin Büyük Çamlıca Tepesi'ne dikilmelidir insan. Sabah. Erken saatte. Gecenin ağır uykusuzluğu gözaltlarına yapışmış, Romen mi, Bulgar mı, Çek mi yoksa Koreli mi kestiremediğiniz kuş gözlemcileri, o çok ilginç ekipmanlarını Boğaz'a çevirmiş ellerini ovuşturarak titreşirken, siz de bir köşeye çekilip, geceyle gündüzün birlikte açtıkları o sis sarmalını görmelisiniz. Sis, bir eski zaman pelerini gibi, hızla giden bir atın üstünde, duman rengi pelerini geri doğru savrulan savaşçı görüntüsünde, Boğaziçi Köprüsü'nün iki ayağı arasına oturmuş, örgülü kıvrımlar yapa yapa Sarayburnu önlerine kadar yayılmıştır. Yukarıda, şimdilerde bu açıdan şehrin ufku belirleyen gökdelenlerin ise sadece son birkaç katı görünür haldedir. İşte size hayalle gerçeğin, şaşkınlık ile ön kabulün yan yana gelip aynı çizgide durduğu bir prolog. Ben böylesi hallerde, savaş talimi yapan iki atlının, aynı hizada durup, uzunca bir sırtın tepesine konulmuş lahana türünden top bir nesneye ok atışını hayal ederim. Hatta zihnim direği ve nesneyi de ortadan kaldırır, resmin, çerçevenin dışına çıkan okların yukarı doğru hızla süzülürken birbirlerine karşı çıkardıkları sesleri duymaya çalışırım. İstanbul'u oradan da hayal ederim.

Ve vaktidir, başka bir resmin peşinde, başka bir denize açılmanın. Kumkapı Sahili'nden Yedikule'ye doğru yol alırken, mini balıkçı barınakları vardır. Oltayla balık avlayan balıkçıların, amatör deniz tutkunlarının, yalnız emekli kahvelerinin de sığınağıdır oralar. Bu eylül bitiminden bahar sonuna kadar denize başka bir türküyle açılır oradaki tekneler. Onlardan birisine atlayıp, Boğaz'ı ve İstanbul'u tatmayan birisi ömrüne yazıklandığını. Tekneler ister Kızkulesi açıklarına, ister Sarayburnu önlerine doğru yayılsınlar, solda yaslanan Sultanahmet ve Ayasofya'nın görüntüsü her şeye degecektir. İnsan sıklıkla gördüğü şeylere inanır. Onu tek gerçeklik sayar. Oysa bu birkaç saatlik manzara, sabah sislerinin arasından tarihi değil insanın içindeki bildiklerine karşı hiç bilmeme duygusunu kabartacaktır. Sağınızdan solunuzdan, denize değil de nasibin gizli kuyusuna atılan oltalar, dipte çok dipte dünyanın en altına inercesine hayalin kabuğunu delip geçecektir! Balıkların da bir tarikatı vardır Boğaz'da.

Önce, hızlı hızlı nefes alış verişini duyduğumuz, sonra sadece ritmik ayak hareketlerini gördüğümüz, arkasından savrulan saçlarına odaklandığımız orta yaşlı bir kadın, arkasında Şemsipaşa Camii'ni bırakmış, Kızkulesi'ne doğru koşmaktadır. Görüş açısı Topkapı Sarayı surlarından Yenikapı açıklarına doğru genişlemekte, Galata Kulesi'nin bu saatlerdeki yarı gölgeli görüntüsü denizi olduğu kadar şehri de çaprazına almaktadır. Kadının yaşama enerjisi, Harem önlerine doğru uzanmakta, denizin tam ortasından dev bir tanker pervasızca yol almaktadır. Bu manzaraya şahit olan herkeste bir zaman dışılık görülebilir mi bilmiyoruz. Belki gökte bir çalı süpürgesiyle tarazlanmış gibi süzülen bulutlarda bir fanilik duygusu bulabiliriz.

Bütün bunlarda ne var, bu prologlar nedir ki diyenler olacaktır. Zaten bir şehrin güzelliği her bakana başka bir güzel ışığını sunmasında saklı değil midir? Benim gibi renk körü birisi renklerin değil koyu hatların peşine takılır çoğunlukla. O yüzden olacak, Tahtakale'deyiz şimdi. Eski ve dar bir sokakta. Dışarıdan bakıldığında hiçbir zaman izinin bulunamayacağı koyu bir köhnelik. Evet köhnelik. Köhnelik öyle bir şeydir ki orada zaman izi değil lekeleri barınır. İz canlıdır. Leke ölü. Ama dedim ya, dışarıdan bakınca bulamayacağınız bir iz. İşte, bir köşede, tam sırtınızı döndüğünüz zaman bir turnanın geçişini andıran Haliç manzarası. Evliya Çelebi'nin rüya gördüğü cami görünse nasıl olur? Bir çorbacıdır burası. İnsanların sadece yüzleri vardır. Diğer uzuvları bu dünyada değildir. Sanki Sultan Orhan, Ulu Cami'nin inşaatında çalışmaktadır da kepçeyle kullarına çorba dağıtmaktadır. Ben gördüm. Bu körlükle. Gözü açıklara hayat mı yok, resim mi yok?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sonbahar serinliğinde İstanbul

Geldi. Karda seken kuş adımlarının sesi gibi geldi. Sessizce geldi. Bilerek geldi. Gelmek ister gibi geldi. Nazla geldi. Nazlı geldi. Sonbahar serinliği o.

İstanbul kurulurken kopmuş bir yaratılış ürpertisi gibi o. Yaz romandır. Öykü ilkbahar. Sonbahar şiir. Kış eskiz. Ya tiyatro; tiyatro hepsi. Hem şiir, hem roman, hikâye ve eskiz. Böyle mi? Kim bilir? Belki öyle, belki de değil. Fakat, sonbahar serinliğinin şiir olduğunu kim inkâr edebilir İstanbul'da? İnkâr eden beri gelsin, son bir yaprak gibi düşüp çürüdüğünü bile görmesin. Şiir gibi gelir o. Birden. Yönsüz. Neremizi yakacağı, neremizden ürperteceği, umudu ne zaman, yokluğu kimin için kanatacağı hiç belli olmayan, hiç kestirilemeyen. Bu yüzden belki, umulmadık köşelerden yüzümüze çarpması, dalında erimiş incir gibi birden pat diye önümüze düşürmesi. Bir bitişin mi yoksa başlangıcın mı şarkısı olduğunu kestiremeden dudaklarımızdan uçup gitmesi. Önünü kaparken gömleklerin. Yakaları boynumuza birleştirirken ister istemez. Kendi kendimize sığınmamız. Sıcaklığımızdan medet ummamız. Dünyayı dışımızda duyarken içi hatırlamamız. İstanbul olurken İstanbul'un dışına hiç çıkamamamız.

Elbette kıyasa gerek yok ve her kıyas eksik. İstanbul'da, İstanbul için her şey kıyas dışıdır. Kıyas günahtır orda. Lakin görünen köy kılavuz istemez deseler de, insan köyü de görmek ister kılavuzu da. Yaz limonata gibi, terlemiş limonata gibi sokulurken içimize, hasretimiz kadar şevkimizi soğuğa doğru dalgalandırırken, sonbahar serinliği, sıcağa, ıhlamura, çaya, kahveye, bin bir baharata, şifalı otlara, sürprizli ve sarıcı kokulara çeker bizi. Gözler dolaplarda. Raflarda. Altlara bir yerlere yaz başında yerleştirilmiş montlara, gömleklere, ceket ve ayakkabılara yönelir. Merak, koruma ve korunmanın koridorunda ağır ağır yol alır. Dünya bir tohumun topraktan ambara saklanma isteği gibi büzüşür, yokluğun kanatları loşlukta açılıp kapanır. İstanbul ölmeyen tohumdur.

Kim ne derse desin, 'ne güzel yazdı, tatil bitti, kemiklerimiz ısınmıştı, yakında üşüyeceğiz' serzenişlerine kapılsın, güz ki rüzgândır birikmiş zaman tozlarının. O birden kopan lodos gibi, beklenmedik soğuk poyraz gibi şehrin üstündeki yoğun ve kirli havayı uzaklara sürükler. Aydınlığın yolunu açar. Sonbahar ışığı sadece tabiata ve şehre sürprizler, dağ gölgeleri, bulut turnaları, patlamış çocuk gülüşleri, anlamlı ihtiyar kırışıklıkları olarak değil, ruhun yarıya inmiş su bardağına da damlalar getirir, damlayışın berraklığını indirir. Şehir asıl sonbaharda şehirdir. İnsan şehri asıl sonbaharda keşfedip yaşar. Renkler kadar insanın her hali tam eşliğindedir insanın. Orada müziğin sadece tatlı huzuru değil, uyanışın gizli mahmurluğu da saklıdır. Sabahın ilk anı gibi tatlı ve geri döndürülemez olandır. Girin bir medrese avlusuna ya da karşılayın ayın batışını Galata Kulesi sırtlarında...

Eski bir alışkanlık olacak, sonbaharla hüznü yan yana getirmişler. Geçip gidene duyulan yazıklanmanın, dökülüş kadar çürüyüşün hüznün verici bir yanı elbette var. Sonbahar bir gazel hatta bir kaside değil. Olsa olsa, rubaidir o. Hatta tamamen rubaidir ve bir rubaideki hüznün, yaşama şevki, meydan okuma, haylazlık, aşk sarhoşluğu hasılı bilinen her şeye karşı duruşun içinde iyice saklanır, örtülü kalır. Ve eğer varsa, sonbaharda bir hüznün böyledir. Rubainin baş döndüren hamleleri sonbahar üşüyüşlerinin, ürpermelerinin yaratıcı dokunuşları gibi benliğimize işler. Ölümün değil, dirimin nefesidir. İstanbul benzeri yazılmamış rubaidir.

Hazırlık duygusu, hazır olma hali, insanı içten içe kendi merkezine davet eder. O merkez herkesin biraz kendisiyle hesaplaştığı, kendisini hesaba çektiği, zayıflıkları kadar dengelerini de gözden geçirdiği yerdir. Şöyle demek ister beden ruha, 'o kadar da böbürlenip kendine güvenme, bak güneşin ve rüzgârın en küçük değişiminde, gölge oyununda zayıf düşüp titriyorsun. Belki birazdan üşütecek ve burnunu çekmeye başlayacaksın, insan olmanın güzelliği biraz da zayıflıklarını bilmektedir'. Gerçekten böyle der mi, derse bile

insan kulak verip dinler mi bilmem. Müzik sadece dinlediğimiz zaman müziktir ve biz kulak vermesek de kendi sazlarıyla kendisini icra eder.

Geldi dedim ya, iyi ki geldi diye selamladım ya, yeniden selamlarım hep selamlarım, ömrüm oldukça selamlayacağım. Sonbahar serinliği beni pencereimin önüne getiriyor, olup biteni en yalın haliyle görmemi sağlıyor. O mu sağlıyor yoksa ben mi öyle hissediyorum ne önemi var. Mademki yaşamakta bir iç müzik, mademki insanda ölmeyen bir umut var, az şey mi bunu getirmesi, bunu uzaktan bile olsa bir billur ışık gibi titretmesi? Dışarı çıkıyorum sonra. Hafiften üşüyorum. Kimse yoksa bile yanımda kendi elimden tutuyor kendime sarılıyorum. Yaşamak güzel diyorum, üşüyünce yaşamak daha güzel. İnsan daha az kötü! Aynılık sona erer serinliğiyle sonbaharın. İstanbul, sonbahardır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dinlemek

Ufuk Bozkır 2010.10.09

-'Dinleniyoruz!' dedi, adam arkadaşına. O da, 'ne güzel, keşke ben de dinlenebilsem, öyle yorgunum ki, uyumayı bile özledim', deyince, 'yorgun olduğunu söylüyorsun ama, espri kabiliyetini henüz yitirmemişsin' diye karşılık verdi.

Böylesi bir alt ve göndermeli konuşma hemen her gün tekrar edip durur bizde. Kelimeleri, düşüncenin değil aktüalitenin etkileyip şekillendirdiği, anlam sapmalarına, algı kilitlenmelerine uğratıldığı başka bir dil var mıdır bilmiyorum. Bu yüzden olacak birden benimseriz anlamları birden terk edip unuturuz. Oysa bir kelime, bir anlam ne kadar da kritiktir dilde, insan için. Türkçe bitmeyen bir olimpiyat sahnesidir değişim adına. Etki onun kaderidir.

Ve biz duvarı dinleriz. Uzaklardan gelen bir keman sesini de dinleriz. Yüksekçe bir yerde, bir dağ zirvesinde uğuldayan rüzgâr bize bir şeyler telkin eder. Onu da dinleriz. Sadece duymayız biz dinleriz. Dinlediğimiz sadece merak ettiğimiz değil, duymakla ruhumuzu gönendiren varlığıma can katan şeydir aynı zamanda. Kimi kuşlar uzaktan uzağa birbirlerine şakırlar. Birinin çıkardığı sese diğeri karşılık verir. Bir dil kurulur arada ve insan o dili derinde çok derinde hisseder. Böylesi bir dinlemenin başladığı yer ebedi esenlik yolculuğuna atılan ilk adımdır aynı zamanda. Dinleyen kendi sessiz ve karanlık mağarasından çıkar ışığın ve sesin hür dünyasına teslim olur. Dinlemek yeniden doğuş mitidir. Dinlemek Doğu'nun susmayan ney'idir.

Bilinçle ve bilerek duymaktır dinlemek. Kulak, asıl dinlemeye yöneldiğinde işitmekten sıyrılır, gönül ve ruhun iklimine girer. İster tabiata çevirelim kulağımızı, ister bir dostun zehirden daha oklu sözlerine ne değişir ki? Yeter ki bilerek yeter ki isteyerek duyalım. Duymak ki, dinleme katına yükseldiğinde insanın cevheridir. Kulak asmamak, duymazdan gelmek de bir yoldur, bir dinlemedir ama insan anlamadığını, bilmek istemediğini nasıl dinlesin? Dinlemek bir açıklıktır ve dinleyen yol alacaktır. Yoksa, 'dinlemedim, niye dinlemedim, dinlemeliydim' sayıklamaları bırakmayacaktır insanın yakasını. Dinlediğini bilmek, hamlıktan çıkıp ateşin sınavından geçmek gibidir. Dinlemek başlamaktır insan olmaya. Böyle yoğrulmuştur anlam bizde.

Dinleyen biri yoksa niye konuşalım?

Eğer elimden gelseydi bir dinleme kılavuzu yazardım. Başkası için değil tamamen kendim için. Anne karnında çocuklara klasik müzik dinletmeyi tavsiye eden pedagogların elbette bir bildiği var ama bu bilgi ninnilere, sevgi sözcüklerinin incili baloncuklarına kadar yayılıp çiçeklenmez mi? Dinlettiğimiz şey muhababımıza verdiğimiz

değerle bir değil mi? Ya dinlediğimiz, dinlemek istediğimiz, dinlemek için yanıp tutuştuğumuz? 'Sordum sarı çiçeğe'!.. Haydi bakalım sök sökebilirsen kendini o çiçekten.

Hayata dönüp baktığımda insanın asıl yapması gerekenin dinlemek, sadece dinlemek olduğunu görüyorum. Ses ki, 'önce söz vardı' diyen kutsal kitaplara gider ister istemez. Dinleyen yoksa niye söz olsun, nida neden maveradan kopup gelsin ki? Hele daha kaynağında kutsal ise ses, insanın ve varlığın adlandırıp şenlendirmesi ise onun kılavuzluğunda dünyayı, kâinatı, o halde, durup dinlemek, dinleyebilmek gerekmez mi? Ve ben asıl şimdi daha bir anlıyorum şairin; 'dinle neyden' seslenişini. Özünü, tatlı ve ballı meyveler gibi hesapsızca kabuğunun hemen altında saklayan insan, tırnak tırnak olup kalınlaşmış, yaralanıp katılaşmış kabuklara da terk edebilir özünü. Bir ağaçkakandaki sabır ve istek onda olmadığından başını titrete titrete oyup delemes ne ağacın kabuğunu ne de gövdesini. Bir kez olsun, ormanın derinliğinde, ağaçkakanın binlerce darbeye birlikte çıkardığı sesi duymayan insan neyi 'dinleyebilir ki'... Bir kez olsun şehrini aşkla sevmemiş kişi 'İstanbul'u dinliyorum gözlerim kapalı' deyişini nasıl anlansın? Narlar bile dinlerken bahçeyi suyun sesinde, sen neyi ve kimi dinliyorsun şimdi bir hatırla!

'Dinle!' diye çırpınır anne çocuğu için, öğretmen elindeki tebeşiri kırarak 'dinle!' der öğrencisine. Âşık, 'bir kez olsun beni dinlemedin' serzenişinde bulunur sevgilisine. Çatlayan duvar, sesinin dinlenmesini ister. Susuz dudak kımıldısından yangınlığının bilinmesini. Çağrıya koşmaktır dinlemek. Konuşmanın ham narda tane tane inciler gibi içten kızarıp büyümeyi görmektir. Eğer, konuşmaktan maksat makas, bıçak, kereste, araba lastiği, çöp bidonu, balık kılçığından dem vurmak olsaydı ne diye dinlemek var olsundu ki? Sen istediğin kadar konuş bakalım, araba lastiği seni duyabilir, çöp bidonu dönüp bakabilir, makas ağzını oynatabilir mi? Diyeceğim, insanın insana varmasıdır asıl 'dinleme'.

Kapı arkalarında, yan masalarda, toplantı odalarında, şurada veya burada, hayatın insanla dolduğu her yerde, kendisine ait olmayan sesleri, konuşanın haberi ve izni olmadan çarpıp almak, bohçalayıp saklamak konuşan toplumların harcı olamaz. İnsan konuşur ve konuştuğunun bilinciyle konuşur. Varoluşun şuuruyla dinler. Sesin ilk anda dünyaya yayılan mahremiyeti, eşya, insan ve zaman yayıldığında durup düşünmeli insan. Bir bahçede otururken, kulak verip dinlediğimiz sesleri düşünelim. Bizim olmayan ve bize hitap etmeyen sesleri, niye tecessüs kuyusunun başında durup kova kova yukarı çekelim? Gönül ve ahlakın diliyle konuşup 'duymak' varken muhabbetten kopalım, manen borçlanalım, muhabbet kadar sanat ve tefekkürü yitirelim. Dinlemeyi yok edelim. Dinlemez olalım?

(Zaman'ın çağrısına boyun eğip yıllık iznimi kullanacağım. İzin dönüşü, dinlenmiş olarak burada olacağım. Şimdilik hoşça kalın.)

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nec nostri saeculi est*

Ufuk Bozkır 2010.11.06

Anton Çehov'u tek başına Rus sayabilir miyiz?

Diyelim ki tek başına Rus saydık onu, ya duvarları dökülmüş bir odaya girdiği vakit atalarından kalma fotoğrafların 'sana bir güzel sopa atmalı' diye bakma ironisini hangi ulusun hangi sözü olarak hangi dolaba kapatacağız?

Kim iddia edebilir ki bu adam, Çehov olarak da çağların dışındadır. Çağdışı olmak, tam olarak hangi paradigmanın hangi kefesini bozmak anlamına gelir? Şimdi hatırlamıyorum ama, Çehov'da bulunamasa bile

doğrudan çağdışılığa gönderme yapan bir cümle mutlaka o. Henry'de vardır. Duvardan bahçelere doğru yeşerir bir yaşlı dal da kimselerin haberi olmaz. Eğer ki köhne metayız revacımız yoktur diye fısıldar bir divan yaprağı.

Neredeyse, yaklaşık bir asır öncesinde yazılmış olmasına rağmen hâlâ heyecanla okunabilecek kitaplardan birisidir Kitlelerin İsyanı. Şimdiki çağın dışındadır sayılabilir zaman olarak. Ve, Jose Ortega y Gasset her okuyuşta, beni ölmez şiir gibi derinden etkileyen cümlelerinden birisini kurar orada. 'Yıkıntıların hüznü'nden söz eder. Ne zaman bu cümleyi okusam bir yandan Mevlânâ'nın 'gençlerin hayatın içinden çıkaramadıkları gerçeği, ihtiyarlar bir köşe taşından okurlar' cümlesini hatırlar, evi yıkılan adamın duvarla konuşmasını düşünür ve kendi kendime yazıklanırım. Yazıklanırım; çünkü insanın öyküsü bir yazıklanma öyküsüdür yeryüzünde. Kim ki bir kez olsun yazıklanmanın eşiğinde yığılıp kalmaz, hiçbir zaman duyamayacaktır ne 'yıkıntıların hüznünü', ne yoksulluğun sesini. Evet bir sesi vardır yoksulluğun ve o gümüş bir ip gibi dokunur durur, ıssız sazlıklarda kamış büyütür. Sıkışır da bir sabah alacasında göğe ağız, görünmez bir duman gibi. Diyeceğim, çağın dışına çıkmak, biraz da çağın tam ruhunu bilmek, içte olmaktır. İçte olmayan nasıl dışarı çıksın, dışarı çıkamayan nasıl içeriye bilsin? Yeşil bir kamışın koyu kadife sarısı tüyleri gibi sallanışını nasıl duysun rüzgârda?

T.S. Eliot tam da çağın başında, 'Çorak Ülke'yi yazdığında ve bu anıt şiirin son kapanış bölümünde 'yıkılıyor her şey' dediğinde, 'ey kırlangıç, ey kırlangıç' diye söylendiğinde aynı hüznü duymadığını kim söyleyebilir? Bizimkilerin 'virane' dedikleri ve klasik şiirimizde binbir katmanla zenginleşen anlam ve anlatım duyuşlarını hatırlamadan, bilmeden varabilir miyiz zamanın özüne? İnsanı virane olarak yorumlayan ve onun özünü orada arayan bir sanat ve zihin algısının çağ dışılığından kim şüphe edebilir dış gözle bakıldığında. Peki ya iç göz ne olacak cancağazım, ya çürüyen meyvedeki çekirdeği görmek, bilmek ne olacak? Sen şimdi bizi bu sözleri dizmekle yine çağdışı görebilirsin. Hakkındır vallahi. Biz ne yüksekteyiz ne aşağıda. Ne aşağımız var ne yükseğimiz. Var gerisini sen ölç, hesap et. Uykuna var. Kılıcını bileyle bir atın gölgesinde. Göllerden gizli dil kap. Sulara saklan. Samurlarını say. Kulelerini ışıklandır. Hayalin ve aklın kaç gemi salarsa senin limanından övün övünebildiğin kadar su kuyularınla.

Bak ben nereden geliyorum sana söyleyeyim. Kulağınla değil ötenle dinle beni. Ayakkabıya bakan ayağı göremez. Gözlük göz değildir ve her susanı dilsiz bilme. Daha dün, bir kireç kuyusunda söyleşen iki atlı gördüm. Biri erkek biri dişi değildi. Cinsiyetin kalesinden kovulalı yıllar olmuştu da, senin atalarının saray kütüphanelerinde sakladıkları göz değil aşk çalıcı minyatür çizgilerinden çıkmışçasına dopdolu ve dipdiriydiler. Şiir bir kurbandan fışkıran kan kadar gürdü seslerinde. Ve bir dağ çalısının eşsiz yalnızlığı vardı el ele tutuşmalarında. Sen şimdi kalkıyor, sahibi belli olmayan papağanlar gibi, güneş yarı yüzünü bulutların arasından gösterir göstermez ilk kursağına sıkışan sesleri dışarı fırlatıyorsun. Başkalarının sesini bırak. Sesin olmasa bile suskunluğun senin olsun. Sana dost ol dost bil demeyeceğim. Ben kendime biçmediğim ateşi başkasına niye göndereyim? Sana tek diyeceğim su isen su ol, ateş isen ateş. Kül başkadır, ateşten yükselen is başka. Değil mi?

Çağdışı dediğini duydum bir camgüzelinin sokakta yürüyen kediye. Omuzlanmış bir tabut geçti gözümün önünden. Baş koparılan bir fesleğenin kokusu yayıldı bahçeye. Bir otobüs tam ezecekken o kediye bir lambayı üfledi kör bir kadın. Bir borsacı, heyecanla bastı tuşuna bilgisayarının. Para, öyle hızlı dönüyordu ki caddede, ben yorgansız ve yataksız bir toprak yatağında binbir yıldır uyuyordum. Ağzımda ne bir vergi levhası, ne bir oy yalvarışı ne de son dakika çağrısı. Belki bir fuara davetliydim belki de hiç yazılmamış bir sarı defter açık duruyordu önümde. Yakın dostum Kurosawa, 'Madadayo'yu yeni çekmiş ve patlayan bir kiraz çiçeğiyle konuşuyordu. Ve ben bir kez daha duyuyordum fısıldayışını bana doğru elime batan böğürtlenlerin: Nec nostri saeculi est. Bir elma sakladım kendime. İster çürüsün ister yeşersin sezsinizce. ***Çağdışı**

Halil İnalçık

Ufuk Bozkır 2010.11.13

Oturduğu kürsünün sanatçısıdır Halil İnalçık. Tarih, bir heykeltıraşın mermeri çekişmesi gibi yontulur onda. Kürsü profesörü değil, saha araştırmacısı. Onu pek çok kez dinledim.

Televizyon ekranlarında, konferans salonlarında ve bire bir konuşmalarında. Hayatımın şans dolu kesitlerinden birisi de yaklaşık beş gün süren Trakya yolculuğumuzdur. Edirne, Babaeski, Lüleburgaz, Kırklareli, İstanbul güzergâhında, her bir noktaya nasıl da heyecanla yaklaştığına, elinde not defteri tarih öğrenmeye yeni başlamış talebe gibi nasıl da heyecanlandığına şahit oldum. İnalçık tarihçiliğini benzerlerinden ayıran temel fark da bu, o öğreniyor gibi anlatıp yazıyor tarihi. Her büyük sanatçıdaki bitmeyen amatörlük onda böylesi bir halde dışa vuruyor. Hüküm vermeden araştırmak, bilerek soruyu cevaba bağlamak onun özel yeteneği.

En son, geçtiğimiz günlerde Ankara'da dinledim onu. Türkiye Yazarlar Birliği'nin düzenlediği Şehir Yazarları Kongresi'nde 'Üç Osmanlı Payitahtı' başlıklı bir konuşma yaptı. Bir kere daha emin oldum ki, İnalçık, şehir, insanı belgeden hareket ederek okumaya çalışırken tarihi arkeolojik bir olgu olarak değil, akışı devam eden bir süreklilik olarak algılıyor. Siciller şehir tarihinin ana kaynaklarıdır ve kadılar ilk şehir tarihçileridirler bizde, diyor. Floransa, Venedik, Bursa, İstanbul, fütuhât, Selçuklu, kumaş, birden bu kelimeler, bu isimler nasıl oluyor da zaman ve mekân atlayarak bir araya geliyor diye düşünürsünüz. İnalçık, tarih lügatiyle iktisat tarihini, Divan şiiriyle tarih kuramlarını, arşiv belgeleriyle dünya tarihini aynı kesitte ve paralel akışlar içinde değerlendirir. Tarih, kapalı bir alan değil, sonuna kadar etkileşimlere açık bir konudur. Tarih ölmez, tarih hiç ölmez.

Ömer Lütfi Barkan'ın liderliğini yaptığı tarihçilik dünya ölçeğinde Halil İnalçık'ı armağan edecektir Türkiye'ye. İnalçık'ın özel bilgi ve yetenekleri, ilim sahasında yaşadığı açık süreçler Türkiye ile tarihi hep kilitlemiştir onda. Tarihi seven değil, aynı zamanda ondan etkilenen bir mizacı var... Sadece tarih adına değil, toplumsal şuurlu adına da bir değer ve görecelik ölçütüdür bu bakımdan İnalçık. Görüşünü iktidar aynalarına göre eğip bükmemesi, bilim ahlakı yanında kişisel cesaret taşıması hem eserini hem de sembolik görüntüsünü güçlendirmektedir. Tarihi terminolojiyle değil bugünün diliyle anlatması, yer yer bir hikâye anlatıcısı hatta tarih muhabiri havasına bürünmesi onun tarihçi kişiliğini güçlendiriyor.

Ayrıntıyı seven, ayrıntı psikolojisini bilen tarihçilik mizacı, bütüne, genel çerçeveye doğru adım adım hazırlıyor kendisini. Dahası İnalçık, tahlil ve sonuçlarını kendi benine doğru akıtmıyor. İlk kez ben buldum, ilk kez ben yazdım, ben söyledim söyleminden uzak, öğretmenliği bile şüpheli bir sokak müzisyeni gibi hasbi ve mahcup bir edası var. Üstelik dile kolay, neredeyse 20. asırla yaşıt bir insanın böylesine duru ve açık, bağdaştırıcı ve araştırmacı tecessüsle üretmeye devam etmesi hayranlık uyandırıyor. Sahiplenmeden sahiplenmek, savunmadan korumak, bağırıp çağırmadan eleştirmek ayrı bir yetkinlik İnalçık'ta.

Belge her şeydir bu tür tarihçilerde. Yalnız en çok da belgeden şüphe duyarlar. Ancak belgenin hakikisine ulaştıklarında aşkla inanırlar ona. Belgeyi karşıtlarıyla ve bütün mümkünlükleriyle değerlendirmek, yoruma giderken tarihçinin her zaman ihtiyaç duyduğu sağduyuyu yitirmemek adına her tür çağdaş versiyonu da göz önünde tutarlar. Öteki okuması yapılmamış, tarihsel karşıtlığı ölçülmemiş bir tarihçilik popçulara göredir, İnalçık için değil.

Bilgi insanı konuşturur. Halil İnalçık ise bilgiyle yeniden ve özellikle konuşur. Ne buldum, ne yıktım sedası taşımayan bu tarihçi içten içe şairlik iddiası bile taşır. Gizli gizli şiir yazar İnalçık. Âşık olur. Şiir bilir. Dışarıdan bakıldığı zaman neredeyse yarım asırdır aynı yüzü taşımaktadır. O yüzün arkasında güneşin doğuşu kadar batışını, doğuda ve batıda tatmış bir ruhun izleri vardır. Bilmekte ve inanmaktadır ki, yıkılmış bir

imparatorluğun tarihini çalışmak, taraftarları kadar karşıtlarının da ölçsüzlükler içinde birbirlerini okladıkları bir zamana da denk düşer. Ona yakışan havadaki her oku bir gizli kahraman gibi tutmak ve toprağa gömmektir. Bilgi tarihçiliği, ilim ahlakı ve ruh sağlamlığıyla geleceğe doğru böyle kurulur. İnalıcık, Osmanlı'yı asıl yeniden kuran tarihçidir. Osmanlı ise dünyanın en az altı asırlık öyküsüdür.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Alnını unutan adam

Ufuk Bozkır 2010.11.20

Sabah uyanır uyanmaz ilk yokladığı şey alnı olmuştu. Kâbusla tatlı rüyaların iç içe geçtiği bir gecenin sabahında bir kez daha aynayla yüzleşmek istemiyordu. Yüzünü kaybeden adamları, kaşları dökülmüş kadınları, suçüçeği gibi kızarmış yanakları biliyordu ancak bu başkaydı. Alın, işte o, dibi çıkmış bir çömlek gibi olmaktı alınsızlık. Hem zaten durup dururken neden karşısına dikiliyordu böylesi absürt şeyler. Anlam veremedi. Ne elini alnına değdirdi, ne aynaya baktı. Kendisini unutuşun hoş kokulu samanlığına bıraktı. İğnesini yitiren gelip orada arasındı.

Şişmiş damarların üstünden süzülen ter damlaları, yüzüne yandan vuran keskin ışığın etkisiyle daha bir canlı gözüküyordu. Nerede ve nasıl görmüştü onu? Ansızın karşısına çıkıveren ve tam da uzun zamandır unuttuğu bir şeyler varmışçasına ona hatırlatıveren bu adam kimdi? Dahası ondan, bakışından, düşlerinden habersiz, kendi halinde, kaslarında toplanmış yorgunlukla sadece varacağı yeri hesaplayan o adamla aralarında nasıl bir bağlantı vardı? Yoksa onu hiç mi görmedi, gördüğü bir yanılsama, zihninin kurduğu bir aldaniş mıydı? Hayır hayır, güneşin altında parlayan o şakak gerçekte ve bütün gürlüğüyle kan orada atıyordu. Biraz yaklaşıp o şakağa dokunsa evrende patlamaya hazır binlerce kan kuyusu görecekti. Ya da tam o şakağın şişmiş yerine bir hassas dinleme aleti yerleştirse sonra o kanın dönüp dolaştığı kalbi dinleyebilse ve bütün gücüyle şehre dinletebilse o akışı ne vardı? Bakın deseydi, bakın burada terleyen bir şakak var ve ter bir ağır mermer gibi damlıyor.

Yokuşu tırmanıyordu. Sadece kendisiyle meşguldü. Kendisiyle meşgul bir zihin sağa sola bakmaz. Bir iç mırıltı gibi beden biraz da nereye yöneleceğini bilmeden sokakta kaybolur. Şekilleri, sesleri ve ışığı kaybeder beden. Yere basan ayaklar değil de sanki başka bir varlığın gelip vücudumuza eklenmiş halidir. O soluk alıp verir bizim yerimize. Yorgun bir mağara hayvanı. Daha ışık nedir bilmeyen. İşte böyle anlarda bir ilk müzik bir çiğ ışık gelip çarpar. Duvar yıkılır, dal çit eder kırılır. Uzaklarda kalın bir buz tabakası çatlar ve ağırca dibe gömülür. Böyle mi oldu, tam olarak böyle mi gerçekleşti emin değil. Zihin ki aldanişını da kendisi örür gizli kamışlıklarda, ıssız yol kenarlarında, yorgan altlarında ya da kalabalık caddelerde. Binbir ses, binbir ışık, binbir karmaşa altında. Bir başkasının alnındaki ter boğucu su gibi kabarır, şişer. Her şeyi içine çeker.

İşte şimdi bu adam, birdenbire karşısına çıkıveren bu adam ona tarihin gizli bir öznesi gibi gözüküyor. Sanki onda hem ölümsüz bir şey saklı hem de yitip giden, ölü bir koku, bir hareket hatta bir giz. Neredeyse biraz daha kendini zorlasa onu bitmiş bir çağın son örneklerinden sayacak. Hem öyle değil mi ya, modern çağa klasik çağ arasındaki esas ayrışma alın terinde düğümlenmiyor mu? Modern insanın teriyle klasik çağların insanını birbirinden ayıran alın teri değil mi? Tere karşı mücadele. Modernizm ter üzerinden ne zaman okunacak? Kolektif yaşantı insanın en özel şeyini, alın terini ebediyen elinden almış olmadı mı? Son kertede insanı insandan ayıran emeği emekten kutsal kılan temel gösterge o sayılmıyor muydu? Alın teri kavramının karşısında sonsuza kadar eğilen, bütün gerekçeleri hiçleştirilen dünün algısıyla alın teri denildiği zaman boş ve

tanımlanmamış bir şeyden bahseder gibi yüzümüze bakan bugünün insanı, bizler değil miydik? Kaçalım, kaçalım değil mi terinden insanın?

Şimdi daha bir merakla ve ona hissettirmeden yürüyor peşinden. Bu kutsalın madeninden yeni çıkarılmış kült bir cevher gibi parlayan beden karşısında ne kadar da soru dolu. Yokuşun sonuna doğru yorulduğunu hissederken, o, gergin vücudunu öne doğru sert bir yay gibi eğmiş baldırları ve omuzlarında yığılan iradeyle çekmeye çalışıyor elindeki yük arabasını. O çektikçe karanlıkların ruhu çekiliyor. Belli ki olabileceği kadar ağır yükü ve yaşayabilmek için o paketleri bir yerden bir yere taşımak zorunda. Bu alın terlemese, bu şakak şişip genişlemese, bedeni dünyaya meydan okurken bitip tükenmese kendi varlığı da anlamsızlaşacak, kalabalığın içinde çaresiz güneşe tutulmuş buz gibi eriyip gidecek. Biraz daha yaklaşırsa, yükünün bir yanından tutsa neye yarar? Yarın tekrar, ertesi gün yine tekrar hazırlanmış paketler, çuvallar, balyalar onu bekleyecek. O bedenini hayatta tutabilmek için onu yıpratma pahasına aynı şeyleri tekrarlayacak. Taşın taş a çarpmasından görmediğimiz kıvılcımlar çıkacak.

Şu parlayan şakağa karşı tam da bir çerçeve kuruyor kendine göre. Hayatla bağını böylesine sıcak ve birebir yaşayan bir varlık karşısında hem saygı duyuyor hem de hak etme ve dünyaya ait olma nedir onu düşünüyor. Yazıklanmıyor ona. Acımıyor. Hesaba çekiyor hatta kendini. Sende bu bilmediğin adamın iradesi ne kadar var diye soruyor. Herkesin birbirinin emeğini çaldığı modern dünyada bu tek kişilik orkestrayı duymaya çalışıyor. Ve şakak, alnından terler damlayarak önünden süzülüp gidiyor. Rüyaı hatırlıyor sonra, geceı yaşıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Godard ve anti sinema

Ufuk Bozkır 2010.11.27

Sessizce geçiyorum kendimden. 'Mezar taşlarının üzerinden esiyor rüzgâr'

Soruların cevabı yok bence nicedir. Sorular herkesin bildiği sorular. Gemi. Denizsiz bir gemi nedir diye sormadan çatıya kurmuştu bir filmde bir adam. Ve bir rüyada bir başka adam masasındaki sümene gömüyordu kafasını. Ben de nerede ne var diyerek değil, nerede ne yok diye bakıyorum her yere, her şeye. Yokluğa yokluk katmak mı marifet? 'Bizans çok uzakta kaldı' diyor yönetmen. Entrikayı mı kastediyor yoksa yokluğu mu bilmek neye yarar? Söylemesi yeterli değil mi? 'Önümüzde imkânsız bir tarih uzanıyor' diye sürdürüyor konuşmasını. Bunu kim konuşuyor, yönetmenin kafası mı, anlatıcı mı o da önemli değil. Çünkü 'Sıfır noktasıyla yüz yüzeyiz' cümlesine yaklaşıyor her şeyi. 'Sıfırı Araplar bulmuştu da telifsiz kullanıyoruz bugün'. Dahası 'Bir keresinde hiçlikle karşılaşmıştım. İnsanların tahayyül ettiğinden çok daha muazzamdı' sözünü söyleyen de yine o. Sosyalizm. Son filmi Godard'ın.

Şimdi oturup Godard hakkında methiyeler düzecek değilim. Bunun ne Godard'a ne de yazacağım yazıya bir faydası olur. İlk izlenimlerin heyecanııla yazıya dökülmüş duyguların elbette bir kıymeti var. Bunu kim inkâr edebilir? Hatta, duygudan yola çıkmak kalbi ve insani bir şey. Kalbi ve insani olan ne kadar bireysel ise vicdani ve soyut olan şey de o kadar toplumsal. 'Sosyalizm'i izledikten sonra, döndüm, bazı sahnelerine özellikle baktım. Sinema çağında bir tür 'anti sinema' diyebileceğimiz yöntemin sebepleri üzerini kendimce düşündüm. Kitleye karşı kitlesizlik. Popa karşı anti drama. Anti sinema neden anti estetik bir söyleme de bürünüyor onu çözmeye çalıştım. Belki de, filmin her bir sahnesinde karşımıza çıkan anahtar sorulardan yol bulmak gerekiyor. İster Nuh'un gemisi diyelim, (pekala düşüncenin ve sanatın bütün unsurları oradadır) ister ise bir anlatım yöntemi, gemi özellikle seçilmiş metaforik bir mekândır. 'Mekânın Poetika'sını taşıyabilecek sembolizme

sahiptir. Godard duygularımızı ustalıkla soyutlayabilen, onu vicdan boyutuna taşıyabilen bir zekâdır. Görüntüye karşı görüntüyü fikre karşı saçmalığı koyma cesaretini taşır. Söylemin iktidarına karşı sıradanlığın başkaldırısı.

'Siz de biliyorsunuz maddi bir dünyada yaşıyoruz'.

Öyleyse gelsin şeyler. Yine içimden bir soru uç veriyor. İlhan Berk 'Şeyler'i yazdığı zaman, şairin nesneye olan tutkusu dillendirildi de dünyayla olan iç bağlantısı es geçilmişti. Ah biz kendimizi ne kadar da nazik ezeriz. Konuşmak inançtır Godard için. O sanki filmlerini konuşmak için yapar. Bir roman konuşması değildir o. Belki şiirin sessiz şakımasıdır. Şakıma iki yönden gelişir. Kurduğu çerçevenin aşırı sembolizmi ve en aza indirgenmiş diyalog. Sinema bir görüntü sanatıdır ama görüntüden de tasarruf eder. Güzel resim çöplüğüne dönüştürmez filmini.

İşte tam da burada, inanın tam da burada, ister bir ebru sanatçısının ister bir Tibet rüyacısının, ister de Dali mantığının içinden bakınız, Godard bana göre çağın resmini yakalar. Resim, alttan, denizin dibinden çekilmiştir. Alttaki basıncı hiç düşünmeden göz, mürekkep mavisini koyuluğunun taraklı dalgalanışıyla karşılaşır ilkin. Gökteki binlerce yıldızın, galaksilerin dönüp durması gibi, hareketin yaratıcı hamlesiyle birlikte gerçeklikten hayale bir açılış, sonra da gerçeğin iğnesine teslim oluşla karşılaşırız. Denizin yüzeyine yakın kendi etrafında dolaşan köpekbalıkları ve onların çevresindeki binlerce balık. Küçük balıklar mı köpekbalıklarının etrafında dolanır yoksa köpekbalıkları mı küçük balıkları kovalar kimse bilemez. Söz konusu olan kaosu döngüsüdür. Kaos birdenbire düşünsel içerikle birlikte filme girer, söylemeden konuşur. Kapital evren. Şiddet ve arzu.

'Gemiye terk edin, gemiyi terk edin, gemiyi terk edin!' Üç kez tekrar ettirir bu sözü Godard. Belki de inkâr, Hz. İsa'nın horoz ötmeden üç kere inkâr etme sözüne göndermede bulunur. Bilir gemi mülk edinilmiştir. Dünya insanın mülk olarak gemisidir. Üç kere yapılacak anons sadece mülkiyet duygusunu güçlendirecektir. İnsan kendi inancının kölesidir. Mülkiyet yeni değil hep inançtır.

Godard'ın bir anti estetik kurarak yeni ve özgür bir estetik kurduğunu kim inkâr edebilir? Sahi estetikle özgürlüğün ilgisini kim kurmuştu? Yiyip içtiğimiz kapı dinleyip para bozdurduğumuz şu dünyada, eski uygarlıklar yeni uygarlıkların eksik çocuklarıncı çiğnenmektedir. O yüzden böylesi 'bozuk kurgu'nun söyleyeceği çok şey vardır. Bozuk kurgu yöntemini kullanır Godard. Amatör video görüntüleri. Bozuk sesler. Konuşulan ama duyulmayan sahneler. Bir de şu ölümsüz soru; 'İstanbul Doğu'da mı Batı'da mı?' 'İnsanlar birbiriyle göz teması kurmasınlar diye para icat edildi'. Böylesi bir sinema düşünürü Godard. Kitlesini kendisi oluşturan bir yol açıcı. Sükut altındır ne demektir, sinemada onun karşılığı. Hem madem bir timsah bir karabatağı kovalıyor 'öpsene beni aptal'. 'Sana bir çocuk doğurayım mı Erciyes'e bakarken aptal'. Değil mi ki 'Odysseus geri döndüğünde onu tanıyan sadece köpeği kalmıştı, o da kokusundan'.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çatıdaki yangın

Ufuk Bozkır 2010.12.04

Eğer Steinbeck gibi baksaydım şehre belki şu cümleleri kurardım: "Haydarpaşa Garı'nın önünde tam da üç tane mendirek uzanır.

Mevsimine göre hırçınlaşıp çılgınlaşan Marmara Denizi'nin dalgalarını dindiren, garla aynı çizgide duran ve şehrin ana gümrük limanlarından birisi hatta en önemlisi olan Haydarpaşa Limanı'na yanaşacak büyük gemilerinin işlerini de kolaylaştıran bu mendirekler, üzerlerinden hiç eksik olmayan karabatak kuşlarıyla da ünlüdür. Hele gara en yakın duran mendirekteki karabataklar sadece kuşların sahne aldığı hayal oyunları

kurmakla kalmazlar, bir vesileyle insana oraya çıkmak, onların yerinde olmak duygusunu da telkin ederler. Abartmaya gerek yok ki, Üsküdar taraflarına doğru Boğaz'ı ve İstanbul'u şekillendirip güzelleştiren Kızkulesi ne ise Kadıköy-Adalar istikametini tarihle buluşturan da bu yapıdır. Ki 19. yüzyıl Osmanlı'nın Doğu politikası bu bina ve onun sembolik genişliği hatırlanmadan değer taşımaz. Doğu dediğiniz inanç kadar dil, efsane kadar sınırsızlıktır.'

Evet böyle söylerdi herhalde Steinbeck. Ondan aldığım ilhamla olacak daha iki gün evvel, tam da Haydarpaşa Garı'nın yan tarafındaki minik motor iskelesinde bir balıkçı ile anlaşip yüz lira karşılığında, ortadaki en uzun mendireğe bizi bırakmasını istemiştım. Marmara'nın balıkçıları hem cesur hem tecrübelidirler. Adalardan, Karaköy ve Beşiktaş istikametinden gelip geçen gemilerin oluşturduğu dalgalar bu deniz eskisi takayı hırpalayıp sağa sola salladığında bakışımı balıkçıya çevirmiştım. Öylesine pervasız ve sakin gözüküyordu ki gözlerim ister istemez hemen gerimizde bütün ihtişamıyla yükselen gar binasına kilitlenmişti. Ne yalan söyleyeyim, böylesi bir mağrurluk ve kendinden eminlik görkemi taşıyan bir yapının çevresindeki insanların payına da bir hayat gölgesi mutlaka düşer diye düşündüm. Orta mendirekten muhteşem gözüken sadece Haydarpaşa değildi, büsbütün onun pergeliyle daire içine aldığı büsbütün şehirdi. Boğaz her iki yandan şehri dolduruyordu.

Hayat birden başlayan yangın gibidir. Yangınla hatırlar insan yaşadığını sanki. Her pazar bir vesileyle yolumuzu düşürdüğümüz Babil Sahaf'ın sahibi dostumuz Lütfi Bayer'in bize hazırladığı sürprizli sayfaları çeviriyorduk. İşte 9. Hariciye Koğuşu. Peyami Safa, Nazım Hikmet'e ithaf etmiş onu. Resimli Ay Matbaası'nda basılmış kitap ve üzerinde tarih yok. İşte bir köşeye asılmış anlı şanlı şairimiz Faruk Nafiz'in yazdığı Cumhuriyet destanı. Bebek Gazinosu'na ait bir menü. Ali Paşa pilavı. Hiç duymadığım yemekler. Özellikle içecekler bölümüne bakıyorum. Coca-Cola türü meşrubatlar belli henüz yaygınlaşmamış. Bir sahaf dükkanı birbiri ardına açılan kapılar gibidir. Bahtınıza. Kim inanır şimdi değil mi, Milli Şef'in trenine özgü bir nizamname olduğuna? Derken, Lütfi Bey'in yüzünün hüznünü de taşıyan sesi. 'Haydarpaşa yanıyormuş'. Haydarpaşa nasıl yanar? Haydarpaşa nasıl yanar?

Oysa her şey, tıpkı iyilik gibi kötülük de böyle başlıyor. Bizden habersiz büyüyüveriyor. Şimdi ben hangi birini hatırlayıp kabulleneceğim? İster on yıllık olsun ister yüz yıllık olsun üzerinden zamanın estiği, gözün görüp etkilendiği, hayatımızın bir şekilde karıştığı her şey korunmaya değer değil mi? Yüz yıllık bir varlığın çatısının alev alması sadece bir yangın mı?

Lütfi Bey'in sahaf dükkânından ayrılırken seslenişini hatırlıyorum, 'Gara bakınız, özellikle siz bakınız, yanışı bir de siz görünüz'. Fazıl Hüsnü Dağlarca sokağına geldiğimde gökle birleşen koyu griliği görüyorum. Bulutlar yeni değil eski ve arkaik bir yangını bürümek ister gibi dağınık süzülüyorlar. Benim her geçişimde genç ve diri saydığım bina birdenbire yaşlanmış, üzerine ölüm çökmüş baba gibi beli bükülmüş. Ön cepheden yukarı ağmaya çalışan merdivenler karikatür gibi duruyorlar. Sanki Metin Üstündağ son pazar esprisine absürt bir prodüksiyon yapacak da şehri bana vermezseniz çatınızı yakarım demek istiyor. O güzelim ön kulenin arasından fırlayan alevler yangın adındaki canavarın gönüllü askerleri. Kadıköy rıhtım ve sahili boyunca binlerce boyunbağı insan bir yangını değil de canlı bir filmi izliyormuşçasına hareketli. İnip kalkan durmadan birbirine bir şeyler gösteren eller tuhaf bir görüntü oluşturuyordu. Tanpınar'ın sözünü ettiği 'yangın seyrini estetik bir örf gibi benimsemek' değildi karşımdaki güncel bir örf gibi benimsemekti. İşin aktüalitesinin ötesi ilgilendirmiyor gibiydi kimseleri.

Dünyanın en güzel manzaralı binalarından birisinin çatısı yanıyor. İstanbul'un çatısı yanıyor. Topkapı Sarayı'na karşı yanıyor. Boğaz'a doğru yanıyor. Kızkulesi'ne doğru yanıyor. Çatı ki en çarpıcı kelimesidir dilimizin. Onda ki yangın başka yangına benzemez. Çatı içten yanar. Şimdi kendimi yine mendireklerden birinin ortasında buluyorum. O balıkçının yüzünü düşünüyorum. O ne hissedecek? Sönse bile yangın giden gelmeyecek. Yanmak bize düşecek. Yanan susar. Susmak ölümün...

Bir vapur dünya...

Ufuk Bozkır 2010.12.11

'Biz çok şiddetli bir aileyiz. Birbirimize tokat atıyoruz. Babam bana vuruyor. Annem de. Bir gün geri zekâlı kardeşim bana sinirlenecek ya, laptopumu camdan atmakla tehdit etti, evet acımasız, atabilir, ben de atabilirim onun laptopunu.

Küçükken kavga etmiştik. Atari kırmıştık biz. Annem diyor ki, bıktım senden. Ama dikkat et, siz değil, sen. Senden. Dershaneye para, şimdi bir de psikolog çıktı. Ha, annem psikolog parasını vermedi. 150 lira borcu var. Babam ben ders çalışırken beni seviyor. Ben de ona, sen beni sevmiyorsun. Ders çalıştığım için seviyorsun. Çocuğun olduğum için sevmelisin dedim. Herkes ders çalışanı seviyor. Ders ile bir çocuk bir mi? Sevmiyorum ben o adamı.' 'Nerene vuruyor?' 'Babam mı, hayır o vurmaz bana. Vuran Tukiş. Kardeşime öyle diyorum. Onun iç dünyasında sorun var. Kardeşim. Hiperaktif zaten de. 'Bir şey sorabilir miyim?' '1 asal sayı mı?' 'Hayır iki asal sayı'.

'Oklava. Evet oklava ya! Omzuma vuruyor. Komplo teorileri üretiyor kardeşim. Tuğçe, niye sabrediyorsun diyorum. Bağıriyorum, gerçekten kafayı yemek üzereyim. Tipik lafı annemin, apartmanda kim sizin gibi ha kim sizin gibi... (Gülüşmeler. Bir güvercin sürüsünün serpilişi gibi gülüşmeler) Bir de babama kin beslediğim için. Kin dediysem, zararlı bir kin değil. Yok. Yok. İyi bir insan. Bir baba sevgim yok ama. Hani ölmesini falan, istemem de. Öyle karışık'. 'Tuğçe, nasıl olur, nasıl böyle düşünürsün?'... 'Ne nasıl düşüneceğimi biliyorum, ne de neyi düşüneceğimi'...

'Bir de inanmayacaksınız. Zaten gözlerinize güvenmiyorum. İnanmıyoruz ama, sen yine de anlat diye bakıyorsunuz.' 'Aaaa.. Bir de alınganlık ediyorsun. Anlat, anlat lütfen. Biz senin arkadaşınız!' 'Anne beni öpsene diyorum. Ben hiç öpülerek uyandırılmadım. Düşünün bir kere hiç öpülmemiş bir çocuk. Annemin beyin damarlarından ikisi tıkalıymış. Dün mü tıkanmış? Dün değil hep tıkalıymış. Sağlıklı yemekler takıntısı başladı. Anne ya, ölümlü dünya diyorum. 'Tuğçe'. 'Annem var ya kız kurusu olacağımı düşünüyor. Bir de sanki Tunca onlara bakacak. Tunca paylaşır. Bir tek benimle paylaşmaz Tunca. Söylememe gerek yok Tunca kardeşim. Ailede bütün herkes birbiriyle kavga ediyor. Birbirimizle kavga ediyoruz. Mesela ben paylaşırım. Kaliteli çikolata alırım. O yüzüme atıyor niye kaliteli almadın diye. Annemin damarı tıkanmış. Bunun üzerine kimse üzülmedi. Annem abartıyordur. Ciddi bir şey olsaydı krize girerdi. O kadar ölümden korkar. Bir de, dur dur bu çok komik. Köpek merakı var annemin. Pazar sabahları gezdirmek falan. Bir pazar zorla beni de sürükledi peşinden. Birden sokak köpekleri fırladılar bizimkinin üstüne. Ben yığıldım korkudan. Görmeliydiniz annemi. Elleri titreyerek çantasından bir spreycıkardı ve köpeklerle yangın söndürür gibi püskürttü. Birden bende bir gülme. Bir film sahnesinin içindeyiz duygusu. Matraklık anlayacağınız. Annem ameliyat olmuştu iki sene evvel. Ben arkadaşlarımı eve toplamıştım. Kudurmuştu annem. Tunca gereksiz triplere giriyor.'

'Baban ne diyor peki, üzülmedi mi hiç?'...'Babamı dışarıdan gören herkes, sizin gibi yani. Yalancı herkes ya. Aslında yaşamayı değil yalanları öğreniyoruz. Herkes nasıl değişiyor? Babam sizin yanınızdaki gibi olsa. Niye öyle yapayım ki? Sekiz saatlik bir yolculuğa gitsek benimle beş dakika konuşur. Gitti Gidiyor'dan arabayı sattılar. Ne yapacağım ben arabasız dedim, anlayabiliyor musunuz benim arabasız kalışımı? 'Bir de arabası olmayanları düşün'. dedi babam. Neyse yeni araba gelecek. 'Bence inanılmaz eğlenceli yaşıntınız, şikâyet eder gibi konuşuyorsun ama...?' 'Yemek paylaşmam kimseyle.' 'Annen mi yapıyor yemeği?' Benim her kıyafetimi giyer ama kendininkileri paylaşmaz. Annemin en komik huyu ne biliyor musun? Bazen gözleri dolar. Ben arka

odada televizyon izliyorum. Tuğçe hep içerde oturuyor diye psikoloğa şikâyet ediyor. Akşamları birbirimize girmişiz. Sabah öyle mutlu kalkıyor ki. Vişne gibi neşeli. 'Tuğçe, günaydın çiçeğim. Nasılsın bakalım bu sabah? Ay inanamıyorum, sonunu bildiğiniz kötü bir film gibi. Sabaha değişiyor kadın.'

'Kızlar! Gençler! Çok ayıp ediyorsunuz! Bakın şu vapura. Nedir bu gürültü? Sesli sesli konuşma. Vapur kalkalı beri nefes almadan konuşuyorsunuz. Açık saçık konuşuyorsunuz. Özel şeylerinizi kendi odanızda konuşur gibi konuşuyorsunuz. Biz de gençtik. Biz de genç kızdık. İnanılır gibi değil...' 'Sus Tuğçe. Sakin ol. Cevap vermeyeceğiz tamam mı?' 'Hem o yaşlı bizi kışkırtıyor.' 'Uzaklaştı değil mi?' 'Bize sessiz olun diyene bak?' 'Bağırıyor'... 'Tuğçe ya, yoksa yanlış mı yaptık? Daha mı sakin konuşmalıydık?' 'Vapur yanaşıyor'... 'Bekleyelim.' 'Daha inmeyelim.' 'Peki sen daha ne kadar böyle devam edeceksin?' 'Evden ayrılmayı düşündüm'... 'Parasız...' 'Hadi bizden başka kimse kalmadı.' 'David Linye'i duymuş muydun?' 'Mahsun'un filminde oynayan değil mi?'. 'Hadi bizi bekliyorlar, Starbucks'ta devam ederiz...' '.....'

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Figür ok özne

Ufuk Bozkır 2010.12.18

'Benim bir önemim yoktu zaten senin için' dedi, ok gibi delici bir sesle kadın. Sanki aylarca yastığının altında bu sesi saklamış, bazı geceler tonunu kontrol etmiş, çenesini oynata oynata tekrarlamış, aynada provalar yapmış, birkaç kez kağıda yazıp silmiş, sonra da ne yapacağına karar veremeden tekrar geri bırakmıştı.

Adamın zihni ise böyle durumlarda duygulu bir dil bilgisayarı gibi çalışırdı. Matrix filmindeki sayılar, gen kodları, birbiri sıra akar kelimeler ses, anlam ve kader olarak ayırırdı. Kararlı olduğu kesindi kadının sesinin. Hatta çok yüksek dereceli bir kayıt cihazı gerektirmeyecek kadar pürüzsüzdü. Adamın kendi ses rengine benzer bir tonu vardı aslında. Dipten gelirdi ses. Çadırın içinden. Ağaç kabuğundan. 'Acaba kendi sesim kendi taklidimi mi yapıyor' diye geçirdi içinden şüpheyle kısa bir an içinde. Yok yok, ses arkadan hızla fırlatılmıştı. İsbet etmek istediği yer tam da adamın kalbiydi. Olan oldu. Atış yerini buldu. Bembeyaz kanlar etrafa aktı. Her kan damlasının içinden gümüş kelebekler uçtu.

Adamın zihninde şimdi cümle yeniden kuruluyor, son halini arıyordu. Şimdi diyordu, bir kere ben diye başlaması bir kararlılığın göstergesi sayılabilir miydi? Artık sen ikinci derecedesin anlamını mı vermek istiyordu. Senin için bir önemim yoktu zaten benim, deseydi, bu sıralama değişmiş, dolayısıyla oktaki zehir oranı ve atış kararlılığı da farklı mı olacaktı? Dahası, bir önemim yoktu zaten senin için benim demekle, bir önemim yoktu zaten benim senin için, demek arasında bir sınır kalıyor muydu? Hayır, hayır, cümleyi tam da böyle kurmuştu; 'benim bir önemim yoktu zaten senin için' demiş ve neredeyse onu, tıpkı evin dışına çıkarken, kapının tam önünde söylediği gibi cümlelerin de sonuna itmişti. Tam isabet tam zamanlama.

Bir mermer kütle düşündü adam, birden aynı anda. Yeni biçilmiş bir ağaç kütüğü canlandırdı kafasında. Yoğrulan bir kil teknesi hayal etti. Palete uzanan bir ressam fırçası, bir film sahnesi, tiyatro provası yapılan bir salon, yeni içine düştüğü karakterlerinin peşinden şehrin dar bir sokağında paltosunun yakasını kaldıran bir romancı. Henüz bitirdiği şiirine imza atan genç bir şair. Şimdilik sadece bunları düşündü. Nedense böyle düşündü, düşündükçe şaşırdı, şaşırdıkça kendisine daha da şaşırdı. Sanki mermer yontulacak, ve eser arkadan seslenecekti tam da heykeltıraş atölyesinin ışıklarını kapatmak üzereyken; 'Benim bir önemim yoktu zaten senin için' diyecekti. Demiş miydi? Kaç kere demişti? Heykeltıraşın kulağı çekiç sesinden sağır mı olmuştu. Hayal gerçeği mi boğmuştu? Bıçaklar, bıçaklar da böyle seslenebilirler miydi?

'Benim bir önemim yoktu zaten senin için' sözüyle vurulmadan önce, adamın eli kapıya gitmişti. Kapı koluna dokunmak üzereydi. Dışarı çıkacak ve kendisini hüznün berrak havasına atacaktı. Çünkü kadın, kendi sıkıntısının etrafında kör bir kuyu kazmaya başlamış ve önüne gelen her şeyi oraya dolduruyordu. Her hamle her dolduruş belli ki pişmanlık kadar umutsuzluğunu da artırıyordu. Çıkmaz, bir çizgi film kahramanının gözleri gibi büyüye büyüye sayfaya sığmaz olmuş, çizer büyümeyi anlatmak için yan sayfaya taşırılmıştı gözü. Ancak göz doymak bilmek istemiyor, bütün sözleri ve çizgileri kendi içine almaya çalışıyordu. Böyle durumlarda büyüyen adamın sadece çaresizliği idi. Bir bıçakçı dükkânı işletmekle geçirdiği ömrünün son otuz yılında ne hızlı ve ne zarif açılıp kapanışlarını görmüştü bıçakların. Binlerce açılıp kapanan bıçak, kınına giren, birbirine sürtülen bıçak. Ve bir bıçak bileycisinin gözleri. Kar altında.

Adamın tercihi, minik, inadına incelik küçülmüş bıçaklardı. Vitrinine özellikle onları yerleştiriyor, sapları, çentikleri, kılıfları, parlayışları, işlevleri göz kamaştıran, dünyanın her yerinden getirdiği büyük bıçaklara mesafeli duruyordu. İşte Solingen'ler, Walther'ler, Wüsthof ve daha niceleri. Kasap, ekmek, peynir, sebze, döner bıçakları. El yapımı yöresel bıçaklar. Sürmene, Tosya işi. Parlatılmış ve işlenmiş boynuzlar. Bir elinde bin marifet çakılar. Şef bıçakları. Doğa tutkunları ve koleksiyonerler, kim bilir katiller için. Ama, o Toledo'da bir vitrinde ilan-ı aşk edercesine boynunu bükmüş, yarı açılmış, turkuaz saplı bıçağı unutamaz. Üniversitede okuduğu felsefe bölümüyle baba mesleği bu işi bağdaştıramayan arkadaşları da ona ismi çoktan vermişler zaten. Bay Kierkegaard.

Bay Kierkegaard, şimdi kalbindeki okla bakıyor. Ok yakıcı bir buz gibi eriyor. 'Figür' tam olarak nedir? 'Araç, malzeme, zemin, esin, kaynak, dayanak, yol, hayal, kelime, ses, enstrüman, senaryo vesaire, vesaire.' Bir felsefe sözlüğü olsaydı şimdi kolayda. Çözemediği, şey başkadır çünkü o ana kadar 'figür' hiç aklına bile gelmemiştir. Özneyi çok düşünmüştür, özneyi olmuş ve yaşamış ve kadını hep özne bilmiştir ama, bu oku çıkaramamaktadır. Bıçakçı dükkânının vitrini kapalıdır. Bıçaklar.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir rüzgâr koptuğunda

Ufuk Bozkır 2010.12.25

Bir rüzgâr koptuğunda, evet bir rüzgâr koptuğunda, ne olur bir rüzgâr koptuğunda? Bulutlar sürüklenir, deniz kıyıya çarpar, şemsiyeler ters döner, kapılar pencereler sarmaşıklanır.

Birden sırtını döner rüzgâra kapılan insan. Sigarasını yakmak, uzağa bakmak ister. Geri dönüştür rüzgâr, olup biteni, kendi vasatında akıp gideni bozuştur. Sıkılır tabiat. Tekdüzelikten canı sıkılır. Uyanış için ona ihtiyaç vardır, hesaplanmayan kavuşmalar için de birden çıkıp gelmesi gerekir. Zamanın içindeki gizli zamandır o. Şairin feleği. Denizcinin gizli kitabı. Türkünün turnasıdır. Şarkının terk edilmiş konağı. Dahası vaktin içinde saklanmış bozguncu bir çocuk gibi çıkıp oynayacağı günü bekler. Bir kıskırtıcı cümle, bir diriltici nefes. Onun atı bazen uçuşan son yapraklardan, ipinden ayrılmış balonlardan, bir türlü iskelesine yanaşamayan gemilerden, yakalanamayan ufuklardan dahası balkonların neşesi rüzgârgülleriyle yapılmıştır. Her zaman şakacı bir yanı, hayatı tersyüz eden mizahçı bir hali de vardır. Sanki o da insan gibi diğer canlılar gibi kat kat, türlü türlü. Her türünde bir başka insan bir başka mizaç saklıdır. Karada başka, denizde başka, çölde başka hallere bürünür o mizaç. Eski takvimler biraz da bu yüzden rüzgârların hikâyeleriyle doludur. Tabiat kitabında ona ayrılan sayfalar hayli yer tutar ve yaşamak için gönüllü kılavuzluğuna başvurulur onun. Rüzgârı bilen hayatı da bilir. Rüzgârın eseceği yönü bilmek diye bir şey vardır. Fırtına, bora, kasırga onun başka başka sarhoşlukları.

Biraz korku, biraz ürperti, biraz heyecan karışımı merakla beklerim rüzgârları. Onları dinlerim. Uzun uzun dinlerim. Bir daha hiç geri gelmeyecek ve bir daha aynısı hiç tekrarlanmayacaktır o seslerin, o uğultuların. Bilirim ki upuzun ve sımsıcak bir temmuz öğlesinde, kıyısına uzandığınız denizin ayaklarınızın dibine kadar bıraktığı dalgalarda ve o dalgaların sesinde de onun hükmü vardır. Gözlerimi kapar, onun gizlenmiş bir masal büyücüsü gibi uzak çok uzaklarda suya maya katışını hayal ederim. Gizli laboratuvarında çalışan simyacıyı düşünürüm. Henüz gelip yüzüme çarpmasa, bu cehennemî sıcakta bir nebze olsun serinlik salmasa bile bilirim ki o vardır ve gelip kanatlarını çırpacaktır. Asıl onun gücü bu yokken varlığından gelmez mi? Yağmur, kar, sis gibi tabiat olayları sadece oldukları yerde hüküm sürdükleri halde, rüzgârın hükümlerlik alanı hepsinden geniştir. Sınırsızdır o. Orkestra şefi gibi tabiatı biraz da o yönetir. Bu yüzden olsaydım rüzgâr olmak isterdim. Çaresiz bırakmak için aklını insanın.

Hele sonbahar rüzgârının sesi hiçbirine benzemez. O, orta yaşlılığından ihtiyarlığına evrilmiş ve kimsesiz kalmak korkusuna kapılmış bir orman bekçisi gibi yukarılara doğru bakmaktadır. Geçmektedir zaman, dökülmektedir zaman, ne öfkede bahar vardır ne çağlarda ebedi yeşili kadifenin onu ilan etmektedir. Kopan gelmeyecek geriye. Eğilen dal geri kalkar fakat düşen yaprak bir daha yeşermez, demek istercesine, şehrine ve coğrafyasına göre sürükleyip gidecektir önüne geleni. Bazen lodos, bazen karayel, bazen de aklına ne eserse öyle. Koparak gelir sonbahar rüzgârı. Hele İstanbul'un başını döndürür lodos. Kıyılarda patlar. Metre metre yükselir, camilere el uzatmaya, köprülere çıkmaya, yolları doldurmaya çalışır. Vay haline o gemilerin, teknelerin. Daha dün denizin karnını köpük köpük yararken şimdi, kendi kıyısına döne döne, yan bata bata yol almaya çalışırlar çaresiz.

Ve kış. Hele kış. Hayalin sesidir orada rüzgâr. Karaltının. Hafızanın kör ışığının. Kara yangının. Bir kez olsun tipiye tutulan bilir aydınlıktaki karanlık nedir. Nedir rüzgârın ipi boynumuza geçen. Onun çarptığı her çam yaprağında, gelip toplandığı her mağara ağzında mutlaka sürükleyip getirdiği bir öykü hayali vardır. Kimselerin gidemedikleri yerlere giden, göremediklerini gören gezgin kâşif. Mağrur. Maceracı. Ondaki, dokunduğu her yerden birbirine benzemeyen sesler çıkarma kudreti buradan gelir. Sır küpüdür. Hiç birbirine karışmamış boyalar, hiç yan yana gelmemiş şehir tozları onun yolunda bir olurlar. Aynı evin çatısında aynı sesleri çıkardığı halde herkes kendi içinde başka yankılarla karşılar onu. Ömrünün bir kesitinde kendini rüzgârın şarkısına bırakıp hayal haritalarında gezmeyen yoktur. Rüzgâr zamandır, hafızadır. Eski gemilerin azığı, orman yangınlarının tuzağıdır. Ateşin süflörü bir de. Yan yana gelmesinler bir kez. Tarihi bile yok edebilirler.

Ne zaman bir yerde bir rüzgâr başlasa kulak verir dinlerim. Çayırıları ürpertişini izlerim. Cüssesini kestiremediğimiz o şeffaf pelerinli varlığın her şeyi kendisine ram edişine hayret ederim. Sadece canlılar değil, eşyalar ve şekiller de rüzgâra göre vaziyet alırlar. Yüksek bir taşa çarpıp geçerken fısıldadığı şey bir dağ zirvesinde aşağılara söylediği kasideden farklıdır elbette. Önünde sürüklediği kurumuş otlar, hortumlarla oynadığı otlarla birleşince, sanki o hiçbirimizin bilmediği ve öğrenemeyeceği bir dili de konuşur. Telkin ettiği bilginin ateşiyle döner kıvrılır. Deseler ki şurada hiç duymadığın bir rüzgâr uğultusu var, gidip kulak vereceğim. O sesin getirdiği zaman sızısını dinleyeceğim, defterindeki notları okuyacağım. Savurduğu saçlardan mı aklı başından gitmektedir yoksa bilmediğimiz bir aşkını mı yitirmiştir ezelden onu soracağım. Uyan demek için belki. Ben hiç uyumuyorum demek için. Gönülde koptuğunda fırtına. Bir yoksulun duvarında koptuğunda ya da. Onu da soracağım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eksik olan gelişir

İster istemez ikide bir boynumdaki Hatay dokuması boyunbağının düğümlü püsküllerine gidiyor elim. Ne kadar engel olmaya çalışsam da her seferinde ellerimi o düğümlerle oynarken buluyorum.

Farkında olmadan inadına seviyorum düğümleri, kim bilir? Ve aklımda dönüp dolanan o soru, o sorunun halleri, 'nedir eksik olan', 'eksik olan nasıl gelişir'? Birbiri ardına sıralanan cevaplar, sorgulamalar, hayretler, ikna oluşlar, şüpheler ve inanışlar. 'Çocuk eksiktir' diyor söz gelimi içimden bir ses. Eksik olduğu için de büyür. Oysa yaşlılık, bir eksiklik değildir, olsa olsa bir eksilmedir belki. Öyle midir, gerçekten öyle midir? Eksikliği bunca olumlamam, onu sevmem, onun yanına yaklaşmaya çalışmam, hep tamlıklara değil de eksikliklere bakmam bundan mı? Yoksulluktaki asillik/asilik oradan mı? Ölümdeki derinlik bir daha dolmayacak, o boşluk sebebiyle mi? Evet evet boşluk, en çarpıcı eksiklik değil mi o?

Ya bir sanat eserindeki, bir şiirdeki eksiklik? O ne olacak, ona ne diyeceğiz? 'Asıl estetik eksikliktedir' diyor tekrar içimden bir ses. Bir şiirse söz konusu olan, eksikliğini duyurdukça vardır, büyüktür. Özgür bırakır eksiklik. Okura pay bırakır. Ara boşlukları severim bu yüzden. Yüzü, güzel bir yüzü de çekici kılan bu değil mi? Tamlıktaki eksiklik hissi. Hem eksiklik, dildeki ve yaratıcılıktaki sürekliliğe işarettir. Sanat o eksiklerden yol ala ala ilerler, var olur. Bir keresinde verseydi içindeki bütün gücü toprak, ekinler kamışlar gibi yükselseydi, ağaçla dağ arasındaki farkı nasıl korurduk?

'Tohum!' diyor aynı ses, tekrar, 'Tohum eksiktir'. Yeşeren, büyüyen ve verime duran tohum asıl o zaman tohum sayılır, öyle mi? Bir yandan öylesine derinden inanıyorum ki bu yargıya, aklıma üşüşen açılımlar umudumu artırıyor, pekişiyorum yaşamaya karşı. 'Eğer, tohum eksik olmasaydı ve insan tohumdaki eksikliği devralıp tamamlamaya çalışmasaydı dünyanın düzeni bozulurdu' diye fısıldıyor, sessizce o ses. Düşünsene diyor bana, tohumdaki eksiklik olmasaydı sadece insan mı anlam kaybına uğrardı, ya toprak, ya su, ya rüzgâr, ya diğerleri? Öyleyse haydi yeniden inanayım eksikliğin zorunluluk olduğu kadar denge kurucu olduğuna da. Arkasından, tohumdan fidana, fidandan yumruya gideyim. Tek tek anayım onları, o halleri. Bir de zihnimden silinmeyen bir andan bahis açsaydım; Taksim İlkıyardım Hastanesi'nin yüksek katlarından birinde sırtını dünyaya dönmüş uyuyordu ölümü bir adam!

'Ya, yalnızlık, hele o yalnızlık, ne büyük bir eksikliktir' demez mi, benden yüz bulan, açık kapıdan içeri sızan kırık ışık. Sevginin, aşkın, merhametin, sanatın, düşmüşe el uzatışın kaynağı değil mi' yalnızlık? Onda hazine kökü Tanrı'ya kadar uzamaz, yer yer oradan beslenip gelmez mi? Gelir mi, gelmez mi? Sorunun ne önemi var, bir lokma ekmek olmadan dünyadaki varlığı tehlikeye düşen insan için! O yalnızlığı, o eksikliği duymadan, nasıl varacak insan insana? Gönül gönüle akacak! Göz gözle iç içe geçecek. Kalp çarpacak, tüyler ürperecek, rüyalar dolup köpürecek, dil mağma gibi kaynayacak! Evet o, o, bir keşif olacaksa eksiklik üzerinden, ilkin onu görmeli, onu kabul etmeli. Eksik olmayan neden arasın hem. Yalnızlıktır eksiklik. Eksik olanlar yalnızdır. Lakin insanın umudu yine oradan yeşerir. Bir kez olsun yalnızlığın kör mağarasında gecelemeleyen ruhunun açıklıklarını nasıl bilsin! Gidip de şehri nasıl dize getirsin!

Ruh dedim, bilerek değil, kendiliğinden dedim. Duyguyu hatırladığımdan belki böyle dedim. Duygu eksikliktir de ondan mı dedim? Eğer tek başına kalsaydı duygu, eksikliğini akılla tamamlamasaydı, gelişir miydi insan? Duygulu ancak akıldan mahrum kişi her zaman doğruyu nasıl bulacak, onu nasıl dillendirip şekillendirecek? Tamam, işte akıl bundan gerekli. İnsanı salt duygunun eksikliğinden kurtarmak için. Peki duygu ve akıl bir araya gelince yine bir eksiklik kurulmuyor mu? Daha ötesi bir şeye, ona yani ruha ihtiyaç yok mu? 'İşte buldun bak, tamamladın içindeki boşluğu' diyor hafif alayla o ses yine. Varsın şakısın o. Ruhuyla duyan birine, ruhıyla gören birine ses duvarları engel olamaz.

Silmek nedir diye soruyorum kendime? Silmek nedir? Sileriz çünkü eksik olduğunu görürüz yazarken. Daha iyisi için, daha doğrusu için. Yırtmak da öyle. Yok etmek, yakmak, beğenmemek, soruları çoğaltmak da.

Yemekteki tuzdur bazen o. Her şey tamdır, kıvamını bulmuştur ancak onsuz, bir türlü lezzet oluşmaz. Böyledir, eksiklik her zaman bir şekilde çevreler bizi. Eksikliğimizle biz oluruz.

Elim bunları düşünürken yine düğümde oyalanıyor. Bazen sayıyor onları. Sıralanışlarına hayret ediyor. Bu böyle neden boynumda ve boynumda olması beni neden mutlu ediyor? O da bir eksikliğin sonunda sarmıyor mu boynumu? Renkler, kıyafetler dahası birlik onunla tamamlanmıyor mu? Dur bakalım diyorum kendi kendime ve çıkarıyorum onu boynumdan. Çıkarır çıkarmaz boynumda açık bir çıplaklık oluşuyor. Üşüdüğümü hissediyorum. Bir duygu yere düşüp kırılıyor. Tekrar sarıyorum onu ve onun bu eksikliğini seviyorum. 'En çok sevdiklerin eksikliğinden en çok korktuklarındır' diye bağırıyor bir ağaç. Dönüp bakıyorum. Yaşlı mı yaşlı, beli bükülmüş bir çınar. Ona da kızılmaz ki! Hem neresi yanlış söylediğinin...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hastane koridoru

Ufuk Bozkır 2011.01.08

'Evet, evet ne danışmada vardır o hava ne veznedede. Laboratuvarların kesif kokusu, ağır bakım ünitelerinin kör fısıltıları da karşılayamaz onu.

Bir hastane koridorundaki yönsüzlük, tabelaları birbirine karışmış ve ne yana döneceğini bilemeyen sürücülerin telaşı kadar acemilikleriyle doludur. Hangi kaba boşalacağı hiç belli olmayan su eskitir durur kendisini. Yüzünü kapatır da acı meraklı gözler halinde ötekilerde kendisini arar. Dünyada en son düşülecek yer bir hastane koridorudur, dünyayı en çıplak gözle okumak da oradan geçer. Hastane koridoru acemiliği hiç çekilmeyen bir okuma yazma kursudur. Kâğıtsız ve kalemsiz yazılır her şey orada. Fakat ne okumak öğrenilir orda ne yazmak. İnsan gözlerinin dışında başka bir âlemlerle yaşar bir kazadan arda kalmışçasına. İster hasta olsun ister hasta yakını, konuştuğumuz dil paslı bir çivi gibi ahşaba yapışır da sökülmez.

Kalabalık antolojisi. Her tür istenmeyen zaman kesişmesi. Rakamları kafasında yuvarlayan veznedar, dün eline batmış dikenin acısını emen bahçıvan, kalorifer tamircisi, avcı yeleği imalatçısı, sakın ve sabırlı emekli felsefe öğretmeni, yükünü sebze haline boşaltırken akrabasının hastalık haberini alan kamyon şoförü, aklın ve hayalin çizebileceği her sosyal sınıf, duygu ve psikolojiden insan. Asla isteyerek değil, mutlulukla koşma değil, mecburiyetten, istemeden, korkuyla, acıyla, acabalarla yığılırlar o koridora. Sanki birazdan cennet ve azap ülkesinin berati dağıtılacaktır da herkes son hükmün kanununa boyun eğecektir. Dünyayı bilmem ancak bizde son dakika, son çare, son mecburiyet işidir sağlık, hastane koridoruna yığılmak.

Hastane görevlisinin uzaktan işaret ettiği ve biraz da tam olarak neresi olduğunu tam kestiremediğim nadir boş bulunur sıralı sandalyelerden birisine oturdum. Boynumu sağa mı yoksa sola mı çevirmem gerektiği konusunda ağır bir tereddüt içindeyim. Bir iç bilgi, bir kapanmayan hafıza kapısı gıcırıyor ve sinir uçlarımı yokluyor. Önüme, sadece önüme bakmak istiyorum aslında. Daha doğrusu hiçbir yana bakmak istemiyorum. Bir an önce, bir sosyal korkak gibi, uçarcasına buradan uzaklaşmak, yokmuş, dünyada hastane koridoru diye bir şey yokmuş diyerek ve buna kendimi inandırarak kaçmak istiyorum. Ne mümkün? Nasıl buraya düşmek iradem dışındaysa çıkıp gitmek de öyle. İşte bahçede salınır gibi yürüyen bir hemşire. Neden burada olduğuna kendisini inandırmış bir temizlik görevlisi. Nadiren, kapalı göklerden baş uzatan güneş gibi doğuşu beklenen doktorlar. Birden herkesin dudaklarında meraktan soruya doğru kayan birkaç minik kıpırdama. Hep iyi, hep iyilik dolu haber alma isteği. Korkuya yumaklanmış bir şeytan boynuzu karşısında bitmeyen iç telkin.

Normal hallerde evinin çöp torbasını sokağa kadar indirmekte zorlanan beylerden bazıları kollarına bağlanmış ve yaylı birer ters v harfi gibi açılmış bacaklarıyla ilerliyorlar. Serum şişeleri bir zaman çingırağı gibi sallanıyor sessizce. Ayakta duramayacak kadar bitkin olanlar arabalara bindirilmişler. Özenle kaydırıyorlar geniş kapılardan röntgen odalarına, EKG, Bayanlara yazan kapılara. Laboratuvarlara doğru bir gergin akış. Kollar sıyrılacak damardan kan alınacak. Tahlil sonuçları yarın, mutlaka öğleden sonra. Doktor, görmeliyim, mutlaka yarın getirin sonuçları demişse hele, o gece, belli hiç uyunmayacak. Rüyada şekilsiz ve bilinmez organizmalar toprak kazacak, rüzgar dışarıda dış gıcırdatacak. Hatta, belki de asıl eve, arkadaşlara, yakınlarla verilecek haberlere göre şekillenecek yüzler, cümlelerin tonları ona göre ayarlanacak. Hastane koridoru bir varlık teknesi gibi herkesi hamur hamur yoğurup zamanın fırınına atacak!

Arada bir gözüm, bana 'şuraya otur' diyen görevliye kayıyor. Unuttu mu beni, kalkıp şöyle önünden bir geçsem, başımı eğerek gülümseyerek selamlaşsam mı? 'Buradayım, hani ben, demin' desem mi, diye tartıyorum kendimi. Koridorlar koridorlara doğru şekilsiz bir insan seli olarak aktıkça kendime hakim oluyorum. 'Dur, dur bekle' diyorum. Bak senin bekleyecek kadar zamanın, dermanın, ne beklediğine dair bilgin var. Hatta kalk danışmaya, yoğun bakım ünitelerine, ameliyathanelerin önlerine, dış bahçeye, kafeteryaya çık bir bak. İkide bir, şartlanmış gibi elini cebine götüren, arayan var mı acaba diye cep telefonunu kontrol eden, önce dizinin üstüne, sonra tekrar cebine yerleştiren şu beyefendiyi süz. Öyle süz, öyle süz ki, bir hikâye kur ondan. Hayal etmek ne kadar serbest, bir insanı tanımadan binlerce tanıdığa çevirmek ne ilginç bir oyun onu dene.

Eğer hiçbir şey yapamıyorsan kendini burada bırak, kalkma kal o sert koltukta, sonra içinden çıkar başka bir adamı, o adamın gözüyle sana bak. Bir yazar kıl kendini mesela. Şu dışarıdan, bir hastane koridorunu dünyanın bütün sokaklarına kadar indiren mizacı tart. Sevmedin mi, cazip gelmedi mi sana, al işte bir sinema yönetmeni gözü. Onu buraya sok. Dilersen ambulansla buraya getirilmiş bir hastanın gözünü kullan, ister gelen hasta sevgilisi çıkan bir doktorun kalbine in. Zaten bir hastane koridoru tek başına ne ki. Gözleri değişmeden. En çok gözlere işleyen...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Falan Filan Toplumu

Ufuk Bozkır 2011.01.15

Özne kaybolmuşsa, bulanmışsa konuşulan konulardaki netlik, kimden ve neden bahsedildiği tam olarak anlaşılamıyorsa bir falan ve filan toplumunun içindeyizdir.

Kimdir konuşan, kimi ve neyi konuşmaktadır. Neye dayanmaktadır ve varmak istediği yer neresidir? Ve kimdir bu dinleyenler, onaylayıp onaylamadıklarını, anlayıp anlamadıklarını zerre miktarda dışa vurmayanlar kimlerdir? Ne diyeceğiz onlara, kimlerden sayacağız? Adam eline bir balta almış orman yolunda ilerliyor. Ormandan bahsedene türküler söylüyor, öyle mi? Ya sağdan soldan o sesin heyecanı ile yola koyulanlar, ya onlar, bizim de yolumuz buradan geçiyordu diyenler. Ormana mı kıyacaklar, oyun mu oynuyorlar, vakit mi öldürüyorlar? Kim düşünecek ormanı, ağaca inecek baltanın önünü kim kesecek, karşı koyuşun dilini kim keşfedecek? Kim?

Davet edildiğim masanın etrafında ben de otuyordum. Hazırlıksızdım. Ne söyleyecek bir sözüm ne de peşine düştüğüm bir sorum vardı. Gördüklerim, duyduklarım sadece hayretimi artırıyordu. Bir adım, bir adım ileri gitsem, içimde kabaran sorulardan birisini bir ateş topu gibi ortaya döksem birden bire ortalık buz kesecek, dil soğuyacak, yüzler sapsarı oluverecekti? Sahi öyle miydi, buna gücüm yeter miydi? Falan filan toplumu, falan filan topluluğu, falan filanı konuşurken, falan filan meseleyi tartışırken hukuksuzdur. En yakınında sözünü ettiği, etini çekiştirdiği, ayıpladığı, yok sayıp günahkar saydığı varlığın olabileceğini hiç düşünmez, düşünemez.

Eşyaya, konuya saygısı olmayan, onu özünden sevmeyen varlığı, insanı nasıl sevecek, onu nasıl koruyacak? Korumaz falan filan toplumu, afyon gibi çiğnedikçe sarhoş olur.

Ayıp severdir falan filan toplumu. Nerede hangi ayıp nerede hangi kabahati işleyen var bilir onu, araştırır, ağızdan ağıza, kulaktan kulağa fısıldayıp yayar. Öğrenirken ölçüsüzdür, yayarken de ölçüsüz. Sınır, ne fiziksel ne de manevi bakımdan değer hükmü taşımaz onda. Bunu bilmeden yapar, bunu ısrarla yapar, bunu hep yapar, bunda iyilik ve doğruluk olduğunu varsayarak yapar. O der, anlamaz o konudan. O konu öyle değil, der. Bir de şu var, biliyor musun, duymamış mıydın, nasıl duymazsın, sağır sultan duydu, benden duymuş olma sen de diye ekler, ve sözü nereye varacağı belli olmadan çuvaldan dökülürcesine yayılır ortalığa. Kahkahalar, yok yaa'lar, nasıl olur, hem de nasıllar çınlar, her yerde. Zamanın ipek saati çatlar, gök gerilir, salyangoz utanır, reçine sızar, bulut üşür. Mekan ve konu sıkıntısı çekmez. Vapurda, ağaç altında, uçakta, su kenarında, yemek masasında, kütüphanede, çarşıda, nerede yakalarsa o boşluğu mutlaka doldurur. Ses ve fısıltı sızıntısı.

Toprak, diye başlar söze de, mezarla tarla, kuyu ile siper, kil ile balçık, toz ile kireç arasındaki illiyeti gözetmez. Su dediğinde de aklına susuzluktan çatlamış dudak, ırmak veya şelale, deniz suyu yada acı su nedir düşünmez. Öyle ya, insan dediğin de öyledir, duvara benzer! Bütün duvarlar tek ve birdir, yüksek ve geçilmezdir! Ne yalnızı vardır insanın da, ne yolda kalmış, ne alimi söz konusudur ne sanatçısı, ne aç kalır insan ne dermansız derde düşer, gönlü kaymaz ne paraya ne pula, ne inancı vardır ne şüphesi, kadın, erkek, yaşlı genç, ergen, güzel çirkin hiç fark etmez. Hırsız ile merhametli, tembel ile çalışkan, hüner ile ahmaklık da söz konusu olmaz orada...Varsa yoksa falan filan. Konuştukça konuşur, konuştukça konuşur. Dedikodu türbe çaputu gibi rüzgarda sallanır.

Homurtuya benzer falan filan, falan filan toplumu homurtuyla konuşur. Ne itirazında netlik vardır ne kabulünde? Seviyorum da diyemez, sevmedim de! Bir korku bulutunun kararıp kararıp da üstümüze boşalttığı ateş yağmuru gibi paçalarımızı ıslatır, saçlarımıza değer, burnumuzdan ağızımıza geçer. Desen ki falan filan toplumuna, beri gel, daha beri, yanımda dur, omzuma dokun, yüzünü göreyim, derdini anlayayım, varsa bir bardak suyum ve susamışsan yarısını sana vereyim; zehirli gözlerle bakar sana. Ne alaka der gibi bakar, anlamadım, ne istiyorsun, neyin peşindesin der gibi bakar.

Her zamanki gibi çokça olduğu gibi binlerce defa tekrarlandığı gibi yine o masadaydım. Falan filan toplumu, o toplumun ruhu devreye girmiş, bütün cazibeli diliyle, elindeki kırbacı oynata oynata, yüzünde bir yapraklı maskeyle konuşuyordu. Her bir ağızdan sabun köpükleri gibi değil, şeker köpükleri gibi havalanan baloncuklar renk renk etrafa yayılıyor, binyıldır açık bir işret sofrası gibi kelimelerin kuyruğuna dokunuyor, baloncuklar, gerçek balonlarmış gibi parmak uçlarıyla vurularak tekrar kaldırılıyordu. Uzakta bir ergen çocuk bir tül perdenin arkasında yağın kara bakıyor, bir bebeğin topuğundan iğneyle kan alınıyor, bir yerde deniz dalgası kayalara vuruyor, tam dışarı çıkacakken yağmurun başladığını gören bir kadın evde kalmaya karar veriyordu. Falan filan...Falan filan dönüyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Üşümenin güzelliği

Ufuk Bozkır 2011.01.22

- İnsanı bazen zayıf yanları güzelleştirir.

Kar yağarken güzelleşir insan mesela. Donmuş bir gölün üstünde korkarak yürürken de güzelleşir.

Titrerken güzelleşir soğukta. Merhamet gözlerden kalbe doğru akar. Üşüyen bir el başkasının eli değildir bizi üşür o el, bize doğru üşür. Pençesini zorlukla kaldıran bir kedi, çaresizliğine gömülmüş ve tüylerini kabartmış bir kuş da öyle. Soğuk, benliğimizden ve dahası bencilliğimizden çekip koparır bizi. Başka bir sesi, başka bir gözü, başkalarını, derimizin dışını, öfkemizin altını, gururumuzun söküğünü gösterir. Bu yüzden çıkıp üşümeli derim ben. Efendisi olmadığımızı bilmek için hem kendimizin hem evrenin. Başka hallerimiz var hem bulacağımız başka olurken. Üşümenin güzelliği derim ona, insana doğru insan kalmanın yolculuğu. Bir el bir fildişi incisi renkli yün kazak geçirir boynundan bir çocuğun ben yürüdükçe. Bir tas sıcak çorba sürülür buğusuyla masaya. Bir kaşık kiraz reçeli, çeyrek nar dilim, içeri buyur ede bir el çevrimi. Bunları da söyler bana üşümek ve aşkla okunan bir kitabın bir sayfası daha çevrilir ileriye. Bir duman, bilemediğimiz bir duman savrulur durmadan, niye savrulursa...

Çok üşürdüm ben vaktiyle, çok üşüdüm. Yine üşürüm, daha da üşürüm. Yoldur bana üşümek. Bir ağaca varıştır. Bir yokuş başı. Kaynayıp köpüren süt. İnsanın çivi çivi birbirine battığı, karmaşanın ateş ağı gibi kalabalıklara serpildiği, arslanın kuyruğundan denizcilik, tilkinin burnundan iz sürme sevdasına düşenler için, bir su kuyusu, eğilince yüzümüzü gördüğümüz bir mezar çiçeği. İyice sertleşmiş, kat kat karlara basardım. Ve bakamazdım uzağa. Güneş vurunca üstüne karın milyonlarca ışık ateşi, kör edencesine yakıcı karaltısıyla hücum ederdi gözlerime. Yanık izleri var hâlâ yüzümde. Çatılardan sarkan sanat şakası buzlar, renkli kemikleri hatırlatan iplerde donup kalmış çamaşır heykelleri, soğuğun oyunları gibi gözükürdü bana. Soğuk biraz daha soğuk derdim içimden, insana ve dünyaya göre biraz daha soğuk. Soğusun ki eşya, elma ağacı, kuş kuyruğu, baba bıyığı, müdür çantası, sınav sorusu her şey biraz kendisine gelsin. Soğuyan son sınırına varsın.

Cehennem tasvirleri yapılırken neden ateşe, dayanılmaz sığağa işaret vardır da, soğuktan daha soğuktan dem vurulmaz? Soğuk saklar, soğuk korur, soğuk bekletir de ondan mı? Oysa sıcak öyle mi, sıcak parçalar, sıcak uçar, sıcak yakar, sıcak bozar, sıcak kokutur, sıcak ekşitir ondan mı? Zaten saklanmış, unuttuğumuz halimiz çıkmaz mı açığa soğukta. Zayıflığımız, merhametimiz, muhtaçlığımız? Bir toplantı masasında köpürüp sağa sola emirler yağdıran adamın soğukta kızarmış kulağını düşünürüm ben. Ağız kötü söze alışmış bir güzel kadının soğukta yürürken arkasında bıraktığı nefes buharını görürüm. Bir yapar belki soğuk, birleştirir. Bizi köşeye çeker, kulağımıza üç-beş güzel söz söyler. Zamanın incilerinden bahseder. Ey bitmeyen kasidesi öksüzlüğün.

Çıkar yürürüm ben. Ağaçların üşüyüşünü duyarım. Çimenleri. Erken açmış dalları. Şaşkın reçineleri. Reçineler de üşür, ağlarcasına sızarlar ağaçlardan. Ellerimi üşütürüm. Bilerek görmek isterim onlardaki yalvaran büzülüğü. Gök de üşür bilir misiniz, bulut da üşür deniz bile üşür. Sadece bir şekil değişimi hadisesi değildir üşüme, boyut değiştirir eşya, zaman, mekân bile en çok da insansız. Kim yazacak üşümüş mekânın hatırasını? Üşümek canıdır balıkların. Üşüdükçe yağlanırlar, üşüdükçe balık olurlar. 'Kafayı üşütmek' diye bir deyim vardır dilimizde, kafayı üşütmek boyut değiştirmek, normalin dışına çıkmak anlamına gelir. Kimse uzak değildir o halden. Hatta insan gider gelir onun çizgisinde bazen. 'Kafayı üşüteceğim, bana akıl ver' der telefonda, çok iyi bildiği halde kimsenin çare olamayacağını derdine. Kafayı üşütmek nasıl duyusun ve düşünüşün sınırına ermek ise, üşümenin güzelliği, maddî üşümenin güzelliği de orada saklanır. İnsan kendi vicdanî sınırlarını yoklar. Uş. Üç kere uş. Bu da sır olsun ima kalsın burada.

Üşüdüğümüzde, çok üşüdüğümüzde nasıl da sıcak bir mekâna doğru koşarız. Sıcak bir mekânın hayali yaşatır bizi ayakta tutar. Hak etmek isteriz oysa, sıcak bir mekânı, orayı, oraya dahil olmanın bilincini. Üşümenin güzelliği buradadır, bincimizi geri getirir, hatırlatır onu. İlk tüylerimizde hissettiğimiz o ince ürperiş, kemiklerimize, ta içimize doğru yol alırken, telkin eder bize, korumanın, korunaklı olmanın bilgisini. Anne karnında hiç değişmeyen ısı derecesi dünyaya geldiğimizde bizi değişerek kuşatır, dünya dünyalığını duyurur. Canlılar içinde, en korunaksız varlık insandır soğuğa karşı. Soğuk aklın gelişmesi için vardır, insanın tüysüzlüğü, derisinin inceliği onun insanlığı içindir. Bir kez üşümek gerekir, durup bir kez daha üşümek gerekir. Uzaklardan

kopup gelen kuru rüzgârın da dilinde taşıdığı kim bilir hangi hiç duymadığımız şarkıdır. Üşümek asıl şimdi, üşümeye yürümek asıl şimdi...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kahraman!

Ufuk Bozkır 2011.01.29

Uyanıyor püsküllü yatağında. Gümüş bulutlar gibi yayılıyor havaya nefesi. Ağzından daha dökülmeden inciden sözleri, toprak hazırlanıyor ve o incilerin düşmesini bekliyor.

Kök kök karışacak, gezecek adeta bütün evreni. Su dese, ya da su geçirse aklından bir kez, deniz, göl, nehir, kaynak, şelale, sarnıç sıraya girecek. Bizi an, bizi an, beni söyle, beni işaret et, yoluna döküleyim, susuzluğunu gidermek onuru benim olsun, teninden ağayım, gözüne ışık olayım, yüzüne serinlik getireyim, diyecek. Hatta, daha hatta ağaca baksa, baktığı dal yere kadar eğilecek, rüzgârda tatlı tatlı oynar gibi türlü şirinlikler edecek onun için. Çam kestaneyi, çınar serviye, gülibrişim çitlembiği kıskanacak. Bir yarış başlasa ağaçlar arasında, toprağa bağlı olmaktan isyan edip kaderlerine küsüp ağaçlar, dallarını, kabuklarını, çiçeklerini, meyvelerini rüzgâra verip ileri, en ileri gitmeye çalışacaklar ona layık olma adına.

Derdine bak adamın derdine, durup dururken neler çıkarıyor demeyecek kimse. Kahramanın her an her şeyin üstüne bir gün ışığı, bir ayna şavkı gibi düşeceğinden zerre miktar şüphe duymayacak. Kahramanımız canı istediği zaman en geniş ve en gururlu haliyle oturacak baş köşeye dilediğinde, yüzüne değdiğinde istenmeyen ateş dikenini kalkıp gidecek. Gitti diyecek herkes kalkıp gitti, vah ki bize ne düzensizlik ettik, hangi eksikliğimizden kim bilir ankası zamanımızın dağına çekildi, zirvesine kondu. Döner mi acaba geri, çağırsak, elçi göndersek, af dilesek, suçluları ipe çeksek, tek tek bulup rüzgârın geçtiği yolları, bozup tarumar etsek, bağışlar mı bizi, dönüp de bakar mı yüzümüze, kim bilir, ah ki kim bilebilir? Yüceler yücesi kudretlimiz yüz verir mi bize?

Öyle bir kılıç kullanır ki efendimiz, atı rakibidir sanki rüzgârın, havadaki mızrağı bile hışımıyla kırar atının yelesi kahramanımızın. Acıkmaz hem bizim kahramanımız, onun önünde bulgur, ekmek, et, süt, bal, ayran, yoğurt, hindiba, ıspanak, su, ekmek yoktur. Fanilere katık olan hiçbir şey o fanilerin diliyle inmez sofrasına. Kimselerin bulamadığı kuş sütü onun önünde her sabah hazır beklese bile... Beridir o doymaktan. O boğazına götürmedikçe bir lokmayı daha var olmamıştır ne lokma, ne helal ne de haram. Ekmek daha başak halinde gizliyen buğdayda rüyasını görür onun ağzının. Ah o su, kaynaya dolana gelip süzülürken taşlıklarda, damıta damıta var ederken kendini, çok önceden kimseye kısmet olmayan biliş bilgisiyle hazırlar kendisini onun boğazına. Bilir ne vakit hangi mevsim yumuşayıp sertleşeceğini ve hangi sesle şırıldayıp akacağını gümüş testilere, billur kesme bardaklara dolacağını nasıl bilir. Hem bilir, bilmezmiş gibi bilir. Geçtiği boğaz ebedi ölümsüzlük yatağıdır. O boğazdaki gırtlaktan üstümüze ne söz incileri saçılır, ne zaman incileri...

Sen durmuş, çiğner gibi dudaklarını tereddüt ve korkuyla, kadınlarından söz ediyorsun kahramanımızın. Haberin yok galiba senin şu kemik hikâyesinden. Ebedi dönüş, sarmaşıkları mitinden. Dur ben kimselerden duymadığını sana söyleyeyim, yalandır önünde onun bütün kâğıt suretler. Uzak diyarlardan koşumlu atlarla, altın tüller altında getirilenler. O bilmemiştir daha zaaf nedir ve zerre akmamıştır hiçbir yerinden boşluk ağrısı. O ne yıldızların, o çok uzaklardaki yıldızların göçüp gelmediği, dilini, rengini bilmediğimiz âlemlerin sultanlarına meyleder ne de üşür ürperişinden bir perinin. Onun kanından olmayan toprak mülk hükmü görmez buralarda. Mülksüzdür o çünkü bütün mülk onundur.

Bir de soruyorlar bana, görebilir miyiz onu, gözümüz dayanabilir mi saçtığı ışığa? Elbette, elbette, enginlikte, anlayış ve hoşgöründe, sonsuz merhamette, düşünüyü, yolda kalmış, aç ve çıplak kollayıp gözetmekte yoktur onun gibisi. O güneş değildir ki merhametini güneşe, ay değil ki cömertliğini aya benzeteyim. Ama bakın, bakın her yerde geziyor o. Gövdesi bir daha annelerin doğuramayacağı güzellikte. Gözleri şifa pınarı. Sesi kurtarıcı. Açıyor kollarını kelebeklerine açış gibi ateşin. Çalışıyor bilmeden geceyi ve gündüzü. Yeri gelince tutamıyor yüzünün mermerini ve beyaz gül tomurcuğunu hatırlatan gözyaşı incileri iniyor fanilerin arasına.

Ne yapalım, ne yapalım sesleri geliyor, yandan, sağdan soldan, bakkaldan, kürsüden, sinemadan. Orman gülümüzü ne yapalım? Kanatlı atımızı. Karnından bir halk çıkararı. Sınırdan dimdik nöbette duranı. Halkın babasını ne yapalım? Bak biz her fırsatta, zerre zerre koşuyoruz ona. Daha ne yapalım? Koşalım daha çok mu koşalım peşinden? Dilimiz dışarıda tazılar gibi parça perişan mı olalım? Ey balık lokantalarında, muhallebeci masalarında, yalı çatılarında, korunaklarda, hipodromlar ve nargile kahvelerinde gün açanlar biz ne yapalım? Kahraman, herkesin kahramanıdır ve bir ağızdan söylediği gelecek marşı hepimizin. Dönelim kırmızı bir ırmağa yüzümüzü yıkayalım. Yüzümüzü yıkayalım. Kahramanımız. Canımız bizim ebedi efendimiz...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yer değiştirmek

Ufuk Bozkır 2011.02.05

Sabah. Yediye on var. Hep yediye on var. Hep sabah. 'Bir sade açma, bir tahıllı bir de haşhaşlı minik ekmek'. Evet, aynı. Yok. Değişiklik istemiyorum. Elbette hepsi güzel, hepsi lezzetli.

Sabah. Dün sabah, bir önceki, ondan önceki sabah gibi, sabah. Yediye on var. 'Bir sade açma, bir tahıllı bir de haşhaşlı minik ekmek'. Pardon. Unuttum. Günaydın. Ne kadardı? 1 lira on beş kuruş. Burada 1,5 var. Tamam, yoksa önemli değil. Yok yok. Buyurun. Hoşça kalın. Her sabah yediye on var. Haldun Taner'in öykü kitabı. On ikiye bir var. Artık hep öyle. Kim o kitabın vaktini değiştirebilir ki! O adam. Masaları siliyor. Hep aynı masayı siliyor. Bez aynı. Vücut hareketleri hep aynı. Gözleriyle değil çenesiyle mi görüyor bu adam! Hem masaları niye böyle derin siliyor? Derin siliyor adam. Masaları derin siliyor. Her sabah, yediye on var, duracak, o çok sevdiği ses tonuyla 'silinmekten eskiyecek masalar' diyecek. Tam cümleyi olgunlaştırıyor, dudaklarının ucuna getiriyor. Her seferinde adamın çenesini görüyor. Çenesiyle bakıyor adam. Oradan konuşuyor. Vazgeçiyor. Çenenin çeneye çarpmasını istemiyor. Gözleşmesini. Saat yediye on var. Yarın saat yediye on var. Ertesi gün saat yediye on var olacak. Daha sonraki gün saat yediye on var olacak. 'Ne kadar!' Ha, evet, 1 lira on beş kuruş. Dün öyleydi. Önceki gün. Kaç yüzyıldır... Ne diyorum... Sabah.

Eli şapkasında. Koşar gibi yapıyor. Düşmesin istiyor kumru kahverengisi şapka başından. Bir rüzgâr şakasına, bir sendelemeye kurban gitmek istemiyor. Sekize on kala otobüs. Hep sekize on kala. Çantası sağ omzunda. Yaz kış, sağ omzunda. Pazartesi sağ omzunda. Çarşamba, cuma, pazar sağ omzunda. Salı, perşembe, cumartesi de öyle. Otobüs durağı hep aynı yerinde. Değişmemiş. Değişmeyecek. İfade bir şapkasını yoklayacak. Tam çöp kutularının orda saatine bakacak. 7.45. Dün yedi kırk beşti. Önceki gün. Evvelsi gün. Yarın? Dolu. Otobüs dolu. Orta kapının tam önünde, gözü acil çıkış çekicinde. Çekiçler hiç kullanılmayacak. Hayat çekiçlenmeyecek. Camlar çekiçlenmeyecek. Kırılmadan korunacak her şey. Polis karakolunu geçerken tam 8 olmuş saat. Yarın sekiz. Dün sekizdi. Onun adı Coşkun. Dün Coşkun, yarın Coşkun. Hep Coşkun. Fakat, dışçı Süleyman Akkılınç tabelasının önünden geçerken içini yokluyor o soru, nedense soruyor işte, öyle soruyor. Okuduğu bir kitapta mı sorulmuştu bu soru, rüyasında mı görmüştü, arkadaşlarından birisi bir sohbet sırasında mı söylemişti, bilmiyor, bilmek istemiyor. 'İnsan arada bir ismini değiştirse ne iyi olurdu. Düşünsene, doğarken bir isimle

doğmuyorsun, sana senin seçmediğin bir isim veriyorlar, sen ona inanıyor o isim oluyorsun. Herkes o isme inanıyor. Ölüm de inanıyor. Seni o isimle öldürüyor. Mutluluk da mutsuzluk da o isme geliyor. İsmi değiştirsek belki bir şeyler de değişecek'. Telefonu çalıyor. 'Buyrun, ben Coşkun!' diyor. Eski, şimdiki ve gelecek Coşkun!

2,5 lira uzatıyor gazete bayiiindeki kızsakallı beye. Hiç ağarmaz mı bu sakal? Hem ağarınca kızsakal, nasıl, bir saniye kafam karıştı, siyah olan, kara olan beyaza dönünce ağarmak, beyazlamak diyoruz. Kızsakal? O da mı ağarıyor? İyi, bu adamın sakalı neden ağarmıyor? 'Coşkun Bey aynı gazeteleri veriyorum' diyor kızsakal. Sadece gülümsüyor. Dün gülümsedi, önceki gün gülümsedi. Diyecek ne var diye geçiriyor içinden. Başka gazete istemiyorum ki!. Kızsakal hep aynı sırayla veriyor gazeteleri. HTRCZ. Dün, HTRCZ. Yarın, HTRCZ. Herkese mi HTRCZ? Yıldız sistemleri. Kocakarı kışları. Martı kuyrukları. Üç şehitler. Kamuran Şipal'in bir öyküsü. 'Saat 9. Haberleri veriyoruz. Saat 9. Şimdi Haberler. Saat 9. Önce özetler.' Dün dokuz, salı dokuz, perşembe dokuz. Dünya 9. Peru 9. Singapur 9. Çin -9.... Coşkun 9. Coşkun Bey 9. 9. Coşkun Bey. İnnaruti. Barcelona. Biutiful.

'Coşkun Bey! Kahveniz sade değil mi?' 'Coşkun Bey, kahve sade, sade kahve, Coşkun Bey!' 'Ruhi Bey ben nasılım? Şu şairler. Bakraç eğirenler. Şemsiye tamircileri. Keçi kılı gömlek giyerler. Ne diyordum. 'Sade, sade'. Dün sade. Şekere nasıl döneyim? Sade. Orta nasıl diyeyim sade. Gelecek sade. Açıyorum pencereyi. Bilgisayar şifre istiyordu. Unutmayayım sakın. Dün şifre bir. Dün şifre sade. Şimdi açıp kapasam, şifre bir şifre sade. Cep telefonum aynı melodiyle çalıyor. Sade. Kurşun kalemlere çok düşkünüm sade. Kurşun kalem nereye gitti? Sade. Kurşun kalem kimdi sade. Kurşun kalem ne olacak sade. Kurşun kalem silinir mi sade. Berberim mi beni aramış? Aynı berber mi sade! Yine mi sağ omzum sade. Hep sağa mı yatıyorum sade. Yatağımı değiştireyim sade. Yatışımı değiştireyim sade. Kalkışımı değiştireyim sade. Dört yön var. Sade. Gökkuşağında yedi renk. Sade. Haftanın günleri yedi. Pazartesi salı değil. Bir metre ileriye gidemiyor ağaçlar. Sade. Yağmur yukarıdan yağıyor. Kuşlar kanatlı. Arabaların tekeri var. Ömür geri işlemiyor. Su toprak değil. Sade. Gitmek mi nereye? Sade. Gidiyor musun sade? Coşkun Bey. Saat kaç sade. Yarın. Gün. Günsüz. Yer gök. Değişmek sade... Sadece.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Düşgören

Ufuk Bozkır 2011.02.12

İki yolla öldürülüyor bugün insanlar. Ya silahla öldürülüyorlar ya da özgürlükleri ellerinden alınarak öldürülüyorlar.

Her ikisi de aynı kapıya çıkar sonuçta. Fiziki öldürme bedeni ortadan kaldırır ötekisi ruhu yok eder. Siyasal iktidarlar kendi doğruları adına er veya geç öldürmek zorunda kalır sözünü duyunca Camus, 'başkalarının ölümünü düşlerinde yaşayamadıkları için' böyle düşündüklerini söyler arkadaşlarının bir yazısında. Kendisini bir başkasının ölümü yerine koyamayan insan elbette cana kıymaktan geri kalmayacaktır. Özgürlük de öyle. Bir kez olsun özgürlüğünün yok oluşunu düşleyemeyen insan da başkalarının özgürlük isteğini anlayamayacak, özgürlük isteğini bastırmak için her tür yola başvuracak, gerekirse öldürmeyi bile göze alacaktır. Afrika kıtasının kuzey ucunda patlayan özgürlük dalgasını ölüm ve özgürlük fikri dışında neyle ve tam olarak nasıl açıklayabiliriz? İktidar tutkusunun insandaki iyileşmeyen bir yansıması olarak mı göreceğiz bu durumu? Kör iktidar karşısında insan olmanın son çaresi olarak mı göreceğiz? Ya diğerleri, şu veya bu ölçüde dünyanın her yerinde baş gösteren öldürme ve köleleştirme hamlelerini görmezden mi geleceğiz?

Normal yollarla gerçekleşen ölümlerden daha fazladır insanın insana kıyımı. Binlerce yıldır insan insanı öldürüyor. Tuhaf olan insanın öldürme yöntemleri öğrenme ve geliştirme konusunda aldığı mesafeyi yaşatma

konusunda alamamış olması ve buna bir türlü yanaşmamasıdır. Sanki bir kör kuyu inadına kazılıp durmaktadır. Öldürme ve yok etme kendisini var kılmamanın bir yolu olabilir mi? Hangi amacı taşırsa taşırsın her tür öldürme özünde iktidar tutkusunu barındırır. Ceza ile adalet duygusunu birbirine karıştıran insanoğlu kolay kolay Camus'nün sözünü ettiği düşü görmeye yanaşmayacak gibi gözüküyor. Dün Tunus meydanlarında zorla iktidarı bırakanlar, karşılarındakilerin haklı olduklarına inandıklarından değil de pek taptıkları iktidar gücünü artık yeterince kullanamayacaklarını anladıkları ve ölümün kuyusuna yakın olduklarını gördükleri için bir benzerlerinin yanına sığınıyorlar. Tahrir Meydanı'na görüntülerin arkasından bakarken hep hatırlamak gerekir ki yoksulun ve kölenin öfkesi deve kinine benzer. Bir kez olsun Kahire'nin yoksul sokaklarında dolaşmamış kimseler de anlayamayacaktır milyonlarca insanın özgürlük aşkıyla sokaklara dökülüşünü. Daha dün onların saraylarında methiyeler düzenlere gelince, kendisini bir kez olsun başkasının yerine koyamayanların saflarına katılmaktan kurtulamazlar. İktidar iktidardır ve her güçlü iktidar başkalarının özgürlüğüne müdahaledir. Düş kurmadığında, düşleyemediğinde.

Özgürlük biz istediğimiz için ve başkaları onu bize sunduğu için gelmez. Özgürlük birlikte yaşayanların karşılıklı anlaşmalarından doğar. Kuşu yakalayıp onu beslemesi iyiliği değildir insanın. İnsan ne vakit kendisini kuşun kafesinde hisseder işte o zaman özgürlüğün ne olduğunu anlayabilir. Avcı da avla yer değiştirdiğinde, kalbine doğru hızla yol alan bir okun sesini duyduğunda anlayabilir hayat ve ölümün değerini. Eski doğunun çok iyi bildiği av merasimlerinin özünde de eğlenceden ziyade hayata ve ölüme yaklaşma çabası vardır. Savaş meydanında karşılaştıkları zaman insanlar ölmek kadar öldürmenin de ne olduğunu, özgürlük kadar köleliğin de nereye çıkacağını iyi biliyor olmalıydılar. Belki de bu yüzden ne kadar çetin geçerse geçsin daha eşit bir ölümden söz edilebilir. Bugünün ölümleri insan gözünün insan gözüne dokunmasını engelleme esasına dayanıyor. Öldürme de özgürlük de aracıyla olacak ve gerçekleşecek bir şey değildir. İnsan ne başkasının yerine ölebilir çünkü ne de başkasının özgürlüğüne kavuşabilir. Ancak iktidar başkasının ölümü kadar özgürlüğünün de kendi hakkı olduğuna inanır. Düş çalma işidir bir bakıma iktidar. Düşlerini ister insanların. Onların düşlerini kuramaz olunca da zalimleşir.

Yüksek iktidar kendi gücünü teslim edilmiş iradede aldığını unuttur, bir hayal oyunu ezelden onu hak ettiği vehmine kapılır ve ona yönelen her eleştiriye haksızlıkla itham eder. Toprak, ateş, gökyüzü, yıldırım, yağmur, zaman iktidar iddiası taşımaz da insan özgürlük isteyenleri ateş olup yakmak, toprak olup içine almak, yıldırım olup çarpmakla tehdit eder. Gerekirse, bir adım ileri gider bunu yapar, yapmıştır da. Ateş karşısında korunmak, sel karşısında ayakta kalmak, deprem karşısında yaşamak arzusunu uyandıran insan, nasıl olur da kendi cinsinden varlıklar karşısında ateş kesilir, sel gazabı olur? Öldürme de iktidarla eş bir tutkudur da ondan mı? Dahası iktidarın bir türlü kuramadığı düşü yalnız sanatın kurabiliyor olmasından dolayı mı düşünce ve sanat gölgelenmeye çalışır. Eğer, Suriye dağlarında, Nil nehrinin kenarlarında, Afrika kıtasının köpüklü kıyılarında insanlık düşünüy kuran sanat değil de gidenin benzeri başka bir iktidar gelirse ölüm karşısında ve özgürlük için en büyük bedeli kimlerin ödeyeceği de yeterince açıktır. Düşü kim görürse kanayan rüya odur bugün.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Barcelona Barcelona Biutiful

Ufuk Bozkır 2011.02.19

Alejandro Gonzalez Inarritu çağımızın eleştirel sinema gözlerinden biridir. Sinema yönetmenliğinden çağ düşünürlüğüne yönelmektedir film film.

Bergman benzeri bir modern çağ şairliğine evrilebilir mi bunu daha bilemeyiz. Parçalanmış Aşklar ve Köpekler, 21 Gram, Babel gibi filmleriyle birlikte baktığımızda bir adım daha atarak doğrudan ve esaslı bir güncellik eleştirisine soyunuyor yeniden son filmi Biutiful'da. Kapitalizmin savurduğu insanlar dün olduğu gibi bugün de daha çetin şartlarda ve savrularak yaşıyorlar dünyanın her yerinde. Savrulma, senaryonun yazımı ve görselliğin tasavvurundan çıkıyor, hayatın çıplak gerçekliğine dönüşüyor. Geçtiğimiz yıl Woody Allen tarafından sinemaya taşınan Barcelona şehri karşısında, Biutiful adeta Allen'a verilmiş bir cevap niteliği de taşıyor. Üstelik Javier Bardem oynuyor yine başrolde. Kendi içinde cazip, tutarlı ve şımarıklıklarla sanat ve yaşama özgürlüğü elbisesiyle köpürtülmüştü Allen'ın filminde. Dahası bir tür şehir propagandası filmiydi de Barcelona Barcelona, İnarritu doğrudan böyle bir niyet taşımasa bile Biutiful karşısında eziliyor ve belki de bir okkalı tokat yiyor Woody Allen. Allen'da her şeye rağmen turistik bir sepete düşüp tekilleşen görüntü, İnarritu'da çoğullaşiyor. Benzerlerini daha yakından çağırıştırıyor. Turistik kapalılıktan çıkarılan şehir, insan ve gerçeklikle yeniden görünür kılınıyor herkes için. Sinema oluyor.

Sinemanın gerçeklikle iç içe geçen bir tür tasavvur sanatı olduğu görüşü yeni bir fikir değil. Gerçekliği hayale dayalı tasavvur içinden aktarmak ise ancak derdi olan yönetmenlerin başardığı bir yöntem. İnarritu'nun filmin hemen başında bize gösterdiği kış ve orman manzarası, iki insan arasına oturtulan karşıt kamera açıları eşliğinde, bir yandan ruhu bir yandan da ağaçların sembolizmiyle metafiziği işaretler. Böyle bir niyet taşımasa bile yönetmen, görüntünün doğası kendiliğinden kabartır bu imgelemi. Sahnenin devamında, tek planda kaldığında Bardem (Uxbal), 'ne var orada?' diye soracaktır. Ölümün için çıkan bu hayat sorusu (bunun bir ölüm konuşması olduğunu hiç ölümü göstermeden verecektir yönetmen) unutulur veya görmezden gelinir cinsten değildir. 'Ne var orada?' sorusu, 'neler oluyor bak burada' cevabıyla sarmalanacak, her şey insanın içindeki özleyişle sonuçlanacaktır. Yaşayamayanların iç özlemi değil midir ölüm? Zaten, İnarritu filmini ormanla değil, ağaçların yakın plan gövdeleriyle bitirir. Dallarını görmediğimiz ağaçlar hayatlarından da soyutlanırlar. Onca gerçeklik tekrar soyutlanmış doğaya emanet edilir. İnsanın yeryüzündeki macerasının bir duvara bir yokluğa vurularak değil, yeni bir hayat sorusuna çevrilmesinde belirir asıl yönetmen derdi dediğim şey. Herkes kendi dilince okur kurgu-metni,

Arada kalmak, kültürel krizler, dünya ve insanlık meseleleri sıradan insanların öyküleri vasıtasıyla perdeye yansıtılıyor Biutiful'da. Alistığımız, İnarritu filmlerinin senaryosundan farklı bir teknik var şimdi. Bu elbette kurguyu da belirliyor. Geri dönüşler, parçalanmışlıklar, ayrı ayrı öyküler terk edilerek bir tür tek çizgi akışı tercih ediliyor. Böylelikle bir tür yenilik riski de alıyor yönetmen. Müzik, kurgu ve kamera kullanma yöntemi açısından yüksek bir uyumdan söz edebilir mi? Hikâyeyi tek çizgi üzerinden anlatırken aslında planlar vasıtasıyla, müzik ve kurguya da yaslanarak her şeyi paramparça ediyor bana göre İnarritu yeniden. Parçalanın, büyük üretim düzeni çarkı içindeki insandır. Dışarıdan bir ve bütün olan insan, Bardem'in oynadığı karakterde olduğu gibi bütün iyimserliğine, çabasına rağmen ölüme doğru gitmektedir. Ölen, Uxbal'ın şahsında insanlığın önüne bütün cazibesiyle dikilen hayattır. Ölüp ölmeyeceği, bilinemez belki tam olarak, ancak öldürdüğü kesindir. Üstelik, kimseyi masum göstermez İnarritu. Babel'de karşımıza çıkan kelebek etkisi alttan alta burada da sürer. İnsan ilişkilerindeki kelebek etkisi üretim, tüketim ve piyasa ilişkilerinden daha yaralayıcıdır.

Hayat bir yandan ne kadar yalın ve karmaşıksa, insan da o denli yalın ve karmaşıktır. Yalınlığı ve karmaşayı tek bir açıdan anlatmak da mümkün değildir. Ancak, girişmek, niyet etmek, başlamak, soğukkanlı bir tarafsızlıkla konuşmayı denemek az şey mi? İnsanların Çin'den, Afrika'dan ve dünyanın pek çok yerinden iş bulmak, daha iyi şartlar altında yaşamak için sürekli hareket ettiği bir dünyada kimse ne tam olarak mutsuzluğunu giderebilir ne de tek gözle bu mutsuzluğu tanımlayabilir. İnsan bir rüya gibi belki dibe çekilmiş ve ancak görüldüğünde inandığımız ortak bir değere bürünmüştür. Uxbal'ın yaşaması için para verdiği Afrikalı kadın, evi terk ederken bile kendi çıkmazına sıkışır. Fakat, İnarritu harcamaz onu da. Açıkta bırakır. Gitmiştir ama gitmemiş gibi de gösterir. Olup bitenler, hayattan doğru değil de ölümden doğru gibi de aktarılır. Ölümü bilmek hayatı bilmenin

de yollarından biridir filmde. Zaten hayat ölüme doğru değil, ölümden gelen bir akıştır. Ölümden başlayarak hayatı anlatmak, daha dipte, tasavvufun da yer yer dinlendirdiği hayal gerçek, ölecek uyanma anlayışına da yakın durmaz mı? Kim bilir...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeridir diye bir yeri yerinde terk eyleme

Ufuk Bozkır 2011.02.26

Tam olarak Hayali Bey'e ait bu sözün aslı. Her zaman ismini de aşan özellikler bulduğum divan şairlerindendir Hayali Bey. Zaten bu divan şairleri Fuzuli başta olmak üzere, Baki hariç, Şeyh Galip de dahildir bu fikrime, asıl hünerlerini ilkin seçtikleri mahlaslarında sergilerler.

Dahası hepsi birbirinden mahirdirler de isim bulmakta. Helaki adında bir şaire rastlasınız birdenbire Galata'yı öven, güzellere düşkün. Üstelik imamdır da. Karaman eşrafından. Baki'(Efendi)nin kasideleri yanında gazellerini okuduğunuzda onun hiç de 'baki kalmaktan' geri kalmadığını, niyet ve şuur altında hep bu 'bakilik' metaforunu yaşattığını görürsünüz. Bakilik de metafor mu demeyin, o olmasaydı dünyada insanoğlunun hangi işinin anlamı kalırdı? Hem ben Baki'nin hemen yanına neden 'efendi' sıfatını eklediğimi sorarım da mesleği konusunda bir ömür sergilediği hırsıyla bağlantılar kurarım. Ama derdim bu değil, Hayali Bey'den kalkarak, şu yeridir diye bir yeri terk etmek nedir, ona varmak, onu sormak, onu konuşmak isterim. Yerini bulmuşken bir söz, dönüp dolanmışsa zihninizde günlerce, sevmişseniz onu, toplamışsa sizi etrafında, yeridir değil mi, yeridir, yeri gelmişken başka şeyleri terk edip yerinde, varıp çılmak kapısını yerindeliğin.

Bir kere oldum olası özel bir düşkünlüğüm var şu yer kelimesine benim. Ebedi yersizliğimizden mi, onu duyup bilmemden mi, yoksa bir türlü yerimi bulamadığıma duyduğum inançtan mı, yer, yer bitirir beni hep, yedi bitirdi hep. Yiyip bitirecek de hep. Yedi bitirdi de ne yer bitti ne ben bittim, işte şimdi bir kez daha onun kuyusunun başındayım. Başımı eğdiğimde bana benzeyen birisinden başka kimseyi gördüğüm de yok. Beydeba'nın Kelile ve Dimne'sindeki çakallardan birinin, (öyle ya çakal isimdir ikisi de) yönlendirmesi ve tavşanın oyunuyla kuyudaki aksine saldıran aslana mı benzeyeceğim yoksa? Hani birkaç dal parçası, araya giren gökyüzü ve bulut akışı da olmasa ne zamana inancım kalacak ne de kendi dayandığım taşın taş olduğunu bileceğim. Kovulmuş bir varlık olarak nasıl olur da insanın tam inandığı, inanabildiği bir yeri olabilir diye fısıldıyor gölge gibi her yerde beni takip eden yan ses. Ne diyorum şimdi ona, yine buradan mı başlayacağız, dönüp dolaşıp köke, kökenlere mi ineceğiz? Metafizik olmadan, ontolojiye ip sarkıtmadan bilmenin eşiğine varamayacak mıyız? Sen, sen diyor susar gibi geri çekilip de tekrar daha şiddetle araya giren ses, sen, ben desem de demesem de zaten bakacaksın o odaya. Kilitlediğin kapıyı, kilidi açıp bir daha yoklayacaksın... 'Öyle ya insana en yakın şey bedenidir de onu yıkacak hastalıklar da orada barınır'

Öyleyse, neden yerini arıyoruz her şeyin? Yakınımız uzak, uzağımız yakın olabiliyorsa, bu arayış neden? Bir kelimenin yerini arıyoruz, bir söz söylemenin yerini kolluyoruz. Önce, öncelikle, yer tam olarak neresi? Eğer, yer dönüp dolaşıp dünyada konaklamasa, onun etrafında anamlanıp yumaklanmasa daha mı kolay olacak sanki her şey. Dünya kavramını çözmeden yeri nasıl bileceğiz, çözeceğiz? Dünyadan kurtarınca anlamı, uçuşa mı geçecek balonlar? Şu toprakla, şu mülkiyetle, şu mekânla aralarında hiç bitmeyecekmiş gibi gözükken çekimi gözden irak tutup, başka bir yere iki insanın göz hizasına, iki insanın diz dibine indirdiğimizde ne olacak? Ruh

ruha mı çarpacak, duvar duvara mı kavuşacak? Dahası bir sakıncası mı var canım, yer gelip, dünyaya dolanıyorsa, anlamı oradan ışıyorsa?

Adamın yeri var dediğimizde, adamın yeri tam olarak nereye çıkıyor? Öylesine çiçeklenip başaklanmış ki yer kelimesi dilimizde, şu Hayali Bey'in mısraına bakınca bile görürüz. İlk kelime hem zamanıdır anlamına, hem uygunluk anlamına, hem kararlılığa, hem de başkasına ait olan bir mülkiyete birden karşılık düşmez mi? Öyle de, işte bu ilk kelimeye bu ve daha göremediğimiz nice yükü getirip bırakan tam olarak nedir? Kimdir? Sonraki kelimeleri yok saydığımızda da aynı anlamlar yaşamaya devam eder mi? Şairin mucizesi midir bu yoksa dilin mi? Sonrasında gelen yeri ve yerinde kelimelerinin yerini tayin etmekte o kadar zorlanmadığımızı sanırsanız hem. Onlar yerinde olmasaydı ne yeri olacaktı şiire böyle başlamanın, bakalım....

Yerime oturdun demekle yerime geç nasıl aynı kelimedenden fışkıran farklı çağrışımlar değil mi? Yerimdeyim demek ya nasıl da ayrılır yerimi bulamadım demekten. Yer ile gök yan yana gelince ortaya çıkan anlamlaşma, yersiz kelimesinin çok anlamlı katmanını arasında sıkışmadan nasıl da kendi suyunu bulup akmakta. Yersiz, hemen kardeşi yurtsuzu çağırıp da dilimizde yersiz yurtsuz oluverir. Yerin dibine geçeriz ondaki olumsuz anlamı yüklendiğimizde. Kaçacak yer ararız. Yere batasınca da der bir ses arkamızdan. Yere batmak, silinip gitmek girdiğin delikten bir daha çıkamamak anlamına bürünür. Ne yerli olmakla, yerli olmak ve yerlilik de farklıdır kavramsal olarak. Hele yerlilik öylesine soyutlanır ki kendi içinde gide gide felsefenin kapılarını yoklar.

Hayali Bey kim bilir, sevgilisinden yüz bulamamanın hüznüyle şairce bir telkinde bulunur kendisine. Bir türlü yeri geldiğinde yerini yerince terk edemeyen insanoğlunun kötücül yanını da imler, duyurur. Ne azaptır o. Yeri gelince, yerince yerinden gitmemek, gidememek. İnsan orada çalılıklara, tel örgülere, labirentlere dolandır, düşer. Sesinde bir yitklik duygusu ya da karşılıksız bir böbürlenme, küften habersiz peynir gibi çürür. Aşk da ömür de insan ilişkileri de öyle. Her şey yerinde. İnsan yerinde oldukça insan. Güzellik de yazı da söz de. Yer, yerinde yer.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nokta

Ufuk Bozkır 2011.03.05

Onunla yatıp kalkıyorum. Aynada o var. Yolda, havada, hayvanat bahçelerinde, yıkılmış ağaçlarda. Kitaplarda o var. Gözlerde. Gazoz köpüklerinde.

Bir bulutun süzülüşünde. Pazarcı terazisinde de görüyorum onu. Yerden yükselip yükselip insan kalabalığına bakınca da karşıma çıkan o. Sanat onda. Felsefe. Yazı, kültür. Nicedir onsuz anlamsızlaşıyor her şey. Gözümü belirsiz bir yere dikiyorum o geçiyor aklımdan. Sağımda solumda yüksek ışığa tutulmuş toz zerrecikleri gibi o oynuyor. Eski bir köprünün gözeneklerinde, bir çiftçinin yağmur bekleyişinde, sevgilisine mesaj çeken bir titrek elde, bir kuşun kanat çırpmasında, fırından yeni çıkmış bir simit yanığında, yanak tüylerini almak için yapılmış özel cımbızlarda, bir kuyunun kış uykusunda, resim yapmak için ayağa kalkan bir ressamın fırçaya el uzatışında da bulduğum o. Gazeteler, dergiler, mahkeme zabıtları, peynir tenekeleri, ilaç kutuları, hat levhaları, kriptolar. Resimler, fotoğraflar. Onlara ne demeliyim? Nokta nokta çoğalmasalar hiçbir şey olmayacak.

Bilgisayar ekranımdaki resmi büyültüyorum büyültüyorum en sonu bulanık bir noktaya varıyor. Kaos desem kaos değil! Ne o vakit?

Üstelik o bir meyvenin tadı değil. Bir eşyanın da şekli değil. Bir insanın adı hiç değil. İlk olarak kim buldu, nasıl ve neden kullandı? Kabul edilmesi çok uzun zaman mı aldı bunları bilmiyorum. Biraz araştırdım, baktım, hani her şeyin tarihini yazar ya insanlar, noktanın tarihini de yazan olmuş mu diye. Ben bulamadım. Zaten kimin aklına gelir ki böyle şeyler. Böyle nokta kadar önemsiz bir konuyla kim ilgilenir? Haydi ilgilendi diyelim varacağı yer bir noktadan büyük mü olacak? Kalktım ben de kendime göre bir oyun oynadım. Son okuduğum kitabın bütün noktalarını yok saydım. Yok sayabiliyor muydum? Biraz zorladığımda, biraz sınırı aştığımda başarabiliyordum. İşte noktasızdı her cümle. Her satır. Yazı almış başını gidiyordu. Öyle bir gidiyordu ki bir süre sonra sisli ve karanlık bir ormanda kayboldum. Bağırđım bağırđım, kendi sesimi ben bile duymaz oldum. Havaalanlarında, polis karakollarında, bankalarda, kelimelerde, bazı harflerde, kaldırdım noktayı. Şu yazdığım yazıya nokta koymaktan vazgeçtim bir süreliğine klavyenin sağ alt yanında beni bekleyen, bana bas beni unutma diye göz kırpan işareti görmezden geldim gerçi ara sıra elim alışkanlıkla da olsa ona doğru yönelmedi değil ve birkaç kere de bastım onun üstüne gördüğünüz gibi sildim geri döndüm zaten benim asıl merak ettiğim şey onun kendi halinde, tek başına savunmasız ve yapayalnız halinden nasıl olup da bu kadar güçlü bir vazgeçilmezliğe dönüşmüş olmasıydı...

İnsan asıl insanlığını onu fark edince anlamış gibiydi. Durmak. Sınırı bilmek. Ölçüye kavuşmak. Anlamanın durulaşması. Düzen. Biçim. Estetik. Konuşurken birden kendisini hatırlayan kişinin, konuştuğunu fark etmesi gibiydi. Konuşuyorum, ben şimdi konuşuyorum, konuşan bir adamım, ağzımdan sesler değil anlamlar çıkıyor demeye varması gibiydi. Öyleyse, durmak, geri dönmek, sonra hızlanmak, duygu çağından akıl çağına, ses katından makam seviyesine çıkmak gibiydi. Konuşurken gözlerine baktığınız çocuğun bakışları karşısında bir an durup kendinizi onun yerine koymak gibiydi. İnsan nokta bilgisiyle başlıyordu. Kültür, medeniyet, sanat, yazı, noktayla başlıyordu. O her şeyin ilk başladığı yer olmaktan çok her şeyin başladığı asıl yer oluyordu, sanki. Konuşma dilinden yazı diline geçmek gibiydi o. Noktanın önce çizgi sonra da süreç hali alması gibiydi. Bir yazı, bir imla işareti olmadan çok önce, insanın başlatıp da geri dönmek istediğı bir koşuydu. Bilmek onunla başlıyordu, bilmemek onunla.

Tartmaya kalksam diye geçirdim içimden, noktayı tartmaya kalksam neyle ölçebilirim onu? Ya da neyle kıyaslayabilirim doğada? Nokta neyin zıddıdır? Eksi, artı ile karşılaştırılır da, noktayı neyle karşılaştırabilirim? Hani bir kural söylem vardır ya! Her şey zıddıyla vardır diye! Virgül desem olmaz, soru işareti desem olmaz, ünlem desem, noktanın sırık atlayan halinden başka bir şey değil. Bu yüzden metafizik bir hal var onda. İlim var onda fakat cehalet yok. Hikmet var, aşk var, sonsuzluk var. Sükunet var, huzursuzluk yok. Gerçi zaman zaman dildeki soyutlanmalarında olumsuz yükler de almış. Çaresizlik, yönsüzlük, bilinemezlik anlamları verilmiş ona. Kör nokta denilmiş. Fakat asıl gelişimini iki nokta üst üste, yan yana üç nokta, sansür anlarında nokta nokta kullanımlarının ötesinde konuşmayı, anlatımı işlekleştirdiğinde kazanmış. Bu noktadan bakıldığında durum değişmiş. Hele dönüm noktası olunca bir şey, zaferi mi kutsuyordu, geçmişi mi yokluyordu? Şifre mi oluyordu püf noktası denildiğinde? Mimarlıkta son nokta demişler güzelliğini vurgulamak için yapının. Noktasına bile dokundurtmam demiş adam, kararlılık göstermek için. Buraya bir nokta koyalım demiş kadın. Tersinden, inadına tersinden, nokta, kendi noktasını kendisini koymuş.(Okur için not: Ey okur, canım okur, canıma okur gittim şüphelendim mutlaka yazmıştır hakkında dedim ve okudum İlhan Berk'i kalınlığı ve gölgesi yok dediğı noktayı pek sevmemiş o oysa öyle mi nokta olmasaydı aşk olmazdı çizgi aşktan kaçtığı için var oldu değil mi?)

Palto

Ufuk Bozkır 2011.03.12

Üşenmedim. Saydım. Tam on yedi tane düğmesi var paltomun. Yedisi ön tarafta. İki omuzlarda. İki arkada bel hizasında ve dördü de kollarında. Füme, metalik hepsi. Düğümlü dokuma kumaştan paltom.

Özenle dikilmiş astarının içinde ince bir elyaf tabakası var. Her zaman giymiyorum onu. Daha doğrusu giymiyorum. Ne zaman ki soğuk azıyor, diken diken batıyor insanın vücuduna çıkarıyorum paltoyu dolaptan. Onu en çok kolları için seviyorum. Ben paltoları kollarından severim. Dar kesilmiş olacak kolları. Önden spor duracak. Isıtacak ama seni yok etmeyecek. Öyle çoban kepeneği görünümüyle omuzlarda tümsek yapan, uzun kollu, gece pelerini gibi sarkan paltolar uzak dursun benden. Hem oldukça ucuz benim paltom. Kaşmir değil. Yün oranı sadece % 20. % 56 acrylic, % 24 polyester. İhracat fazlası ürünler satan bir dükkandan aldım onu. Görünce, tamam, benim paltom bu dedim. Çünkü yok etmiyor beni. Beni taşıyor. Sarınıyorum ona. Sonra çıkarıp bakıyorum uzaktan. O mu beni giyiyor, ben mi onu giyiyorum karıştırıyorum bazen.

Sonuçta palto paltodur. Ayakkabı ayakkabı. Gözlük de gözlük. Ama öyle değil. Durun bakalım hiçbir şey öyle değil. Öyle sandığımız hiçbir şey öyle değil. Paltonun ne kadar etkileyici bir şey olduğunu, binlerce paltoyu gelişigüzel yığdığımız zaman da görebiliriz, ama buna gerek yok. İnsan bir kere kendi paltosuna bakmalı. Ondan ayrılığını düşünmeli. Başkasının sırtında hayal etmeli. Kolunun söküldüğünü, düğmelerinin koptuğunu varsaymalı. Vücudumuz gibidir palto. Ruhun kabuğu. Vücudumuza en yakın giysimizdir. Kale gibi korur bizi. Baştan ayağa donanırız onunla. İnsan kendi paltosunun altında güvende hisseder kendisini. Dışarı çıkmak zor gelmez ona. İster sokağa çıksın isterse insanlara gitsin. Palto, dünyanın kürküdür. Kürküne göre yer sosyal gıdasını. Ama ben önemsemem böyle şeyleri. Paltoma başka bir dilden bakarım. Gogol'ün eşsiz kahramanı Akakiyeviç'in kaderinin içinde ararım paltoyu. Ve ne zaman palto lafı duysam birden dikkat kesilirim. Nereye gidiyor sözün ucu diye düşünürüm. Paltomun, içine girdiğim paltomun ortalıkta sürünmesini kabul etmem.

Her zaman kullanılır ve ister istemez maymuncuk gibi iş görür o cümle. Dostoyevski söyleyli beri o sözü, sanki tarih yeniden başlar. Ben de ilk duyduğumda etkileyici bulmuştum. 'Hepimiz Gogol'ün Palto'sundan çıktık' demiş Dostoyevski. Hem sözü söyleyen Dostoyevski hem de Gogol büyük yazar olunca sözün ucunu tutmak mümkün olmuyor tabii ki. Neredeyse bir roman değerinde o söz. Dahası sen büyük bir yazar ol hiç çekinmeden bütün gönül zenginliğiyle böyle söyle. Bu sözü bir eleştirmen söyleseydi bu denli etkili olur muydu? Şöyle söyleseydi mesela, Dostoyevski dahil bütün büyük Rus yazarları Gogol'ün Palto'sundan çıkmıştır. Önce parlak bir benzetme olarak benimsenir, sonra da alaya alınır giderdi. Çünkü, ne Gogol ne de Dostoyevski olmadan bu sözün hiçbir kıymeti yoktur. Dostoyevski bir ölümsüz zaman tokadı atmıştır aslanın avıyla beslenmek isteyenlere. Hem Gogol'ün öyküsü de şaheserdir. Rusya orada, o paltonun içindedir. Akakiyeviç ise daha çok içerde, hatta astarın bile altındadır. Ancak, dönüp Palto'ya bakan, 'bu bir Palto değil bu bir tam Palto'dur' diyen Dostoyevski'dir. Sonra da evrensel bir ağız hareketiyle eşsiz bir söz dizimiyle geleceğin üstüne serilir zarifçe Palto.

İçlerinde Gogol'den esin, Dostoyevski'den zerre miktar insanlık ağrısı taşımayanlar, ilk fırsatta, sanki kendi zekalarının bir yoğrumuymuşçasına söyleyiverirler o sözü; 'Hepimiz O'nun Palto'sundan çıktık'. Kimdir o?. Ne önemi var artık, kendisini Dostoyevski yerine koymakta zerre tereddüt taşımayan, kamusal hüküm kahramanı herkes söyleyebilir bu sözü. İnci gibi, ballı ağızdan dağıtabilir. Peki, Gogol nerede? Gogol kim? Onun da bir değeri yoktur artık. Varsa yoksa, bu sözü hatırlayıp parlatan, üstündeki tozları üfleyen beyler ve bayanlardır. Yok yok, haksızlık etmeyelim, bayanlar pek yanaşmaz böyle şeylere, onlar iğneyi kumaşın neresinden batıracıklarını daha iyi bilirler.

Şimdi dönüp paltoma bakıyorum. Gülümsüyorum ona. 'Ben, senin içinden çıktım, sen benim paltomsun'. Zavallı ne desin, öylece mahzun sarkıyor askılıkta. Kalkıp başkasına versem, ya da bitpazarında satsam kimse dönüp yüzüne bakmaz. Öylesine bana benziyor ki. Orada, askılıkta kendimi palto olarak görüyorum. Birazdan kendim olarak onun içine gireceğim. Paltomu giydim diyeceğim. Konuşacağım. Selam vereceğim. Oturup bir kahve içeceğim. Ardımdan benden önce onu görecekler. Bel hizamdaki iki düğmeyi sayacaklar. Biraz hava soğuksa, ön düğmeleri de ilikleyeceğim. Böyle olunca karaltıdaki gümüş tepeciklere benziyorlar. Kararlı ve kesik bir ışık akışı. Ne yapayım ben ne Gogol'üm ne Dostoyevski. Sadece kendi paltomdan çıktım. Paltom benim. Ben paltoyum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Safahat şairi Mehmet Akif

Ufuk Bozkır 2011.03.19

Safahat şiirle değil, şairle doludur. Safahat, bir şiir kitabı olarak değil şair kitabı olarak okunmalıdır bu yüzden. Şair, her durumda şiirin önündedir orada. Hatta şiiri önemsemez, şuurla şiiri çiğner. Öyle olsun diye değil öyle olduğu için böyledir bu. Ağacın kovuğu gibi doğal ve sığınılacak bir yer olarak görülmediğinde bir yara, bir zayıf nokta gibi algılanmaya açıktır bu noktada.

Oysa, söylemin her zaman önde durduğu bir tutumla çevrelenmiştir Akif. Orada konuşan, şair olarak Mehmet Akif'ten başkası değildir. Şair, özneleşir, şiirin önüne geçer. Onun sesi ve o sesin doldurduğu dünya haline gelir. Bu haliyle örneksiz değildir Akif. Kaderin bir cilvesi olacak, bir şekilde karşıt düşünce kutbu içine sokulacağı Fikret'le aynı kaderi paylaşır bu bakımdan. Fikret'ten beri, özellikle Fikret'ten beri, şiir söylemek, şiir yazmanın önüne geçmektedir. Dönemin siyasal ve sosyal şartları hem böylesi şiir damarlarını besleyecek özelliklere sahiptir hem de şairlerin mizaçları bu koşullarla örtüşmektedir. Toplumun çenesidir şiir. Kalple kurduğu irtibat şaire göre değişir.

Safahat'taki şair öncelikle sorumlu sosyal bir göz olarak belirir. Hayat dev dalgalar oluşturmakta ve cemiyetin üstünden aşmaktadır. Şair de ilkin bir fert olarak altındadır bu dalganın. Ancak onu diğerlerinden ayıran, dili ve duyarlılığıdır. Sokağın heyecanı ile şairin heyecanı gördüklerini, yaşadıklarını anlayıp adlandırmak noktasında ayırmaya başlar. Şair, acının gözüyle bakar, sokak heyecanının. Sokak güncelin diline kilitlenir, şair düşüncenin. Heyecan geçer acı tortulaşır, yavaş yavaş düşünceye dönüşür. Elbette Akif seciye bakımından şairdir. Duygu, düşünce, söz söyleme yeteneği, yazı ve kültür tecrübesi, niyet ve süreç onun etrafında ileri doğru hareket eder. 'Aczimin gırgıresidir bence bütün asarım' demek, bir söylem ve algı yetersizliği olarak değil, şartlar ve sorunlar karşısında duyarlılığı sonuna kadar kabarmış bir vicdanın alçakgönüllü dillenişidir. Şiirin iç şiddeti şair kalbinde her zaman yumuşak ve merhametlidir. Zaten, Fikret'le asıl bu noktada ayrışırlar. Fikret, cemiyete bir tekniker gözüyle, taşla şekil veren bir usta gözüyle de bakarken Akif, gerekirse çekiçlenen taş haline dönüşebilecek bir içtenliğe sahiptir. Eziktir Akif. Ezikliği, güçsüzlüğünden değil, duyduğu acının derinliğinden gelir.

Akif, bir cemiyet mimarıdır. Bir cemiyet mimarı olarak önce muhayyileden sonra da malzemedan yola çıkar. Cemiyet mimarıdır çünkü, Akif kadar çağının ve içinde yaşadığı imparatorluğun toplumsal ruhunu olanca çıplaklığıyla kavrayabilmiş, bilgiye dayalı bilince ulaşmış başka bir kişi neredeyse yok gibidir. Çokça, İstanbul başta olmak üzere, Balkanlar, Asya ve Ortadoğu'yu bir lego parçaları gibi gözü kapalı söküp takma yetisine sahip olduğunu görmüşümdür Akif'te Safahat'ı okurken. Zaten eleştirilerinin ve tekliflerinin bunca direkt ve

keskin olmasının sebebinde bu vardır. Nostalji ve yazıklanma duygusu içinde debelenen bir bakış değildir o. Elinden toprağı alınmakta olan yerli bir toprak sahibinin toprağın hafızası kadar geleceğini de gözetmesinin hesabı vardır onda. Dönüp bugün siyasi olduğu kadar sosyal ve kültürel bakımdan da o devri inşa etmeyi düşünsek Safahat her haliyle çıplak verilerle dopdolu bizi bekliyor olacaktır. Safahat, getirdiği dekorla da ölümsüzdür.

19. ve 20. yüzyılın siyasal yapılanmaları ne yazık ki Akif'in idealize ettiği gibi gerçekleşmedi. İmparatorluk parçalandı. İslam dünyası yıkıldı. Tembellik, körlük, Akif'in Safahat'ta işaret edip yol gösterdiği her şey, olumsuzluklara büründü. Cemiyet uyanmadı. Entelektüeller onu dinlemedi. Halk yorgunluk, cahillik ve fakirlikten eridi. Eğer, İstiklal Marşı'nı yazmamış olsaydı Akif'in ismi de çoktan mezara gömülecekti. İstiklal Şairi olmanın ve yeninin her ne kadar eskiye olanca ağırlığıyla karşı olmasına rağmen, onu unutturacak çağdaş bir hamle geliştirememiş olması, Akif ismi üzerinde ikili ve ikircikli bir gerilimi de hep gündemde tuttu. Bir kısmı, Safahat'ta şairi değil şiiri arama kurnazlığına bürünerek onu gölgelemeye çalıştı. Bir kısmı sırf fikirleri yüzünden hem onu damgaladı hem de ötekileştirdi. Oysa, Akif'in ısrarla ve bütün inadıyla eleştirdiği gelenekselci kitle, kendi köklerine bakarak değil, doğrudan heyecanlarına renk katmak adına ona sarıldı. Onun karşı olduğu ezberciliğe soyundu. Takırdadı.

Bugün de Akif aynı yöntemlerle konuşulup tartışılıyor. Oysa düşünce tarihine paralel bir edebiyat tarihi okuması yapmadan ne Safahat'taki şairi bulup anlamak ne mümkün ne de olmayan şiirin, olmayış gerekçelerini ortaya serecek yeni yöntem araştırmalarına yönelmeden fikir berraklığına kavuşmak mümkün. Safahat, cemiyetin rüyasını kendi hayatına dönüştürmüş, onun acılarından zerre kadar yüksünmemiş eleştirel bir şairin gün dökümü, kendi kendisiyle hesaplaşması gibidir de. Kültürel, siyasal dahası insanlık kavgaları esasa inebilmiş bir ülkede, Akif'in Safahat'ında malzemesini verdiği cemiyet ve insanı yeni ve çağdaş bir dille seslemek modern şairlerin işi olmalıydı. Şimdi de yol budur. Devlet'ten özellikle kaçınmış bir şahsiyeti sahiplenme ve ideolojik romantizmlerle yeni bir yok edişe sürüklemek kimsenin hakkı değil. Hele, Akif gibi şiiri şairliğine teslim etmiş bir örnek için daha bir böyle bu.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Poşet yiyen kaplumbağa

Ufuk Bozkır 2011.03.26

Ürkütücü olan şey bazen sessizce gelir. Gürültüsüz patırtısız gelir. Sıradan olaylarmış gibi gelir. Magazin haberi gibi gelir. Şaka gibi gelir. Kimseyi ilgilendirmezmiş gibi gelir. Unutuş bir kara zaman toprağı gibi serpilse de onun üstüne o alttan alta göverir sonra da yeşeriverir.

Dilinde tüy biter bir adamın. Tabiat en yalın fakat en sert diliyle konuşur kıyıda, kıyıya vuran bir kaplumbağanın boğazında. İnsan her zaman yaptığı gibi bütün bu olup bitenlerde payı yokmuş gibi davranır, yüzünü çevirir mutluluk çığlıkları atarcasına ileri koşar. Bu kez yine öyle oldu. Bir haber içindeki doğal felaketten ziyade asıl taşıdığı felsefi öz bakımından atlandı gitti. Unutuşa terk edildi. Nasıl mı? Sahi nasıl mı?

Gazetelerde çıkan haberlere göre caretta caretta cinsi bir kaplumbağa, denizanası sandığı naylon poşetleri yediği için ölmekten kurtulamamış. Kuşadası açıklarında bulunan zavallı kaplumbağanın boğazında düğümlenmiş halde naylon parçalarına rastlanmış. Ekolojik denge açısından kaplumbağaların oynadığı kritik

role vurgu yapmış gazeteciler ve denizanası zannıyla poşetleri yemiş olması özellikle vurgulanmış. Bir deniz canlısının şaşkınlığı nerede başlayıp nerede biter bunu bilemeyiz. İnsanlar gibi bir anlık dalgınlık sonucunda böyle şeyler mi yaparlar o da meçhul. İronik bir yaklaşımla kaplumbağanın naylon poşetin tadını merak ettiği bile ileri sürülebilir. Bir denizanası ile deniz kaplumbağası arasında cereyan eden varlık yokluk dengesi bir naylon poşetle bir kaplumbağa arasında nasıl aynı denklikte gerçekleşebilir işte asıl büyük soru hatta sorun budur. İnsanın bir kaplumbağaya bunu yapabilmiş olmasıdır mesele. Kaplumbağanın ölümüne sebep olan naylon parçacıklarının canlanıp birer denizanası görüntüsüne bürünüp kaplumbağayı aldatmış olmaları hayalin yoklayabileceği ihtimallerden sayılmalı. Bir deniz kaplumbağasının su ve hayat tecrübesinin bir madde olan naylon parçacıklarından az ve tedbirsiz olduğunu galiba varsayamayız. Yoksa çok çok acıkmış olmasına, gözünün açlıktan dönmüş olmasına mı bağlayacağız ölümünü kaplumbağanın?

Gazetede ki haberi görünce her zaman karşılaştığımız çevreci yorumlarla pek ilgilenmedim. Çevre kavramı, bizde işlevsiz ve karşılıksızdır. İnsanımızda yankısı yoktur bu kelimenin. Çevre, olguyu karşılamaz. Ne soyutlama gücü vardır ne de somuttur. O yüzden de, ne bilgi gelişir bu konuda ne bilinç. Haberde kullanılan fotoğraf da ilginçti. Gazetelerden birinde sanki kaplumbağanın röntgeni çekilmiş gibiydi. Karnının alt yanında beyazlıklar vurgulanıyor, poşet olduğu gösterilmek isteniyordu. İnternet sitelerinde kullanılan resimlerde ise, kaplumbağanın ağzı bir yavru dana ağzı gibi açılmış, sanki boğazına bir mendil tıklanmış da uçları orada duruyormuş gibiydi. Biraz daha baksanız sizin de boğazınıza sarılabilir sonra sizi de boğabilirdi poşet parçaları. Anlaşılan o ki olay aynı zamanda bir denek hüviyeti de taşıyordu uzmanlar açısından. Öyle ya bütün bir yaz boyunca oraya buraya atılan naylon poşetler, kışın rüzgârın, yağışların etkisiyle denizlere doluşmakta, sonra da böylesi sonuçlara yol açmaktaydı. Ne yapılabilirdi? Sakın naylon atmayın, kaplumbağalarınızı öldürmeyin demek mi istenmişti?

Balığı tutmak için oltanın ucuna yem koyan, denize ağ geren de insandı. Tüfekle yaban ördeği, yaban kazı, geyik, dağ keçisi, tavşan, tilki avlamayı da biliyordu. Bütün bunları bilerek ve hesaplayarak yapıyordu. Ama, şimdi kim bilir hangi insanın bir marketten özenle seçtiği domatesleri doldurduğu poşet önce bir kuru ağaç dalına takılıyor, sonra rüzgâr onu bir deniz kıyısına doğru sürüklüyor, denize on metre kala kıyıdaki otlara yapışan naylon günlerce orada titriyor, sonra da bir büyük dalga gelip onu denize çekiyor, denizde dolaşan poşet ufalanıyor, parçalara ayrılıyor, güzel ve güneşli bir günde, pırlı pırlı kristal suların içinde bir deniz kaplumbağasının aklını başından alıyordu. Öyle miydi tam olarak böyle miydi? O poşet, o poşetin hammaddesi tam olarak nereden çıkarılmıştı? Hangi tezgâhlardan geçerek, hangi güzergâhları izleyerek oraya, o kaplumbağanın boğazına doğru yol almıştı?

Dünyada hiç kimse bu olayı çözemeyecek. Sonsuz sayıda anlatıma uygun bir hikâye saklı olayda. Denizlerin efendisi sayılan ve ağır bir zaman seyyahı gibi derin sularda yol alan bu deniz kaplumbağasını düşünüyorum. Nasıl, diyorum nasıl, bir naylon poşetin bir kaplumbağanın gözünde bir denizanasına dönüşmesi nasıl izah edilebilir? Yetinmiyorum, buzdolabındaki poşetlere bakıyorum. Mutfaktakilere göz gezdiriyorum. Sokaktakilere, market raflarındakilere, ağaçların dallarına takılmış olanlara, şurada burada başıboş titreşenlere. İnsanın hayat etkinliğinin bir naylon poşetle tamamlanıyor olmasının muhtemel sonuçlarını düşünüyorum. 'Halbuki korkulacak bir şey yoktu ortalıkta/Her şey naylondandı o kadar' diye mırıldanıyorum. Zaten ne var ayrıca bunda? Bir kaplumbağanın ölümü sonuçta! Belki de bir ressam gerek şimdi. Erol Akyavaş benzeri bir ressam. Anlatmak için o kaplumbağayı. İnsanı.

Palavra!

Ufuk Bozkır 2011.04.02

'Sabaha kadar ağzımdan bir ipek ip çözüldü. Ben diyeyim bir yıl sürdü içimdeki bu sökülüş sen anla on yıl.' Sabahın mahmurluğu içinde başını otobüs camına yaslamış geniş ağızlı adam bu söz üzerine önce esnedi sonra da engelleyemediği bir gülüş piskırmayı çıkarıverdi.

Her halinden arkadaş oldukları belli olan ve rüyasından bahseden kişiye de kusura bakma dercesine bir bakış fırlattı. Bense kaç gündür fasarya kelimesi ile palavra arasındaki farkın peşine düşmüş rüyada geziyor gibiydim. İşte birden şu ağzından on yıllık ip çıkan adamın sözleri dil verdi bana, yol açtı. Fasaryayı bir yana bırakıp palavra hakkında konuşabilirdim artık!

Palavra gücünü dinleyenden alır. Dinleyenler olmadan, onların kaş göz işaretleri, vay, ya, öyle mi, bilmiyorduk, duymamıştık nidaları palavracının yüzünde yankılanmadan hiçbir hüküm taşımaz palavra. Palavra tekil değil çoğul bir eylemdir. Bir insan kendi kendisine palavra atamaz. Palavra mırıldanamaz. Böylesi bir işe kalkışacak olsa, içindeki koruma sistemi harekete geçer, onun aklını, sesini, mantığını alaşağı eder. Palavracıya da elleri cebinde gökyüzünden birazdan bulut düşecekmiş de zavallı bulut yaralanmasın diye kucak açıp kurtarmak kalmışçasına göğü ısıklamak kalır. Hele bir düşünün. Kendi kendinize hiç palavra attınız mı? Uydurduğunuz palavranın üstüne, bir çobanın çobanyastığı çiçeğini yastık yapıp uyuması gibi baş koydunuz mu?

Biz dinlemeseydik, kulak kabartmasaydık, palavra atıyor gibi ama olsun, şu avcıyı, şu atıcıyı, şu tilki kuyruğu tüccarını, şu nalbantı, şu attar çırağını bir dinleyelim. Bakalım sözü neresinden şişiriyor, çömleği neresinden kırıyor, hangi unu kaç derece elekten geçiriyor da eledikten sonra tuz karıyor, su karıyor demeseydik, kalkıp gitmeyecek miydi palavracı? Kendisine başka ağaç altları, esnaf kahveleri, aile toplantıları, arkadaş gezileri, telefon konuşmaları, yazı köşeleri, nutuk kürsüleri bulmayacak mıydı? Ya insan ne yapar, ya ne yapar insan? Sandalyesini biraz öne çeker, yönünü çevirmese bile kulağını bir uydu anteni gibi döndürür, gözlerine ışık verir, bakarak sorar, öyle mi, anlat anlat hele der, kalemle okuduğu yazının altını çizerek. Elini telefona götürür ilk ulaştığı arkadaşına duydun mu duydun mu adam neler yazmış, hepsi yalan, hepsi palavra, ama hoşuma gitti, güldürdü beni, der. Onay ister palavracı. Onay verir insan. Daha onay ister palavracı. Kulak kulak, göz göz, bakış bakış, alkış alkış onay ister. Nasıl olsa kaybedeceği bir şeyi yoktur dinleyenin. Sakız sadece ağızla çiğnenen bir şey değildir ki!

Çoğunca tatlı yalan denir palavraya. Yapay yalan. Bir de gerçek yalan varmışçasına. Evet evet, yapay, balmumu gibi bir doğallık atfedilir palavraya. Palavracı konuşur. Dinlendikçe ağız ballanır. Dili kamışlıklarda, göl diplerinde, dağ serinliklerinde, mağara ışıklarında, kır çiçeklerinde, duvar gözeneklerinde, kanat vuruşlarında gezinir. 'Biliyorum yalan anlattıkların, ama hoşuma, hoşumuza gidiyor söylediklerin' der içten içe dinleyici. Sanki söze, sanki hayatın saçmalığına böylesi cilalar, böylesi şakalar gerekliymişçesine, meşrulaşır, gündeme girer, kayda alınır palavra. Ne palavra atanı ne palavraya maruz kalanı tehdit etmez, sorumlu kılmaz palavra? Öyle mi? Yok mudur sorumluluğu palavracının? Karşılıklı bir anlaşma mı vardır toplum katmanlarında? Ya yalan ne olacak, ya hile, ya göz boyamaca? Ya palavranın gerçeğin tahtına oturması, sonra da hakikat muamelesi görmesi? Biz biliriz diyecektir o zaman insan. Hele kendisine doğru sokuldukça, kendisini tehdit edip sorumlu hale getirdikçe palavra, biliyordum, tahmin etmiştim, diyecektir. Haberim vardı, haberliydim, diye konuşacaktır. Palavracı çoktan başka bir trene binmiştir oysa, başka bir yola koyulmuştur. Halk kahramanı olmuştur.

Öteden beri avcı hikâyelerinden, tilkinin kuyruğundan, tutulan balığın uzunluğundan, dem vurur konuşur insanlar. Palavracılığın vatanı avcılık ülkesinden çıkmıştır da sonra bölge bölge şehirlere, sokaklara, insanlara yayılmıştır. Bir tür bahar rüzgârı. Sıcaklığı alıp götüren deniz meltemi. Dağdaki pınarbaşı. Yolda birden karşılaşılan

eski dost. Can sıkıntısını bastırarak mizah kuşudur o. Bu yüzden avcının vurduğu tilkinin kuyruğunun uzamasında, göl sazanının ağırlığının yüz kiloya varmasında şaşırılacak bir yan yoktur. O da olmasa, o anlatı pikniği de olmasa insan şüphe çukurunda boğulup kalacaktır. Palavra insanı gündelik dilin sıkıcılığında, kabullenilmiş gerçeklerin boğaz sıkıcı parmaklarından, iki kere ikinin hep dört etmesinden kurtarır. Muhayyile kadar arka aklın gizli çiçeğidir. Kakhaha kakhaha, vah vah çiçeklenir. Söz turnesine çıkmış eski zaman çerçilerinin yerini şimdilerde binbir meslekten binbir bilgiyle donanmış çok yetenekli asla palavra atmayan her zaman gerçeği konuşan yeni nesil anlatıcılar almıştır. Palavra bizim vaktiyle cami avlusuna bırakılan öz çocuğumuzmuşçasına palavracı onu bulup getirdiğinde vicdanımızın borcunu öderiz. Palavra, palavracının değil bizim yontumuz, bizim çiçeğimiz, bizim kedimiz köpeğimiz değilmişçesine inanmadan ona iman ederiz. Rüyaların bile açık bir kapısı yok mu palavraya?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kırlara aday!

Ufuk Bozkır 2011.04.09

Şifre kelimesinin aslı sıfıra dayanıyormuş. Sıfır, başladığı yermiş her şeyin. Bir şeyin başlaması aslında başlayan hiçbir şey olmadığı anlamına mı geliyormuş yoksa olup biten hiçbir şeyin tam olarak anlaşılamayacağı, bilinemeyeceği anlamını mı taşıyormuş belli değil.

Bu sabah birbirine karşı kılıç çekmiş iki gözümü birden görünce aynada, sıfıra doğru çekilmekle şifreye doğru kaymak arasında bulanıklaştı bakışım. Önce başım dönüyor sandım, sonra da nicedir onca gencin sınav masalarında ping pong topları gibi 'varla yok arası' sektirilişlerini düşündüm. Dün kopya çekmek haberleriyle çalkalanıp duran sokaklar şimdi de şifrelemeye doğru götürülmüyor mu? İllüzyonistler parmaklarını gözlerimize doğru yöneltirler sonra da daireler çizmeye başlarlar ya! Şifre olarak mı yoksa sıfır olarak mı donar insan orada, yine bilemedim.

Konya Bozkır'ı, Toroslar'a doğru iyice sokulur. Sanki ovanın tekdüze ve gittikçe ezici genişliğinden dağların ara geçitlerine karışmak ister insan. Güneşin hakimiyetinden gölgenin serinliğine saklanmaktır belki de. Kır, ön Toroslar'ın eteklerinde bahara hazırlar hep kendini. Yukarılarda, çok yukarılarda eriyen kar suları köpüklene köpüklene iner aşağılara. Çiğdemler, yaralı beyazı nevrular boy verir, ardıc kuşları, cırcık kuşları, serçeler, karatavuklar, üç beş şaşkın yaban ördeği sürüsü, ısındıkça buğulanan toprağın üstünden fütursuzca süzülüp geçerler. Yalnız kırlara ve bahara asıl rengini veren elma çiçekleridir orada. Silme elma çiçeği kokar baharda kırlar. Beyaz pembesi ve akıl karıştırıcı baygın kokusuyla elma çiçekleri, rüzgârın da etkisiyle dalga dalga Toroslar'a kadar yükselir ve adeta oradan, Akdeniz'e varmak isterler. Belki öncesinde silme çiçeğe durmuş badem ağaçlarında görülen bu şehrayin her yıl tekrar edilir. Elma çiçekleri, sıfırla şifre arasında matematik sorularının arasına karışır, ergenliği patlamış çocukların saçlarına siner sonra da bir ömür hafızanın kuyusunda kaynar. Kır, Bozkır'da hep böyle patlar.

Bir yandan, cep telefonlarına mesajlar gelmektedir. Kimisi açık kimisi şifreli mesajlar. Gazete sayfaları, internet siteleri, sokaklar, arabaların arka camları, radyo istasyonları da onlarla doludur. Aday olmak, her zaman popüler ve işlek bir kelimedir dilimizde ama şimdilerde yıldızı daha bir parlamıştır. Seçimler yaklaşmış, adaylar kolları sıgamış, büyük hedefe varmak için bütün hesaplar yapılmıştır. Önce aday adayı olacaktır hevesliler, sonra da asil aday. Eskilerin namzet dedikleri bu durum nasıl oldu da aday haline dönüştü acaba? Kelime sanki 'y'

harfine doğru kaydıkça silikleşmekte, karanlığın ilerisine fırlatılmış söz gibi kaybolup gitmektedir. Adamaktan yola çıkan anlam özneye doğru gittikçe silinmekte, özü boşalıp anatomi derslerindeki iskeletlere dönmektedir. Aday, kendi adaylığını kendisi ilan etmekle kendisinden vazgeçmekte irade ve kimliğini karar vericinin inisiyatifine bırakmaktadır. İnsanın bir yolu yürümeye aday olmasıyla bir makam ve mevkie aday olması arasındaki ontolojik çelişki yine sıfırla şifre arasında salınmaktadır. Adayın değerini sıfır derecesine düşüren anahtar kimdedir şimdi? Ad+ay, ne kadar da matematik durmaktadır değil mi?

Bak, bir salyangoz geçmektedir gelincik çiçekleriyle donanmış tarlaların arasından. Geçerken geride bıraktığı sünük sıvı dilersen bir şifredir bilmediğin yollar için. Dönüp bakmazsan sıfır. Trak tümölüsleriyle süslenmiş engin Trakya düzlüklerinde bir yaban eriği ağacı inadına gönenmektedir zamana karşı. O eriğin çiçeğe durması için geçen zamanın matematik değerinin de bir karşılığı vardır defterlerde. Sıfır bir karşılıksız adanma mıdır bir güzelliğe aday olma mıdır kimseler bilemeyecek. Rüzgârın adaylığıyla meyveye duracak bir kiraz köküne doğru akan suyun adaylığı arasında bir fark olmayacak bu yüzden. Bir tren penceresinden gördüğümüz dağ yamaçları da mordan yalaz kırmızısına bürünürken bilemeyecek bunları. O trende yolculuk eden ve sınavdan dönen genç adamı bilemeyeceği gibi.

Dil ne kadar da kekre ve sancılı sokaklarda şimdilerde. Bahar yağmurunun şen şakrak ıslattığı akşam üstlerinden birisinde, bir genç adam kendi halinde yürürken, bir arabanın üstüne doğru geldiğini görmüş ve birden geri çekilmiştir. Araba geri geri hareket ettiği için muhtemelen arabayı kullanan arkasını tam görememektedir. Öyle düşünmüştür genç adam. Araba bu kez kaçtığı yöne gelince kendisini korumak için arabanın bagajına vurmuştur. İçerden karmakarışık ne olduğu anlaşılamayan sözler sarf edilmiştir. Genç adam uyarmak için öne doğru ilerlediğinde, sürücünden ağza alınmayacak hakaretler işitmiştir. Nasıl olur da arabaya vurulmuş. Genç adam daha beni eziyordunuz eşya mı önemli insan mı diyemeden o her yere yayılmış dilin büyüyük üzerine yürüdüğünü görmüştür. Şiddet sıradan bir bakış gibi kararmaktadır göz çukurlarında, sıkılan yumruklarda.

Dahası, Kars platosunun bitmeyen düzlüklerinde, kekiklerin sazlıklara kokularıyla selam gönderdiği vadilerde, yağmur yağmura değmeden, damla damlaya çarpmadan inmektedir toprağa. Yağmur vurmaktadır toprağa. Topraktan yükselen hangi sestir? Hangi sestir acaba?

Bunca şifre, bunca sıfır, bunca aday, bunca öfke arasında... 'Çünkü eski bahçelerde değiliz/Eskidendi elmanın ağaçtan düştüğü'. Böyle mi konuşur ses böyle mi söyler?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İşsiz!

Ufuk Bozkır 2011.04.16

Bitmez bir kaşıntı almıştı adamı. Bir eliyle kırışmış saçlarının perçemiyle oynuyor, bir eliyle de kaşınıyordu bu sabah. Ne zamandır kaşınıyordu, hep mi kaşınırdı burası önemli değil.

Alnının üstünde perçemiyle oynayan eli, sanki saçlarıyla oynamıyordu da beyninin içlerine doğru kıvrıma kıvrıma oyuklar açıyordu. Biraz daha kıvrırırsa, biraz daha oyarsa içine düştüğü bu karanlık mağaradan çıkıp ebedi aydınlığa kavuşacaktı. O böyle sanıyordu. O böyle istiyordu. Bir arkadaşı, şimdi o bir olan arkadaşı da uzaklardaydı, şimdi hiç arkadaşı kalmamıştı, ondaki bu saçla oynama haline fazla katlanamamış rahatsızlık

duyduğunu söyleyivermişti. O, farkında değilim, ancak biri söylediğinde fark ediyorum demişti, sessizce, sıkılarak. Nasıl olsa herkes bir yeriyile oynuyordu şu dünyada. Kimisi ilk fırsatta ağzını yiyor, kimisi elini burnuna götürüyor, kimisi elindeki kalemle kâğıtlara tuhaf şekiller çiziyor. Sakalını kaşıyanlar, bacak sallayanlar hasılı akla hayale gelmeyecek her türden oyunun içine düşüyordu insanlar. Ama, şu kaşınma yok muydu, şu kaşınma, bin saç kıvırmaya, bin çene okşamaya bedeldi. Tatlı dokunuşların önlenemeyen ilerleyişi neredeyse tenden sıyrılıyor, ruha, ruhun kuyusuna inen taş basamaklara dönüşüyordu. Hatırlamaya çalıştı. Ne zamandır bu kuyudaydı.

Kaşınan ve saçının perçemiyle farkında olmadan oynayan adam, işsizdi. İşsizliğin yaşı başı, eğitimlisi eğitimsizi, köylüsü şehirlisi bir olduğundan, geçmişine dair soruların sorulmasından hiç hoşlanmazdı. Ona göre, işsiz sadece işsizdi ve ne zamandır işsiz olduğunun, neden işten çıktığı/çıkarıldığının bir önemi yoktu. Dahası, işsizlik denilen kavramdan da tam anlamıyla nefret ediyordu. İşsizlik, işsizin taşıdığı şiddeti soyutlayıp, saha dışına atmak için uydurulmuş bir kelime gibi gelirdi ona. İşsiz bir özneydi. İşsizlik bir kavram. Kitaplarda, raflarda, kafalarda, konuşmalarda binlerce kavram vardı ve hepsi gerektiğinde kullanılıyor, gerekmediğinde bir köşede bekletiliyordu. Kavram canlı bir şey değildi. Kavram kapı çalmazdı. Kavram acıkmaz, su istemezdi. Bir çocuk kavrama; 'babacığım!' diye seslenmezdi. Kavrama yan gözle bakılmaz. Acınmaz. Hesap sorulmazdı. Kavram uykusuz kalmazdı. Kavram kâbus görmezdi. Kavram ezilip büzülmez, kavram boyun bükmezdi. İşsiz sokaktan eve yürüyen ateşti.

Her sabah olduğu gibi, yine ilkin eli sigara paketine gitti adamın. Almasıyla paketi geri yerine koyması bir oldu. Hızla, gözlerinin ucuyla hem saymış hem gece yarısı uyanıp sigara tüttürüşünü hatırlamıştı. Son üç sigara kalmıştı pakette. Son üç. Daha diye geçirdi içinden, son üç neyim kalmıştır benim. Son üç işsiz günüm mesela dedi içinden aynadaki görüntüsüne gülümseyerek. Yataktan doğrulmuş ayak parmaklarına bakıyordu. Sağ ayağın başparmağından sağa üç, sol ayağın başparmağından sola üç. Sağ ayağın cici parmağından sola üç, sol ayağın cici parmağından sağa üç. İşte yine perçemiyle oynuyordu. Şimdi kalkıp ne yapacaktı. Borç alınmış paraların suyu çekilirken, başka borç alınacak biri aranmadan, yine gazeteler taranacak, ilanlar gözden geçirilecek, sağa sola telefon edilecek, mesajlar gönderilecekti. Aynı cümleler, aynı ses tonu, aynı grilikler. Başından sağ ayağına doğru üç karış, başından sol ayağına doğru üç karış ve o bitmeyen kaşınma.

Bir süredir aklına takılan bir konu vardı hem. Üç beş ihtiyardan başka kimselerin uğramadığı, arka sokaklardaki semt parklarından birisine kaçmış bulunca kendisini, oturduğu bankın tam karşısına denk düşen yaşlı ağacı incelerken gelmişti o fikir aklına. Tam fikir denilemezdi belki. Bir avuntu. Bir zihin oyunu. Bir hayal perdesi kuruluğu. Derin ve geçkin ağaç kabukların arasında yüzlerce karınca ve böcek geziniyordu. Öyle aceleleri varmış gözüküyorlardı ki, ağaçla bu minik canlılar arasındaki çelişki gözünden kaçmamıştı. Ağaç da canlıydı. Onun da ölümü vardı. Baharı başka, yazı başkaydı. Ama işte o bir yere gidemiyordu. Bir yere gitmek istemiş miydi hiç? Neden olmasındı, diğer canlıların istediğini o niye istememiş olsundu? Ya şu karıncalar, insandan daha mı aceleciler, daha mı çalışkanlar? İşleri olmasaydı bu kadar hızlı hareket ederler miydi? Ve işte o zaman o soruyu soruverdi. Kendi kendine soruverdi. Soruşunu duyan olmuş mudur diye sağa sola bakınarak soruverdi.

Üç beş ihtiyarın ne kendisinden ne sorusundan haberleri yok gibiydi. Sanki her biri yüz yıllık bir suskunlukla aynı yere bakıyorlardı. Bir karga gürültüyle gelip karşı ağaca kondu. Adam, yeniden sordu. İnsan, acaba başka bir varlığa dönüşebilir miydi? İsteseydi, içten isteseydi olabilir miydi? Taş olsaydı mesela. İşte yine perçemiyle oynuyordu. Kaşınmak, o hiç bitmemişti ki... Daha iş arayacaktı... Pakette üç sigara kalmıştı. Sigara paketine uzandı.

Çılgın proje!

Ufuk Bozkır 2011.04.23

2023, 1923'ten ne yakın ne de uzak. Mademki yağmura bir bulut kümesi seçeceğiz haydi olsun. Önemli olan yağmur olduğuna göre, düşecek bir toprak parçası elbette bulunur.

Şu işe bakın, 1923'ün belki aklından hiç geçmeyen şey, 2023'ün kafasını fena halde meşgul ediyor. Daha da edecek. 1923, 1823'e karşı olduğu halde, 2023, hem 1823 hem de 1923'ü birlikte kucaklamak istiyor. Öyle mi? Eğer, öyleyse, işte benden de bir 2023 projesi. Çılgın mı çılgın bir proje. Yüzyılın projesi demiyorum. Onu zamanla sınırlamak gibi bir niyetim hiç yok. Bir hayal belki. Ancak hayal olmadan bir proje nedir değil mi? Hayal, projenin içinde sakladığı demiri, tekniği, matematiği, hesabı kitabı biraz yumuşatıp insana doğru çekmez mi? Tüneli, köprüyü, limanı, havaalanını insana doğru yaklaştırmaz mı? Zamanın kıyısını tırtıklamayan rüzgâr ne ki...

Bir projeden söz ediyorum, bir hayalden. Hakkari'nin, Çorum'un, Sivas ve Kırklareli'nin, Çanakkale ve Artvin'in, Tokat, Samsun, Aydın ve Kütahya'nın, Türkiye'nin bütün illerinin, o illeri süsleyen ilçelerin her birinin, köylerin, mezraların, insanın yaşadığı her bir yerin kaderine seslenen bir proje, bir hayal... Dönüp, keşke 1923'te kurulsaydı bu hayal de diyecek değilim. Buradan, bu andan ileri bakıp vaktin kısaldığını da söyleyemem. Zaman izafidir. Niyet ve gayretler hasbi. Bir adım attığınızda yolunuz bir adım değil, bin adım kısalır. Yeter ki adım atılsın, yeter ki ilk taş duvara konsun. Güneş ilkin doğudan doğar ama, doğuya doğru değil batıya doğru doğar. Işığın istikametidir bizim için önemli olan. Biz günün kararmasından bahsetmiyoruz ki, biz ışığın vuracağı yamaçlardan söz açıyoruz. Vadilerden.

Bir sayfa çevriliyor şimdi gelecekte. Bir el bir sayfa çeviriyor. Sonra o sayfa büyüyor, büyüyor da bir ülke büyüklüğündeki bir kitabın ilk sayfası oluyor. Benim projem böylesi bir ideale dayanıyor. Bir ülkeyi, bir kitap gibi düşünme fikrine yaslanıyor. Eğer ülkemi, bir kitap, açılmış bir kitap olarak hayal ediyorsam, buna inanıyorsam sebepleri olmalı. O sebeplerin bana verdiği inançla koyulmalıyım yola. O inancın getireceği aydınlığın düşünüyü yaşamalıyım şimdiden. Şunca yıldır hallerine şahit olduğum insanların gözlerinde ışıyacak bakışları görmeliyim. Görüyorum o bakışları. Hüznün gölgelediği o bakışları daha bir görüyorum, daha bir içten görüyorum. Daha dün siyaset matematiğinin pençesinde ezilmiş, terk edilmiş o insanları bir bir görüyorum. Bin gözümle görüyorum. Oradaki gizlenmiş sesleri, gömülmüş mırıltıları duyuyorum.

Benim projem birdenbire doğmadı. Güncelin sürükleyip getirdiği bir şey de değil. Hep mi düşünürdüm, böyle mi düşünürdüm, kayboluşlarımda beni bulan şey miydi, bunun da bir önemi yok. Yeter ki düşünölsün, yeter ki benim zihnimden çıkıp zamanın kuluçkasına yatsın. Hem ben daha başka ne düşünebilirim daha başka ne çılgın projeler yapabilirim ki? Yeni şehirler kurmak, tüp geçitler açmak, ekonomik tasarımlara girişmek benim ne haddime olabilir? Ben olsa olsa, eski dergilerde, kitaplarda, kayıtlarda yer alan projeleri keşfedebilirim. Ama olsun, hayal hayaldir proje de proje. Kuşa uçacak mesafe ve gökyüzü gerekli. Eriğe açacak mevsim, suya akacak yön. Hem proje denilen şey sadece hesap ve kitaptan ibaret olmamalı değil mi ya? Tren sadece gitmez ki insan da taşır. Kar sadece üşütmez, ateş gibi de yağar.

Peki nasıl olacak benim projem? Nasıl yürüyecek? Yöntemi ne olacak? Bunları düşünmedim değil. Bir fikir, bir proje yöntemini dayatmamalı bence. Kendisine özgü, gerektiğinde açıklayabileceği, anlaşılır bir yöntemi olmalı. Ben bir yöntem önermiyorum bu bakımdan. Yöntemin tartışılarak bulunmasını istiyorum. Ana hedefi insan ve

özgürlük olan bir proje bu. Demokratik bir mantık. Katılımcı bir mantık. İster misiniz diye elbette sorulmalı insanlara. Zorlayıcı olmamalı. Önerilen şeyin gerekliliğine topyekün inanmalı insanlar.

Cumhuriyet'in yüzüncü yılında her eve bin kitaplık bir kütüphane kurmak benim çılgın projem. Bu kadar açık. Öyle bir inanç aşılmalı ki topluma, her bir eve mutlaka girmeli o kütüphane. Bunun heyecanını yaşıyorum. Bu hayalin ateşiyle yanıyorum. Girdiğim her evde bin kitaplık bir kütüphane karşılıyor beni. Selamlıyor. O bin kitaptan birisine uzanan bir çocuk eli düşünüyorum ülkemdeki evlerden birinde. O uzanan ellerin kuracağı yeni bir dünyayı görüyorum gelecekte... Olsun, yeter ki olsun. Hangi kitaplar olacak, nasıl olacak, kim karar verecek bunlar tartışılsın. Mademki, çılgınlıktan bahsediyoruz, işte benim de çılgınlığım. Bin kitaplık bir proje. Her eve. Mutlaka her eve... 2023'te...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Liste...

Ufuk Bozkır 2011.04.30

İtalyanca, lista'dan geliyormuş şu liste. Aslını esasını bilmem ama, kökenin İtalyanca olduğunu öğrenince, birden limanlar, ticaret gemileri, tüccar defterleri geliverdi aklıma.

Teknik bir kelime anlayacağınız şu liste. Tecim ve tecimenlikle çok ilgisi var. Fakat öyle mi? Hayatımızı biraz da o doldurmuyor mu şimdilerde. Sayının ötesine taşan, ballanmış yemişler gibi iştah kabartan bir yanı yok mu? Sizi bilmem ama, vaktiyle yine file diye bir kelime vardı ve popülist politikacılar çok severlerdi o kelimeyi. 'Bu file kaç paraya doluyor, biliyor musun?' sorusu karşısında, dünyanın bütün konuları güneşe tutulmuş buz misali eriyip giderdi. Eriyip gitti de. Fileyle birlikte, onlar da eriyip, yok olup gittiler. Yalnız file, hızla dönüşüm geçirdi, büyük marketlerdeki yaşama tutkusunun göstergesi alışveriş arabalarına döndü. Kimse, 'şu alışveriş arabası kaçta doluyor, biliyor musunuz?' diye sormuyor. Biraz ileri gitseler, 'alışveriş arabası üretmekte çekilen sıkıntıdan' bahsedebilirler. Zaten, hayat pratiği açısından, liste çoktan kendi sınırlarının ötesine taşmıştır şimdilerde. Listenin listesi uzar da gider. Liste süner.

Günlük bir şey olduğunu kim inkâr edebilir listenin? Günlüktür günlük olmasına da, amip gibi bölünüp çoğalır. Solucanlar gibi kesildiği yerden ulanır. Gezilecek müzeler listesi, okunacak kitaplar listesi, ödenecek borçlar listesi, aranacak insanlar listesi, sınıfı geçen öğrenciler listesi, milletvekili aday listesi, fuara katılacak yayınevleri listesi, listesi de listesi. Bir kere liste yapıldı mı, liste yapmak gerekli hale geldi mi, kimseler durduramaz kalemin yürüyüşünü. Klavyeler şakırdar, cep telefonlarının not sayfaları size gülümser. Artı ve eksiye, yapılmış ve yapılmamışa doğru akacaktır hayat. Listedeki erzaklar bir bir alındıkça bir vazife duygusu bürüyecektir insanı. Adını listede gören sevinçten havaya fırlayacak, umutları artacak, neredeyse sokakta yürüyüşü bile değişecektir. Eşyayı bilemeyiz. Manavdaki domates, eczanedeki ilaç, vitrindeki basketbol topu elbette bilemez hangi listeye gireceğini. Ama, insanda bir listeye girme, listenin dışında kalma dileği her zaman vardır. Liste umut olduğu kadar umutsuzluktur. Schindler'in Listesi ile Gestapo'nun listesi bir olur mu hiç? Ya piyango kazanan numaralar listesi?

Yangında ilk kurtarılacak eşyalar listesi vardır bir de. İlk karşılaştığım andan beridir, tam ifade edemediğim bir ürperme duyarım o ibarenin önünde. Yangını şimdiden öngören ve insanı değil de eşyayı ve elbette eşyanın temsil ettiği devleti önceleyen bu uyarı karşısında daha ne söylenebilir ki? Liste, yaşama değil saklama önceliği

olarak kabarıp şişer orada. Dahası bir kayıt ve belgeleme sistemidir liste. Birisinin eline listeyi tutuşturduğunuzda, listenin hesabını sormayı da meşrulaştırırsınız. Şehirliler, yazar. Kırsalda yaşayan aklına koyar. Biraz sıkıştırılınca da 'aklım defter değil' diyerek sıyrılmaya çalışır işin içinden. Liste düzene girmektir. Liste düzene uymaktır. Liste eşya karşısında göstergeye boyun eğmektir. Liste, bireyi ve isteklerini sembol olarak devralır ve devreder. Liste insanın karbon kâğıdıdır.

Ne zaman liste yapacak olsam korkuya kapılırdım. Nereye sürükleyecek şimdi bu ırmak beni, bu rüzgâr nereye sürükleyecek diye sorardım. Liste bir plan değildir çünkü. Niyet sıralaması hiç değildir. Liste, en yakın zamanda gerçekleşmesi gerekli görülen işlerin tersinden insanı çembere almasıdır. Büyük ihtimalle, İtalyan liman şehirlerinde, dünyanın her yerinden gelen malların listeleri yapılıyor, giriş çıkışlar kontrol ediliyor, vergilendirme ona göre yapılıyordu. Listede adı olmayan ticaret yapamıyor, orada çalışamıyordu. Liste kutsal bir yaprak gibiydi. Liste dışı kalan bir malın üreteceği ekonomik kaos hesap ediliyordu. Söz çağının değil yazı çağının ürünüydü. Türkçenin Latin harfleriyle ilk görüldüğü kaynaklardan birisi olan Codex Comanicus da benzeri bir sürecin ürünü olmalıydı. Liste, ticaretin değil hayatı algılamamanın, adlandırmanın yöntemine dönüştü. Liste yapabilenlerle yapamayanlar, listeye girenlerle giremeyenler, listeye göre göze girenlerle gözden düşenler iç içe yaşıyorlar.

Ben bir liste yapsaydım kendimden başlardım. Başlayabilir miydim? Önce kendimi yazardım listenin başına. Kendime doğru varmak için vazgeçmek zorunda olduğum şeylerin listesini çıkarırdım. Çıkarabilir miydim? İnsanı kendisinden çıkarak başkasına dönüştüren listeleri bir bir indirirdim yapıştığı yerden. Yapabilir miydim? Liste bu...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Matrak

Ufuk Bozkır 2011.05.07

Hanımefendiyi bilmem ancak beyefendi tam da Arjantinlilere benziyordu. Nereden çıkıyor da hiç ismini bile bilmediğim birisiyle Arjantin arasında ilişki kuruyordum şimdi.

Uçaktan iner inmez bir salona geçecekmiş ve orada beline özenle sarılacağı bayanla tango yapacaklarmış hissine nasıl kapılabiliyordum? Parlak ve açık saman rengi hasır şapkası, beyaz gömleği, kolları özenle kıvrılmış bol ceket, briyantinli ince saçları dahası görmüş geçirmiş benekli yüzü mü bana bu duyguyu veriyordu? Oysa ben neye ve nerelere gömülmüş haldeydim? Seyahat öncesi gecelerin üstüme musallat uykusuzluklarından birisini daha yaşamış, ne erkenden içtiğim kahve ne de mevsimin sert serinliği beni kendime getirememişti. Konuşacaktım. Çağrılı olduğum yerde, buzdolabı arızalarında son zamanlarda yaşanan servis hizmeti sorunlarının hangi yöntemlerle en aza indirilebileceğini anlatacaktım. Artık muslukçular mı gelecekti beni dinlemeye yoksa kasaba eşrafından tutkulu beyaz eşya bayii işleticileri mi onu bilmiyorum. Ben zaten matematiğe düşkün biriyim. İnsanların oturup kalkmasında, dudaklarının kıpırdamasında matematik formülleri görürüm. Birkaç kez katıldığım uluslararası ileri matematik sezgileri kurslarında da pratik bir şeyler öğrenmişliğim var. Arjantin deyince de hep on rakamı aklıma gelir. Bunun sebebi Maradona mıdır yoksa Eva Peron mu bunun da bir önemi yok. Hem 10F'de otuyordum üstelik!

İşte uçakta yerimi bulmuş, cam kenarı koltuğuma oturmuş, bir arkadaşımın ısrarla elime tutuşturduğu 1943 basımı büyük boy kitaba gömülmüştüm. Merakla uyuma isteği arasında salınıp gidiyordum. Kadının, horoz sesini andıran otoriter tonu ilkin merakımı kurcalasa da başımı kaldırıp bakmadım. 'Vip uygun olursa, tamam, yastık mı, siz önce bir oturun, işte işte, dikkat et, haydi sen de otur' cümleleri arasında yanıma yaklaşan varlıklarla ilgilenecek değildim. Belli ki, eski bir yüksek bürokrat uçağa binmişti. Parası yeterli gelmediği için halk arasında oturacaktı. Adam pek oralı değildi, ama ya kadın? 'Kızım, bizi öne hani' diyordu buyurgan bir sesle. Ama kim buyurgan bir sese sonuna kadar direnebilir değil mi? Buyur! İsrail'in suru gibi yayılıp gider zamanın göbeğine. Neyse, neyse, kaldırıp kafamı baktım ben de bu buyurgan sesin çıkıp geldiği kutsal yüze. Hanımefendi keskin ve vurucu kirpiklerden ibaretti. Çatlamış toprak tabakası gibi kırılıyordu güneşin altında. Yaş onun için çoktan sınır dışı edilmiş uzak bir mülteciydi. Hiç oralı olmadan koltuğuna yerleşmiş ve gazetelerini çevirmeye başlamıştı. Burnu ihtiras tüneli gibi karanlıktı...

Fakat bu adam, Arjantinlileri çağırtıran bu adam, ona ne olacaktı? İşte el damarları şişmiş, yer yer kahverengi benekler oluşmuş, dahası yılların özenli bakımı yıpranmayı önleyememişti. Hafiften titriyordu elleri. Avustralya menşeli bir zarf çıkardı çantasından. Gönderici firmanın amblemi de başını kaşıyan bir kanguruya benziyordu. Kırmızıydı kanguru. Bütün başlıklar kırmızıydı. Anladım ki bu bir uluslararası toplantıydı ve beyefendi de oraya gidiyordu. Buluşmanın takvimi ve ana başlıklarına kaçamak bir göz attım. Ne olduğunu burada söylemeyeceğim. Kitabıma dönmek istiyordum. Tek isteğim buydu. Kendime gömülmek. Ilık bir suya dalar gibi gömülmek. İlk birkaç sayfayı çevirdiğimde eski ve keskin bir toz kokusu yayıldı genzime. Nereden buluyordu arkadaşım bu kitapları böyle? İşte o an birden adamın ayakkabılarını gördüm. Bana 1943, dediler. Evet evet, 1943 diye seslendi ayakkabılar. Böyle olur, işte tam böyle olur, uyumadan yola çıkarsan her şeyden bir ses işitirsin. Kafanı bir kavanoz kapağı gibi çevirir, hava almasını önlemeye çalışırsın. Adamın ayakkabılarını tango pabuçları sanırsın. Çektim, güneş gözlüğümü taktım, pencereden yüzü oyulmuş Marmara adasına baktım. Ne kadar da pırıl pırıl her yer.

Kahve de gelmişti zaten. Şimdi bütün kesif kokusuna rağmen kitaba dönmenin, sayfalarda gezinmenin vaktiydi değil mi? Hem ben öyle çok okuma meraklısı sayılmam. Sadece ilgi duyduğum kitapları biraz karıştırırım o kadar. O arkadaşım, tanımadığınız ve ismini bile versem tanıyamayacağınız o arkadaşım tutuşturmuştu elime işte. Matrakçı Nasuh. Buydu kitabın ismi. Ben matematiğe meraklıyım ya, güya matematikçiymiş şu Matrakçı. Ressamlığıyla meşhur olmasına rağmen bu yönü de varmış. Merak, elmas mücevher, teneke toz dinlemez, duyduğu sese yönelir değil mi. Al bakalım, Matrakçı. Kitapta okuduğuma göre, Matrak adında bir de oyun bulmuş bu şahıs. Matrakçı, oradan geliyormuş. Baktım ki okudukça içim açılıyor, bizim Arjantinli'nin kadını da özenle bir sayfayı koparıyor gazeteden. Değil mi ya, kültürlü, nazik insanlarla yan yanayım. Uykusuzluğu bile unutmak üzereyim. Buzdolapları kapalı kalsın şimdi. Hem bir bakayım hangi sayfayı koparıyor o nazik eller. Otoriter eller. Baktım, sonra başımı öne eğdim. Matrak kitabına döndüm. 'Yirmi adımda göbek yağlarından nasıl kurtulursunuz' mu yazıyordu ne? Hem 20 de matematikle ilgili değil mi canım... Dahası ben 20. asırda doğdum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bilmek bilmemek

'Çürük elmalardan uzak durun!' demişim bir gün bir yerde. Sözümü duyanlardan birisi nice zaman sonra; 'Nedir çürümüş elma söyleyebilir misin bana?' diye çıkmasın mı karşıma?

Öyle ya niçin durduk yerde söyleyivermişim o sözü? Bildiğim bir şey miydi ki çürümek, çürük elmalardan uzak durmak? Hiç çürümüş bir elma konumuna dönüşebilir miydim ben? Düşmüş müydüm? Varlığım el verir miydi buna? Mademki söyledim, bilirmiş gibi söyledim, haydi bakalım yakama yapışıp hesap soruyordu birileri. 'Bildiğini söyle'. 'Bilmeden söylemişsen eğer, neden bilmediğini biliyormuşsun gibi söyledin, hesap ver'. Tam böyle olmasa bile, böyle de yorumlanabilirdi pekala olup bitenler. Sonra birden bildim ki, çürük elma bilgisinin de güzel yanları var. Hiç çürük elma olmasam bile var. Bir kere, ayva çürüğünden, armut çürüğünden, erik çürüğünden farklı değil mi çürüğü elmanın? Ya bir çürüğün etrafında oluşuveren o taze ve keskin küf kokusu. Hangi eksi estetik kurabilir değil mi onu? Bilmek, bilmemeye ayarlıdır bende. Bilmemekten bilirim ben. Sanki bilmek, bilmeyeceğini öğrenme sanatıdır. Eğer sorsalardı bana 'bildiğin bir şey var mı', şüphesiz bocalardım. Dilim damağım kururdu cinayeti görüp de konuşamayan biri gibi korkudan.

Bilseydim, eğer gerçekten bilseydim, dahası bilebilseydim gerçekten bilebilseydim, bildiğim ne olurdu? Bazen bilmek nedir diye de soruyorum kendi kendime. Şu pencereden gördüğüm görkemli yeşilliğin hangi katını bilebilirim? Araya serpilmiş Japon kirazlarını, patlamaya hazır erguvanları, gerilmiş at kestanelerini, salınan söğütleri, mağrur çınarları, güneş müptelası çimenleri, dahası karışık şehir gürültüsünü, Boğaz'ın geride sisler arasında titreşen üşengeçliğini, her sabah dinlediğim İTÜ Radyosu'nu, çitlembik ve yüksek çamları, başıboş köpekleri, sol yanımda duran içilmiş kahve tortusunu dahası neyi, neyi bilebilirim. Bugün 3 Mayıs 2011. Japon Konsolosluğu'nun her yıl düzenli gönderdiği takvim onu işaret ediyor. Minik bir saksıya yukarıdan uçarak gelmiş ve konmak üzere olan bir kanatlı gibi duran şu çiçek kompozisyonuna bakacak olursam, hiç bilmediğim harfler var. Japon alfabesinin harfleri. Onların Japon harfleri olmasını bilmem orada ne yazdığını bilmeme yetmiyor. Dedim ya bilmiyorum ben. Gördüğümü bilemiyorum.

Bilenlere imrenirim oysa. Kaç tür horoz yaşar Anadolu'da onu bilenlere imrenirim. Denizli horozu ile Hint horozu arasındaki farkları bir çırpıda sayar böyleleri. Hangi mevsim nerede horoz dövüşleri yapılır, niçin yapılır, nasıl yapılır onları da bilirler. Beyaz horoz neden beyazdır, kırmızı horozun ibiğindeki küpe nereden gelir oralara kadar götürürler işi. Dahası armut denilince başlarlar saymaya; mustabey, ankara, deveci, santa maria, frenk, akça, wilder, coscia, wiliams...Öyle bir anlatırlar ki üstelik insanın işi gücü bırakıp armut yetiştiresi gelir. Bir de armuttan kurulan turşulara, dökülen tatlılara gelince söz, tamam dersiniz, evrenin özüdür armut. Bilgi böyledir işte. Bileni değil bilmeyeni doyurur. Belki de o yüzden insan kendisi için değil başkaları için öğrenir. Bilgi başkaları varsa bilgidir. Ötesi suskunluk. Susku da bir bilgi olsa gerek. Dağda taşların, suların, rüzgârların, koyunların huyunu bilen bir çoban bildiklerini kendi kendisine niye konuşsun değil mi? Hele bir kere sormaya görün çobana, koyunları, rüzgârı, suları. Sanki bin yıldır biliyormuşçasına konuşacaktır imanla. Bilmek boş bir kovaya benzer. Bilmemek dolusuna!

Kim bilir belki, belki diyorum, özellikle diyorum, ikrardır bilgi. İkrara dönüşmeyen bilgi, bilgi değildir. Söylemekle susmak arasındaki elmas gerilim. Cevapsız kalan soru gibi boşlukta, şekilsiz ve sahihsiz sallanacaktır bilgi. İnsanlar bilgi için mi yoksa bilgiye sahip olanın yerinde olmak istedikleri için mi bilinmez, bilenlerden korkarlar. Zaten bilmekle korkmak arasında hep kopmaz bir bağ vardır. Hatta susmak arasında da kopmaz bir bağ var. 'Şüphesiz benim bildiklerimi bilseydiniz pek çok susardınız' demiş Hz. Peygamber. Bilenler korkar. Bilenler en çok korkanlardır. Bilmek çok korkmaktır. Korku bilgidir. 'Korkarım ki başına bu gelecek' diye söze başlar kimi. Korkarım, biliyor ve görüyorum anlamını da taşır çünkü. Hz. Ali'ye atfedilen bir söz her zaman korkutmuştur beni. Bilginin, ilmin simgesi kabul edilen Hz. Ali; 'Bilmediklerim ayaklarımın altına konulsaydı başım göğe ererdi' demiş. Bu sözden duyduğum nasıl bir bilgi onu da bilmiyorum ama beni korkuttuğu kesin. Bilgimi sildiği, sifıra indirdiği, açlığını artırıp merakımı körüklediği de kesin. Hiçbir şey bilmediğini bilmeden bilerek yaşayıp gitmek mi daha mutluluk verici yoksa hiçbir şeyin bilinemeyeceğini bile bile bilmek mi daha

mutluluk verici onu da bilmiyorum. Mutluların bilgiyle kurdukları huzur hattını da henüz çözemedim. Bu cehalet de bana yeter. Hem çürümüş elma nedir nereden bileyim ben.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Küsmek!

Ufuk Bozkır 2011.05.21

Anadolu'nun uzak kasabalarından birisinde geçti çocukluğum. Bazen küsülü kaldı. Bazen beklenmedik sürprizlerle açıldı durmadan bir kapı. Anadolu'yu nedense kapıya benzetmişiz tarihte.

Hem oraya girişin zorluğunu hem değerini hem de mahremiyetini vurgulamak için belki. Bir kere kapı denilmiş ya ona, tarih kitaplarında, romanlarda, açılan Anadolu kapılarından söz edilir durmadan. Ben de kapıları çok severdim. Çok da ürkerdim onlardan. Bazen en çetin duvardır bir kapı. Hele 'küsüklü' ise. Küsüklemek, kilitlemek anlamında kullanılan bir kelime. Her şeyin basit fakat işlevsel halini bulmakta pek mahir olan eski hayatımız, demir kilitlerden çok önce bulmuş bu düzeneği. Oldukça basit bir mantığı var üstelik. Çoğunca ahşap olan kapıların arkasında, açıp kapama işini gören ahşap parçanın arasına sert bir tahta veya odun parçası sıkıştırmaktan ibaret küsüklemek. Meşe, dut ve ceviz gibi sert ve dayanıklı parçalar her zaman tercih edilir. Bir kere küsüklendi mi kapı, kırmaktan başka çare yoktur artık. Ya kapı kırılacak ya küsük. İşte ben, kendi kendime, bilmeden ve ister istemez bağlantılar kurar dururum, kapıyla, insanla ve küsük arasında. Zamanla insan arasında.

Küsmekle ilgileniyorum nicedir. 'Küsmek nedir?' 'İnsan kime ve niçin küser?' diyerek dönüp duruyorum kendi etrafımda. Aslında, gazete ve dergilere yansımış iki haberden özellikle de etkilendiğimi, bu haberlerin beni 'ilgilendirdiğini' itiraf etmeliyim. Ne var ki ilkin, küsük ve küsmek arasında bulduğum bağı söylemeliyim. Küsük, nasıl kapıyla dışarı arasındaki irtibatı kesiyorsa, küsmek de insanla hayat, insanla insan arasındaki irtibatı koparıyor. Küsmek, kilitlenmek, kapanmak, kapalı durmak anlamına geliyor ister istemez. Dahası, etimolojisinden emin değilim ancak büyük ihtimalle, küsmek, o küsüklemekten de geliyor. Küs, artık bir ses taklidi kelime midir, bir emir kipinin dönüşmüş hali midir bilmiyorum. Bildiğim tek şey, anlamın taşta taşta, dönüşe dönüş farklı hallere vardığı, durduğu. Dil denilen mucize de bu olsa gerek. 'Ben sende tutuklu kaldım' mı diyordu bir şarkı da ne? Yoksa her şey benim uydurmamdan mı ibaret? Hem tutuklu kalmakla küsüklü kalmak arasında anlam bağı da kurulamaz değil mi? Ah benim şu kurgucu, kuşkucu dahası sorgucu kafam. Sen neredesin? Nerelerdesin?

Hem gazetelerin yazdığına bakılırsa, Meksika'da bir dil ölmek üzereymiş. Aslında, dil çoktan ölmüş sayılır da, uzmanlar kanıt ve belge peşinde uğraştıklarından, işin başka bir cephesiyle uğraşıyorlarmış. Ayapanerco adını taşıyan bu dil tam da bir küskünlüğün kurbanı olmak üzereymiş. Küskünlük bakın nelere kadir. 75 yaşındaki Manuel Segovia ve 69 yaşındaki Isidro Velazquez kahramanlarımızın adı. Segovia biraz aksi bir adammış üstelik. Velazquez ise evden çıkmayı sevmeyen birisiymiş. Şimdi hem evden çıkmamak, hem de 'biraz aksi' olmak küsmenin hallerinden mi sayılır bunu psikologlara bırakalım. İnsan niye küser sorusunu sormadan, oltamızı da denize fırlatmadan 1930'lara dönelim. 7Gün Mecmuası yazarı Nihat Ziya, 'İnsanlığa Küsen Adam' adıyla bir yazı kaleme almış. İzmir-Çeşme yolu üzerinde yaşayan ve 'orijinal bir içtihat taşıyan' bu adama çevredekiler 'sır adam' diyorlarmış. Dönemin tasvirici dilinin çizimleriyle dolu yazıdan öğrendiğimize göre adam tahsilliymiş üstelik. Yaban değilmiş. Sözlerindeki elem havası ile içindeki hakikati fısıldayıvermiş; 'Bir dost

beklememek, bir dost istememek, her şeyi inkâr etmek bana öyle tabii geliyor ki burada'....Daha ötesine gerek yok.

Bu iki haberden nasıl bir sonuç çıkarmalıydım? Bir sonuç çıkarmalı mıydım? Bir kere, küsmek yaşantı geçmişî taşımalıydı değil mi? Geleceğe doğru küsemiyordu insan. Küsmek bir tecrübe eylemiydi. Yaşamak insana başka bir yolu gösteriyordu. Birbirlerini hiç tanımayan iki adamın küsmesinden bahsedemiyorduk. Aralarında manevi bağ kurulmamış kişiler arasında da öyle. Hatta küsmeyi bir denklik eşitlik ilkesi diye algılamış olmalıyız ki; 'tavşan dağa küsmüş de dağın haberi olmamış' bile demişiz. 'Ya dağ tavşana küserse' diye sormamış ne yazık ki kimseler. Öyle ya, varmadığımız, çalmadığımız kapının küsüklü olmasından bize ne? İsterse bir ömür küsüklü kalsın o kapı, çürüsün. Biz o kapıyı çaladıktan sonra küsmenin ne hükmü kalır? Değer verme anlamı taşımaz mı bu bakımdan küsmek? İnsan değer verdiğine küsmez mi? Değeri, yeniden gözden geçirme eylemi değil mi bu açıdan? Hem bazen ben kendime değer vermediğimden mi küsmüş buluyorum kendime? Kendime küsem kendimin haberi olmuyor mu bazen yoksa? Küsüklü kalsam da benden başka kapıyı çalacak var mı? Ya sizin, herkesin... Şu küsme. Karışık mesele. Dil ölürken arada, kilitli kalırken akıp giden zaman. Neyse.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bedel ödemek!

Ufuk Bozkır 2011.05.28

...Dahası hayat bir bedeldir. Ve insanın varlığı asıl bu bedeli fark ettiği anda başlar. Dünyaya gelişinin fiziksel bedeli ölümdür. Fakat ne dünyaya gelmek ne de ölmek insanın elinde değildir.

Doğum değil ancak ölüm olarak bedel kaçınılmazdır ve özünde de eşitleyicidir. Bedel bedeldir sonuçta ve belki de ödenen bütün bedeller bu açık bedelin salınımları arasında gerçekleşir. Eğer bedel olmasaydı değerden söz edebilir miydik? İster kazanma olsun ister kaybetme bedelin yönü, değersiz bedel anlamsızlaşacaktır. Bu yüzden insan ödediği bedeli de anlamlandırmak ister. 'O kadar hesap ödedik ama doğrusu değerdî' demek ister. 'O kadar sıkıntı çektik değseydi bari' demenin bedeli farklıdır çünkü insan için. İnsan bedel ödedikçe insandır ve ödediği bedelin değere dönüştüğünü gördükçe acısı azalır. 'Bedel ödedim, bedel ödüyorum' diyenlerin neyin karşılığında bu bedeli ödediklerine bakmak gerekir. Eğer bedelle değer arasında bir uçurum, uyuşumsuzluk varsa bedel ödemenin yoklayacağı dil oyunlarını, sızlanmaları, suçlayış çalımlarını dahası hiç doymayan tatlı yalan canavarını susturmak mümkün olmayacaktır. Bedel, değerle ölçülür. Değip değmemekle.

'Bedel ödemek' alabildiğine soyutlanıp neredeyse gündelik karşılığında uzaklaşmıştır bizde. Bunun bedeli ne kadar diye sorarız. 'Tamam uzatma, bedeli neyse öderiz' deriz. Oysa ben, bedel ödemeyi tam da en yalın halinde anlamaktan, sonra da dalga dalga soyutlayıp derinleştirmekten yanayım. Canı kiraz isteyen adamın, canının gerçekten kiraz isteyip istemediğini sorguladıktan sonra kolunu kaldırıp bir dal kirazı koparması gibi. Koparıken, kolunu kaldıracak hale sahip olmasaydı ve yine canı gerçekten kiraz isteseydi, maruz kalacağı durumu düşünmesi gibi. Bir lokma ekmeği çiğnerken çenenin ödediği bedel gibi. Biri size bir şey sorduğu vakit o sorunun tam karşılığını insan olmanın sorumluluğu içinde yerine getirmek gibi. Seviyorum demekle, galiba bundan hoşlanmadım demenin bedelini gerçekten düşünerek ve görerek söylemek gibi. Bedeli önemsiyorum, yaşamının bir bedel, ölüm çizgisinde insanlaşmaya evrilen geçitler olduğunu daha bir görüyorum. Şöyle diyorum o yüzden, bir arkadaşın seni bir yere çağırıyorsa, önce gerçekten seni isteyip istemediğine bak. Seni çağırmanın bedelinin farkında mı onu süz. Eğer böyle olduğunu görüyorsan gitmenin de bir bedeli olduğunu

düşün. Sana ısmarladığı bir bardak çayın bedelini ödeyemeyecek haldeysen o çayı içme. Çünkü asıl bedeldir varlığı eşitleyen. Bedelin karşılanabilir olmasıdır. Ödemenin kimin tarafından yapıldığı değil.

Bedel en iyi geçmişe doğru okunur, anlaşılır, tartılabilir. Bir bakıma geçmiş, hafıza, asıl geçmiş zamanın hangi bedel karşılığında yaşandığını da gösterir. İnsanların kazandıkları, kaybettikleri, hayalleri, mutsuzlukları bu değer çarpanında karşılık bulur. 'Bedel ödemek', inadına politikleştirilmiştir bizde. Nedense, politik görüşlerinden, sosyal sınıf aidiyetlerinden, iç çatışmalardan, bireysel kıskançlıklardan sıkça söz eder de insanlar, bedelden, asıl bedelden söz etmezler. Ontolojik hale silinir. Bulanıklaştırılır. Asıl bedel bambaşka bir yerde tozlanmakta içten içe insanı çürütmektedir oysa. Bir şiiri okumanın da bedeli vardır, kırlara çıkıp yürümenin de. Bir insanla yakınlaşmanın da bedeli vardır, öfkeyle söylenen bir sözün de. Sanki bunlar, insan olmanın hallerinden ustaca sıyrılmakta varsa yoksa başka bedellerden söz açılmaktadır. Baharda fışkıran bir ağacın o görkemli yapraklarının çok altında saklanmaktadır bedel. Çürüyüp dökülmenin hüznü. Bunu duyar ağaç. İnsan, bedeli öğrendikçe o ağaçla beraber kendi hüznünü de duyar. Sonra da o hüzünden diri bir yaşama neşvesi çıkarır.

Dönüp dönüp seslenirim kendime. Bedelini ödeyemeyeceğin hiçbir şeye bakma. El uzatma. Talep etme. Başını eğdiğin çiçeğin dikeninin her an eline batabileceğini bil. İçtiğin bir bardak soğuk su, yazdığın her cümle bir bedel toprağından yeşerip gelmektedir. Oturduğun sofrada, bedelini ödeyemeyeceğin yemeğe çatalını sürme. Dostlarını, arkadaşlarını gözden geçir. Bir bir tart onları. Dahası duygularını, düşüncelerini hatta hayallerini. Kuru ve katı bir gerçeklik gibi gelip boğazına çökse de bu hal, yılma. Gerçekten iste ve hak et ki senden bir değer ışığı yansısın dostlarının çizgili yüzlerine. Onlar da fark etsinler bunu. Vaktiyle bir fincan kahvenin bedelini ödemenin onlar için de kolay bir bedel olduğunu sanmasınlar. Kaybetme sınırına varmayan yokluğun kapılarını yumruklamayan hiçbir şeyin de bedeli yoktur aslında. İnsan ömrünü ölüme karşı kaybettiğinden yaşamak bedellidir. Değerlidir bu yüzden. Ötesi, felsefe çekirdeği. Küskün çiçek suyu. Sağ yanağın sol yanağa verdiği bedel, güzelliği...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şaşıрма...!

Ufuk Bozkır 2011.06.04

Sağ elinde dikenleri ayıklanmış kırmızı gül demeti. Kaç taneydi acaba? Belki dokuz. Belki on bir. Belki yedi. Gül goncaları sanki henüz açmıştı. Sabah ışığının altında daha bir taze ve diri gözüktüler. Kadın?

idiyordu. Sevinçli mi? Utangaç mı? Kederli mi? Yoksa. Yoksa, şaşkın mı? Evet evet şaşkıncı kadın. Şaşırmış. Boynunu sağ omzuna doğru istemsiz eğmiş, bembeyaz bir mendille tutarmışçasına koltuğunun altında saklıyor gül demetini. Koruyor. Rüzgardan mı? Gözlerden mi? Kendisinden mi? Sabah sabah, hangi kadın bir gül demeti taşır değil mi yanında. Belli ki o da bir anlam arıyor yaşadıklarına. Yaşayacaklarını tam kestiremiyor. Niyetlendiği şey ile başına gelecekler arasında koyu sisli bir bölge hissediyor. Duyuyor güllerin her birini. Saklarına inadına gömülmüş güller. O koyu yeşil dirilik dünyaya bir mesaj mı veriyor ne? Fakat bu şaşkınlık, bu şaşıрма. Birden bir opera perdesinin açılıveriş mi? Sesin en tok haliyle gök kubbeye yayılışı. Yazılıydı, sessizce yazılıydı şaşkınlığın operası, hangi sesle karşılanırdı o? Fakat gereksiz, bu sessiz mahcubiyet yeterince müzikli. Şaşkınlık kendi kıvrımını seven perde gibi salınıyor ışığın altında. Güller şaşkın. Açık şaşkın. İnadına, inadına şaşkın...

Şaşıрма da bir öğrenme yöntemi değil mi aslında?. Şaşıarak mı öğrenir insan? Şaşırdıkça mı bilir? Bana öyle gelir ki, insan dünyaya büyük bir şaşıрма yetisiyle gelir. Sonra, çok sonra, 'hayret' makamı olarak nitelenen şey, birden değil adım adım, alıştıra alıştıra gösterilir ona. Öyle ya, anne karnından dünyaya gelen bebek, birden şaşıрма halini gösterebilecek halde olsaydı, seslerin, ışıkların, nesnelerin ormanında kaybolup giderdi. Bir daha da ne o insanı bulmak mümkün olurdu, ne de onu bir şeyle ikna etmek. İnsanın eğitimi bir tür şaşırmama, alışma sürecidir bu bakımdan. Büyükler, aslında, ifade edemese bile büyük bir şaşkınlık içinde bulunan bebeğe, şaşırmamayı öğretirler. Oysa bebek bir ses duysa döner bakar. Bir cisim geçse debelenir ve işaret sesleri çıkarmak ister. Köşelere gider bebek. Ateşe gider. Suyu gider. Çeker çünkü eşya. Şekiller çeker. Sesler, renkler, biçimler, elleri ayakları, her şey çeker bebeği. O, öylesine bir hayret, öylesine büyük şaşkınlık içindedir ki, onun bu hayranlık verici şaşkınlığı yüzüne yansır. O yüzden bir sanat eseridir bebeklerin yüzü. Saflığın özü oradadır. İnsan sütüdür bebek. Aklaşmasıdır hayretin. Şaşkınlığın tomurmasıdır. Tohumun parlayışı içerden.

Sonra alışır insan. Her şeye alıştırılır. İlk kelimeleri söylemesi etrafında bir mucize, bir şaşkınlık patlaması yaratsa da zamanla onlar da alışır buna. Bebek adım adım çocuk olur, çocuk adım adım genç sonra da yetişkin. Yetmek, yetişkin olmak, artık alışma çağının son çizgisidir. Büyüdün, yeter artık derler ona. Bizi şaşırtma. Uyumlu ol. İşte o zaman, başka, bambaşka bir toprak uyanır insanda. İçinde sakladığı nice bilinmez tohumu yavaşça uyandırır. Şaşırmayı, asıl şaşkınlığı geri getirir. Sanat diyoruz ona. Sanat yoluyla insan, şaşıрма, hayret etme özgürlüğünü dahası hakkını yeniden kazanır. Bebekken mahrum olduğu ifade ve yansıtmaya eylemi, şimdi gün yüzüne çıkar ve kendisini göstermek ister. Bir keman yayında. Bir fırça darbesinde. Kelimelerin yan yana gelişinde. Kurguda. Fotoğrafta. Sanatın, hayalle kucaklaştığı, eşyanın ve dilin bütün hallerini kucaklayarak yapar bunu. Önce kendisi şaşırtır. Sonra şaşırtır. Sonra hep şaşırtır. Hayrete, o büyük hayrete doğru kanatlanır, yol alır. Sanat şaşırttıkça diri kalır.

O kadını görünce beni şaşırtan da bu muydu? Onda saklanmış bir çocukluğunu mu bulmuştum insanoğlunun. Şu gaddarca akıp giden bir yandan titrek ve beyaz yeşili çimenleri gönendiren zaman, tam da kahverenginin nazına bürünmüş kuru yaprağını önüme düşürürken, bilerek mi yapar bunu. İç içe geçmişliğin o büyük müziğini, o eşsiz operayı duy ve şaşırmı demek ister? Bu yüzden olacak şaşkınlığım hiç bitmez benim. Hayretim hiç tükenmez. Ne vakit ki, şaşırmadığımı, hayretimin ince bir çekişle elimden alındığını duyarım, birdenbire aynanın karşısına geçer gözlerime sorarım; ne oluyor. Daha ne kadar alışacaksın? Daha ne kadar kabulleneceksin? Bitmedi mi emekleme nöbetin? Bak bir an içinde bunca hayret kuyruklu yıldızlar gibi kayıp giderken, sen hiçbir şey olmuyormuş her şey çok normalmiş gibi mi yapacaksın?

Böylesi hallerde yapılacak en kestirme iş çekip bir şiir okumaktır. Ya da bir fotoğrafa bakmak uzun süre. Camı pencereyi sonuna kadar açıp sokağa aldırmadan bir müzik parçası dinlemektir. Her bir aletin aynı sesi farklı farklı çıkarışındaki hayreti yakalamaktır. Rembrandt'ın bir resmi yoksa etrafta, hızla gelen bir dalganın köpürerek kıyıya vurduktan sonra köpüksüz geri dönüşünü hayal etmektir. İnsan da öyledir çünkü. Köpürerek hayatın kıyısına vurur ancak geriye köpüksüz çekilir. Çünkü köpük yoktur. Köpük onun değildir. Belki de kadının elindeki güller bir demet insan köpüğüdür. Şaşıarak vuruşu bu yüzden benim kıyıma. İşte gitti. Ne kadın ne de güller kaldı. Sadece şaşıрма...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dilenen köpekler ve istikrar!

Biraz baş ağrısı. Biraz muamma. Biraz hayret. Biraz sabah serinliği. Biraz kaçış. Biraz hayat. İlle de istikrar. Baş için. Atılan her adım için!...

Geçtim yavaşça, ilk kez gördüğüm çok pahalı arabaların arasından. Arapça ve Latince plakalar, Amerika'dan Uzakdoğu'ya, Avrupa'dan Ortadoğu'ya kadar yayılıyor, arabayı, her gün trafikte gördüğümüz cinsin dışında başka bir âleme götürüyordu. Bir tutam Ahmet Haşim ziyası olsaydı şimdi elimde. Zêkanın hangi kabuğunu soyardı cümleler? Belki ilkin parayla kurulabilecek bu istikrarın tutkuyla da çok yakından ilgisi olmalıydı. Geçtim. Bir kadın kucağında bebeğini emziriyor parkta. İkide bir aradan polis arabası geçiyor parkta, istikrar adına olmalı o da. Fakat baş ağrısı. Döne dolana. Kararıyor. Ne biraz hayret bırakıyor ne sabahın serinliği ne de kaçışa heyecan katacak yaşama isteği. Pencere boydan boya gürültü perdesi. Nereye akıyor bu zaman, bunca karmaşa, siren, soğutma sistemi uğultusu nereye? Başıma mı, başımın çok içlerine, teklifsiz sokula sokula, istikrarımı yok etmek için mi? Beynim güneşin altında kalmış yaş ve lifli ceviz tanesi gibi kaynıyor. İstikrar. Nereden takıldın ağıma?

Çıktım, aynı parkta, kadın gitmiş. Anne, istikrarın sadece karnı değil herhalde. Geleceğe doğru örücü sanki zamanı da. Kalkıp gitmesinde kabaran bir süt duygusu mutlaka vardır. Yalnız, arabalar, arabalar inadına çoğalmışlar. Daha doğrusu arabalar çoğalmamış da meraklılar çoğalmış. Tıpkı araba plakaları gibi onlar da her milletten. Hücuma uğramış halde şehir. Dünya yıllardır biriktirdiği merak barajının kapaklarını açmış da herkes buraya akmış gibi. Zencisi, sarışını, kibarı, sıradanı, Balkanlısı, Orta Asya kokanı, neredeyse hepsi burada. Arada bir şehrin yerlilerinin de sesi çıkıyor. 'Vavvv! İnanamıyorum! Olmaz böyle şey! Fotoğrafımı çeker misin!' sesleri havaya dağılıyor. Lamborghini, Maserati, Ferrari, Pontiac... Daha ne var böylesi merakları renkli balonlar gibi pat pat patlatan, ateşleyen. Ben de dedim, bozma şu istikrarı. Birkaç pahalı ötesi arabaya yakından baktım. Üzerlerine yapıştırılmış şekilleri gözden geçirdim. Belli ki birkaç gün burası merak kadar yüksek ilginçliğin parkı olacak. Ama, ya istikrar!

Geçtim. Sıcak, ceketleri itiyor. Yakında şapka bile isteyecek. Sağda solda, ufuktan yükselen bulutlar rutubet saçıp geçiyorlar. Zaten her şey açılmış açılacağı kadar. Başım, yere mi düşecek birazdan? İstikrar. Kırmızı ışık yanmıyor. İlk kez oluyor bu. Her gün mutlaka bir kez altından geçtiğim trafik lambaları yanmıyor. Tesadüf ve ilk adımı atan belirliyor akışını trafiğin. Ama, yine de insan, birkaç metre sonra ne olacağını hiç bilemez hayatında. Biliyorsa ona hayat denmez. Bu bilememek, birkaç metre sonrayı da hesap etmemeyi getirir beraberinde. Yoksa kımıldayamaz insan. Obsesyondan yığılır. İnatçı merkep gibi hareket etmez. Ben de nerEden bilecektim birazdan göreceklerimi, dünyanın değme sinema yönetmeninin, modern sanat küratörünün dahası kamera şakacısının aklına bile gelmeyecek bir olayla karşılaşacağımı? Bilemeyiz işte. Bilemediğimiz için istikrar da saçmadır. İstikrarı, düzeni yürütmek, mevcudu korumak fikrine dayanır. İstikrar isteyen hem halinden memnundur hem de yaratıcı hamlesini yitirmiştir. O yüzden hayatın hakikatine terstir istikrar. Sürpriz değildir, sadece yaşamak değişime açık kalmaktır. İstikrar isteyen ölümü de kabul etmez. Ölmek istemez. Ebedi şeflik tohumu saklar onda.

O, işte, o manzara birden filmin kurgusunu parçaladı. Baş ağrısını bir yılan gibi kuyruğundan sallayıp sallayıp çok uzak bir yere fırlattı, ölümün mezarına gömdü. Adam, kahverengi gömlekli adam trafik lambasına yaslanmış karşıya bakıyordu. Tam karşındaki trafik direğine bakıyordu adam. Karşı direğin dibinde biri beyaz biri alacalı iki köpek yatıyordu. Sıcaktan mı, adamın vermeye çalıştığı mesajdan mı bilinmez, köpekler, dilleri dışarıda, başlarını sağa sola çeviriyorlardı. Ve ikisinin ortasında gül desenli bir büyük su bardağı. Bardağın içinde birkaç lira. Geçtim. Ne yapacaktım ya! Tamam dedim, ilk kez böylesi bir dilencilik örneği gördüm. Fena da değil. İçimden bir gıdıklanma. Bir gerilim. Gülüp içimdeki bütün ağrıyı şehre fırlatacağım. Döndüm. Bu kez ilk bakışta göremediğim bir iki detayla çarpıldım. Adam aynı zamanda iki köpeğin önüne bir mini teyp koymuş,

durmadan Ferdi Tayfur şarkıları çalıyor. En acıklı, en dokunaklı arabesk. Ve yine adamın köpeklerle çekilmiş bir fotoğrafı. Bu kez tıraşlı adam. Temiz. Sonra o kalın süt kahverengisi kâğıda özenle yazılmış şikâyetname. Veryansın. Belediye istikrarını bozmuş adamın. Köpekleriyle mutluluk içinde yaşarken, gelmiş, sokak köpeği muamelesi yapmış. Kısırlaştırmış onları. Üreme haklarını elinden almış. Düzen kalmamış. Adalet parçalanmış.... İstikrar. Bozmuş.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Halk otobüsü ve The New York Times

Ufuk Bozkır 2011.06.18

Şu İstanbul alem şehir. Sait Faik yaşıyaydı 'Alemdağı' yerine 'Alemşehir' der miydi bilmem ancak her sabah başka bir alemliğini gösteriyor bana.

Ben mi alemleşiyorum, şehir bir başka aleme mi kayıyor orası da belli değil. Mevsim yaz ya, yaz başı ya, ne rüzgârın kararı var ne güneşin. Sabah erkenden camlara bütün ateşli oklarıyla hücum eden güneş bir bakmışsınız bulutların arasında saklambaç oynuyor. Hele rüzgâr, poyraz mı, karayel mi, birbirine karışmış rüzgâr yumağı mı ne, gah üşütüyor gah bunaltıyor. Ya ağaçlar ne yapsın? Haydi deniz kıpır kıpır. Üstünden geçen gemiler köpük saçakları yaparcasına eğlendiriyorlar onu. Belki, artık şehrin tek hakimi karga ve martılar da olmasa ağaçlar hepten kuşsuz kalacak. Bakmayın siz sabah sabah oradan oraya seken üç beş şaşkın serçenin ötüşüne, kanmayın. Alemşehir, martılar ve kargalar arasında paylaşılmış durumda. Bakın, fark edin hiç birbirlerinin bölgelerine dalmıyorlar. Akın etmiyorlar. Fakat, fakat bu sabah benim derdim bu değil. Gerçi hiç derdim yok benim. Hem ne derdim olacakmış. Atalarımızdan miras şu kutsal şehri biz de biraz eskitiyoruz o kadar. Ben yine, pek çok kez olduğu gibi sığındım bir halk otobüsüne. Asya'dan Avrupa'ya her gün nice halk otobüsü geçer de geri döner iki kıta arasında... Saymakla bitmez.

Baktım, rüzgâr sağdan soldan bastırıyor. Otobüsün sürücüsü ön kapıyı çoktan aralamış. Bir ara kesit duygusu yayılmış ortalığa. İşte sol yanımda evde azarlanmış pehlivan gibi oturan bir adam. Son kez hangi er meydanında güreşti acaba? İşte hemen yanında öğretmeneci müdavimi emekli sosyal bilgiler öğretmeni(?). Seçim zaferinin kıvrak huzuruyla dışarıyı seyreden saklı seçmen. Hele şu elindeki kitabı merakın bütün dereceleri ile okuyan hanımefendi. 1970'lerin Yeşilçam'ında figüranlık yapmış gibi bir havası var. Elindeki kitabı evirip çeviriyor. Kutsal kitaplara göre, şifreler mi ne okuduğu? Bu yaşta bu merak! Hem bana ne canım. Sait Faik'in dediği gibi memlekette seçim var, özgürlük var. Polis var. Adliye var. Fakat şu, otobüslerde, 'ne yapayım, çok mecburum' edasıyla bebek emzirenler yok mu? Haydi haydi onlara da kim ne diyebilir? Sen ne diyebilirsin? Bak akşamdan kalma çakır, şehirden ayrılmadan önce son kez gezmeye çıkmış taşralı, icra takipçisi, muhtar yardımcısı, sivil polis, plastik torba imalatçısı, yanlışlıkla bu otobüse bindiği dudak kıvrımından okunabilen yabancı dil hocası, eski tüfek bir sosyalist, hacdan yeni döndüğü tesbih çekişinden ve dudak kırıptılarından anlaşılan Hocapaşa esnafı. Tanzim mağazalarını iç geçirerek hatırlayan Nimet Hanım. Ailecek, Mahmutpaşa'ya nişan alışverişine giden düşünceli bir grup. Gönüllü trafik müfettişi. Ve o ve ben!

Daha doğrusu birden o, sonra ben. Ben ki bunca geçiş arasında çokça kaybederim kendimi, silerim. Eğer onu fark etmeseydim, ne nerede olduğumun bir önemi olacaktı ne de kendimi hatırlamamın. Öyledir. İnsan bazen, bazen değil bal gibi çokça kendisini unuttur. Sanki sabahleyin bir çöp torbasına tıkmıştır da kendisini, ağzını büzüp çıkmıştır. Tam çöp kutusuna attığında içeriden bir sabah kedisi 'mavvvvv' diyerek fırlar alev gözleriyle.

İşte o zaman bir gizli ürperti. Bir uyumaz uyanış. Hayır hayır, tam olarak öyle olmadı bu kez. Ben nicedir, kokusunu unuttuğumuz o güzelim güller üzerine mi düşünüyordum ne? 'Ey ürkütülmüş gül' mü, 'Ey unutulmuş sabır' mı, 'Ey yoksulluğun kefeni' mi, 'Ey saf çelişki!', 'Ey geri dönüşsüz yol teri' mi, mi?.. Hangisi, bir önemi yok. Zaten, okuduğum bir kitaba göre; 'Şarki Karacağağaç'ta gül bahçesi olmayana kız vermiyorlarmış...' Belki bunları da düşünüyor vehmediyordum. İkide bir orta kapı açılıp kapanıyor. İnlen binenler oluyor. Muavin, 'ilerleyelim, arkalar boş' ölümsüz cümleciklerini çil çil saçıyordu.

Sonra işte, o oldu. Fark ettim. Orta yaşlı bey, ilkin 'telefonla oynamaya ne meraklı' diye şüpheyle karışık belki küçümsediğim adam, büyük bir maharetle ekranla dans ediyordu. Haberleri, son dakika gelişmelerini bir bir ve hızla geçiyor, yumuşak bir cımbız hareketiyle, baş parmağı ile şahadet parmağını robotlara pek yakışan bir artistik refleksle kullanıveriyordu. Kim kime nerede saldırmış? Kim kime ne demiş? Hepsi hepsi. Bu çevik merakın dokunuşlarıyla cep telefonunun ekranına geliyordu. Sonra, birden, The New York Times, yazdığını gördüm. Birkaç saniye sonra, elinin altında. Suriye sınırında Filistinlilere ateş açmış İsrail askerleri. Hemen ilgilendi. Sonra başka haberlere geçti. Değil mi ki, henüz Asya'dan Avrupa'ya geçmemiştik daha. Halk otobüsü tıklım tıklım hayata doluydu. Yetinmedi, Philadelphia Zoo diye bir web sayfasına girdi. Yok dedim yok, daha fazla dayanamayacağım. Hemen ilk durakta indim. Yanımdan Sait Bey mi geçti ne?.. Boş verin. Halk otobüsüne sığmıyor nasıl olsa artık halk.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ey dağ ve ey rüzgâr!

Ufuk Bozkır 2011.06.25

-Bir ihtiyarın gözüyle bir gencin gözü uzaktan uzağa konuşuyorlardı. 'Dağ akıldır' dedi, gencin gözü. 'Rüzgâr ruh, belki' dedi ve hafifçe yana döndü ihtiyarın gözü.

Genç, kendi sesindeki kararlılık karşısında ihtiyarın ihtimal ve soru dolu sözünü zihninin bir kenarına işledi. Sağ kaşını yukarı kaldırdı. Bir kuş, adını tam bilemediği bir kuş, sığırcık dese değil, serçe dese hiç değil, alaca karga desen ihtimal dışı, yaban ördeği, papağan, kanarya, değil değil hiçbirisi değil. Sanki bütün kuşlardan bir tüy, bütün kuş seslerinden bir ses, sanki bütün kuş gözlerinden bir göz onda birleşmiş de, şu kurtçukların, son parçasını didikleyip erittikleri kuştan parça kalmamış. Akıl da bir kuş mu böyle diyecek, ama, aklının yeni yeşillenmiş eriklikleri onu engelliyor, dizginliyor, bir felsefe bahçesinde birbirlerine yaklaşan iki salyangoz ürkekliğiyle yana çekiliyorlar. Olacak bu ya, ihtiyarın gözü, hiç gidilmemiş, hiç görülmemiş kıta burunları gibi, uçta tek başına kendi yalnızlığını soluyor. Gencin gözü, bir rüzgâr gülü gibi dönüyor Akdeniz rüzgârlarının tuzlu yamaçlarından birisinde. Sonra, evet, sonra, her şey bir sonrayla var, bunu biliyor, o rüyayı, inadına o rüyayı hatırlıyor. Hatırladıkça, ihtiyarın gözlerini düşünüyor. Düşündükçe o gözlerden hiçbir şey hatırlayamıyor. Dağa, gördüğü ve belki göreceği dağa benzetiyor onu. Rüyanın tülü hafızanın rüzgârıyla dalgalanıyor, öbek öbek önüne düşüyor. Belki Konya Karapınar'ının oralarda bir yerlerde, Çıralı Obruğunun göğün bütün turkuazını içine çektiği günlerin birinde, kim bilir belki de hiç gitmediği ancak bu rüya vasıtasıyla gitmiş bulunduğu Hindikuş Dağları'nın saklı iç vadilerinden birinde, bir büyük kuyu ile karşılaşıyor. Göl desen göl değil. Kuyudan çok büyük. Gölet ruhuna aykırı. Canlı, capcanlı, ıslıl ıslıl, pırlıl pırlıl bir suyun karşısında buluyor kendisini. Yanında ismini tam sayamayacağı kimi sevdiği büyükleri, çok sevdikleri, arkadaşları, meraklılar, tam da Tanpınar'ın her şey rüyaların o garip mantığı içinde gerçekleşiyordu dediği türden bir geçişkenlik. Hayat,

şimdi o suya dalmak, çağırıcı berraklığın şifasından tatmaktır ya, o da, içleniyor. Suyu dalmayı istiyor. Suyun rengi öylesine dalgalı turkuaz, öylesine temiz ve berrak ki, su değil de, varlığın teknesi gibi sallanıyor. Şu da, şu da, o da, bu da bırakıyor kendisini suya. Bir o kalıyor. Ve sanki, sankisi fazla tamamen öyle, bu rüya, bu dekor, bu olup bitenler, sadece onun suya atlaması için var. Artık daha fazla duramaz. Ne kendisini tutabilir ne de rüyanın akışını engelleyebilir. İşte, şimdi yine, ihtiyarın o ihtişamlı, yan profiline ikide bir göz atarken, benzer şeyleri düşünüyor. Rüya da bile, daha bitmeden, insana bilinmezliğin ağrısı ile gelen şey, her şey olup bittikten sonra, nasıl da hafızanın, hatırlayışın insafına terk ediliyor. Sanki hafıza, sanki bellek, her şeyi her olup biteni yeniden yoğuruyor, işleyip şekillendiriyor sonra da insana armağan ediyor. Bilseydi, suya dalmadan olabilecekleri, rüyanın içinde bile bilseydi, bırakmazdı kendisini. Dalmazdı. Ne ki hiçbir şey elinde değildir insanın. Hayat bu sebepten ele geçirme, sahip olma savaşıdır da. İşte binbir korku, bilinmezlik ve teslimiyet içinde atlıyor suya. Çıralı Obruğu ya da Hindikuş Dağları'nda bir göle atlayıveriyor. İniyor dibe. Ta dibe inmek istiyor. Suyun dibine, o kaygan zemine dokunacak. Sonra da hızla yukarı yükselecek! Öyle mi? İstek ve arzu her zaman gerçekleşir mi? İnsan rüyalarını kurabilir mi? Şuurlatının besinleri, ruhun kimyası, insanın çapraz katsayısı bunu başarabilir mi? Dipte buluyor kendisini. Suyun bulanıklığı içinde. Birden bu suyu kim bulandırmış olabilir? Az önce, yukarıdayken gök kadar derin su, şimdi nasıl oldu da uzak çöl rüzgârlarının sürükleyip getirdiği toz toprak arasında bulanıvermiş. Dahası yükselmek, yukarı çıkmak istediği halde, neden bunu yapamıyor? Sonra, farkına varıyor ki, genç adam, genç adamın gözleri, iki elinin arasında, geniş ve alabildiğine ağır, üstelik kaygan kahverengisi renkli bir taş tutuyor. Bu taş, şimdi bu taş nereden çıkıp geliyor rüyanın katına? Suyu atlarken elinde olmayan taş, nasıl oluyor da, dipte iki elinin arasında duruyor ve onun yukarı çıkmasını engelliyor? İnsan, suya dayanamaz. Bir süre sonra nefessiz kalır. Öyle çırpınıyor. Sağa sola dönüyor. Kafasını döndürüyor. Bir balık gibi akıp ağmak istiyor. Fakat boşuna. Her şey boşuna. Ne taşları bırakabiliyor. Ne taşla beraber yukarı yükselebiliyor. Bir deprem, çok şiddetli bir depreme tutulmuş ve artık çıkış yolu kalmadığını, içten ve önceden biliş hali gibi, nefessizliğin göz şişiren, insanı boğuntunun labirentlerinde dolaştıran çaresizlikle, teslim olmaya başlıyor. Ölüm diyor, ölüm bu. Başka bir şey olamaz. Sanki beyindeki oksijen tükeniyor. Ama, hep bir iğne deliği sızıntısı var içinde. Belki diyor, insan böyle böyle ölmeye hazırlanıyor. Ölüm gelip çattığında hiç tanımadığı bir şey olmasın diye tecrübe ediyor onu. Yaşlı adam tekrar ona doğru dönüyor. 'Rüzgârlar sonra dağlaşır' diyor, ya da genç öyle duyduğunu varsayıyor. 'Dağ olmak istemem' daha diyor kendi kendisine... Ufalanmış parçalarına rüzgâr dense bile dağın, böyle iyi, böyle iyi diyor. Uzaklara bakıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir bardak limonata ve köşe büyüü!

Ufuk Bozkır 2011.07.02

Birden köşeler içinde yaşadığımızı fark ediverdim. Yaz ikindisinde, bir bardak hakiki limonataydı aslında tek arzumuz.

Ayakta ya da oturarak, bütün gümüş terini dışarıya vermiş o zaman güzeli bardağa uzanırsak sanki bütün ağrımız gidecek, susuzluğumuz ebediyen sona erecekti. O keskin ve naz ekşisi tadı süsleyen bir yaprak yeşil nanenin hayaliyle fazlaca başım dönmüş olmalı ki, ne geçtiğimiz ara sokaklar ne sağdan soldan yükselen satıcı bükümünü sesler ne de nerede olduğumuzun bir önemi kalmamıştı. İlk sadece çuvalların satıldığı eski bir han avlusundan geçtik Muhsin'le. Ayıdan kurbağaya, timsahtan tavşana, tabiattaki hemen bütün hayvanların

yumuşak dokunuşlu kumaşlar ve türlü ifadelerle şekillendirildiği oyuncakçı dükkanları da geride kalmıştı. Bir yere, iyi limonata içebileceğimiz bir yere gidiyorduk. İyi limonata dedim ya siz onu gerçek anlayın çünkü seçtiğimiz ilk yer bizi büyük bir hayal kırıklığına uğrattı. Anlı şanlı ismine cep yakıcı fiyatlarına rağmen bir bardak limonataları yoktu beylerin. Haydi o zaman azim ve kararlılıkla, şehrin başka başka oyun ve cilvelerini geçerek başka bir yere. Falanca tarihten beri hizmet vermekle övünen, tarihi yapılardan birisini işgal etmekte alabildiğine hoyrat davranan bu müessese de yoktu. Daha doğrusu vardı da kimse bizim yüzümüze bakmadı. Varsın bakmasınlar. Onlar sayesinde bir köşeye, düşünmediğimiz bir köşeye sığındık çoktan biz de...

Arkadaşım yazacağı haftalık haber-değerlendirme yazısının telaşı içinde ikide bir vişne diye bir kelime tekrarlayıp duruyor. Ben bunu, onun her zamanki şakacı hallerinden birisi olarak da algılamakta ısrarlıyım. Kalkışımıza yakın, düpedüz kalkarken, altımızdan yukarı üflenlen havalandırmadan bile haberimiz olmamış susuzluktan ve limonata aşkından. Çünkü daha oturur oturmaz, aynı anda ağızımızdan dökülen ve yarım kalan 'limona..' kelimeyi, garson tamamlayıverdi, 'olmaz mı hem de en hakikisi, en doğru yere geldiniz...' Yaşasın, hayat budur işte dercesine baktık birbirimize gülümseyen gözlerle. Ve daha sandalyelerimize bile yerleşmemişken iki iri bardakta pırlıl pırlıl limon ışıması soğuk limonatalar geliverdi. İnsan güzel bir şeyle karşılaştığı zaman ve o güzel şeye eli ulaştığında, o ana kadar olup biten her şeyi, o güzel şeye hizmet eden, onu hazırlayan vesileler olarak görür ya ben de öyle düşündüm ilkin. Varsın öyle olsun ama, tam arkama yaslanıp, o dolgun ekşiliğin kadim ve çağrışımlı tadını ağızımda döndürürken, köşeyle karşılaştım. Limonata bana bambaşka bir şeyi, köşeyi getirdi. Sanki bir güzel ve serin sis dalgası, ayak parmaklarımdan başlayarak beni serinletti, tüylerimi gezerek alnıma kadar yükseldi. Sonra da uykudan uyandıran bir kova soğuk su etkisi yaptı...

Birden, böyle şeyler hep birden olur zaten, bir şehri asıl yaşatan ve onu şehir yapan şeyin köşeler olduğu kanaatine varıverdim. Onu ilk kez ben fark etmiş, ben keşfetmiş ve ben anlamlandırmışım gibi içten içe huzur duydum. Öyle ya, köşeler, onların tıpkı şu yaz ikindisinde olduğu gibi, sağa sola açılan yaşam devinimi olmasa ve şu köşeden bu akışı, bu rengi, bu ışıltıyı, bu civcivliği, bu serinliği, bu yaşama sevinci telkin eden dalgalanışı olmasa, bu şehir nedir ki... Biliyor, görüyor, hissediyor ve kafamda kuruyorum ki, şu anda, sadece burada, bu şehre, köşelere kurulmuş binlerce hayat noktası var. İnsanlar oralara sığınıyor, arkalarına yaslanıyor ve hemcinslerinin akışlarındaki müziği, düşünceyi, telaşı, saçmalığı, güzelliği, benzeşirken ayrışmayı duyuyorlar. Bir kâse dondurma, bir bardak güzel gözlü çay, bir iri bardak yeşil naneli limonata, bir dost yüzü, bir sevgili cilvesi, bir keder uçuşumu altında şehirlerini yaşıyorlar. Meydanların insan silen, insan ezen genişliğinden köşelerin o yuvacık gölgesine sığınıyorlar. Öyle ya, bir gölgelik değil de bir salıncak uçuşu değil de ne bir köşe. Meydanların, sokakların, alışverişlerin, ağız dalaşlarının, bürokrat alınlarının, zabıta ve polis kararlılıklarının arasından sıyrılıp buraya, bu geçici cennetlere dönmüyorlar mı? Meydanlar yorarken köşeler dinlendirmiyor mu?

Şimdi, sırtımla gördüğüm, iç içe hayal geçişleri, labirent bahçeleri gibi değil, kır çitleri gibi birbirlerine tuhaf bir mantıkla bağlanan yüzlerce köşe düşünüyorum. Hele güneş gözlüğümü yüzüme takıp, ışığın sert oklarını da kırdıktan sonra, görüş alanımdaki diğer köşeler daha da belirgin hale bürünüyor. Hayatta köşe kapmacanın nazlı ve güzel bir tarafı varsa bunca çıkıntıdan, bunca söz ve emek budağından sonra, yaz kış, ister tek başına ister çok sevilen birisiyle bir köşeye sığmanın ne müthiş bir an patlaması olduğunu düşünüyorum. Arkadaşım, çoktan limonatasını bitirmiş, içinde incir parçacıkları gezinen, üstü dondurmali bir tatlının peşinde. 'Yazı nasıl olsa yazılır... Ama bu köşe güzelmiş' diyor... Ben de ona hiç bakmadan, mırıldanıyorum... Şehir dediğin çok köşeli... Çok köşeli... Çoktan köşeli... Limonatayla daha güzel köşeli.

İncirleri beklerken

Ufuk Bozkır 2011.07.09

İstanbul'da meyvelerdir asıl rekabet eden. Roma devrinden bir arena izi, Osmanlı Şenlikname'lerinden bir gelenek yansıması saklı mıdır bu yarışta kimse bilemez.

Sadece ekonomik ve sosyal hayat değil, ağaçlar ve meyveler de yarışılar mevsimler boyunca içten içe. Bir farkla ki onlar birbirlerini yok etmezler. İnsanlar gibi şiddete başvurmazlar, kötü söz söylemezler. Almaya değil, vermeye hazırlanırlar. Bugünün hayat akışı onlara gaddar davranıp saf dışı etmeye çalışsa da bakmayın. Şehrin ebedi yerlisidir meyve ağaçları. Eski devirlerin vakıf insanları gibi sessizce çalışırlar. Botanikçilere bakılırsa, şehrin bitki örtüsü dünyanın nice şehrine fark atmaktadır. Endemik türler açısından da göğüs kabartacak çeşitlilik vardır. Biraz yağmur yağdığında, biraz olsun toprak ve yeşil alanlar yağmadan kurtulduğunda bir tay gibi canlandığını ben de yakından gördüm bu şehrin. O zaman, eski günlerini aratmayacak bir ter ü tazelik içinde her bir köşesinden kucaklar sizi ağaçlar. Bazen çapkın bir katır tırnağı kokusu, bazen dostluk demi bir ıhlamur çiçeği, bazen erguvan cazı ve bazen samanyollarının yere inişini hatırlatan at kestanesi çiçekleri. Yorgun çitlembikleri, mağrur çınarları, arsız akasyaları ve dahası yalnız, yapayalnız servileri sayacak değilim. Hele hele, duvarları saran sarmaşıklara, hanımellerine, yüksek meşelere şuraya buraya saklanmış taflan ve defnelere, fıstık çamlarına hiç sözüm yok. Her biri gizli meyveleri bile saklasalar benim asıl konuşmak istediğim, bildiğimiz meyvelerdir.

İlk yaz, ilkin dutla yapar bestesini. O narin olduğu kadar bir türlü tarif edilemeyen uçuk tat bir kere ulaştı mı damağın yayına, o ballı ve dolgun beyazlık sanki zaman kuşlarının gagalarıyla dallara serpiştirilmiş inciler gibi beklerler uzanacak elleri. Öylesine iğreti ve öylesine nazlı dururlar ki dallarda, birbiri arkasına olgunlaşan meyveler şu dünya dedikleri saltanatın da gelip geçiciliğini fısıldarlar. Her şey tüylü hamlıktan feda edilmiş bir sonsuzluğa düşer adeta. Ben durur uzun uzun seyrederim iri ve incili taneleri. Sonra da uzanabileceğim en uzak daldan en dolgun ve ballı olanlarını bir bir toplarım. Eğer mahallede görmüş geçirmiş birkaç kişi yoksa, dutlar bir kez daha yalnızlığa terk edilecek, adeta şehrin kendisine takındığı pervasızlıktan bitap, birer göz kanaması halinde yollara serilecektir. Her bir olgun dut tanesi düştüğü yerde gelip geçişin bir son mürekkep lekesi gibi kuruyacak, sonra da şiddetli bir yağmur marifetiyle şehrin kanına karışıp gidecektir. Oysa dallarına geçmiş zamanlarda olduğu gibi salıncaklar kurulan, dibine serilen örtülere neşeli savruluşlarla dökülen şu dutlar böyle yalnız kalmasaydı ne olurdu. Bu yalnızlık bir anlam bulsun diye belki geçmişte Dut Vakfı'nı kurmuştu atalarımız. İstanbul'un dutları özenle korunur, sonra toplanır, pazarda satıldıktan sonra da ihtiyaç sahiplerine dağıtılmış. Varlığının en saf haliyle girdiği bu yarışta hangi dut ağacı öne geçmek ve böylesi bir amaca hizmet etmek istemez ki? O kömür karası tatlı ve ekşi karadutlar! Nar ağaçlarının, fıstık çamlarının, hurmaların arasından birkaç haftalık saltanatlarının bütün görkemini sergilemek isteyen dutlar.

Sonra erikler gelecektir. Yarışa onlar da katılacaklar. İstanbul'un erikleri dışarıdan gelen eriklerle yarışacak evsafa değildirler. Onlar kendilerini asıl yeşil çağları sona erip olgunlaştıkça gösterirler. Sarıdan koyu sarıya, yeşilden koyu yeşile, kırmızıdan morun tonlarına kadar onca erik, tıpkı dutlar gibi dal uçlarına varan iğretilikleriyle selamlarlar gelip geçenleri. Sonra da bir bir dökülürler, kanaya kanaya. Eski bahçeleri anarlar mı bilinmez ancak dibine dökülmüş olgun eriklerin bıraktığı lekelerde şehrin ruhu da saklıdır. Bu kadarla değil elbette, erikleri vişneler izleyecektir. Ah o vişneler. Ekşilikleri bitmeyen bir şarkı gibi durmadan çalacaktır. Ağustosun ortalarına kadar tıpkı önceki meyveler gibi kuşların yurdu olacak, belki sonradan olgunlaşıp

sarkacak üzüm salkımlarını selamlayarak sessizce aradan çekilecektir. Fakat asıl rekabet biraz sonra, biraz daha sonra başlayacaktır. O bambaşka bir öyküdür. Ve o öykünün adı incirdir.

İstanbul'daki meyve rekabetinin incire doğru aktığını söylemek abartı sayılmasın. İncirsiz bu rekabetin hiçbir meşruiyeti yoktur. İncir, inadına saklar kendisini. Baharda bütün dallar neredeyse patlama yarışına girdikleri halde, o ürkek ve çekinik kalır. Sonradan gelecek o geniş, kalın ve uzun ömürlü yaprakları, hiç acelesi olmayan bir eski zaman bilgisi tavrını taşır. Kışın iyice aradan çekilen, şu geçen yaz sokağı dolduran incirin gövdesi bu muymuş diyerek hafiften küçümsenen o atletik vücut donanacak ve göğsündeki bütün sütü dağıtacaktır etrafa. Bilenler, gök meyveleri reçel için toplarlar. Cam içindeki o yeşil turkuaz her zaman iştah kabartır. Ta ki, meyveler olgunlaşıp, kristal sarısı yeşillik olgunlaşana değin. Sonra bitmez İstanbul'un inciri. Tahtına kurulur, ta Kavaklara, Ortaköy yamaçlarına, Erenköy içlerine, Kadıköy'ün eski bahçelerine, Çamlıca eteklerine, Eyüp sırtlarına, aklınıza gelen her yerde o vardır. Değil mi ki bu şehirde en son yapraklarını da o döker. Bunca meyveden sonra direnmek onun hakkıdır.... İnsandan kadim bir anı, kadim bir yara... İncir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sabah köpükleri Boğaz'da...

Ufuk Bozkır 2011.07.16

Bembeyaz ve köpük desenli bir tül yayılıyor denizin üstüne. Sanki, deniz örtülü bir pencereymişçesine bir kez daha açılıp aydınlanıyor.

Bu köpükler, bu sağa sola yayılıp oynaşan köpükler bilselerdi vaktin sayfalarına naksettikleri ciltleri bu kadar kolay köpürürler miydi? Nazları daha bir kaprisli, salınışları daha mağrur olmaz mıydı? Olurdu olmasına da, tabiatla gurur yoktur ki...Gururu insan kanı hayata sokar. Kıskançlığı, ince hesap yapmayı da o koyar zamanın kefesine. Bu yüzden doğanın ciltleri sanat sayılmaz. Sanat olabilmesi için akıl ve ruh ikiliği gerekir. Tabiat yekpare ruhtur. İşte şu denizin ortasından kabarıp çıkan köpükler de öyle. Nereden bilsin, insan muhayyilesinin onu her gördüğünde başka bir şekle soktuğunu, türlü türlü çağrışımlarla kendi ruhuna merhem yaptığını. Öyle, her zaman öyle belki ama, bu sabah, yaz sabahının bu ürpertici tatlı serinliğinde, bu köpükler daha başka bir sesi, daha başka bir çağrıyı dillendiriyorlar. Yoksa onun sis, yağmur hatta kar altındaki oyunlarına da aşinalığımız vardır elbet.

İstanbul Boğazı tıpkı şehrin kendisi gibi hırçındır. Bu köpükler biraz da bu hırçınlığı dizginlemek, önce denizin kendisine biraz sakin kalabildiğinde güzelliğinin nice katlanacağını söylemek de isterler. Çünkü bu köpükler, bu deniz motorlarının, bu ağır şileplerin, bu vapurların, bu mavnaların, bu balıkçı teknelerinin suyu zarif atılışlarla biçmesinden gelen bu köpükler, sadece zamanın gelip geçmesini söylemezler. Zamanın geçişindeki ölümsüz güzelliği de süslerler. Şimdi ben, oturduğum yolcu teknesinin dış tarafından bu köpüklere bir başka gözle de bakıyorum. Sanki aradığım, yıllardır aradığım bir sır varmış da birazdan bu köpüklerin arasından zıplayıp yanıma oturuvorecekmişçesine umutluyum. Hele, şu ağır ve cüsseli şilebin arkasına takılmış bir grup arsız martının kanat hareketleriyle her türlü uçuş gösterisine kapıldığı, içi yolcu dolu teknelerin, çok iyi ayarlanmış hız yalpalayışlarıyla öne atıldığı, yanımdaki iki emeklinin dünyanın son güzelliğini birbirlerine gösterircesine gülümseyip mırıldandıkları, sebepsiz yaşama sesinin denizin ta diplerinden denizin üstüne yayıldığı bu saatte daha böyle bu.

Dünyanın başka başka yerlerinde, denizler başka âlemlere atılıp köpürebilirler. Dalgalarını rüzgârın senfonisiyle kıyılarda patlatabilirler. Ama benim asıl düşündüğüm, içten içe heyecanını duyduğum başka bir şey var. Nasıl bir insana gülümseme, yapılan bir iyilik, söylenen bir güzel söz, bir başkası adına duyulan iyi niyet kısacası bütün güzel şeyler ebediyen kaybolup gitmezse, bu köpükler, bu tül çiçeklenişleri, bu beyazın en özgün şekillenışı de kaybolup gitmez gibi geliyor bana. Eğer öyle olsaydı, deniz hiç böyle ölümsüzcesine ve her defasında daha bir güzel köpüklenir miydi? Tuzlu suyun kâinatın çok diplerinden taşıyıp geldiği manevî ağırlık olmasaydı, güzellik duygumuz daha eksik olmaz mıydı? Ömür, bir güzellik uykusu olmaktan çıkıp bir kâbusa dönüşmez miydi? Neredeyse, bu köpüklenişleri denizin rüyasına, o bir anlık görülüp de kaybolan ve hafıza çekicileriyle hatırlanmaya çalışılan rüyalara benzeteceğim. Sahi ne olurdu, köpüklere denizin rüyası deseydik? Ne olurdu?

Kabataş- Üsküdar arasında çalışan teknelerden birinde oturmuş akıp giden zamana bakıyorum. Ellerime bakıyorum. Ellerim şehri avuçlayacak kadar ihtiraslı. Lakin biliyorum ki asıl avuçlamak istediğim bu bir köpük sudur. Onu bir ele geçirebilsem, avuçladığım su o an yitip gitmese sanki evrenin bütün meseleleri hallolacak. İşte diyorum içimden, işte, aynı anda Beşiktaş-Üsküdar arasında da gidip gelen şu paytak teknelerin arasında, şu denizde açılan perdelere baka baka hatırlaman ve hiç unutmaman gereken bir şey var! Yaşayabilirsin ama hiçbir şeyi ele geçiremezsin. Ele geçirdiğin şey ise istediğin şey değildir artık.

Neye yarar! Bu köpüklenişler arasından bir kez denizin altından bakmayı da başaramazsak yaşamak? Neye yarar? Bunu da mı yapacaktım diye gülümsüyorum hem kendime hem İstanbul'a. Kimselere gözükmeden tekneden atlıyor ve suya gömülüyorum. Bir süre gözüm kapalı, cenin halinde kalıyorum suda. Duymadan, görmeden, bilmeden kalıyorum orda. Sonra yavaşça açıyorum gözlerimi, suyun yüzeyine bakıyorum. Gökte, üç-beş bulut salınışı köpüklerle yarışıyormuş gibi geliyor bana. Sonra teknelerin, o, zaman şakası teknelerin akışlarına bakıyorum. Ve fark ediyorum ki, altta, denizin içinde hiç köpük oluşmuyor. Bunu keşfediyorum. 'Köpüksüz hayat nedir ki' diyor, tekrar yukarı çıkıyorum. Baktım kimselerin umuru değil. Hem zaten öyle değil mi? Her şey kimse fark etmeden olur. Olsun, olsun...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İftar bir kâse çorba

Ufuk Bozkır 2011.08.06

Zeytin ve hurmanın saltanatı tartışılmaz ancak iftar vaktinin asıl hakimi bir kâse çorbadır.

Dünyanın süzölmüş nimetlerinden hazırlanan ve sembolik olarak neredeyse suyla eşitlik davasına girişen çorbada nice duyus ve ikrar oyunları saklıdır. İlkin, tam da iftar anının sıfır derecesinde, maddeten etkisiz konumda kalan insana çorba bir şeyler fısıldar. İnsan o dili önce uzaktan uzaktan duyar. Beklediği çağrının ilk tınısı gibi duyar. Üstünden kıvrıla kıvrıla bilinmeze yol alırcasına yükselen buğusuyla çorba, gizliden bir hareket ve eylem düşüncesi bile taşır. Kâinatta hareket esastır ve çorbanın o ele avuca sığmaz güzelim buğusu, o iftar anında donma noktasına gelmiş ve teslim olmuş varlığa; 'umutlan, hareket devam ediyor' der. 'Yaşayacaksın'. Zeytin ve hurmada susku perdesine gizlenen yaşama neşvesi çorbada apaçık tecelli eder. Göz bir yandan kâsedan yükselen buğuyla oyalanır bir yandan katılıktan zerre iz taşımayan çorbanın içindeki mayadan içli bir telkin duyar. Çorba, varlığın, canın özü de sayılan suyun son metafizik hamlesidir. Kültür inançlarını çorbada mecz eder.

Özlerim ben çorbaları. İftar vaktinin çorbalarını özlerim. Bir bir sayarım onları. Hayalimde malzemelerini sayarım. Kurutulmuş domatesler. Mercimek tanecikleri. Sebzeler. Hevenk hevenk soğanlar. Kesilmiş hamurlar. Buğday, biber, tuz, karabiber öbekleri... Hangi çorba hangi yörenin inceliklerini taşır zihnimde tartarım. Hele bu oyunu iftar vaktine yakın saatlerde bile yeniden yaparım. Hem oyalanmanın tatlı oyunlarına kapılır, hem de her zaman çorbanın içindeki çorbayı ararım. Çorbada tuzum olsun isterim. Usta ellerin özenle hazırladığı bir kap süzme mercimek çorbasının üzerine damlatılmış o ebru kırmızısını hatırlatan kızarmış yağda ve üstünde yüzen küp küp kızarmış ekmek parçacıklarında ben bile bilmem tam olarak ne ararım, neyin peşine düşer, kimin izinde giderim. Annemi özlerim. Onun mutfakta bir zaman ağacı gibi dallarını eğişini hayal ederim. Bir çocukluk çeşmesinin önünde biteviye akan sulara karşı mermerden sabır öğrenen eski zaman bakışlarını çıkarmaya çalışırım. Çorba, bir yerlerde mutlaka tanıştığımız ve mutlaka çok sevdiğimiz fakat bir daha kavuşamadığımız güzel insanların özlenmesi gibi buğulanır belki gizliden içimizde. Antep'in, Konya'nın, İstanbul'un, Antakya'nın, Çorum'un, Mersin'in, Hakkâri'nin, Kars ve daha nice şehrin bir yerlerinde bir şekilde içtiğim çorbaların hafızası tek bir kâsede toplanır da gelir, lezzet ve hatırlayış şenliğine dönüşür, onun için de severim, onun için de özlerim. Oralara giderim. Yeniden giderim. Yenilikle giderim.

Ve bir yandan inanırım ki, çorba da bizi bekler. Zamanın başka hallerinde bir tür aperiatif yemek olmaktan kurtulamayan çorba, asıl kimliğine iftar vaktinde kavuşuverir. Bir kâse domates çorbasında kaç tane domates vardır bunu ölçmek zor değil. Ancak, nasıl domates kendisini feda ede ede o süzölmüş öze dönüşürse, yemek de, yemekler de özlerini çorbaya emanet ederler. 'Bana bir tabak çorba yeter' dememiz, sadece doymakla ilgili değildir. O bir tabak çorbada bizim bütün isteklerimiz kadar yemeklerin de teslimiyetleri vardır. Vardır. Var gibi vardır. Çorbanın bizi beklemesi, buğusuyla cilve yapması, kokusunu inadına görünmez bir rüzgârın eşliğinde sağa sola dağıtması boşuna değildir. O nasıl özlenmiş ve sevilmişse, şimdi özleniş ve sevilişin en nefis armağanı olarak teslim olmayı beklemektedir. Kaşıklanan çorbaların başladığı an işte dünyanın geri geldiği andır. Dünya güzeldir. Çeşit çeşit, lezzet lezzet çorbaların çağırışı bu yüzdendir. 'Hey insan, dünyaya hoş geldin' sesidir çorba.

Bu sabah kalktım. Kitaplığımdaki çorba kitaplarını karıştırdım. Meğer ne kadar da çok çorba kitabımız varmış. Aklın ve hayalin bütün dolapları açılmış, Anadolu'nun bütün kadim gelenekleri bugün ile harmanlanmış, resimlerle süslene süslene önümüze serilmiş. Tamam, ikna olduk. Çorbayı seviyoruz. Çorbaya düşkünüz. Çorbanın üzerinden kendimiz dilersek yeniden inşa edebiliriz. Ama ben öyle yapmayacağım. İftar vaktinin biraz evveline kadar bekleyeceğim. Hayalimi yardıma çağıracağım. Onunla yürüyüşe çıkacağım. Bir sofraya düşleyeceğim. O sofrayı zengin fakir her evde düşleyeceğim. O düşün gücüyle, sağ elimi sol elimin üstüne koyacağım. Kim bilir ne zamandır hangi vesilelerden süzöle süzöle önümde buğulanacak bir kâse çorbaya 'selam', 'Hoş geldin, çok beklettin mi' deyişimi bir film sahnesi kurar gibi düzenleyeceğim. Kısmet olur mu olmaz mı bir kaşık çorba, kim bilir? Zaten hayali doyan insanın açlığından kim söz açar şurada. O sözün kelimeleri de şimdilik bizim lügate girmedir. Ne yapalım. Bizim de fukaralığımız çorbayla olsun. Çorba bize yeter. İftarda hele çoktan yeter.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Onaltı saat yirmi küsur dakika...

Rüstem Paşa Camii'nin tarihî çinilerine yaslanmış içimi dinliyorum. Ne kadar derinde her şey. Ne kadar açıkta. İşte birden gözlerimi açıyor, bu Ramazan günü, oruç dalgaları içinde çinilerdeki ışık geçişlerini yakalamaya çalışıyorum.

Gerçekten bir ışık geçişi var mı yoksa onu ben mi uyduruyorum aslında bir önemi yok. Zaman, ateşte ve toprakta nasıl köpürür, hayal inancın aşkıyla nasıl çiçeklenir belki, belki onu arıyorum. Büyük bir kazaya uğramış ve komada kalmış bir kazazedenin nice zaman sonra gözlerini hafiften araladığında gördüğünü varsaydığım mavi köpükçüklere mi benziyor şu karşımdaki duvar? Evet evet, önce yekpare bütünü görüyorum. Doygun ve alabildiğine mavi bir yüzey. Geçişler, şekiller, süslemeler, çiçekler, soyutlamalar ve detaylar onu bir duvar olmaktan, bir biçim olmaktan çıkarıyor, kafesten uçmakta olan bir kuş gibi özgürleştiriyor. Ve yumuyorum gözlerimi. Fısıf fısıf insan sesleri. Yabancı. İngilizce. Yer yer Fransızca ve İspanyolca. Ve elbette, o çocuğun sesi. Sanki uzunca zaman denemesi yapılmış, duygusu dahil, iniş çıkışları da ayarlanmış o ses! 'Suuuuuuu'... 'Buz giibiii suuuuuu'. Bağırıyor. Kim bu çocuk? Susuzluktan yandığımızı bilmiyor mu daha? Hay çocuk. Bir işaret müziği misin sen? Oruç kaç saat sürüyor bugün haberin var mı? Onaltı saat yirmi küsur dakikanın karşısına buz gibi su konulur mu hiç? Sen de mi çinilerin içinden yükseliyorsun, Horasan karışımı bir susuzluğun iniltisi mi tersten?

Çıkıyorum. Nereye gitmenin, nereye gideceğini bilmenin bir anlamı var mı? Nereye gidecek olursanız olun, on altı saat yirmi küsur dakikanın içindesiniz. O halde, yapılacak en iyi şey zihni meşgul edip bedenen hareket halinde olmak. Şu cins cins hurmalara bakmak. Ne çok hurma çeşidi var dünyada! Zeytin, peynir, meyveler, kuruyemiş, bal, limonata, erik kuruları, her zaman keskin kahve kokusu. Bu on altı saat yirmi küsur dakika bulunmaz bir fırsat bir yandan. 'Hareketin zıddı sükun değil' diyor bir ses içimden. 'Sükun hareketin düşüncesidir akledene!' Bak hem hiçbir zaman kirazlar bu kadar iri, kayısılar bu denli sarı ve cilveli, hurmalar inadına romantik, pastırma nazlı, limonata çapkın, peynirler filozof, ekmekler çiftçi, su yer altı mağarası serinliğinde, zeytinyağı kayıp giden bulut, insan sesleri pencereden sokağa taşan konser provası cıvıltısı halinde görünmeyecek. Her şey her an yeniden olup bitmekte, renkten renge, şekilden şekle, kokudan kokuya akıp gitmektedir. Bütün bu olup bitenler karşısında kendi etkinliğimi geri çekmiş, eşya, renk, ışık, koku, tat ve daha ne kadar olgu varsa onun inisiyatifine teslim olmuş durumdayım. İradem adeta gram gram dağılmış, iftar vaktinin çekimine bırakılmış. Yaşamının kendisinde bir vecd, bir manevi sarhoşluk varsa eğer, işte on altı saat yirmi küsur dakika orada göz kırıp bekliyor beni. Hem istesem bir dakika bile geri alabilir miyim şimdi? Bir orkide çiçeği gibi camdan baksam hem....

İstanbul her şeye rağmen ve her durumda doğudur ve bu ona pek yakışır. Batıya kaydıkça, görüntüsü batılılaştıkça büyüünü ve çekimini de yitirir şehir. Ramazan, yer yer arabesk ve yer yer köksüz taşmalar halinde sokağa taşsa bile ondaki iç denge derhal harekete geçmekte ve kontrolü ele almaktadır. Selatin camileri, Yeraltı Camii, Arap Camii, Üsküdar camileri ve dahası Ayasofya bu dengenin gözetleyicileri ve kurucularıdır. Turhan Valide Sultan'ın o en karışık devirde bile inat ve aşkıyla bina ettirdiği Yeni Cami ve çevresindeki yapılar otuz gün sürecek fakat yirmi küsur dakikası emilse bile on altı saati bir şekilde kalacak oruç saatlerini duymak açısından fırsatlarla dolu olabilir. Herkesin benim gibi başıboş, işsiz güçsüz olması da gerekmez. Avarelik bir boş zaman eylemi değil ki...Avarelik zamana ve hayata bir tür katılış ve dokunuş yöntemidir. Mısır Çarşısı'nın neredeyse dört bir yanına çöreklenmiş hayat çingırağı bazen güneş gözlükleriyle, bazen yeni moda kulaklıklarla, bazen de serin bir duvara yaslı halde sanki bin yıldır aynı ses tonuyla devam etmekte olan vaaz sesleriyle doldurulabilir....

Kendime gelip, on altı saat yirmi küsur tekerlemesini bir nebze unuttuğumu varsaydığım, Galip Dede Yokuşu'nda buluverdim adımlarımı. Öyle ya, vakit geniş, görüp duyacak çok şey var. Galata Mevlevihanesi'ne geri dönüp, hamuşan bölümünde bir süre eğleneceğim ancak, önce şu sese kulak vermeliyim. Yirmili yaşlardaki dört beş kişilik, uzun saçlı, hippy görünümlü, kendilerini müziğin ve dünyanın merkezine oturtmuş şu

grup ne yapıyor şimdi? Haydi bakalım. İnanılmaz bir coşkuyla ilahi söylüyorlar işte. 'Yunus sen bu dünyaya niye geldin'...Çevreleri merak ve hayranlık halesiyle çevrilmiş. Hem ne diye bağırıyordu Rüstempaşa'daki çocuk... 'Suuuuu'... 'Succuuuuu'... Baktım saate yirmi dakika bile kalmamış iftara...16 saat nerede şimdi, hangi batıda? Doğru nereye kanatlanıyor? Yoksa komada mıyım hâlâ...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Merdivensiz şehir!

Ufuk Bozkır 2011.08.20

Yedi tepeli olmakla övünen bir şehirde şöyle güzel bir merdivenli sokağın olmamasını neyle açıklayabiliriz?

Hayır, hayır bilmez değilim. Merdivenköy isminde bir semti bile var bu şehrin. Yüksek Kaldırım dahi bir tür merdiven sayılır. Dahası, Cahit Kayra'nın 'İstanbul'un Yokuş ve Merdivenleri' kitabından da haberliyim. İlhan Berk, Kamando Merdivenleri şiirini de yazmıştır, değil mi kim inkar eder onu. Ya dahası, ya bir adım ilerisi. Şöyle Haliç'e, Boğaz'ın her iki yakasına doğru alabildiğine genişlik ve ihtişamlı inen bir merdiven var mı? Fındıklı'nın kimi eğri büğrü, kendisinden başka amacı olmayan merdivenlerini de tırmandım kaç kere. Durdum, dinlendim. Aralarından titreşen denize baktım. Arnavutköy'ün, Bebek sırtlarının, Kanlıca ve dahi Salacak önlerinin eteğinde boşuna eğlendim. Yoktu, yoktu. Basamaklarında gençlerin oturup gelecek düşlediği, yorgunların eğlendiği, maceracıların keşfe çıktığı, ruh yorgunlarının geçen vakitlerde teselli aradığı bir merdiven hiç yoktu. Bu şehre yakışacak ona sembol olabilecek bir merdiven hiç yoktu!

Merdiven ne yakıştırdı İstanbul'a. Piyerlotti sırtlarından, yolun sağına soluna döşenmiş kaldırımlardan değil de, sırf merdiven olsun diye düşünmüş, basamakları ona göre ayarlanmış, çiçekleri, ağaçları ona göre seçilmiş bir merdivenden inebilseydik aşağıya. Eyüp Sultan'ın serin avlusunda, türbelerin, mezar taşlarının, kökleri dışarı fırlamış asırlık ağaçların arasından deniz kenarına inseydik. Dileyen Sötlüce'nin karşı kıyılarında yitiğinin peşine düşer, dileyen de pat pat sesleriyle zamanı yırtıp geçen bir motora biner, nereye gideceğini bilmeden yol alırdı. Üstelik, bir merdiveni sonuna kadar inmek, sonuna kadar çıkmak gerekmez ki! Merdiven biraz da, dünyaya alışma tecrübesidir. Herkesin dilinde Haşim'in şiirinin dolaşması da gerekmez. Çıkış kadar inişin, durup dinlenmek kadar tırmanışın da mümkünlüğünü telkin etmez mi merdiven? Merdiven asıl yaşama neşvesinin dile geldiği basamaklar ırmağıdır.

Bazen zihnimi devreye sokuyor ve Galata'dan aşağıya kıvrıla kıvrıla inen güzel merdivenler düşünüyorum. Mermer merdivenler. Gül kırmızısı merdivenler. Düşlerim beni, Fındıklı'ya, Cihangir'e, Ortaköy sırtlarına, Tahtakale eteklerinden Süleymaniye'ye, Beylerbeyi ile Küplüce istikametlerinde dolaştırıyor. Taksim'e, Sultanahmet'e, Çamlıca'ya, Çiçekçiye, Nakkaştepe'ye, Kuzguncuk'a çıkan merdivenler kuruyor kendiliğinden. Her birine İstanbul'un birbirinden güzel sırtlarının, sevdalılarının, sanatçıların, çiçeklerinin hatta sularının isimlerinin verildiği merdivenler onlar. Leylek Merdiveni. Erguvan Merdiveni. Fatih Sultan Mehmet Merdiveni. Eyüp Sultan Merdiveni. Ayasofya Merdiveni. Yahya Kemal Merdiveni. Orhan Veli, Evliya Çelebi, Ahmet Haşim, Boğaziçi, Huzur merdivenleri. Hayal bizim değil mi? Mevsim mevsim şehrin cıvılcıklarını, yağmurlarını, lodolarının kokularını, uzaktan geçen gemilerin düdüklarını taşıyan bu merdivenler İstanbul'u daha bir muhteşem kılmaz mı?

Şuursuz apartmanların, sokağı çaresiz bırakmış bir şehircilik anlayışının içinde merdiven başlı başına bir alternatif yaşama alanı olmaz mı? Bugün bile bu fırsat kaçmış değildir. Şehri yönetenlerin biraz ideali, biraz hayali varsa, şehri düşünenlerin biraz vicdanı kalmışsa, mimarlar da, yazarlar da, belki de en çok şairler de heyecan duyacaktır bu merdiven düşüncesinden. Hele bugünün mimarlık anlayışında, farklı farklı tasarımları geliştirmek, bu tasarımları şehrin geçmiş ve geleceğiyle buluşturmak hiç zor değildir. Belki bu merdivenler sayesinde biraz sinema biraz edebiyat, biraz sosyal yaşam zenginliği de doğacaktır. Dimdik, yukarı yukarı uzaması gerekmez bu merdivenlerin. Semte, temaya, hatta verilecek isme göre şekillendirilebilir. Şehrin doğal yapısı buna da elverir niteliktedir. Merdiven istenilirse göğe kadar uzar.

Böyle bir merdiven olsaydı, böyle merdivenler çok olsaydı, o merdivenler parklara, meydanlara, deniz kenarlarına, camilere, iskelelere varsaydı, her basamağında yaşadığımız ömür kadar sevdiğimiz şehri de düşünmek daha kolay olurdu. Şimdilerde ben şehri yokuş yokuş çıkıyorum. Uzun, kısa, dik, dolambaçlı ne kadar merdiven bulabilirsem oralara gidiyorum. Onların bakımsızlıklarına içleniyorum. Basamaklarında oturuyorum. Sarkan ağaçları, pervasız kuşları, daha pervasız şehrin yakın ve uzak uğultusunu dinliyorum. Olsaydı, olsa, olacak mı diye mırıldanıyorum. Bu merdivensiz şehrin bir gün merdivenleri olacak mı? Oradan yukarı ve geriye hiç bakmadan adım adım çıkmak mümkün olacak mı? Kim bilir, kim bildi? Belki gelecek Ramazan bir tane, en azından bir güzel merdiven.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aşil paradoksu ve ebedi yenilgi

Ufuk Bozkır 2011.08.27

'Bir kere anahtarı düşündü mü herkes sonsuza kadar hapishanededir' der, T. S. Eliot ölümsüz eseri Çorak Ülke'de. Bir bakıma insan, hapishanesini de özgürlüğünü de biraz kendisi çatar.

Hatta gardiyanı bile insanın kendisidir. Neredeyse yargıcı, suçlusu ve de suçlayanı. Aşil'in meşhur paradoksu düşünüldüğünde, Aşil de kaplumbağa da birer sembol olmaktan ileri gidemezler. Adeta, insanın sonsuz bencillik, zafer tutkusu ve kendisinden başkasını küçük görme hastalığına dolaylı bir göndermedir Aşil paradoksu, felsefe diliyle. Her gün her bir yerlerde, herkes bir şekilde Aşil paradoksunun içindedir de farkına bile varmaz. Kendisinin ve zamanın mutlak hakimi zanneder insan. Her bir şeyi kendisine göre ölçer biçer, tartar, eksiltir, azaltır. Oysa bir kere, mesafe belirlediğinde, insan kendi gururunun şehvetine kapıldığında, öne geçse bile çoktan geride kalmıştır. Önce kendisinde, kendi kendisine geride kalmıştır da haberi bile yoktur. Yenilenişin ve sürekli diriliğin sonsuz özgünlüğüne müdahaledir bu paradoks. Çelişkisi oradan gelir. Geleceği şimdiye hatta daha geriye almaya çalışır. Ama insan, hapishaneden önce kurtuluşu düşünür.

Bulutlar takım takım görünürler, grup grup yol alırlar da onları sürükleyen yalnız tek rüzgârdır. Ne bir bulut kümesi diğerinden ileri ne bir bulut kümesi diğerinden hızlıdır oysa. Kaderin de mutlak saati rüzgâr gibi çalışırken, insan döner de rüzgâr olma sevdasına düşer. Üfüre üfüre yanakları mosmor olur şişer de bir çöp tanesini bile yerinden oynatamamaktan dolayı varlığın önünde bitap düşer. Rezil olma, bizim eski kültürümüzde düşkünlük değil, hakikati kavramanın başka bir cephesidir ayrıca. Hayatı ölüm gözüyle görmek, fakirliği yoksulun ekmeğini tadararak, sofrasına oturarak içten duyma esasına dayanır. Böyle olunca virane ile cevher, düşkün ile güçlü, zengin ile fakir, güzel ile çirkin, iyilik ile kötülük aynı hizaya gelir ve ontolojik değerini kazanır. Aynı çizgiden başlamayan yarış yarış değildir ki! Aşil, kaplumbağadan hızlı olduğu için değil,

kaplumbağanın ontolojik hakkına müdahale ettiği için ebedi yeniktir. Bir fil ile bir karıncanın kavgasında kimse karıncanın yenilgisinden söz edemez. Karınca ile savaşa giren fil baştan yenilmiştir. Çünkü kendi öznesindeki özel güce sadık kalmamıştır.

Haddini bilmek, kendisini tanımak hem insani erdemdir hem de ancak bu yolla insan başkalarının hakkını gözetebilir. Sadece başkalarının değil, tabiatın, eşyanın, zamanın, kavramların, yaşamanın hayatta bir şekilde karşılığı olan her şeyin bilgisine bu yolla varılabilir. Haddini bilmeyen nasıl adil olacak? Eşyanın hakkını korumaktan mahrum kişi nasıl olacak da canlının hakkını savunacak? İnsan ki başka varlıkların sınırlarını ihlal ede ede değil, kendi sınırlarını sile sile kaybolur. Bir kez olsun ulu bir ağacın dibine gelip saygıyla, hayret ve sevgiyle başını yukarı dallara doğru kaldırmayan kişi ağaçtaki ağacı nasıl görsün? Bir kez olsun bir kaplumbağanın hızını duymayan, ondaki kabuklu sabrı yaşayamayan birisi kaplumbağadaki tereddütsüz teslimiyeti nasıl bilsin? Aşıl paradoksu, Aşıl'ın hiçbir zaman kaplumbağa olmayı aklından geçiremediği için ortaya çıkmıştır. Avcı da avının yerine koymadıkça kendisini, tetiği çekerken elleri titremeyecektir.

İnsanın kararlılığı veya tereddüdü cahilliğinden değil, bilinç ve bilgeliğinden gelir. Güneş her gün doğmakla bir an şüpheye düşmez. Bu onun doğasında yoktur. Kendisini bekleyen yolcuları, çiçekleri, böcekleri, suları ve dahası zamanı bilmiyor olabilir. Bilmesi de gerekmez. Bilmek insana özgüdür ve zaten bildiği ve bilmesi gerektiği için çelişkiye düşer. İnsan çelişkiye düştüğü için değil, çelişkiyi kabul etmediği için hüsrandır. Bir kere çelişkiyi kabul ettiğinde ise çıkış yolu sonsuzca ışır önünde. Ormandaki ağaç, yanındaki diğer ağaçlarla farklılığının farkına varmaz. Farkı gören insandır ve insanın güzelliği farktaki zenginliği görmesindedir. Aşıl bir kez olsun, kaplumbağadaki hızın kendi güzelliğine renk kattığını görebilseydi, onunla yarışa girmeyecek, onun yüz metre ileriden yarışa girmesini istemeyecekti.

Her gün içimizde ve çevremizde yüzlerce binlerce Aşıl paradoksu cereyan ediyor. İnsan bencillik ve doymak bilmez hırsının anaforundan oradan oraya savruluyor. Sanatın yüksek katından ve düşüncenin elmas bıçaklarından habersiz, biraz daha anahtar, biraz daha hapishane, biraz daha güç, biraz daha iktidar. Aşıl, kaplumbağa önünde yenilmeyi sürdürüyor. Zafer çığlıklarıyla önümüzden geçip dursa da....Geride. Hep geride.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Etiği senin kemiği benim

Ufuk Bozkır 2011.09.03

'Polis Etiği'...! Dönüp dolaşıyorum elime aynı kitap geliyor.

Sanki özellikle geliyor. Altlara, daha altlara, yukarılara her yere bakıyorum. Ne aradığımın bir anlamı yok. İnsan hiçbir zaman aradığını bulamaz. Hele bir sahafta hiç bulamaz. Sevinci aramadan bulduğundadır insanın. Fakat o kitabı aramadığım muhakkak. Ne polis! Ne etik! Biraz ileriye, gazete ve dergilerin bulunduğu bölüme yöneliyorum. Eski hiç eskimezmiş gibi göz kırpyor. Bir toz uçuyor ve nazlana nazlana dönüyor. Onun müziğini kim duyacak? Bitmeyen hiçbir şey eskimez, tükenmez mi demek istiyor dönerken? Yok yok, kitaplar konuşmaz. Hele eski kitaplar, eski gazete ve dergiler hiç konuşmaz. Ya bu koku! Sadece eskinin kokusu mu? Toz kokusu mu? Yoksa saklı şeylerin kokusu mu? Şurada bir yerde, Yücel Özkaya'nın kitabına rastlamıştım. 'Ayanlık' konusunu araştırmıştı bütün boyutlarıyla. 'Ayanlık' bugüne de ayna. Bir yandan, gözüm Hilmi Ziya'larda mı benim? Nasıl doyuracağım gözümü! Sahi göz doyması diye bir şey var değil mi? Çatallı. İki, belki daha çok

anlamalı. Bir manzara karşısında duyulan doygunlukla her gün aynı şeyleri görmenin arasındaki doygunluk da farklı olmalı. Biri, bir daha belki hiç tekrarlanmayacak olandan duyulan haz, diğeri doyduktan sonra zorla tıkmak hali, bir tür zorbalık.

Adam, başında köylü kasketi, tutmuş sıska oğlanın kulağından öğretmenin karşısına dikmiş. Oğlanın gözleri güneşe bakar gibi kısık. Titriyor kaşları. Sanki ebediyen suçlu. Ne cezası bitecek ne suçunu bilecek. Öğretmen (hoca) tarihin kuru, yatır ve kutsal ağacı gibi gülümsüyor. Bir de Stalin üzerine yapılmış filmlerden birisinde gördüm o gülümsemeyi. Yüksek. 'Hocam, gayri eti senin kemiği benim' diyor adam, yarı çatallı, yarı kumru, yarı zor anlaşılır bir sesle. Ne yapacak şimdi öğretmen? Sopasının ucunda yeşerttiği sözleri mi sunacak ona? Hiçbir şey, hiçbir şey olmayacak. Çocuk korka ürke, bir yokuşu hep tırmanır gibi kullanacak tebeşiri. Her soru sorma durumunda kendisini toprağın altına altına çekecek. Bilemediği bir acı belki kasıklarında. Eksilmeyecek. Eskimeyecek. Eskimedi. Ne askerde. Ne evlenirken. Ne de 'olmaz, böyle hiç olmaz' dalgası ruhundan kabarıp boğazında düğülenirken.

İşte elim Hilmi Ziya'ya uzandı. Bir şekilde Hilmi Ziya var. Hep var. Süheyl Ünver de öyle. Bir ömür kalem peşlerinden koşmuş sanki onların. Ne kadar okundular, ne kadar okunabildiler, kim bilir. Belki hep okundular. Okunmaları bitmedi onların bitmesin de. Fakat, şu etik, şu Polis Etiği! Kim ve hangi muhayyile yazdı ve bu ismi koydu ona? Devlet, bir mekanizma olarak devlet kendi sistemini hissettirmek için getirip etiği mi yapıştırdı kâğıda? Yapıştırma. Etik yapıştırma. Felsefi özüne bir itirazım yok. Ama nereye elini atsan etik. Plastik yapma etiği. Kasap etiği. Futbol etiği. Reklam etiği. Sokak etiği. Merkez etiği. Tıp etiği. Kurutulmuş çiçek etiği. Nesne ile özne hızla yer değiştiriyor, nesne arsızca öznenin tahtına oturuyor, elinde bir sihirli baget, sazlara yön veriyor. 'Eti senin kemiği benim'...

Şöyle mi yazıyor bu kitapta, 'cop vuracağın zaman, sanki yavaşlatılmış izleme hızıyla vurur gibi vur genç kızlara...' Kendini kutsarken mayaladığın iman başkasını suçlarken keskin karara dönüşün! Öyle mi diyor, hep mi diyor, bilmeden mi diyor! Ahlakın ipek etkisini gölgeleyip biraz muğlak hatta teknik düzeye mi çekmek istiyor anlamı? Hiçbir zaman kapağını açıp okumayacağım o kitabın. İster bir türev olsun ister bir yapıştırma, etiği onun gölgeliğine yaklaştırmayacağım. 'Eti senin kemiği benim' diyerek kendi varlığını iyilik ve değer adına teslim hatta kurban eden dünün insanı yitmiş çünkü çoktan. Ama ahlak, belki sadece o. Yitiği insanın. Şairin dediği gibi 'yitiği kaybettiğinden çok olmalı ki insanın/ sonu gelmiyor aramanın... Biraz da şu taraftaki kitaplara bakayım o zaman.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sayda incir

Ufuk Bozkır 2011.09.10

Deli Mustafa, Deli Mustafa'nın karısı Deli Hatice, Deli Hatice ile Deli Mustafa'nın oğlu Deli Mehmet, Deli Mustafa ve Deli Hatice'nin torunu, Deli Mehmet'in oğlu Zafer.

Bu Bozkır ailesinin sıradan bir dereciğin kenarında kendiliğinden bitmiş bir yaban otu misali hangi yöne evrileceğini kestirmek zor. Hatta eğer, Deli Mehmet olmasaydı Deli Mustafa ve Deli Hatice'nin arada kaynayıp unutulup gideceği de muhakkaktır. Deli Mehmet'in oğlu Zafer'in (onun önünde henüz sıfat yok, isminin çağrışımına bırakıyoruz her şeyi) bu mirası nereye taşıyacağını merakla bekleyeceğiz. Toprak, rüzgâr, ateş ve su

bekleyecek. Şüphesiz Deli Mustafa ve Deli Hatice, Deli Mehmet'i dünyaya getirmişlerdir, anne ve babalık yapmışlardır ona. Ne var ki, Deli Mehmet'i asıl doğurup var eden ve Deli Mehmet yapan şunun şurasında sadece kendi benzersiz deliliğidir ve ne annesi Deli Hatice ne babası Deli Mustafa ne de bizzat kendisi olan Deli Mehmet'te (Memed aslında) henüz bir delilik emaresine rastlanmamıştır. Onlar, Anadolu bozkırlarında yaşarken halkın kendilerine çaldıkları ölümsüz boyanın yemişlerini toplamışlardır bir ömür. Delilik, bir tür ayrıcalık hatta kayıtsız özgürlük forsuna bürünmüş, hayatın içinde kendi etrafında sarmalanıp büyütülmüştür. Deli olan her daim kurtulur, ne âlâ...

Deli Mehmet için dünyada maddi ve manevi sıkıntı diye bir mesele yoktur. Hatta manevi sıkıntı hiç yoktur. Kimi zaman tam vaktinde bulunamayan yiyecek ve içecekleri(!) saymazsak tabii ki eğer. Neredeyse kırk küsur yıldır hiç değişmeyen dış görünümü ve yaşama ritmi ile, sadece insana değil taş toprağa, kurda kuşa, sabah rüzgârına, evinin yan karşısına düşen badem ağaçlarıyla gönenmiş mezarlığa karşı da meydan okumaktadır bilmeden. Nice ince tarikatın 'bilmiyorum' bahsini çoktan aşmıştır. Taş topraktan söz açmışken, say hakkında birkaç söz sarf etmek gerekir. Say, ne taş ne yumuşak topraktır. Taş ile toprak arasında damar damar, bazen sert bazen alabildiğine gevşek ve sökülgen bir yapısı vardır. Say, kısaca toprağın küspesidir. Kenarında köşesinde rüzgârın sürükleyip topladığı, yağmurun selin getirdiği toz öbekçikleri de olmasa ne ot görecektir ne de börtü böcek. İşte Deli Mehmet'in mucizesi de tam burada başlamaktadır. Hiç okul görmemiş, hayatta herhangi bir meslek edinmemiş, belki askerlik bile yapmamış bu insan, Emir Kusturica'nın Balkan filmlerinden fırlamışçasına, hayatı bir rüzgâr fırladığı gibi etrafında döndürmektedir. Vaktiyle derme çatma iki göz odadan ibaret evini, kırk yıl içinde aşama aşama bir köy arboretumuna çevirmeyi başarmıştır. Üstelik bu bahçe, verimli ve dolgun toprak üzerinde değil saylık alanda yükselmektedir. İnadına, aklın bir kat altı sayılan deliliğin saylığında.

Sabahın erken saatlerinde fütursuzca müzik çalmaya başlar penceresinden. Neredeyse yaz kış açıktır kamuya. Eğer o radyo, teyp, pikap, müzik seti, devrine göre moda hangi cihaz ise onu çalıştırmaz ve belki de çok kimsenin ilk kez duyacağı müzikleri dünyaya salamazsa evren ebedi bir sessizliğe bürünecek, ölüm kara kanatlarıyla gelip her şeyi kaldırıp gidecektir. Kimselerin, Deli Mehmet'e müziğin sesini biraz kısar mısınız demeye hakkı yoktur. Çünkü o delidir. Gecenin ileri saatlerine doğru bu müzik bir mumun sessizce söndürülmesi gibi susacak, öteki sabahı bekleyecektir. Siz eğer gün boyu bu müziğe maruz kalmışsanız rüyanızda melodileri mırıldanabilirsiniz. Keyif sizin. Zevk de sizin. Neşet Ertaş, Ali Ekber Çiçek, Ali Ercan, Orhan Gencebay, Mersinli İsmail, Emel Sayın, Ümit Besen, Orhan Gencebay, İbrahim Tatlıses, Neşe Karaböcek, Zeki Müren, Barış Manço... Son kırk yılda ne kadar şarkı ve şarkıcı varsa hemen hepsi bu pencereden yayılmıştır bozkıra... Bozkırlara. Delilik, müzik tutkusudur, düşmeyen uzun sigara külü gibi.

Her şey tamam da, Deli Mehmet'in asıl Alice Harikalar Diyarı'na götüren sayda incir mucizesine ne demeli. Şunca sahipsiz, kuruyup giden bağlar, bahçeler, yalnız tarlalar arasında, onun bir saylıkta kurduğu dünyaya hangi ismi vermeli? Sabahın erken saatlerinde yine uyanmış, güneşin taze ışıkları altında parlayan boyalı saçlarını ikide bir geriye sıvazlayarak uzakta belirsiz bir yerlere bakıyor ve çiçeklere elindeki hortumdan su veriyordu. Tür tür meşe, dağ zambakları, leylak, dut, kiraz, vişne, ıhlamur, çitlembik, çam, elmanın neredeyse her çeşidi, armut, şeftali, karadut, beyaz dut, ak kiraz, sebzeler, yediveren gülü, peygamber gülü, beyaz ve kırmızı has kokulu güller, badem, erik, üzüm, zeytin, ceviz belki çoğunu unuttuğumuz orman gülleri, park ve bahçe çiçekleri, set set düzenlenmiş, say toprağının deşilmiş ve suyla şenlendirilmiş bağrında boy uzatıyorlardı. Aralara serpiştirilmiş durup dinlenme oturaklarını, halk tipi bir mimar amatörlüğü içinde geliştirdiği yaşanılabilir çözümleri bir yana bıraktım. Ne kadar eşya varsa kullanılmaz diye geçilmiş onlara hünerli değişlerini de bir yerlerine zihnimin not ettim. Ya o incir. Üstelik o kavak inciri. Bu bozkırda, bu saylık alanda bana insanın büyük bir mucizesi gibi göründü. Asıl sabır, inat, aşk ve yaşama tutkusu o incir meyvesinde bana göz kırptı. Delilerinin bile incir yeşerttiği şu Anadolu bozkırlarında şaşırma daha ne kadar sürecek?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Orada oturan adam

Ufuk Bozkır 2011.09.17

Adam orada oturuyor. Bir kolu kopmuş gömleğe benziyor uzaktan. Hep mi orada oturuyor yoksa ben onu görmezden az önce mi oraya oturmuş bir önemi yok.

Adam hep orada oturuyor. Görüyorum. O beni görüyor mu, bunu bilemeyeceğim. Aynı saatte oradan geçtiğim için adamı hep oturuyor buluyorum. Çevresine bakmıyor adam. Kedilerle ilgilenmiyor. Arada bir kayalara çarpan deniz hışırtısına kulak kabarttığını bile sanmıyorum. Heykel gibi oturmuyor. Ne bir ağaca benziyor ne de tünemiş bir kuşa. Adam sadece kendisi gibi oturuyor. Üstünde hep koyu renk elbiseler. Şapka koyu. Çoraplar ve ayakkabılar da koyu. Oturduğu bankta yalnız. Yığılmış kalmış gibi eski çağların birinden gelip buraya. Selam versem duyar mı? Onun uyuduğunu düşünebilir miyim? Hayır, hayır adam oturuyor. İnadına oturuyor. Ne bir öksürük sesi. Ne kafanın bir kez olsun kaşınması. Belki de şaşkın bir rüzgâr yalayıp geçiyordur burnunu. Onun dünyada olduğunu gösteren tek şey yanından hiç ayırmadığı naylon poşeti. O, inadına beyaz. Elbisesine rağmen beyaz. Sanki bir onu, naylon torbayı değiştiriyor. Neredeyse biraz ileri gidip onu naylon torba bekçisi sayacağım. Saysam ne olacak? İlgilenir mi sanıyorum bu sayışla. Adam kendisiyle ilgileniyor mu ki onunla ilgilenenlerle ilgileysin şimdi. O oturuyor. Bir kolu kopmuş gömlek gibi oturuyor. Kime oturuyor?

Bazı sabah tam önünden geçerken gözlerinin içine bakayım ve günaydın diyeyim diye düşünüyorum. Fakat adam öylesine kendisi olarak oturuyor, öylesine her şeyi anlamsızlaştırıyor ki onun bu hali beni ürpertiyor. Şaka olamaz diyorum. Gecedan cinlerin döktüğü bir insan kalıbı da değil. Mutsuz mu? Mutsuzluğuna dair bir çizgi göremedim. Mutlu mu? O da yok. Öylesine oturuyor. Belki selamı alacak. Belki almayacak. Belki duyuyor. Belki duymuyor. Selamdan vazgeçeyim diyorum tekrar, bir sabah, tam önünden geçerken ayakkabılarımın bağcıkları çözülmüş gibi yapayım ve yanına oturup onları bağlayayım. Nefes alıyor mu, canlı mı cansız mı emin olayım. Ne olacak peki? Adam cansızsa ne olacak? Yaşıyorsa ne olacak? Gösterecek mi bana tam kendisini? Ben onun tam o olduğuna mı inanacağım? Hem kim o? Bilmiyorum. Adam oturuyor. O, oturdukça, tam arkasına düşen incirler hamlıktan çıktı ballarını akıta akıta diplerine düşüyorlar. Kimselerin incirlerle ilgilendiği yok. Adam da dönüp bakmıyor, düşen bir incir mi diye. Zaten adam bakmıyor, daha doğrusu bakıyor da baktığı bir yer yok. Boşluk bile anlamsız bakışlarında.

Şimdi diyorum, içimden, nedense bunu birkaç kez dedim, yoksa bu Beckett çağrışımlı adam, bir tiyatrocu mu? Gelip geçenlerin ve gelip geçeceklerin dikkatini mi ölçmek istiyor? Yoksa bir romancı mı? Bilmediğim, tanımadığım bir romancı mı? Gözlem mi yapıyor? Cümlelerini, sabahın bu erken vaktinde zihninde evire çevire yoğuruyor, evirip çeviriyor, sonra da herkeslerin, kedilerin, köpeklerin, ağgöz ve vahşi martıların ve dahi dalga seslerinin çekilip gittiği bir anda, adam da ortadan kayıp mı oluyor? Öyle olsa ne olacak? Kim ona bir şey söyleyebilir? Oturmak için izin almayan kalkmak için izin mi isteyecek? Acaba ne var o beyaz poşetin içinde? Kedilere yemek desen? Bu işe gönüllü başkaları var. Kediler, çok alışkın kediler, antrenman yapan sporcuların hocalarının etrafında çember olup toplanmaları gibi, oturmuşlar, kafaları yukarda, nasihat dinler gibi miyavlayıp duruyorlar. Kadının elindeki her bir yemek parçası bir orkestra şefinin baleti gibi havada yuvarlaklar çiziyor. Adam bu ya ne kedilerle ilgileniyor, ne de kadının dar bir dere yatağında sessizce akan sesine kulak kabartıyor. Adam dili süpürüyor sessizliğiyle, konuşmayı boşlukta bırakıyor.

Böyle bir adamın ismi ne olabilir? Sanki bu merak olmasa, adam bir merak torbası gibi orada oturmasa benim de vaktim geçmeyecek. Benden başka bisiklet sürme meraklılarının dışında köpeklerini gezdirmeye çıkmış çift camlı gözlüklere sahip kimi baylar ve bayanlar var. Ayaküstü laflıyorlar arada bir. Köpeklerinin huylarından, streslerinden söz açıyorlar. İkide bir köpekler saldırıyorlar kedilere. Şimdi, çevirsen başka bir dile bu cümleleri, Arapçaya mesela, dönüp de bakar mı kimse? Oysa adam dille de ilgilenmiyor. Dilsiz mi yoksa? Adam dün gece bir mermer ocağında kızgın tellerle kendisini mi kesip geldi? O da belli değil... Adam oturacak. Saymadım kaç aydır, kaç haftadır orada, aynı yerde, şehrini seyreden Süleyman gibi oturuyor. Yalnız yaslandığı bir asa yok. Adam kendisine yaslanıyor. Dayanak kendisi. Şimdi şüpheye düştüm yoksa oturduğu bir bank da mı yok? Hayır hayır, insan boşluğa nasıl otursun? Kim karıştırıyor kafamı böyle benim? Yoksa adam da mı yok? Gökten bir uçak geçiyor...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Musakka ve Güney Kore

Ufuk Bozkır 2011.09.24

Her maharetli aşçının yaptığı gibi elinde bıçak tuttuğunu unutarak kolunu ustalıklı kaldırıyor ve 'ben bütün dünyayı doyurdum sizi mi doyuramayacağım' diyerek en üst perdeden meydan okuyor.

Sözünün daha rüzgârı sönmeden bir gözüyle de tam karşımda oturan Güney Koreli bayana doğru hafiften gülümsemeli bir bakış fırlatıyor. Safranbolu'da, Bastoncu Pansiyon'da, bahçede, akşam güneşinin son zerrelere ağaçların üstünde, çatı köşeciklerinde, pencere kepenklerinde yakalamaya çalışıyorum. Fakat öyle bir iddia ile karşı karşıyayım ki şimdi ne diyeceğimi bilemedim. Aslında ne sözü şakaya boğup karanfil çatlatmaya mecalim var ne de oturduğum yerden kalkmak isteğim. 'Benim yapamayacağım yemek yoktur. Ta Japonlar, Avrupalılar, Koreliler benim yemeklerimden bahsederler, gazeteler bizi yazarlar' demesin mi yeniden? 'Başımı kaldırmaksızın haydi, haydi diyorum, şimdi ben bir yemek ismi söylesem onu hiçbir zaman yapamazsın sen' diye mırıldanıyor, bana uzatılan ipi çekiyorum. 'Dolmam var, daha tenceresi bile soğumadı, sen yeter ki söyle bir' diyor, yine elindeki bıçağı alabildiğine yumuşak bir el hareketiyle göstererek...Güney Koreli çekik gözlerine gömülmüş bir yandan biber dolması, salata ve taze fasulyeden oluşan yemeğini iştahla yemeyi sürdürüyor, bir yandan da mutfaktan bahçeye bahçeden mutfağa sarkan söz kılıçlarından çıkan kıvılcımlarda anlam arıyor, şaşkın ve bir o kadar meraklı... Soruyor...

'Musakka' diyorum birden. Neden diyorum, bilmeden. 'Musakka yapmayı bilir misin?' 'Bu akşam üstü yemeklerin kralı odur gözümde'...'Benim yapamayacağım yemek yoktur' diyor daha ben sözlerimin bile yutkunmasını bitirmeden. Kızaran yanaklarına yaydığı kısacık cümleler keskin. Aslında o kadar kısa zamanlı bir cümle kuruyor o kadar net ve hızlı konuşuyor ki, sanki tek kelime kullanıyor. Cümledeki kelimeleri vurguları birden devre dışı bırakıyor. Sonra da, 'Aman, dünyanın en zor yemeğini söyledin, musakka yapmak ne kadar uzun zaman alır biliyor musun sen? diyor hayıflanarak. 'Hayır bilmiyorum, zor mu? diyorum inatla ve onu yakalamışçasına. 'Zor demedim ben diyor' tekrar kolunu yukarı kaldırır gibi yapıyor. Bu kez elinde bıçak yok. Kaşık var. 'Ama, asla vazgeçmem, madem musakka dediniz yapacağım, aslında Japon büyükelçisi gelse ona bile yapmazdım. diye tebliğ ediyor yeniden. Şimdi bu Bastoncu Pansiyon'da, daha önce hiç görmediğim ama sesine yayılan karardan çok yakın tanıdığım hanımefendi karşısında ne yapıp ne söylemeliyim? 'Hüseyin Bey'i arayayım da bunları seçerek mi gönderdim diyeyim.' diyor geriden yarım bir sesle. Ben başımı yukarı

kaldırıyorum. Her yanı ahşap pansiyonun balkonundaki diğer Güney Korelileri görüyorum. 'Musakka diyor ve üç kez vuruyorum masaya. Musakka. Karşımdaki Güney Koreli, 'Ne diyor? diye soruyor. 'Tatlı geleneksel Türk konuşması' diyorum ona. 'Ben diyor akşam yemeğimden çok memnunum'... 'Gördün mü bak, ne diyor Koreli?' diye dönüyorum sorarcasına. 'Fazla sürmez musakka' diyor, 'ben anlıyorum, İngilizce, Japoncam bile var' diyerek araya giriyor. 'Pardon, diyorum, aradınız mı Hüseyin Bey'i?'... 'Aradım ama cevap vermedi' diyor. 'Öztürk mü soyadı?' diyorum, 'Evet, evet eşi de Saniye' diyor. 'Peki sizin adınız ne?' diye soruyorum bu isimleri fırsat bilerek, 'Benim adım yok, ne yapacaksın benim adımla?' diyor ve kestirip atıyor. Ve ismi bir samanyolunun içinde sonsuza kadar kayboluyor.

Bastoncu Pansiyon, öylesine şenlikli, öylesine çarpıcı bir yer değil. Cinci Han'ın hemen arkasında, Kaymakam Konağı'yla bitişik mütevazı bir yer. Ama, patlıcan musakkası yapmayı, bunu iddia ve ısrarla yapmayı vaat eden ve hemen eyleme geçen bir yer. 'Yanında tarhana çorbası yapsam' diyor. Ben sol tarafa, biraz başımı kaldırarak bakıyorum her defasında mutfağa. Mutfak öylesine büyük bir mekân değil. Fakat her şeyi yapmak, bütün dünyayı doyurup, patlıcan musakkası yapmak için çok uygun. 'Şimdi vazgeçmek mi istiyorsun yoksa? diyorum biraz kışkırtmak için onu, ismini bilmediğim hanımefendiyi. 'Başladım, başladım bile, on beş dakika içinde yaparım, pilav da ister misiniz yanında, cacıklarınız sarımsaklı mı olsun?' diye soruyor. 'Olsun olsun öyle olsun, buraların sarımsağı eşsizdir nasıl olsa' diyorum ben de. 'Hem salata da yapacağım. Her şeyde sızma zeytinyağı kullanacağım.' diyor. Güney Koreli genç kadın arada bir soru soruyor. Amasra'ya gideceğini, Karadeniz üzerinden Gürcistan, Ermenistan sonra İran'a geçeceğini söylüyor. 'Belki, Türkiye'ye dönüp oradan Suriye'ye geçeceğim.' diyor. Sonra kalkıyor. Tabağında bir tek parça zırnık bile kalmamış. Belli ki lezzet onu ileri götürmüştü. 'Peki sen herkesi böyle mutlu etmekten memnun musun?' diye soruyorum. 'Neden memnun olmayayım, hem sabah kahvaltımı da etmediniz. Oysa size simitler, özel reçeller, ballar, yiyecekler hazırlamıştım.' diye hesap soruyor. 'Bizim suçumuz yok haberimiz de yok.' diyorum tekrar, 'Yarın sabah var, yarın sabah var.' diyorum. Pencereden kararlı başıyla uzanıyor. 'Her şey hazır, musakka da! diyor. Kalkacak gibi oluyorum, musakkaya yaklaşmak, kokusuna varmak sonra da gökyüzüne yıldızlara dalmak istiyorum. Bastoncu Pansiyon'da, kum saati ters çevriliyor kendiliğinden. Her şeyi unutuyorum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kadınların cezalandırdığı erkekler üzerine bir film

Ufuk Bozkır 2011.10.01

Kadınlar tarafından cezalandırılmış erkekler üzerine bir film diye de okunabilir Bir Zamanlar Anadolu'da.

Hatta Ahmet Oktay'ın o unutulmaz dizeleriyle söylersek 'yılğın ve yeniktir erkekler' ve bu film onu anlatmaktadır. Bir kere senaryo sağlam yazıldı mı ve yönetmen de bu senaryoyu aktarabilecek yönetmenlik kudretine sahip oldu mu işte sonuç budur. Mahsun Kırmızıgül benzeri insansız ve sinema sanatından bihaber heveslilerin yönetmen sıfatı aldığı bu ülkede magazin seviyesindeki haberleriyle gündemi dolduranların şimdi harekete geçmeleri gerekir. Düşünceleri de. Hiç mukayese edilmez ancak Nuri Bilge Ceylan her zaman sinemanın bir insan sanatı olduğunu unutmamıştır. Çok başarılı bir fotoğraf sanatçısı iken çok yaratıcı bir sinema yönetmeni olmayı başarmıştır. Türk sinemasına çerçeve fikrini yeniden getirmesiyle de uzun vadede sinema tarihindeki yerini şüphesiz alacaktır. Kare kare estetik duyuş ve onun özündeki içten derdiyle Türk sinemasının unutulmazları arasına şimdiden girecektir bu film. Yer yer David Lynch çakımı karanlık ve ağaç

dalgaları, Çehov ile Dostoyevski'yi, Yusuf Atılgan ile Gölge Oyunu'nu çağırarak anlatım diliyle de yeniden tartışılacaktır.

Gölge oyunu dedim de, Nuri Bilge Ceylan her sanatta olduğu gibi sinemada da risk almanın, bir adım öteye geçmenin çok gerekli olduğunu bir kez daha göstermektedir. Hiç iddia etmese de, filmin periferisinde geleneksel gölge oyununu görmemek imkânsızdır. Işığı ve gölgeyi, aslında başlı başına ışıksızlık içinde sonsuz ışıklılık olan geceyi merkeze almasıyla hem kendi sinema çizgisinde esaslı bir yeniliğe girişmekte hem de en üst derecede risk almaktadır. Anadolu bozkırlarının o iç yaraladığı kadar ürperti veren belki de sağaltıcı da olan sert lirizmini yansıtmak öyle kolay iş değildir. Başka bir vesileyle ve başka bir bağlamda Cemal Süreya'nın söylediği sözü değiştirerek söylersek 'Anadolu'da sinemacı olmak öyle beş iş değildir'. Refik Halid'den bu yana perde perde edebiyata yansıyan Anadolu ilk kez bu filmde saçmalığın ötesinde tam da yalın gerçekliğiyle belirlemekte, kazanabileceği en gerçekçi, en insancıl hatta haydi söyleyeyim, en politik dili yakalamaktadır. Devlet, bir bakıma insansızlaştırdığı bürokrat ve memurlarıyla kurbanın boynundan henüz çekilmiş kanlı bıçak gibi parlamaktadır.

Yönetmen sineması kavramı Bir Zamanlar Anadolu'da ile kitlesel film olmanın kapısını aralamaktadır bana göre. Ceylan'ın filmlerinde her zaman hissedilen toplumsal duyuş yakınlığı Üç Maymun'un ötesine giderek daha bireyden daha bireylere, dolayısıyla daha topluma kaymaktadır. Öyküden öykülere geçmek hem yönetmenin anlatım dilini genişletmekte hem de görsel dağarcığını zenginleştirmektedir. Entelektüel, romancı, öykücü, şair, sosyolog, psikolog, hukukçu, estetikçi, halk adamı, folklor araştırmacısı kısacası bir yönetimde toplanması gereken hemen her özellik yönetmen yetkinliği ve anlatım yumuşaklığı içinde çerçevelere akmakta ve öykü adım adım sahil atmosferine bürünmektedir. Filmde zapt edilmesi çok zor ışık kullanımı böylelikle makul görülebilmektedir. Araba farları ve gaz lambasından hareketle ışık kullanmak ve sonuca gitmeye çalışmak film, ana handikabı gibi gözükse bile özünde makul ve izleyici açısından kabul edilebilir niteliklerdir.

Kadınlar tarafından cezalandırılmış erkekler üzerine bir film diye de okunabileceğini söyledim Bir Zamanlar Anadolu'nun. Birkaç sahne dışında ve arzu nesnesinin tamamen ötesinde, bir yerde Doğu'nun aşk halesiyle çevrelenmiş bir yerde ise ölümün hemen kenarına çekilmiş bu kadınlar, erkekler üzerinden aslında hayatı hatta zamanı çekip çevirmektedirler. Savcı, doktor, emniyet müdürü devleti bozkırda en üst seviyede iktidarları ile temsil eden erkekler, biraz deşlendiklerinde külden hisarlar gibi savrulmaya başlamaktadırlar. Kaldı ki yönetmenin görsel şölene dönüştürdüğü savrulma metaforu bu bağlamda sebepsiz değildir. Söylemeden söyleme yetkinliği vardır Nuri Bilge Ceylan'da. Kadınları neredeyse göstermeden kadınlar hakkında bir film desek belki biraz fazla mı yorumlamış oluruz filmi? Anadolu'yu, İç Anadolu'yu seçmekle de, tam içine, filmin son sahnesinde olduğu gibi boğazına toprak dolmuş Anadolu'yu, onun kalbini ve dolayısıyla son otopsisini mi göstermektedir bize yönetmen? Erkekler üzerinden, yiğitlik ve mertlik, sertlik ve yanıklık yurdu Anadolu'yu mu kazmaktadır? Kazısı bitmeyen belki henüz başlanmamış olan yurdu?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kırmızı yorgan ve gökyüzü

Ufuk Bozkır 2011.10.08

İlkin o geniş yatağı görmüştüm. Eskimiş, lime lime olmuş, bir pamuktan kutu gibi kenarlarından açılmış adeta bir sığınağa çevrilmişti.

O haliyle hem yatak hem yorgan hem ev hem de sığınak vazifesi görmüştü. Kim bilir kimlerin döne döne yattığı, yaylarını gevşetip kumaşını eprittiği yatak şimdi böylesi, kimselerin aklına gelmeyecek bir hizmeti görür hale getirilmişti. Oysa ihtiyaçlar, mecburiyetler hangi eşyada hangi mucizeler yaratır da insanın akli ermez. İşte öylece, o yatak kuyusunun içinde dünyadan geçmişçesine yine uyuyordu onlar. Ne biraz açıklarından pat pat sesleriyle denizin ilk mahmurluğunu biçerek geçen takalar ne de bu saatte pek sevimli köpeklerini gezdirmeye çıkmış nazik yürüyüşlü hanımefendiler onları uyandıramıyordu. Çok değil birkaç adımlık mesafede her sabah şortlarını özenle giymiş, bel kıvrımlarına tenis sporunun bütün inceliklerini yakıştırmaya çalışanlar da umurlarında değildi onların. Belki de umurlarındaydı da ne yapacaklardı şu güzel uykuya değer miydi hiçbirisi, hiç sormuşlar mıydı?

Kendime aldirmeden, belki bile bile, inadına kıyıya kıyıya yaklaşarak, kulaklarımda az önce geceden kalma üç gencin birbirlerine mırıldandıkları bir Elazığ türküsünü çözmeye çalışarak yürüyordum işte. Belki ikide bir şaşkınca zıplayan uçma taklidi yapan balıklar da olmasa zamanın geçtiğini umursamayacaktım. Oysa güneş, hep güneş, aylardır, yaz boyunca yüksek binaların arkasından baş uzatıyor 'dünyanın asıl hakimi benim' edasıyla ışıklarını püskürtüyordu etrafa. Gözlerim mi kamaşmıştı ne? Yoksa Tatyos Efendi'nin dün eski bir plakta dinlediğim kumlu sesine mi gömülmüştüm bunların da bir önemi yok. An an içinde ne anlar var da insan sadece bir ana ait olduğunu hatta ona sahip olduğunu zanneder. Zihnin ve hafızanın elektriği yüklü bulutlar gibi durmaksızın çarpışır, oradan oraya şimşekler gönderip durur. Bedenime, -beden ki insanın sınırları değil, sınırlarını aşabildiği yegâne şeydir- biraz daha biraz daha yüklenerek hafiften bir koşuya başlıyorum. Hızlı koşu dünyadan kaçmak gibi gelirken bana böylesi tatlı koşular bedenin zihinle birlikte açtıkları şaka kutucukları neşelendiriyor beni. Nedense? Nedense öyle işte...

İşte birden dün, belki önceki gün, muhtemelen daha önceki gün, muhakkak ki ondan da önceki gün üstünden geçtiğim- çünkü yatak aşağıda deniz kıyısında, dalgaları dizginlemek için yerleştirilmiş taşların hemen bittiği yerde duruyordu- yatakla karşılaştım. Bu kez nar kırmızısı bir yorgan vardı üstlerinde. Yine iki kişiydiler ve dünyayı çoktan silkeleyip atmışlardı üzerlerinden. Oysa dünya, inadına, dalgası hiç bitmeyen deniz gibi çalkalanıyordu ayak uçlarında. Bazen sakın, bazen hırçın. Dalga. Ama mutlaka dalga. Öyle de öyle olmasına, kim takar dalgayı? Gökyüzünün henüz maviliğine kavuşamamış perdesi altında, işte sana nar kırmızısı bir yorgan. Yine tek tük balıkçı motorları geçiyor. Yine üç-beş kurnaz martı beleş balık peşinde. Hatta bir kuş sürüsü bile takım halinde süzülüyorlar. Suyun üstünde turuncu gelgitler. İşe mi yoksa kaybolmaya mı giden geçkin, göbekli, kıravatlı beyler. Görevlerinin son dakikalarını arabanın içinde uyuyarak tamamlamak niyetindeki polisler. Kimler, kimler umurundaki onların bu kırmızı yorgan altında?

Şimdi bu kırmızı yorgan nereden geliyor da burada, bu deniz kıyısında geceleri hayatlarını kâğıt toplamakla kazanmaya çalışan insanların üzerini bürüyor? Belli ki o yorgan da tıpkı bu yatak gibi bir cevher ararcasına karıştırdıkları çöp kutularından birisinden çıktı. Eski sahiplerinin kurtulmak için canhıraş dışarı fırlattıkları eşya hızla nesneleşti ve uzak ve unutulmak istenen bir anıya dönüşüverdi. Bulanlar da çok beğenmiş, kıyamamış olmalılar bu kırmızı yorgana. Belki önce rengi, rengin sıcaklığı gönüllerini çelmiştir. Kirden pastan kararıp bozarmış iki tekerin üstüne kurulmuş metal düzenekten oluşan arabanın yanında iki yorgun insan. Kim bilir belki de kardeşitirler. Ya da yiyip içtikleri ayrı gitmeyen sıkı iki arkadaş. Yoksa, tek başına, böyle denize karşı, şehrin tam bittiği yerde, sınırdan uyumak kolay iş değil. Yine de insan nefesinden bir sıcaklığa ihtiyaç var. Fakat hiçbir gerekçe hiçbir açıklama ve yorum bu meydan okuyucu uyumayı izah edemez. Belki çaresizlikten ve bitkinlikten. Ama, şehre başının arkasını verip, denize ayaklarını uzatmak fazlaca konuşkan bir görüntü. Bir fotoğrafçı ne kadar da yakalamak isterdi bu resmi. Solda sakın öpölü bir deniz, denizin üstünde kızaran gün gökte şaşkın gökyüzü yakın ufukta kuş sürüsü, önce kâğıt arabası ve kırmızı yorgan altında uyuyan iki kirli baş. İki kirli yüz. Yorgan kırmızı. İnadına kırmızı. Kıp kırmızı. Gelen güz de kırmızı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çok almak!

Ufuk Bozkır 2011.10.15

Ne zaman içinde çok geçen bir cümle duysam durur kendimi kontrol ederim.

Onun kadar şuh ve oynak kelime görmedim ben. Önüne geldiği hemen her şeyi tehlikenin ve soru işaretinin uçurumuna tatlı tatlı sürükler o. İlk süslü yüzüyle karşısına çıkar elbette insanın. 'Çok güzelsin, çok akıllısın, çok hızlısın, çok başarisın, çok büyüksün senden büyüğü daha gelmedi....' der de der. Söyler de söyler. Bir kere rüzgâr çıkmıştır, uçurtmanın ipi onun eline geçmiştir ya, gökyüzünün kartalı odur artık. Hem çok, öyle suretler, öylesine cazip davetler, öylesine inandırıcı dillerle serilir ki önüne insanın, kim onu sonsuza değin istemez? Hatta yaşamının amacına dönüştürmez? Çok yaşamının, çok güzel yaşamının, çok kazanarak yaşamının peşine düşmez? Bir yandan sokağın kavgasında da o saklıdır. Herkes ya elindeki çoğu artırmanın peşindedir ya da onu korumanın. Bir de sıranın kendisine gelmesini bekleyenler vardır ki her zaman asıl çoğunluğu onlar oluştururlar. Çoğu parlatan, gündemde tutan onların bu rüyalarıdır.

Atasözlerinden birisi, biraz denge olsun, çokça da insan aklını başına alsın diye olacak, onun bulunduğu yerin çok temiz olmayacağını söylemiş. Söyleyişin, olgunun kendisine yaptığı vurgu ayrıca önemli. Yer yer fazla kelimesi ile akrabalığa girişse de bizim çok, parayı yine kendi etrafında toplamayı başarır. Döne yoklaya düşünüyorum da dilin alt mantığında her zaman koruyucu bir tabaka buluyorum. Bir tür anlam tamponu vazifesi görüyor o katman. Bir şeyin bir yerde çok olması her zaman olumlu bir anlam çağırışını yapmıyor. Çok yağmur seli, çok insan kalabalığı, çok para şüphesi, çok söz yalanı, çok ömür yaşlılığı, çok dalga kazayı çağırıştırıyor. Çok, ister doğadan gelsin ister insanın kendi eliyle gerçekleşsin hızla kontrolden çıkıyor serseri mayın gibi nerede patlayacağı belli olmayan bir tehlikeye dönüşüyor.

Ne var ki çok sevmek gerekiyor. Çok özlemek, çok çalışmak, çok sabırlı olmak, çok okumak, çok gezmek, çok düşünmek, çok iyi insan olmak da gerekiyor. Bir ateşleme sıfatı olarak insana da bu haliyle çok yakışıyor, çok. İçinde çok kelime bulunan bir lügatimizin olması, günlük hayatta çok kelime ile konuşur hale gelmemiz, gazetelerin çok okunması, kitapların çok satılması da gerekiyor. Haydi, itiraf edeyim, aslında bunca sözü sarf etmemin asıl gerekçesi çok satma meselesidir. Pek çok konuda olduğu gibi hayatımıza dışarıdan sızıp gelen sonra da ev sahibi konumuna yükselen bu mevzu her gün her yerde bir vesile ile tartışılıyor. Reyting sadece televizyon dizileri için söz konusu değil artık. Kitapların, yazarların da reytingi var... Günden güne, haftadan haftaya, yıldan yıla değişiyor onların göstergeleri.

Sözü eline alan büyük haklılık payı taşıyormuş havası verdiği yüz çizgileriyle soruveriyor hemen; 'kim kitabının çok satılmasını istemez?' Doğru ya hangi yayıncı yayınladığı kitabın çok satılmasını hangi yazar da yazdığı kitabın yüz binlere, milyonlara ulaşmasını arzu etmez? Çok satmak, çok okunmak, çok kazanmak herkesin hakkı değil mi? Sokak her fırsatta çok'un müziğiyle çılgınca doldururken her köşeyi, bu anlamazlık neden? Kıskaç mısınız siz? Kendi yokluğunuza çokluğu karalayarak mı gidermeye çalışıyorsunuz? Ey yokluğun Eyyub'ları! Ey çilekeş sabırsızlar!...

Bense kendi kendime, bu sözlerin biraz uzağında durarak bambaşka bir yerden bakmayı denerim. 'Çok almayı' düşünmeden çok satmayı nasıl izah edebiliriz ki diye sorar dururum. Çok satmak, çok okunmak, çok kazanmak

bir şekilde konuşuluyor da 'çok almak' konuşulmuyor, görmezlikten geliniyor. Neden? Aslında çok satmanın, çok okunmanın, çok kazanmanın varabileceği nihai sınırı belirleyen 'çok almak' değil mi? 'Çok almak' durumunu aradan çıkardığımız zaman karşılaştığımız asıl soru, asıl sorun nedir acaba? Dikkat edin, 'çok almak' ile 'çok alabilmek' de birbiriyile çelişik. Hem de alabildiğine çok çelişik.

Psikologlar ayrı, ekonomistler ayrı, yayıncılar ayrı cevaplayacaklardır bu soruyu. Üretimin göreceli egemenliği tüketimin mutlak egemenliği ile koşullandırılmıştır da kimsenin haberi yoktur. Dipte duran sessizce kazılmış, başka başka sesler ve görüntüler altında saklanmış artık. O görünmeden konuşan, söylemeden söyleyen, yaşamadan yaşayandır. Kimseler onun bahçesine sarkmaya, onun örtüsünü açmaya kalkışmıyor. Sayının kutsalı kendi muğlak soyutluğu içinde güzellik uykusuna yatırılmış bekletiliyor. Onun atları, süvarileri, bahçıvanları, özel eğitilmiş uşakları, uluslararası çalışan iyi eğitilmiş danışmanları bile var. Az değil çok var. Çok değil, çok çok var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir Ayrılık...

Ufuk Bozkır 2011.10.22

Böylesi siyasî bir film az bulunur. Yaptığım okumanın aşırı yoruma yakın durmasını umursamıyorum.

Bir Ayrılık, baştan sona siyasî bir film. Hem çok etkili hem çok başarılı politik bir film. Etkisini, iddiasını saklamasına borçlu değil elbet. İddiasını izleyiciyle birlikte aynı özgürlük alanına çekmeyi başarmasında bence. İddia etmeden yepyeni bir iddia ortaya koymak öyle kolay bir iş değil. Sanatta, hele sinemada daha bir böyle bu. Bir Ayrılık, doğrudan doğruya, İran üzerine yapılmış bir film. Sorguladığı, tartıştığı, varsa önerdiği İran etrafında dönüyor. Neredeyse hiçbir ideolojik göndermede bulunmadan, devleti rejimle özdeşleştirmeden, insanı anlatırken rejimi ve o rejim etrafında gelişen ilişkileri ortaya döküyor Asghar Ferhadi. Ayrılan varsa, boşanan varsa, sorun yaşayan varsa, ilkin ve tamamıyla İran'dır aslında. İran olmadan ne bireylerin ne de meselelerin bir önemi kalmayacaktır. Böylelikle de ne Batılıların çokça başvurdukları yöntemle özneyi ötekileştirir ne de çıplak muhaliflerin hemen tuzağına düştükleri ideolojik göndergelere başvurur. İnsanı, tam da herkesin makul görebileceği seviyede, seciyesiyle oynamadan ait olduğu zamana iade eder. Olayı, olgusal özünü bozmadan aktarır.

Filmin son sahnesinde, mahkeme kararını vermiştir ve anne-baba artık boşanacaklardır, lakin, kız çocuğunun hangi tarafı seçeceği kendisine bırakılmıştır. İki seçenek vardır. Öyle midir? Bunu hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Belki sezeceğiz. Zihnimiz o karanlık soruyu da deşecek. Hâkim, çocuğun karar vermesini istemektedir. Anne ve babanın gözleri de çocuktur. Çocuk, hangisini seçecektir? Bir süre, izleyiciyi meşgul eder yönetmen. Biraz da herkesin içindeki tarafı sorgular. Kendisi böylesi bir amaç gütmese bile, izleyici kendi kendisine karar verir. Anneyi seçecek der bazı izleyici. Kimi seyirci ise anneyi, anneyi seçecek, çünkü çocuk anneden kopamaz, istese bile kopamaz diye düşünür. Gerilimi, aksiyona hiç başvurmaksızın ustalıkla kullanır yönetmen. Ve işte, tam da burada, benim ısrarla siyasî bulduğum tavır devreye girer. Umulmadık şekilde girer. Ustalıkla girer. İyi ki girer. Çünkü bu müdahale olmazsa sanki filmin bütün ruhu bozulacak, oraya kadar anlatılan öyküyü ateşleyen espri güncelin mutfağında buhar olup uçacaktır. 'Yalnız kalır çocuk'. Anne ve baba dışarı çıkarılır. Kararını onlar olmaksızın söyleyecektir yargıca. Anne ve baba, dışarıda, çoktan birbirine yabancılaşmış iki uzak insandır bu

daracık mekânda. Yakındırlar ama uzaklık fersah fersah artmıştır. Çocuk asla dışarı çıkmaz. Bu filmten hiç çıkmayacaktır. Çünkü, Asghar Ferhadi, sözünü söylemiş, sözü ustalıkla bağlamıştır.

Haydi, bunu yapalım, özgürce ve bile bile yapalım. Aslında olan tam olarak şudur. Anneyi oynayan, Leyla Hatami, çocuğunun daha iyi eğitim alması gibi gerekçelerle ülkeyi terk etmek istemektedir. Gelecek dışarıdadır. Söylenmiyor ama, muhtemelen Avrupa'dır amaçlanan. Belki Amerika! Uzun zamandır bekledikleri vize onayı da çıkmıştır. Şimdi yapılması gereken buradan, İran'dan ayrılmaktır. Baba, Peyman Moadi ise hem ülkesini sevmekte hem de alzheimer hastası babasını yalnız bırakmak istememektedir. Kadın boşanma talebinde bulunmuştur. Erkek istemeden de olsa bu talebi kabul etmiştir ancak, mahkeme, devlet gerekçeyi yeterli görmemektedir. Kocanın kesin ve net onayı gerekmektedir. Baba, belki asıl İran, güçten düşmüş hafızasıyla başı dertte olan İran, oğulun niyetiyle yaşatılabilecek midir? Bir Ayrılık, herkesin niyetçe iyi ve tutarlı ama hayat karşısında tökezleyici halleriyle, tersinden bir tür Suç ve Ceza mantığı da taşır aslında. İyilik, mecburiyet, istenmeden yapılan hatalar, sosyal ve dinî algılar çepeçevre sarar herkesi. Herkes herkesten uzaklaşmaya çalıştıkça aslında ne kadar iç içe ve ne kadar bağlı ve bir o kadar da uzak olduğunu görecektir.

Anne gelecek, İran'ın geleceğini tam da temellendiremediği bir arayışla sembolize ederken baba, biraz daha iç bilinçle hareket eder. Tutarsızlıkları ve asıl geleceği temsil edecek kızına karşı tutumlarında alabildiğine açık olmayı hedefler. Merkezde, kendisi var gibi gözüke de esasta kızı vardır. O oldukça, o yanında kaldıkça bir geleceğinin olduğuna adeta inanmaktadır. Baba ise, sökülüp atılamayan geçmiş, hafıza ve gelenektir...

Asghar Ferhadi, sinemanın esasının senaryo olduğunu bir kere daha gösteriyor bize. Eğer, diyalogları başarıyla yazılmış ve kendisini netleştirmiş bir senaryo varsa elinizde, son derece dar bir oyuncu kadrosu ve üstelik neredeyse tek mekânda, bir evde, evrensel çapta bir film çekebilirsiniz. Üstelik, siyaset ve insanlık dersini de hiç sözünü etmeden vermiş olursunuz. Politika sanattır. Politika hayattır. Şiir gibi.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

7,2'de yıkılmak

Ufuk Bozkır 2011.10.29

'Yıkıldık' diye manşet atmış gazeteler Van depreminin ertesi günü. Bir tür kelime avcılığına dayanan manşet atıcılığı bu kez 'yıkılma'nın kaç anlamına birden vurgu yapıyordu bunu bilemeyiz ancak ilkin maddeten yıkıldığımız çok açıktı.

Bir şehir yıkılmıştı. Bir ilçe neredeyse yerle bir olmuştu. Yer yarılmış, göl kabarmış, ağaçlar devrilmiş, yangınlar çıkmış, duvarlar toprağa karışmış, dünden bugüne kalan her şey hem yer hem de yüz değiştirmişti. 'Sarsıntı oldu ve evler yıkıldı' diyordu adam, iştahla soru soran muhabire. Muhabir biraz daha ileri gidiyor 'Sizin ev yıkılmadı mı?' diye soruyor adam da safça 'Yok bizimki yıkılmadı karşı bina yıkıldı.' diyordu. Halbuki o adam az önce ellerini kazma kürek gibi kullanmış, yıkıntıların arasından yükselen feryatlara çare olmaya çalışmıştı. Böyle oluyordu, bir kere yıkım başlayınca yıkım yıkıma karışıyor ayakta durduğu zannedilen her şey yıkılıp gidiyordu. Gazeteler pek çok yıkımı birden ifade etmek açısından bu işlek kelimeyi kullanmışlardı; 'Yıkıldık'. Hem madden hem manen göçtük demek de istiyor olmalıydı.

Öyle miydi peki, tam olarak olan bu muydu? Öyleyse eğer kimdi bizi yıkan, neydi bizi ters yüz ediveren? Rüzgârın yıktığı bir ağaç gibi miydik mesela. Bütün gücüyle toprağa tutunan ağaç onca onca savruluştan sonra

direnememiş ve kökleri dışarıda, gövdesi yere paralel uzanıp kalmış mıydı öylece? Rüzgâr ne kadar güçlü olursa olsun ağaç da güçlüdür sonunda. İkisi de doğanın bir parçası olarak birbirlerine karşı mücadele ederler. Hatta öyle bir hale bürünür ki bu mücadele, rüzgâr inadından vazgeçer, ağaç beli yarıya kadar eğilmiş yarım bir zaferle ayakta kalır. Yeter ki dışarıdan başka bir el gelip ona müdahale etmesin. Onun direnişinin özünü bozmasın. Öyleyse, dönüp soralım, Van'da yıkılan, birdenbire yıkılveren binalarla deprem arasında da böylesi bir mücadele mi geçti? Geçtiyse eğer ayakta kalanlar neden 'yıkılmadı' da bir utanç yığınının öte geçemeyen bu yığıntılar yerle bir oldular? Yıkılmış bir ağacın asaleti niye yok bu molozlarda da utancın parça parça savrulmuş var?

Bir de güreşte 'yıkılmak' var değil mi? Yıkma ne kadar haksız yıkılmak da kaçınılmazdır güreşte. Rakipler eşitse birbirine, iş artık ustalığa, ataklığa, oyun bilirliliğe ve sonuçta kadere kalmıştır. El ele uzatılır. Boyun boyuna doğru çekilir. Nefes nefese, ayak dize karışır. İnsan insana bu kadar yakın mesafede yapılan bu 'yıkım' oyununda, seyirciler kadar güreşçiler de heyecan içindedir. Yıkmanın kan kaynatan çekişi kadar yıkılmanın boyun büken saati de işlemektedir arada. Haydi yine soralım, Van'da, 7,2'lik yıkımda da böyle mi olmuştur? Tıpkı iki eşit insan, iki eşit sporcunun arasında işleyen zaman gibi mi gerilmiştir zamanın yayı öğrenci yurdunda? O, öğrencilerin yurdunda? O gençlik ballarının? O süt gibi taze rüyaların? O çevik kasların o zeka kamaşmalarının arasında, eşit ve adil adımlarla mı yürümüştür binaların duvarında örümcek? Yaz akrebi, güneş kırığı, su sızıntısı? Böyle mi yıkılmıştır o gençler, o çatı şemsiyeleri? Kim kimi yıkmıştır burada, bu öğrenci yurdunda? Hangi kirli gözün saydığı kâğıtlar savrulmuştur kara kuşlar gibi yıkılışın tozu dumanı altında?

Geçtim güreşteki yıkılmaktan, yıkılıştan, eski bir binanın kontrol altında yıkılışını izlemeye bile razıydım ben. Geçmişin onca anısı arasında etrafı özenle çevrilip sarılan bir binanın yıkılışını görmeye, o hüznü yaşamaya hazırdım ben. Merdivenlerinde, balkonlarında, tavan aralarında, gizli odalarında hayatın sessiz adımlarla gelip geçtiği eski bir binanın yıkılışını görmeye bile razıydım ben. Bir vakitler olmayan, şimdiden geri de hiç olmayacak olan o binanın yıkılışındaki hüznü bir mi şimdi, şehrin en işlek caddelerinden birisinde 7,2'lik depremle çöküveren binanın yıkılışı. Her bir katına, her bir eşyasına, her bir anısına insanların onca para saydığı, umut bağladığı bu yığıntı da eski bir binanın hüznüyle mi yıkılıverdi birden? Duygu, acı, hüznü, isyan, bir yapar mı iki yıkılışı?

'Yıkıldık' diye manşet atmış gazeteler. Biri değil neredeyse pek çoğu bulmuş bu kelimeyi. Birileri gelip bizi yıkmış gibi! Karşılıklı eşit taraflar varmış gibi? Deprem, yüzyıllardır kendisini duyurmamış, haber vermemiş, buna karşılık biz bir ağaç gibi, rakibiyle mücadele eden bir güreşçi gibi mücadele etmişiz, direnmişiz ama kaderin hükmüne boyun eğmişiz gibi. Peki kendimizden başka yıkan kimdir öyleyse bizi? Kendi kalesine açıktan gol atma zevki nereden geliyor böyle? Dün olan, hep olan, tekrar tekrar olan, Bingöl'de yatılı bölge okulunda onca genç insanı yıkan, deprem oğlu deprem bizi yıkmaktan bıkip usanmayacak mı? Hep o mu yenecek? Daha doğrusu yenilgiyi hep biz mi peşin kabul edeceğiz? Öğrenci yurtlarımız, öğrenci evlerimiz ilkin onlar mı 'yıkılacak'? Sonra da 'yıkıldık' mı diyeceğiz? Bir gün, çok yakın zamanda bir gün yıkım kara kanatlarıyla başka bir şehirde üzerimize çökmeden 'yıkıldık' diyemeyecek miyiz? Her iki anlamda. 'Biz yıktık!' Ha, biz 'yıkıldık!'

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kurban sesi

Bir kurban sesi vardır ve her Kurban Bayramı'nda çıkar gelir. En yakınımızdan gelir, çok uzak yollardan gelir ama bir şekilde gelir, mutlaka gelir.

Ben o sesi çocukluğumun çok eski anılarından beri bilirim ve hep bir yerlerimde saklı tutarım. Bazen bir gece uyanışında yarı buğulu aynaya yansıyan gözlerimde bulurum o sesi, bazen de birden düşüveren bir çocuğun diz kanamasında. Ne keskin ve birbirine sürtünen bıçaklar ne kanlı et yığınları ne toza toprağa bulanmış kellelerden dünyaya fırlayan kanlı gözlerdir benim gördüğüm, benim bildiğim. Duyarım o sesi, o sesleri, sanki henüz yeryüzünde tekamül etmemiş bir varlık sesi varmışçasına, kurban bayramlarında bir kere daha gün ışığına çıkan bu sesi duyarım. Merhametle sonsuz merhamet merhametle hayatın doğasındaki saklı acı inancın hamurunda mayalanır da o seslerle konuk gelir, diz çöker altın yüklü hikâyeler anlatır sonra da bir daha hiç geri gelmeyecekmiş hissiyle arkasına bile bakmadan göçüp gider o ses, o sesler.

Kışın dondurduğu ot köklerinde, sonbaharın vurduğu kuş üşümelerinde, yalnız başına çağlayan dağ çeşmelerinde, şehirlerin boyalarla saklanmış duvar köşelerinde, eski bir tramvay biletinde, yıllardır hiç boşaltılmamış bir valizde, yeni doğmuş bir bebeğin topuk şeklinde de görür, duyarım ben o sesi. O ses, sanki varlığımıza bir koruyucu maya çalarcasına, candan, deriden, etten kemikten çıkar da hiç notalara dökülmemiş ilahi bir müzik olur. Çokça hayıflanırım, yüksek sanatın bu ritüele soğuk duruşu karşısında. Belki Reha Erdem'in Cosmos'unda bir nebze de olsa karşımıza çıkan bu metafizik estetik resim, sinema, şiir, edebiyat ve belki asıl müzikte hakiki karşılığını bulacaktır. Müzisyen bizim duyup da ruhumuzun derinliklerine yolladığımız o seslerden ilahi bir neşe çıkaracaktır. Rüzgârın okşadığı tüylerden, kınalı gözlerden, toprağı eşeleyen tırnaklardan, her haliyle dünyaya son kez bakan bakışlardan bir şeyler mutlaka desteleyecektir.

Kurban yerlerini gezmekten, kurbanı yaklaşımdan korkan, onu kokuyla irtibatlandıran algıyı anlamaya çalışmak lazım. Bu ister sosyal bir refleks olsun isterse metafizik geri çekiliş, zordur kabullenilmesi bir kurbanın. O kurbanın dünyaya doğru dolan ve bir daha ömür boyu hiç kulaktan çıkmayacak sesine muhatap oluşun karşılığı hafif değildir. İnsanlar bir şekilde kurbanlarını kesecekler, ondaki maddi açılımın karşılığını arayacaklar. Ne var ki her kurbanda, kurbanı ve insanı aşan bir yan hep vardır. İbadetlerin içinde bunca yaygın ve etkin bir kimliğe sahip olmasına rağmen vacip makamında sayılması sadece maddi sebeplerle açıklanamaz. Kurban kesecek maddi yeterliliğe sahip olup olmamak elbette çok önemlidir fakat, arada, tam da insanın iç iradesiyle karşı karşıya bırakılması, ön inanç, muhakeme ve yüksek kavrayış gerektirmesi sebebiyle de vacip kılınmış gibidir kurban. O sesi duyması istenmiştir insanın adeta. O sesin içine girip çıkması istenmiştir, o sesin kuluçkasında beklemesi düşünülmüş gibidir. Bu haliyle kurban, sesin içindeki saklı ses gibi gözlere ve kulaklara değil ruha ve kalbin derinliklerine yönelir.

Bir de o ses, başka hiçbir sese benzemeyen o ses, dört renkli ışık çemberi gibi mevsimlerin her birine konuk gelir. Püsküren, ilik donduran kar, uzak dağların yankılarını rüzgârları ile beraber o sesin önüne koyar kendisini. Hüzünlü ve donuk sonbahar toprağı, kızgın ve şaşkın yaz sıcaklığının çatlattığı çaresiz kumlar ve şen bahar sularının kışkırttığı taze ilkbahar toprağı mutlaka şahit olur bu yankılı sese. Evrensel, duyulan ama yakalanamayan konup göçer bir sestir o aynı zamanda. Pencereleri yoklayan, horozları tedirgin eden, trafik lambalarında titreşen, yıldızlardan miras göz kırpmalarıyla kaş göz edip duran bir ses. Evlerimizin duvarlarını kâğıt gibi etkisiz, orkestraları sazların sınırına sıkıştırarak kadar çok sesli. Gözler kapatılsa, kulaklar tıkansa bile zamanın kabına mutlaka dolacak bir ses.

İlahiyatın sınırını hiç yoklamak istemem ama, ilahi hikâyenin temelinde bir şekilde baba-oğul epizotunun bulunmasını son derece anlamlı buluyorum. Kurban ve kurban sesi, ölümle değil, ölüm ötesi ile irtibatlandırılmadığı sürece ne bu dünyada ne de öteki alemde karşılığını bulabilir. Babanın en sevdiği varlığı oğlunu yüksek imanla feda etmesinin sembolik karşılığı sevgi ve merhamet ile tartılmadığı sürece kurban ve kurban sesi de fiziğin tellerinde kuruyup kalmaya mahkûmdur. İlkel kavimlerde başkası adına feda edilen insan,

burada, kendi adına, kendi varlığının karşılığını görmektedir başka bir canlı varlık üzerinden. Kurbanın sesi insanın sesine çıkar bu yüzden. Varlık yeniden dünyaya merhaba der o sesle. Yaşamanın bahasını bulur.

Şimdi alıp başımı, Sakarya ırmağı boyunca, Kızılırmak akışı boyunca, ön Toroslar'ın yaban armutlarına yurt ara düzlüklerinde, Ağrı'nın eteklerinde, İstanbul'un iç semtlerinde, Ankara'nın yabancı soğuğunda, belki Trakya rüzgârlarında o sesi arayacağım, onu duyacağım. Şehir, etleri, kemikleri, kanları, bıçakları, resimleri görecektir. Sesi, o, insan onaran sesi hiç duymayacak. Duysa bile anlamayacak... Olsun, yine de gelsin bütün o sesler bende dursun, bana dolsun. Yitiklere işaret olsun.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Moda cehennemi

Ufuk Bozkır 2011.11.12

Amasyalıların misket adıyla andıkları o güzelim kırmızı ve sulu elmayı zevkle dişler gibi söze başladım biricik sahaf dostum Lütfi Bey; 'burası Moda cehennemi, burası Moda cehennemi...' arkasından da bir ipeğe sürtünen gül yaprağı hışırtısı gibi sakince gülüverdi.

Öyle ya şunun şurasında sözün de kendi bağlamında bir tatlı akışı vardı ve insan şu sonbahar günlerinin canlı ve pek çağrışımlı parlak ışıkları altında onun zevkine varmalıydı. Tek başına kelime kazısı da sayılabilecek düşünme deneyimlerini herkes kendince bir yerde mayalandıracaktır ama söz, söze değdikçe darasından düşüyor sanki. Moda denilen şu köşesi kadar denize de çıkan sokakları tükenmeyen semtte durup dururken cehennemden söz açmanın da bir gereği olmalı, değil mi canım. Köpeklerin zaman hakimi kedilerin her günün mutlak sahibi gibi dolaştıkları bu semtte hem bizim ne sözümüz hangi bayrağı hangi buruna dikebilirdi? Olsun ne Moda burnu ne Fenerbahçe burnu bize söz hakkı tanımasın, biz burnumuzun doğrultusunda gidelim de....

Mücellidoğlu Ali Çankaya'nın hazırladığı Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler kitabından dolayı köpürmüştü bunca söz. Ciltlerce hazırlanmış bu kitabın son derece çarpıcı ve alt şiirsel başlıkları bile vardı. Bir yandan 'son asır Türk tarihinin önemli olayları ile birlikte' diyen müellif, mülkiye şeref kitabı ibaresini kullanmaktan geri durmamıştı. Tıpkı mülkiyetçi cumhuriyetçiler gibi imaj ve itibar erozyonuna uğrayan şu mülkiye meselesi, iki mülkiyet dışı şair tarafından çoktan delik deşik edilmiş, yazarın bugün için daha komik kalan iddiası önümüze şu sonbahar günlerinin zihin kaydırmacısı olarak düşüvermişti. Semtin hafta sonlarında iyice alacalaşan ve kitap kapaklarına solgun mürekkep lekeleri gibi yayılveren havasında böylesi kuyu sesleri işitmekten memnunduk. Memnunduk çünkü bu cehennem yolculuğunu göze almadan her şey bir kere daha dans eden dumanlar halinde kaybolup gidecekti. Mücellidoğlu (nedense bu ismi özellikle küçük puntuyla kullanmıştı) cilt cilt çıkardığı kitaplarla sanki yeni Türkiye'nin mimarlarını memlekete takdim etme alçakgönüllülüğünü sergiliyordu. Onlar olmasaydı, evet onlar hele bir olmasaydı elmalarda tat biberlerde acı denizlerde su bile olmazdı. Bir inan ve abartı bir patırtı kütürtü ve dahi bir el çabukluğu alıp başını gitmişti. Nicedir gitmişti.

Varsın Mücellidoğlu sayfalarını şişiredursun. Biz şu kayalıklarda akşamdan kalmış balık başlarının hayaliyle taşlara sokulan kedilerden söz açalım açmasına da onlardaki sefil mahcubiyet şu binlerce kitabın arasından ikide bir karşımıza çıkan kitaplarda ne yazık ki yok. Biz de işte o zaman baktığı fal gerçekten çıkmış falcılar gibi basıyoruz fısıltıyı. Basıyoruz Amasya elmalarının üstüne sonbahar ışıklarını. Hem bizim Moda'mız farklı. Biz gelip geçer modalardan söz açmıyoruz. Kanatlarımızın çırpma kapasitesi de erişmez o konulara. Sözün kıyası,

belli ki hazırlayıcı, bütün ulaşabildiği mülkiyelilere yazılar göndermiş, onlardan bilgi talebinde bulunmuş. Özene bezene, usturuplu şekillerde yollanan yazıları, şiirleri, besteleri hatta resimleri bile kitabına almış Mücellidoğlu. Masraftan çekinmemiş. Renkli baskılar yapmış. Öyle ya, böylesi şerefli bir kitap için her türlü fedakârlık gerekmez mi?

VI. cildin 3590. sayfasında Cemal Süreyya Seber ile karşılaştık biz de. Aslında ben biraz da onu aradım bu sayfalarda. Kravatlı bir gençlik fotoğrafı yer alıyor şairin bu sayfada. Saçları gür ve yana taranmış. İşte, Hüseyin Seber ile Güllü Hanım'ın oğlu. Kimdir Hüseyin Seber, kimdir Güllü Hanım? Kitabın sayfalarına yayılmış anlı şanlı aile çocukları arasında, sahi kimdir bunlar ya hu! Lakin, lakin, 'tamamlayıcı bilgi için muhtelif tarihlerden kendisine yazılan 6 mektuba cevap vermek nezaketini göstermedi. Böylelikle gerçek bir sanatçıda, hiç olmazsa asgari ölçüde, bulunması gereken 'bilim'e karşı saygı hissinden nasibi olmadığını göstermiş oldu. Kim bilir belki bu yönü de 'Sosyalist Yapıtçı' oluşunun tabii bir neticesidir...' Öyle ya, şu şair dediğin kişi nasıl olur da bir emir papağanı gibi gerekeni söylemez. 'Bilim'e karşı gelir. Cumhuriyet bu sebeple mi okuttu bu kişileri? Dahası cümleleri de var Mücellidoğlu'nun fakat 3642. sayfadaki Sezai Karakoç maddesinin cazibesine kapılmamak elde değil. Belli ki Karakoç da hışmından kurtulamamış müellifin. '...bundan sonraki durumuna dair yapılan bütün araştırma ve soruşturmalardan olumlu bir sonuç alınamadı. Elde edilen bir posta kutusu adresine gönderilen 5 mektuba da cevap vermek nezaketini ve izanını göstermedi.'.... Solda çok genç, kara, kısacık saçlı geniş ve derin bakan Sezai Karakoç fotoğrafı. Üstelik bu kadar da değil bu nizam-ı âlemci beyin mülke yol gösterişi. 3955. sayfada şöyle yazmış Ece Ayhan için: '...Mumaileyh 1956-57 yıllarında başlayan ve bazı sözde edebiyatçıların 'İkinci Yeni' adını verdikleri, gerçekte marazi bir ruh halinin tezahüründen başka bir şey olmayan, şiir cereyanının müntesiblerindendir...' Ve eklemiş hazırlayıcı, şiirlerinin devamına nesrinden(!) bir örnek diye Bakımsız Bir Kedi Kara'yı. Bakımsız, bakışsızın yanında zıplamış da zıplamış ta buraya, Moda'ya kadar.

Ne yapacaktık peki biz şimdi, bu Moda cehenneminde. Kâğıtlara sarılmış sakız mumyaları gibi bahtımıza çıkan bu sayfaları tebessümlerimizin ışığına tutmaktan öte ne yapacaktık? Mülksüzlüğe aday iki yitik halinde bu mülkiye ve mülkiyet yüklerini hangi Moda cehennemine kapatacaktık?... Şu bayram arifesinde hem.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gökyüzünü çalmak

Ufuk Bozkır 2011.11.19

Görünen o ki bir süre sonra göğe bakma hakkımız elimizden alınacak. Ne yakarış ne de teselli için oraya baktığımızda kendi sonsuzluğumuzu göremeyeceğiz.

Yön yön, metre metre elimizden alınacak gökyüzü. İstanbul asıl belki şimdi barbarların, haçlıların yağmasına uğrayacak. Bir süredir İstanbul'un tarihî silüetinin yeni yapılarla bozulduğu tartışılıyor. Yeni tartışılmıyor aslında bir süredir kavga ediliyor. Gökkafe ve Park Otel bu kavganın iki ana odak noktasıydı. Park Otel bir kara ucube gibi şehrin üstünde hayalet haliyle kaldı, Gökkafe ise alabildiğine mağrur, müşterilerini ağırlamayı sürdürüyor. Biraz belki Proudhon'un 'Mülkiyet Nedir' kitabına da bakmak gerekir bu konuda, fakat asıl sorulması gereken, bir şehrin tam olarak hangi halleriyle kimin olduğudur. Hele tarihî şehirler söz konusu olduğunda, iktidarı ve parayı eline geçiren, güç sahibi herkes dilediği gibi şekillendirebilir mi bir şehri? Kapitalizmin tarihine ve Batı'nın geçmişine baktığımızda iki çatışık durumla karşılaşıyoruz. Korumacı tavır ve yıkımcı tavır. Sadece II. Dünya

Savaşı'ndaki yıkımlar bile yeterlidir bazı şeyleri anlamaya. Ne var ki, geçen hafta gazetelerde yer alan bir habere bakılacak olursa, Fransızlar, 'çakma Paris' bile inşa etmişler, şehirlerini hava saldırılarından korumak için. Ve yine eğer, bu efsane doğru ise, Paris sırf yıkılmasın diye teslim olmuş. Öte yandan kimi Amerikan ve Uzakdoğu şehirleri düşünüldüğünde, insanoğlunun Babil iştahasının sönmediği görülecektir. Doğudan batıya salınan bir ateş rüzgârı...

Babil iştahasından söz etmekle haksızlık mı ettim? Babil'in yükselme arzusunun kökeninde dinle ilgili bir mesaj mutlaka vardır. Lakin, bu yeni şehirlerde, Ortadoğu'dan Malezya'ya kadar uzanan her yerde bir gökten çalma arzusu da barınmaktadır sanki. Şimdi ben sabahın ilk saatlerinde İstanbul'u her gün biraz daha saran bu gökyüzü hırsız binalara bakıp bakıp içleniyorum. İnsanın toprak üzerindeki mülkiyet savaşı demek gökyüzüne kaydı. Eskiden bahçelerden, çiçeklerden, doğadan, sudan, temiz havalardan bahsedilirken şehirler, evler, binalar artık yıldızlara yakın olmak, yukarıdan bakmak, her şeyin mutlak hakimi olmakla vasıflandırılıyorlar. Doğrusu gazetelerde yazılan haberlere, tartışmalara da çok şaşıyorum. Şehrin kimin olacağı, gelecekte söz sahibinin kimler olacağı belirlenmeden silüet tartışması çözüm getirir mi? Biraz daha dışarıda, hiç şehrin silüetini bozmamış gibi gözükse o binanın gökyüzüne çakılması doğru mu? Gökyüzü kimin, kimlerin ki?

Rüzgârların, kuşların, bulutların, yağmurun, uçurtmaların, karın, ufkun, dahası dilediği yöne dilediğince bakabilmenin hakkını kim koruyacak? Arsa azlığı, mekân ihtiyacı, yüksek kazanç, şehirleşme modaları açıklayabilir mi bütün bunları? Toprağın hakkı, sırtüstü uzandığı yerden sonsuzca seyredebileceği gökyüzüne kadar uzamaz mı? Bir düşünelim, Edirne şehrinin en tipik özelliği, Mimar Sinan'ın şaheseri Selimiye'dir. Selimiye şehrin hangi yönünden girerseniz girin, kalem gibi minareleri ile bir sükun abidesi olarak sizi selamlar. Göğe yükselen minareler adeta yükseldikçe incelik ve ipek narinliğine bürünür. Nazikçe silinir, kaybolur. Göğe açılmak arzusu, tam tersi istikamete yönelir, tevazu öznesi olan toprağa doğru derinleşir. Bu dikeylik içindeki tevazu teslimiyeti göklerin ve yerin mutlak sahibi karşısında insanın sergilediği gönülden bir teslimiyettir. Şimdi, gelecekte bir gün, şehrin başka bir köşesine gökdelenler dikildiğini düşünelim. İster istemez bir kıyas olmayacak mı görüntüler arasında? Tevazu meydan okumayla, doymak bilmez iştahla birleşmeyecek mi?

Gökyüzünden çalmak diye bir şey vardır bu yüzden. Ve hiçbir kimsenin herkesin ortak zenginliği olan bu şekilsiz ve ölçümsüz mekânı kapma hakkı olamaz. Arsalar, binalar, bahçeler, göller birilerinin malı olabilir. Fakat şehrin göğü, hele İstanbul'un ufukları kimsenin malı değildir. Televizyon ekranlarında kahkahalar patlatarak göğe yükselttikleri binaların satışını yapan kimselere silüet meselesinden hareket edilerek cevap verilemez. Bu bir mekân, zaman ve hayat anlayışıdır. Bir şehrin gökyüzüne yükselen çok katlı bir binanın sahibi o şehrin geleceğini de hapsetmektedir kendince. Gelecekteki mirasçıları adına hak edilmemiş gizli bir fetihtir bu.

Eski İstanbul'dan bahseden seyyahlar, şehrin minareler eşliğinde kurduğu eşsiz uyumu, yüksek mekân müziğini öve öve bitiremezler. Mekân, göksel bir karakter kazanır bu satırlarda. Ne su, ne deniz, ne bahçeler ne de gökyüzü insanın ufkunu kapatmaz. Haydi diyeceğim ben de, bilerek ve özellikle diyeceğim, bu yeni binalar, bu yüksek binalar aslında birer yeni ufuk duvarıdır. Ne albenili camları, ne nefes kesen reklamları, ne otuzuncu katlarındaki yüzme havuzları ne de herkesin iştahını kabartan sosyal sınıf çağrışımları bunu engelleyemez. Hırsızlık, mal gibi gözükmeyen hakikatte maldan daha değerli şeylere yönelmiştir yazık ki. Gelecekte bir bebeğin göreceği istikamete el koyulmaktadır. Bir kuş yumurtasının, bir rüzgâr nazının hakkı saklıken oralarda.

Öksürük, çadır yangını ve Akad!

Ufuk Bozkır 2011.11.26

Her şey birden oluyor. Bir arada oluyor. Her olan şey başka bir olan şeyi gösteriyor. Duyuruyor. Ne bir kelime fazla ne bir söz eksik. An önce an oluyor sonra da an içindeki sonsuz genişlik.

Bir komşum var. Hiç görmedim. Görecek miyim? Bir komşum var. Duvar da ses. Sesi duvardan geliyor. Daha doğrusu sesini hiç duymadım. Bir öksürük o. Bitmeyen bir öksürük. Evde kaldığım saatlerde, önce sakın, sanki sessizce başlıyor öksürmeye. Taş toprak gibi, mini mini taşları, ufak taşları toprak gibi başlıyor öksürmeye. Masum bir öksürük sanmıştım ilkin. Benim öksürüğüm, senin, herkesin öksürüğü gibi bir öksürük. Boğaza bir şey kaçınca, hafiften üşütünce, ya da öylesine bir öksürük işte. Lakin değilmiş. Öksürdükçe anladım. Başka bitmeyen ve öksürdükçe büyüyen ve bitmeyen bir öksürükmüş o. İlk biraz kızdım. Bu da ne böyle. Hiç insan durmadan öksürür mü? Yaşamak, nefes almak yerine öksürmeye dönüşür mü? Bu ses, duvarı tırmalayan, çekiçleyen, oradan beynime hücum eden bu ses! Bu öksürük. Ne hakkı var demiş olmalıyım. Kimin ne hakkı var, durmaksızın öksürmeye. Sonra birden, birden sonra, boynumda bir ağrı. Deneyince, üst üste öksürmek nasıl şey oluyor diye. Anladım, kim öksürmek işkencesine gönülden boyun eğdi ki? Kim tatlı ve rahatça nefes alıp vermek varken bu ateş çarkına taş taşır ki! Utanmış olmalıyım kendimden. Şimdi, yine şu an, o öksürük sürüyor. Kim? Kadın olduğu muhakkak. Elinde mendil var mı? Öksürdüğünün, durmadan öksürdüğünün farkında mı? Unutmasaydı, durmadan öksürdüğünü unutmasaydı, yaşamaya katlanabilir miydi? Şimdi, yanda, duvarda yine o. Öksürük. Bir büyük ağacın durmadan dökülen yaprakları gibi öksürük.

Sonra birden, öksürüğün arasına karışan, o iki çocuğun bin yıl derinden bakan gözleri. Bizde, yaşarken ne değeri var insanın? Üç beş mantık dışı fevran, yanıp yıkılmak da biraz olsun rahatlamak, suçluluk duygusunu bastırmak gibi de gelir bana. Önce deprem. Depremden korunamayan binlerce insan. Depremi kuyruğuna bağlanmış kara kedi. Aç kedi. Yaşamakla değil de, kederin cilasıyla parlatılıyor sanki nicedir gök yüzü. Çocuklar. Sadece depreme değil, kara kışa, yalnızlığa, kopkoyu saçmalıklara, çadırlara ve ateşe de salınıyorlar. Deprem çadırı diye bir ucube(!) var bu ülkede. Deprem örtüsü diyor ben ona. Suçu gizlemek, istenmeyeni saklamak için kurulmuş örtü. O iki çocuk, şu tıpkı yüzünü hiç görmediğim, öksürüğüne ortak olduğum kadın gibi çömeliyorlar pencerenin karşısındaki duvarın üstüne. Duvarın dibinde bir çöp tenekesi var. Kocaman bir kutu. Geçen sabah bir genç kadın çizimlerini bıraktı oraya. Herkes bir şeylerini bırakıyor. Bir tür cami avlusu gibi sanki. Güvenlik, emanet çemberi! Paket, yiyecek içecek, eski elbise, kapacak bırakanlar da var. Bazen mobilya. Bazen halı, kilim ve battaniye bile. Mutlaka yokluyor birileri. Belediyeden önce, çöpçülerden önce. Merak ediyorum tabii ki. Ya kadının öksürüğü. Acaba, kadın bazen acaba, şöyle bir savurarak başını, çöpe doğru atmış mıdır öksürüğünü? Ya o çocukların bir daha hiç geri gelmeyecek gözleri? O yüzden mi, hiç değeri olmadığından mı buradalar şimdi. Şimdi gel de düşünme. Zaman zaman hayal etme. Bir gün evdeki bulaşık makinesini koysam köşeye, hemen alırlar değil mi? Sonra halılardan birini, sonra ütü, elektrik süpürgesini. Belki televizyonu, paltomu ve şemsiyelerimi! Peki peki ya beni, bir büyük çarşafa sarsam da, bıraksam, beni de beni de alırlar değil mi?

Gel gör ki, işte, her şey birden oluyor. Birlikte oluyor, birdenbire oluyor. Zıt sanıyorsun ama, aslında iç içe oluyor. İstesene de oluyor. Hiç istemesene bile oluyor. Van'da, deprem çadırında çıkan yangında yanıp kül olan o iki minik çocuğa bir cevap olsun diye, Lütfi Akad'ın ömür saati duruveriyor. Nicedir durmuş sayılan saatin aslında bir daha hiç kurulmayacağını ilandır bu. Kabul edıştır. Meraklıları dönüp okusun 'Işıklar Karanlık Arasında'yı. Bir kere daha okusun, Gelin, Düğün ve Diyet'i izlesin. Bu ülkenin sinemasının, hangi dönemeci yanlış seçerek, hangi zihinsel saçmalıklara yol aldığını bir kere daha görsün. Olsaydı, o çizgide yürüseydi

sinema, kaç Bergman'ı olurdu bu ülkenin? Kaç Bergman kaç kof kahramana bedeldir bilirdi! Diyet'i daha ötede okurdu. Nedir diyet, yaşamanın sanat olarak diyeti nedir belki öğrenirdi.

Şimdi bir yanımda öksüren kadın. Hep öksürecek kadın. Tıpkı o çocukların gözleri gibi konuşacak bir öksürük o. Dahası, Ömer Lütfi Akad izlerken daha bir sarmalayacak beni. Kim bilir üzü alıp beni nereye sürükleyecek? Hem sürüklesin...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şair için ceket ilikleyen şair ve politika

Ufuk Bozkır 2011.12.03

Bir dikili taş gördüm Kadıköy'de. Fazıl Hüsnu Dağlarca sokağının hemen başında. Bir anıt desen değil.

Bir heykel hiç değil. Uzaktan ne olduğu tam anlaşılmayan bir şekil o. Çok yüksek ve geniş de değil. Albenisi yok. Sıklıkla oradan geçtiğim halde yeni gördüm. Ne zaman dikildi? Bilmiyorum. Sokak hızlı ve başka şeylere pek hayat hakkı tanyacak gibi gözüküyor zaten. Cafeler, ciğerciler, inşaatlar, park yerleri, gelip gidenler, korna sesleri. Curcuna. Şair kimin umurunda hem! Taş, heykel, kimin umurunda? Şiir kimin dünyasında? Fakat o taş dikilmiş işte oraya. Birden dikilmiş. Dikilivermiş. Dağlarca'nın dıştan perişan gözüken evine inat dikilmiş. Üstelik bir de kabartma var taşın üstünde. Ancak biraz yaklaşıncı, kabartmanın şaire ait olduğunu hissediyorsunuz. Çok başarısız değil. Olağanüstü bir yorum da sayılmaz. Şairi tanıyanlar ve fotoğrafına aşına olanlar için bir fikir verebilir. Zaten her hali dökülen evine bakmasın ruhu azap çekmesin diye olacak bakış deniz tarafına verilmiş. Eve ve sokağa bakmıyor şairin gözleri. Anı taşının hemen dibi toprakla beslenmiş, sağı solu biraz düzenlenmiş birkaç çalı bitkisi dikilmiş. Çim yok. Bakım olmadığı pek belli. Gelen geçen basabilir rahatlıkla. Basmış da zaten. Yoldan çalınmış bir alana sıkışmış her şey.

Belediye tarafından dikildiği anlaşıyor taşın. Belediyeden habersiz oraya konulması zaten imkânsız. O bölgedeki iktidarı temsil ediyor bir bakıma belediye. Dolayısıyla şairi de kendisine göre sunma hakkının olduğunu düşünüyor. Öyle mi? İktidar şairi dilediği gibi sunabilir mi? Doğrusu, Dağlarca gibi iktidarla sorunu pek olmamış şairler düşünüldüğünde, kimi şairlerin buna gönüllü olduğu bile ileri sürülebilir. 'Memnunuz ay başlarında cihandan ve hükümetten' demiş Dağlarca. Fakat soru, sorun bu değil. Şair yaşamadığına göre şimdi, onun şahsına göre değerlendirilemez hiçbir şey. Neredeyse bir asır yaşamış bir şair için daha yaşarken yapılmalıydı böylesi bir iş. Üstelik belediye yönetimi de yıllardır aynı iktidarın elindeyken. Kim bilir? Belki şair istememiştir! Ya da üzmüşlerdir şairi. Mevcut manzarayı öngörmüş de olabilir koca çınar. Panjurları lime lime dökülmüş bir kapanmanın küfüyle peçelenmiş apartman katı belki bir gün hafriyat seslerine yenik düşecek. Dönüp sayalım. Kaç şair yazarın evi korunuyor şu şehirde? Kim kimin umurunda?

Dün sabah tekrar geçtim taşın önünden. Geçmeden durdum, uzaktan baktım. Kimin umurunda bu taş? Kimler için dikildi ve kim durup bakıyor? Ne su dağıtıcılarının, ne emekli öğretmenlerin, ne çöpçülerin, ne esnafın ne şunun ne bunun? Taş yitik, kaybolmuş. Sonra yaklaştım. Nedense nefesimi duymasını istedim taşın. Belki sarılmak, belki sarmalayıp ısıtmak istedim. Ve birden irkildim! Birden irkildim...

Mevsimin de etkisiyle akmaya yüz tutmuş yazıyı güçlükle okudum. Bu yazı değil, Dağlarca'nın şiirinden bir parçaydı. Elifin kağınsından bahsediyordu. Bula bula, bu parçayı mı seçmişlerdi? İlkokul düzeyinde, milli bayram şiiri değil miydi o şiir? Şiiri ve şairi temsil eder miydi bu seçim. Türk şiirine Dağlarca mührünü basan bu

ses olabilir miydi? Belli ki, taşı oraya diken irade, kendince bir mesaj algılıyor ve bu mesajı şehre sunuyordu. Bütün politik rengiyle üstelik. Şairi bir şair olarak değil, önce ve öncelikle Dağlarca'yı saf bir şair olarak değil kendi politik elbisesinin eteğine iştiriveriyordu. Oysa ne Bayrak şiirini yazdığı için Arif Nihat Asya, ne Cenge Giderken şiirini yazdığı için M.Emin Yurdakul büyük şairdi. Bunlar, şiirle değil, duygu ve heyecanla öne çıkan metinlerdi ve dönemseldiler. Sonra meraklandım, ön tarafına, şairin yüzünün kabartıldığı cepheye baktım. Beyaz, zar zor okunan bir yazıyla, Cemal Süreya'nın bir cümlesiyle karşılaştım.

'Ne zaman Kadıköye geçsem ceketimin önü ilikli dolaşıyorum Dağlarca'ya rastlarım diye'. Bu mealde bir sözdü kazanmış olan. Bak sen dedim, şu iktidara, politikaya bir bak. Bir ironi dehası olan Cemal Süreya'nın sanki şairin şiiriyle ilgili bütün sözleri kurumuş gibi, her yanından zekâ ve ironi akan bir cümle, getirilip, gayet iktidar ve devlet kokan bir edayla buraya kondurulmuştu. Ona ne şüphe. Hem şapka çıkarırdı Cemal Süreya, gerekirse yerlere eğilirdi, şair için. Fakat, o politikleştirilen, kanat altına alınan şeyler adına değil. Sonra, sonra dedim, kendi kendime, ne şaşırıyorsun, ne hayıflanıyorsun ki. Politika iktidar olmak ister. Şair kendisini bile yıkmanın peşindedir. Politika kitleye seslenir. Oradan beslenir. Şairin gıdası yalnızlık. Politika gücünü çoğunluktan alır şair tek olduğu için kudret sahibidir. Politika ister. Şair iter. Politika oynar. Şair yazar. Ceket iliklemez şairden başka kimseye şair.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bebek ağlaması

Ufuk Bozkır 2011.12.10

İnsanı en çaresiz bırakan an bir bebeğin ağlamaya başladığı andır. Zamanın tik takları sadece hızlanmaz, aynı zamanda çok ağırlaşır.

Dipte çok dipte bir çamur yığınının düşer de insan ne elini kurtarabilir ne de ayağını. İnsanın boyu her ağlama atılımında santim santim kısılır adeta. Biraz daha biraz daha aşağı doğru çekilir. Eğer, bir yolu bulunup ağlama durdurulamaz, bebek yorulup susmazsa, insan da boyca küçülebileceği en kısa haliyle en kısa yoldan çıkıp gitmek ister bu dünyadan. Bir bebek neden ağlar, kime ağlar ne kadar süre ağlar burası hiç önemli değildir. Bazen ufaktan ufaktan yüz büzülmeleriyle, alın kırışmalarıyla, topuk vuruşlarıyla kendisini duyura duyura, hissettire hissettire başlar ağlayış. İnsan, bir şey yapabileceğini, önlem alabileceğini, o istenmeyen fırtınayı durdurabileceğini zanneder. Tuhaf sesler çıkarır. Şirinlikler yapar. Bir bebeğin hiç anlayamayacağı cümleler kurar. Tatlı dilden güler yüzden medet umar. Eğilir, büzülür. Düşer, kalkar. Fakat ağlama bir kere bebeğin yüzüne gelip de takılmıştır ya, onu kendisinden başka kimse sökemez. Gel gör ki bir bebek ağladığını hiç bilmez.

Ve birden, bir boranın patlaması gibi başlar bebek ağlamaya. Dağlardan iri iri taşlar sökülüyormuşçasına, yüksek ağaçlar boşlukta uçuşuyormuşçasına, mağaraların ağız kapanacak, evlerin çatıları kopacak, kapı pencere sökülüp gidecekmişçesine başlar bebek ağlamaya. Yüksek bir ses nöbetidir bu. Bu güç, bu çaresiz bırakan, eli ayağı değil, akli ve duyguyu da etkisiz bırakan güç bir bebekten başka kimsenin elinde yoktur. Topu topu bir yetişkinin ağlamasına biraz kederlenir, üzülür insan. Hatta sonunda gülmeye bile başlar. Çoklukla gülmeye yakındır yetişkinlerin ağlayışları. Oysa bebek öyle değil. Tıpkı bir deniz dalgasının sebebi çok dipten ve bilinmeyen bir yerlerden kopmuştur da gelip kıyımızda patlamıştır. Hiçbir şey, hiçbir dalgakıran, hiçbir akıl ve duygu manevrası önleyemez o patlayışı. Çünkü bebek, doğadaki bütün seslerin toplamıyla birlikte ağlar.

Onda, bütün dillerin ilk halleri saklıdır. Hissettiğimiz, henüz bilmediğimiz bir şeydir o. O yüzden çevresindeki bütün sesleri etkisiz hale getirir, o yüzden dünyanın neresinde olursa olsun, hangi dili konuşursa konuşsun bütün insanları ilgilendirir, ilgisini çevresinde toplar.

Anne çaresiz kalır. Baba çaresiz. Kardeşlerin umudu zayıflar. Pırpıplar, ninniler, sosyal ve toplu şirinlikler hep o sesi dindirmek, o duyulup da adlandırılmayanı ötelemek içindir. Ağrısı mı var, acıktı mı, uykusuz mu, bir şeyden mi korktu, dişi mi çıkıyor? Ah bir bilirse, bir bilinebilse, bebek doğrusla da derdim şudur diyebilse? Ne çok ister insan bunu, bir bebeğin dile gelip konuşmasını, derdini anlatmasını ne çok ister. Bilse bile, her şeye rağmen bilse bile böyle bir şey olmayacağını ne çok ister. Çaresizlikten, bu yüze vuran ateşli çaresizlikten, beyin zonklatan bu ağrıdan bir an önce kurtulmayı ne çok ister. Bir vapurda, bir otobüste, bir ev buluşmasında birden ağlamaya başlayan bebek, zamanın akışını değiştirir, o ana değin konuşulanları anlamsızlaştırır, herkesin ne yana çıkacağını kestiremediği bir yön levhasına dönüşüverir. Beyninin tırmalandığını hissedenlerden tutun da içten içe öfkelenenlere, anneyi ve bebeği suçlayanlara, arsızlıkla yaftalayanlara, kalkıp da bebeği kucaklayıp biraz olsun gezdirmek isteyenlere kadar pek çok insan dikkati canlanır. Bir bebek ağlamaya başladığında çevredeki insanlar ayrılmaya, psikolojiler belirginleşmeye, gece ile gündüz seçilmeye başlanır. Herkesin içindeki kuş uyanır, kanatlarını çırpar ve konacağı dalı seçer.

Nedense bir bebek ağlamaya başladığında, nedense böyle düşündüğümü bilmeden, nedense bilmek bile istemeden, bir meleğin elinde bir gümüş çekiçle, insanı sabır örsünde çekiçlemeye başladığını hayal ederim. Dilsizliğin bir dil olarak belirişini, insanın içindeki o hayat bulamacını durulamak, gurur ve hükümlanlık irinini sıyırmak için de başladığını var sayarım bir bebeğin ağlamaya başlamasını. Elbette gerekçesi ne olursa olsun, bir bebeğin, açıklıktan, hastalıktan, yokluktan, soğuktan ve her tür sebepten dolayı ağlamasını hiç istemem. Fakat bir bebek kendisine ağlamaz ki, insana ve topluma doğru ağlar. Kendi çaresizliğinden adeta negatif bir şiir çıkarır. Notasız ve hiçbir sazla icra edilemeyecek bir beste yapar. Hayat kazanının gururlu homurtusuna karıştırılan bir alev tuzu gibi girer. Dahası, belki de en çok bunun içindir bir bebeğin ağlaması; dünyada sessizlik diye bir şeyin de olduğunu, sükun diye bir şey dolaştığını aramızda onu da söylemek içindir. Çünkü bir bebeğin ağlaması bitince asıl dünya yeniden başlar. Sessizlik gece yağmış kar gibi sabahı ısıtır. Dünya ne güzel dedirtir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sokakta yaşamak

Ufuk Bozkır 2011.12.17

Çok sonradan fark ettim onları. Aslında tam olarak da kendim fark etmedim.

Bir arkadaşım, 'Geçerken görüyor musun o kadınla oğlunu?' diye sormasa, onların varlıklarından bile haberim olmayacaktı. O andan sonra bir süre gözlerim onları aradı. Yoksa çekip gitmişler miydi? Yoksa, bu soğuklarda... Hayır hayır, oradaydılar. Bir ırmağın akış güzergahı gibi aktıkça şekillenen caddenin sığınacak bir köşeciğini mutlaka bulmuşlardı. İlk fark edip de bunlar onlar olmalı dediğim an biraz şaşırmıştım. Kendilerini öylesine gizliyorlar, öylesine gürültüsüz patırtısız hareket ediyorlardı ki, onları sokağın bir parçası sanmanız kadar doğal bir şey olamazdı. Dillerini, sadece dillerini değil cinsiyetlerini ve kimliklerini de bir kenara itmişçesine yaşamaya çalışıyorlardı. Yaşamaya çalışıyorlardı deyişime bakmayın, bundan emin değilim, gözlerinde öylesine bir ifade

yakaladım ki, sanki canlı iki heykel gibi her gün konum ve ifade değiştiriyorlardı. Yoksa onlar şu şaşırtıcı insanoğlunun henüz haberimiz olamayan yeni icatlarından mıydılar?

Sonra onları özellikle izlemeye başladım. Günlerce gözledim. Yakından. Uzaktan baktım. Her defasında, orada olup olmamaları, annenin bir savaş yorgunu gibi, eski toprak bir küp gibi yan yatıp kıvrılması, oğlunun nedense hep ayakta, fakat sessizce ayakta durmak istemesi, sessizliğin çarptığı zaman şamarı halleri ilgimi daha bir çekmeye merakımı daha bir kabartmaya başladı. Aslında ben onlardan önce başka birisiyle ilgileniyordum. Onun, sabahın erken saatlerinde, gecenin köründe, tek başına, yan çizerek, özellikle yan yan yürüyerek ömür eskitmesini gözlüyordum. İnce yapısı, yakışıklı sayılabilecek yüz hatları, kırlaşmış olmasına rağmen keskin ve diri saçları, yüzünün gerisinde sürüklediği binlerce soru işareti kafamı kurcalıyordu. Bir an olsun onu otururken ve konuşurken görmemiştim. Hareket ve sessizlik sanki onun en büyük gücüydü. Ne birinden bir şey istediğini duymuştum ne de bir şey sorduğunu. Hatta kendisine sorulan kimi sorular karşısında ifadesizliğini ve pervasızlığını da koruyordu sonuna kadar. O kararını çoktan vermiş, kendi iskelesine varmak için ağır ağır kürek çeken bir kayıkçıyı andırıyordu. Ne saatler, ne günler, ne yağmur, ne açlık ne ölümler, kim bilir belki ne de dünya onun umurunda değildi.

İşte onun arasına, o yan yan adımlarla yürüyen adamın arasına, onlar, o anne ile oğul giriverdiler birden. Onlar sokakta yaşıyorlardı. Sokak onların evi olmuştu. Kimse onlara bir şey söylemiyordu. Sessiz ve kabullenilmiş gizli bir mutabakat varmiş gibiydi. Zaman zaman onları bin yıllık bir yemeği yerlerken görüyordum. Ellerindeki kaplar sanki taştan oyulmuştu ve bin yıl önce pişmiş yemekler gibiydi. Hiçbir açlık ifadesi, doyma dürtüsü hissedilmiyordu yüz çizgilerinde. Adeta az önce çok sevdikleri birini yitirmişçesine kederli ve donuktu bakışları. Ekmek ellerinin arasında arkeolojik bir buluntu gibi ufalanıyor, soğuk bir zaman katığı gibi pelteleşiyordu. Kimdi onlar? Nereden gelmişlerdi? Ne zamandır burada, bu semtte, bu caddede yaşıyorlardı? Sürüsünü yitirmiş göç leyleği miydiler yoksa? İnsan suretine bürünmüş kutsal kitaplardan çıkıp gelmiş mesajcı varlıklar olabilirler miydi acaba? Arada sırada, Prado Müzesi'nde gördüğümü sandığım kimi ortaçağ resimlerinden fırlamış bile sanıyordum onları. İnsanın yitirdiği kayıp ve sahipsiz kolu olabilirler mi diye düşünüyordum.

Hayır hayır hiçbirisi değildi onlar. Muhtemelen kendi aralarında bile çok az konuşuyor, dünyadan çıkıp gitmeye çalışıyorlardı. Geniş dünya, büyük dünya, koskocaman dünya, uzayın derinliklerinde dönen dünya, dağların, nehirlerin, rüzgarların, tarlaların, buğday başaklarının, yüksek gökdelenlerin dünyası, dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi, bu şehirde olduğu gibi, bazı çocuklarını sokakta bırakıyor, ya da bazı çocuklar sokağı seğıiyorlardı. Onlar niçin ve ne zaman buna uğramışlardı, bir kıymeti var mıydı? Onlar kadar herkes, hepimiz alışmıyor muyduk bu duruma? Bir gün değil bir saat bile, gecenin içinde bir saat bile, kışın bu kemiğinde, sokakta kalmayı, ona teslim olmayı deneyecek cesaretimiz var mıydı?

Yine de dün, aklımlı durulayan, bir taş köşeden bir gül başı uzanmışçasına içimi kıpır kıpır yapan bir şey gördüm. İki iri ve iyice sarılmış bavul ve ortada bir kalın çuvalı andıran eşya toplamının arasında, anne ile oğul, (ana ve oğul olduklarını bilmesem de öyle saydım onları) yine bir köşede kıvrılmış yatıyorlardı. Botlarını, açık lacivert, aynı boy botlarını gördüm. İkisinin de botları yeniydi ve belli ki birileri hediye etmişti. Uzun botlar sarıp sarmalamıştı ayaklarını. Ve nedense ben ilk kez onların ısındığını, yokluk içinde ve sokakta yaşarken bile bir yaşama neşvesi gezindiğini varsaydım. Büyük bir aldanış içinde olsam bile. Sandım. Sanmak istedim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Haftanın günleri yedidir 7

Pazartesi.

Sen pazartesi. Birden pazartesi. Dar pazartesi. Eksik pazartesi.

Uykusuz pazartesi. Sağanak pazartesi. Acemi pazartesi. Kimse sevmez seni. Böyledir pazartesi, kim keşfetti, ilk kim söylediye söyledi, bahtı bir türlü açılmadı onun. Sendrom bile bulundu onun için. Gerilim katsayısı eklendi. Trafik, şehir ışıkları, ulaşım ağları, uyku saatleri, misafirlikten dönüşler, toplantılar, banka ödemeleri her ama neredeyse her şey ona göre ayarlandı. Kimseler evlenmek istemedi pazartesi günleri. Henüz değil, henüz değil denildi onun için. Oysa ne yapsın pazartesi, ne yapabilir pazartesi? Haftanın kapağı onunla açılıyorsa kuyusunda sakladığı suyu fışkırtmasın mı? Haydi bir adım atayım ben de onun için bir şey söylemiş sayılayım. Metropollerin, çok çok büyük şehirlerin günüdür pazartesi. Yemeklerden hamburgere benzer. Soğuklardan şubata. Ve eğer bir de rengi olsaydı onun herkes griliğinde hemfikir olurdu kesin. Sıcak, el yakan ve bir türlü soyulamayan patates gibidir tadıyla ayrıca.

Salı

Omuzları düşüktür salının. Bir yüksek dalganın geri çekilişini andırır. Kendi kendisine şarkı söyler nerede olduğunu bilmeden. Salı hep ama hep ara gün gibi gelir bana. Yoksulların uyku saati, zenginlerin tatil planıdır. Salıda engin bir hoşgörü, bir anlaşılabilir geniş idare etme sanatı bile saklıdır. 'Salı sallanır' demiş eskiler. Demişler, nedense demişler diyemeyiz. Dediklerine göre, sallanmak nazla oylanmak arasında gider gelir. Herkes sever salıyı. Salı günü olsun der. Toplantı, buluşma, akşam yemeği, hatta ev ziyareti. Masumdur salı. Keyif verici kaçak alışkanlıklara benzer. Meyve kokteyli, baharat gibi iştah açar. Mavidir salının rengi. Bütün geleneksel yemekler uyar ona. Şarkısı ise, köçekçeleri pek andırır. Ya da Türkçe sözlü hafif müzik çok yakışır diline.

Çarşamba

Bir tür Müzeyyen Senar dudağıdır o. Dikkat edin, gırtlakla değil dudaklarıyla okur şarkıları. Bir de süzme gözlerle. Sonsuzca çeker. Sahiplenicidir bu yüzden çarşamba. Bir nehir gibi şehrin ve insanın tam ortasından geçer. Süzülüp geçer. Müzeyyen Senar dedim. Türküler gırtlakla okunur bizde. Şarkılar dudakla. Susayan insanın içim yandım demesi gibidir türkü okumak. Şarkılar ise, zevk için hafif hafif tadılan türlü içkilere benzer. Kana kana içilmez. Adeta dudak değdire değdire. Pek kibar beylerin çok incelmış hanımefendilerin nezaket cümleleri gibi. İğnelerindeki tatlı oklar gibi. Çarşamba kültürlerin günüdür. Dört dörtlük bir olgunluk saklıdır onda. Rengi ebedi kırmızıdır. Nağmesi yine Müzeyyen Senar sesinden 'geçmesin günümüz sevgilim yasla' şarkısında bulunur. Çarşambanın şehrine eski İstanbul, eski Antakya, eski Selanik hatta İzmir çok yakışırlar. İpek şal gibi omuzlarda.

Perşembe

Perşembeye sorsalar bütün eksikler, yamalar, hesap sormalar onun çuvalına sıkıştırılır. Perşembenin en güzel saati akşam saatleridir. Cumayı seslediğinden mi yoksa iki arada bir derede kaldığından mıdır nedir, perşembenin kendisinde de bir kaşınma başlar ki bir türlü gitmez. Biraz daha biraz daha çalışmak ister perşembe. Merdivenlerin ortadan sonraki basamaklarından sayıldığından mıdır nedir, çoklukla unutulur. Birden birisi saatine bakar. 'Bugün günlerden neydi?' diye sorar. Sonra da anlaşılmaz bir şekilde iç çeker. Biraz Almanca şarkılar gibi insana ne yapacağını şaşırtır. Rengi de mordur alabildiğine.

Cuma

Her devir günlerin paşasıdır. Şehzadedir, padişaktır. Sultandır. Hanımefendidir. Gözdedir. İlk yarım günü bu denli rahat geçen fakat öğleden sonrası baş döndüren gün yoktur. Cumaların öğleden sonraları boğaza dolanan ip gibidir bu yüzden herkes yollara düşer. En çok da trafik cumalara sıkışır. Dar cepler gibi. Şarkısı, 'yangın olur biz yangına gideriz' olabilir.

Cumartesi-Pazar

Aslanla kaplan arasındaki ezeli rekabet gibi biri krallıkta birisi de hızlılıkta iddia sahibidir. Ne cumartesinin ne de pazarın bir şarkısı bulunur. Karma fasıl desen o değil. Flarmoni orkestrası desen o da değil. Onda her şey ortaktır. Fakat yine de cumartesi tül perdeye, pazar ise kedi tembelliğine benzer. İki ayrı deniz gibi bir su yatağının altında birleşirler. Suda kalmak ise herkesin maharetine kalmıştır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şu benim divane gönlüm

Ufuk Bozkır 2012.01.07

Şu benim divane gönlüm/Yine hubdan huba düştü... Bir kere Amir Ateş'in dilinden dinlediğinizde bu besteyi, gönlünüz hangi hubdan hangi huba düşer bunu kestiremezsiniz.

Ben şimdi şu saatlerde, tam da şairin söylediği gibi 'tam bu saatlerde' ve 'karışan saatler içinde', karışan sesler altında yaşıyorum. Dört bir yanımdan sesler, şarkılar, çığlıklar, şamatalar, naralar yükseliyor. Çok değil bir saat sonra, burada dünya bir yıl daha yaşlanacak. Kafasına kırmızı yanar döner ı ışık takmış tuhaf adamlar, bugün evrenin sırrını tek kelimeye indirme sevdasındaki âşıklar, piyango serabında sürüklenenler, yitik umutsuzlar, gün bugündür diyenler, bir şekilde bir yolunu bulup karışıyorlar bu ses geçitine, bu ses seline. Müzik bir kere daha insanın suda sürüklenirken tutunduğu son dal, ölüm öncesinde titreyen dudaklara yaklaşan birkaç damla su gibi kulağa doluyor. Madem öyle, ses sese karşı, ses sesle yan yana. Ben de kaç gündür peşine düştüğüm şarkılara sarınabilirim. Tombe la niege, New York New York sesleri altında, Tina Turner, J. Lennon, Barış Manço, Ankaralı Turgut, Madonna, Lady Gaga ve dahası F. Sinatra kendi boşluğuna dolarken Amir Ateş'e sığınırım ben de. Öyle ya 'şu benim divane gönlüm yine hubdan huba düştü'...Düşsün bakalım, varsın düşsün. Düşen çıkar.

Daha birkaç hafta öncesinde Amir Ateş'i çok yakından dinlemiştim. 'İyilik' demiştim kendi kendime, onun şarkıları aşkın ve insanın iyiliğine söylenmiştir. Sanki o iyilik olmasa, o babacan o çok yakın akrabamız temiz ve tonton yüzü olmasa onu görmesek bile böyle olduğuna inanacağız. 'Sevenler Hep Ağlarmış' şarkısına daha başlar başlamaz, bir gülün ilk yaprağını rikkatle soyan adamın sesindeki titreyiş var onda. Sevenlerin ağlamasından değil de ağlamanın bunca güzelleşmesinden, ciğerimizin ta içlerine bizi çürütmeden yerleşmesinden anlayalım diye seslenir gibidir. Onca yıldır, Ramazan ayı ve kutsal gecelerin müziğine biraz da kasıtlı sıkıştırılmış müzisyenliği yine bu iyilik fikri olmadan tam anlaşılamaz. İlahi denilen başka baharın sesi, bizim kara romantizmimiz içinde de içten içe etkisizleştirilmiştir ya, o da ayrı mesele. O sebepten belki, hiç müziksiz saf sesle dinlenmeli 'şu benim divane gönlüm hubdan huba düştü' nidasını Amir Ateş'in...

Neredeyse şairlerin bazı şiirleri gibi bestecilerin de başının üstünde parlayan, gittiği her yerde gölge gibi yanında gezen, biraz da herkesin kolayına gelen, çokça sevilen, sevildiği için de fazlaca eskitilen şarkıları vardır. Yalnız bir farkla şarkılar aradan sıyrılır. Onlarca şarkıcı yorumlar o besteleri. Ben de çekinmedim büyük bir dikkatle döne döne dinledim Amir Ateş'in şarkılarını. 'Bir kızıl goncaya benzer dudağın...' İşte bu şarkı, sadece

Amir Ateş'i değil pek çok bakımdan sanat müziğini de temsil eder. Şimdilerde sanat müziğimizin unuttuğu yaratıcı beste hamlesi yeniden ısır Amir Ateş'in dokunuşuyla. Öyle ya Nalan Altınörs başka, Ahmet Özhan başka, Emel Sayın başka fakat en çok da Melihat Gülses bambaşka söyler bu şarkıyı. Bir kez olsun 'bir kızıl goncaya benzer dudağın...' şarkısını dinlemeyen, sanat müziğinin iyilik dolu bahçesinde dolaşmamış sayılır.

Yalnız bu kadar değil. 'Ben seni unutmak için sevmedim'...Şarkıdaki unutmak kelimesini kendi rüzgârı içinde döndürür, bir umut fısıltısı gibi saklar sonra da Müzeyyen Senar'dan Sadri Alışık'a kadar o sestem bu gırtlığa bir şarkı şifasına çevirir. Sadri Alışık burada, nedense en çok burada tam da bu şarkının adamı olur. Oynadığı onca filmdeki bu iyi adam, bu aşktan kanca kanca asılmış adam, şarkının gidebileceği ve yoklayabileceği bütün açıklıklarda yol alır. Amir Ateş, böylelikle bir kez daha müziğin insan tellerine sonsuzca dokunmanın yollarından birisi olduğunu göstermiş olur. Her bestecide biraz da bugünün diliyle söylersek magazin dolu bir taraf vardır. Belki de yıllar boyunca şarkılara rağmen bestekârın kendisini geride saklaması bununla da ilgilidir. Kendi fırtınasını kendi dağının yamaçlarında patlatan bir hal vardır onda. Şarkı, kalabalığa doğru değil de insana, insanın o hep iyi ve iyilikçi damarına söylenir.

Şimdi saat kaç oldu ve İsa zamanıyla yıllardan ne bunu düşünmeyeceğim. Döndüm, Amir Ateş'in kendi sesine pek yakışan 'Sevenler Ağlarmış' şarkısına kulak verdim. O net, o duru o inanmış sesinde yeni yepyeni şeyler buldum. Şimdiden geri adım adım şarkılarına gideceğim. Bazen ilahilerine konuk olacağım. Saf su gibi iyilik dolu bir müzik ömrünün önünde saygıyla eğileceğim. Zaten şunun şurasında hayat ne ki? 'Gidenler dönmez oldu' demeden, şunun şurasında hayat ne ki...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ayva...!

Ufuk Bozkır 2012.01.14

Şu çalılara ne oluyor bilmiyorum. Nerede bir çalı görsem ürperiyorum. Dünyada ne kadar lezzet ne kadar güzellik varsa onlardan fışkırıyor.

Alın gülü. Alın gülleri. Saf sarı güller, kokulu güller, yediverenler. Çalı değil mi neticede şu gül dediğiniz? Ya böğürtlenler? Frenk üzümü, yaban mersini, ahududu ve kızcık. Ya nar, evet evet nar ya nar! Nar da bir çalıdır sonuçta. Bütün çalılar gibi dibine gölge vermez. Sevgisini ve gölgesini kendisine saklar. Nar'a söyleyecek çok sözüm var, fakat benim asıl işim ayvayla. Çünkü ayva da bir çalıdır sonuçta. Bahçe köşelerinde, sapa yerlerde, eğimli yerlerde kendi başına sayıklar mevsimleri. O kendisini saklaya saklaya büyür. Utangaçtır. Mahcuptur. Sanki yalnızdır. Hem kim inanır çiçekten hemen sonra şu kirli yüzlü, tüylü, gözü yumuk sevimsiz meyvenin nereye varacağını. Toz, toz inadına toz gelir de sarılır o tüylerin etrafına. Yeni doğmuş enikler gibi inceden hırıldansa da şu topurlar, meyve desen meyve değil, diken desen diken değildir daha. Hiç ayvayı görmemiş birisine, getirip bu kirli samuru gösterseniz hayalini bile işletemez. Burun kıvrır geçer.

Oysa o, o gizli çapkın, o dip yüzücü, o sabah serinliği, o hamile kadın ekşisi, o günlerden cuma gibi özgür, açık sözler gibi fısıltılı, dindar yüzler gibi aydınlık, o var ya o, tam da güzelliğin meyvesidir. Harabelere saklanmış hazinedir. Hem boşuna değildir masalların gülen ayva ağlayan nar deyişi. Nar rüyanın meyvesidir, ayva güzelliğin. Nar buradan kaçıştır, ayva burayı sevmek. Hem döner de bu yaşama şevkiyle, hayat umuduyla türkü, sazı alır eline, ayva çiçek açmış yaz mı gelecek diye başlar ırlamaya. Oysa ne çiçek önemlidir ne yaz. Bir

umut, sevgiliden bir umut içindir onca söz. Onca çağrı. O yanık ve şen içleniş. Ayva bunu bilir mi, Adem evvelinden bir aden gizi mi vardır çekirdeğinde sormaya cesaret ister. Hem öylesine pervasız, öylesine kendisinden emindir ki ayva, kolay kolay kendisini salıvermez, kolay çürümez, kolay ısırılmaz. Bir de ben, nedendir bilmem, ayvanın en çok çürüyen halini severim. O çikolata kahverengisi o çok anılı ve bir o kadar kederli fakat mağrur çürüyüşte kim bilir neler duyar neler görürüm. Bir ayva çürüğünün küf tüyünde gizli sevdaların yanıfını, gidilmemiş sözlerin kuyusunu duyarım. Folklorun boşuna değil hem gelip gelip ayvanın eşğine oturması. Hem rüyamda iki iri ayva otururlar bir eşikte akşamüzeri. Üzerlerine sonbaharın diri ve keskin kırmızısı vurur.

Divan şiiri, ayvaya ayrı bir gözle bakar. Hiç beklenmedik bir şekilde sevgilinin yüzü yapar onu. Sadece yüzü mü, ayvayı sarıp sarmalayan tüyleri de unutmaz, ayva tüyleri der ona, onu öyle bir kere daha sever. 'Etraf-ı ruyn almaz idi ol hatt-ı siyah/ Meva'yı kâfir olmasa serhadd-i mülk-i Rum'. Şarihler anlata anlata bitiremezler bu hayranlığı, bu gizli sanatı. Tababet ve dahası mutfak ise zekâsını mutlaka devreye sokar, onu güzelliğın değil, şifanın da meyvesi yapar. Güzellikten nimet devşirmek olsa olsa böyle olur. Ayva yapraklarının ağız başta olmak üzere türlü organlara iyi geldiğı hep söylenir. Meraklılar uzun uzun çalışırlar onun üzerinde. Doğacak çocuk güzel olsun, ayvanın ışığı ona geçsin diye ayva ikram ederler. Kardeşi nar gibi kızarmış, en tatlı şerbetlerde uyutulmuş, kaymakla süslenmiş ve nar taneleriyle taçlandırılmış bir ayva tatlısına hangi şikemperest karşı durabilir?

Herkesin ayva hakkında bir fikri vardır, ayva zordur, 'ayvayı yemek' en sert halle karşı karşıya gelmek olabilir. Ben kendi adıma ayvayı özenle seçmeyi, onu suya değdirmeden özenle silmeyi severim. Ayva suyu sevmez. O biraz yağlı kabuğı tüylü yüzeyi suyu görünce utanır. Saklanacak yer arar. Suyu değil, kadife ve pamuk bezlere sarılmalı ayva. Özenle konuşa konuşa, nazı çekile çekile silinmeli. Ayvayı silmek, onu sevmek gibidir çünkü. Sildikçe ışıldar güzelliğı. Sarının, o ayva sarısının can yakan atılımı gönle girmek, orada konaklamak ister. Doyamaz insan sarısına ayvanın. Ondaki sarı can parçasıdır. Ayva yüzün ipeğidir.

Bu güzellik, bu kaçınılmaz cilve biraz da alçak gönüllülükten gelmez mi? Bir ayva ağacıyla karşılaştığımızda ne nazını verir bize, ne de kurum satar. Kendisi de bilmeden neden orada olduğunu kendi uykusunun rüyasına dalar. O kökler hangi baharın yağmuruyla hangi uzak rüzgârların şarkılarıyla sarmalanıp korunmuş olmalıdır ki, sarının ışığı dünya toprağından süzüle süzüle kendi imgesine kavuşur. Roma'nın yolu kadar Osmanlı'nın lezzet ve şiir iklimi yaprak yaprak ona sarılır. Diyeceğim, bir ayva gezisi yapmanın bir kış taraçasında durup ayva dişlemenin bitmeyen vaktidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kış hafızası

Ufuk Bozkır 2012.01.21

Kış çok çekmeceli ve şeffaf bir dolap gibidir benim için.O dolap saatlerin ve günlerin değişen halleri içinde türlü ışıklara bürünür.

Bazı geceler soluk turuncu bazı sabahlar ördekbaşı yeşili. Lakin benim en çok sevdiğim renk her şeyin beyaza, bembeyaza kestiğı andır. Dolap dahil, çekmeceler dahil eşyalar ve duygular dahil her şey bembeyaz olur birden. Sakız beyazı. Yeni açılmış geniş bir çarşaf. Birazdan derin bir uykuya dalınacak. Belki de uyanmak,

dünyaya geri dönmek hiç yaşanmayacak. Baharda patlayan milyonlarca beyaz çiçek gibi. Beyazın cıvıltısı. Arı uğultusu. Beyazın sesi. En çok sessiz yağan karda duyulan fısıltısı beyazın. Tam da öyle, işte gömlekler, kazaklar, iç çamaşırları, atkılar, ceketler, montlar, çeşit çeşit giyim eşyası. Beyazın senfonisi altında vecd halinde sayıklıyorlar. Kim için, ne adına, nerede ve tam olarak ne zaman? Sayıklasınlar ebediyen. Hiç susmasınlar.

Herkesin bir zihin motoru vardır ve o motor hiç beklenmedik zamanda kalbinde durduğu tekneyi harekete geçirir. Kimi zaman sabahın koyu sisi altında kimi zaman portakal turuncusu bir akşam vakti uzak şehirlerin birinde. İşte benim zihnim en çok kış için çalışır, kışa doğru koşar, ona teslim olmak, onun bembeyaz sonsuzluğunda kaybolup yitmek ister. Bilir ki kış hafızadır. Gelip gitmiş şeylerin hatırası vardır. Beyaz kadar hafızayı ve hatırayı temsil eden ne başka bir renk vardır ne de kış gibi bir başka mevsim. Kış tam da iktidarlı bir saltanat mevsimidir. Padişah'tır o. Eril. Onda baharın binbir çiçekli çapkın ve hercai baş dönmesinden ve sonbaharın nerede biteceği belli olmayan alacasından tek bir iz barınmaz. Bürür, sonsuza ve sonuna kadar bürür, bürüdüğüne benzer, bürüdüğüyle bir olur. Kar yağışının inceden inceye kendisini duyuran gelişi bir süre sonra zamanların ve kadim bütün çağların hırıltısıyla kuytulara çekilir, ağaç dallarına konar, çatıları doldurur, dağ yamaçlarında ve uçsuz bucaksız düzlüklerde çok geniş bir saltanat eteği gibi sadece kendisini savurur. Belki de karla birlikte kar içinde kendi düzlüğümüze dönmemizden dolayı hafızamızın defteri hiç kıvrılmadan, rüzgâr ondan bir sayfa bile olsun söküp koparmadan bizimle dolar. Yağan kar, dolan kar toprağa, taşa değil hafızamıza, kaderimizin örtüsüne yağar. Bize yağar. Bizi beyaza keser.

Kış kardır. Kar yağmadan geçen kışın hiçbir hükmü yoktur ne kurdun, ne kuşun, ne toprağın, ne zamanın önünde. Ve kar, o gök mucizesi kar, o bebek topuklarından yükselen bulut çiçeği kar, insanın mucizevi yitikliğinin yeniden hatırlatıcısı olan kar, hafızanın bahçesine indikçe anlam verir uçan kuşa, bölünen sıcak ekmeğe, pencere önlerindeki bekleyişlere, şiir sevdasına, anne limonlarına, babaların yan odalardaki yan yatışlarına, kaynayan sulara, bir tüneli geçercesine kokusu duyula duyula açılan kurşun kalemlere, radyo kırığı cızırtılı şarkılara, yan yana uzatılan titrek ellere, uykuya inat dikilmiş öğrenci evi korkularına, bir bardak çaya, çok özlemiştim demeye ve hasılı hatırladıkça sökülen söküldükçe insanı sarıp sarmalayan her şeye. Kapanan kar. Kapatan kar. Sonsuz kar.

Öyledir de. Kar kapatır. Yolları kapatır. Sokağı kapatır. Şehri kapatır. İnsanı kapatır. Döndürür her şeyi kendine. Unutulmuşları hatırlatmak, yaşayanları bir kez daha yaşatmak için kapatır. O kapatışta, o kapanışta kendi odasının kendi dolabının ve elbette kendi hafızasının ışığına dönebilenler ne mutludur. Orada kolu hafif kırışmış bir gömleğin söyleyeceği kim bilir ne sırlar vardır. Hangi zaman ve hangi hasretle uzanmıştır sarmak istediği bele? Şu ceketin yakası ne vakit ve ne için kaldırılmıştır yukarı? Hiçbir çamaşır makinesinin yıkayamayacağı hatıralar saklıdır onlarda. İnsan eşyadan soyut âleme doğru kaydıkça kendisinin de o mucizenin bir cüzü olduğunu fark edecek ve bir tatlı baş dönmesi halinde olup bitene teslim olacaktır. Ruhun böyle kışlara ruhun böyle çağrılara içlenişi boşuna değildir. Ruh da beyazdır ve ruh dünya gölgeliklerini dolana dolana adeta lekelenmiştir. Kış, o bembeyaz kış, ruha sığınak olacak dinginliğini geri sunacaktır. Ruh arınacaktır. Ruh kendi beyazlığına sarılacaktır.

Elimde olsaydı her kış nicedir karsız ve beyazsız geçen şu zamanlardan hızla çıkmak, kışın kar senfonisinin bütün ilhamıyla yağdığı ilahi yerlere göçmek isterdim. Fakat bu şimdi imkânsız. O yüzden olacak hafiften bir kar sesi duyduğumda, o beyza tüylerin gökyüzünden salına salına düşüşünü gördüğümde ürperiyorum. Aklım fikrim hafızamın oyunlarında. Çocuklar gibi seviniyorum. Yaşlılar gibi umutlanıyorum. Ta kemiklerimin içinde bir kımıltı, dudaklarımda bir kımıldanış duyuyorum. Hafıza kuşu kanatlanıp uçmaya hazırlanıyor. Belki... Belki... Belki başka kışa.

İstanbul'un silüeti İstanbul'un selüiti

Ufuk Bozkır 2012.01.28

Ömer Lütfi Barkan ve Halil İnalcık gibi akademik unvan ötesi tarihçiler, İstanbul şehrinin fetihten sonraki yapılanışına ayrı bir dikkatle bakmayı denerler.

Fatih Sultan Mehmet'in ilkin kendisi ve yakın yöneticileri eliyle gerçekleştirdiği hamle 'vakıf medeniyeti' hamlesidir de. Bitmiş tükenmiş, yıkılmış İstanbul, hamle hamle vakıflar sayesinde yeniden inşa edilecek ve harabe şehir 'hayal şehre' dönüşecektir bir asır gibi kısa zamanda. Sadece Ekrem Hakkı Ayverdi ve Ömer Lütfi Barkan'ın yayınladığı vakıf kayıtları ve onların yorumlanmasına bakıldığında İstanbul'u kuran iradenin ufku bir kez daha hayretle görülecektir. Neredeyse yirminci yüzyılın başlarına kadar bu 'hayal' vasfını koruyan şehir, kimselerin değil, kendi içimizdeki barbarların marifetiyle yerle bir edilecektir. Onca şakşakçılığa rağmen, Demokrat Parti deyince, aklıma Laleli'den Aksaray'a doğru inen ve önüne Vatan ve Millet Caddesi adında iki garabet bulvar açan zihniyet de gelir. Yine bu zihniyetin mahsulü müdür bilinmez tam da bu iki caddeye gövde olan caddenin ismi ne gariptir ki Ordu Caddesi'dir.

Şimdilerde dönüp dolaşıp aynı konuyu tartışıyorlar. İstanbul'un yeni silüeti, İstanbul'un yeni silüeti. Haydi, söyleyelim bir kere İstanbul kalmamıştır ki silüeti kalsın. Belki silüetten değil selülitten söz açılmalıdır. Marmara Denizi tarafından, Mudanya açıklarından Yenikapı'ya yanaşan bir deniz taşıtından şehre yaklaştığınızı düşünün. İstanbul'un güzel tepelerinden birisi olan Beyazıt bölgesi dahil olmak üzere, sağda Ayasofya ve Sultanahmet'i de kapsayan bir silüet selülitiyle çoktan kuşatılmış, ruhuna halel getirilmiş, önde tarih arkada yeni zamanlar ucubesi yüksek yapılar yığınyla karşılaşsınız. Daha kültürel veya tarihî bir karşılaştırmaya girişmeden geri plandaki sert ve sivri çıkışlar çenesinin üzerine çürük çiviler çakılmış çirkin bir varlık gibi sırtüstü yatmış hayasızca gülümsemektedir. Böylelikle Ayasofya'dan Sultanahmet minarelerine, öndeki Küçük Ayasofya kubbesine, Beyazıt Yangın Kulesi'nin yalnızlığından Topkapı Sarayı ve Sarayburnu açıklarına değin bir kara yazıklanma uzayıp gitmektedir.

Vakıf medeniyeti ve vakıf fikri bir hayalin peşinde koşarken, yeni zamanlar inşaatçılığı silüetten paçayı kurtarmayı hedeflemektedir. Oysa silüetin gelip getireceği tek şey selülittir. Daha ötesi değil. Büyük bir iştah ve aymazlıkla gökyüzünün yüzüne inadına çakılan bu çiviler kendi çentiklerini milyon dolarları bulan fiyatlarla satışa çıkarmakta şehrin başını denize sokup boğmak istercesine sağa sola yayılmaktadır. Dünyanın hiçbir yerinde tarihî bir şehir yoktur ki böylesi bir hayasızlığa muhatap olsun. O şehrin sakinleri, yöneticileri, karar verici güçleri çaresizlikle ağız dolusu konuşsun. Bu yöntem, İstanbul'u gökdelenlerle çevirme akımı bir çözüm değil, kelimenin tam anlamıyla hem kolayına kaçmak hem de şehrin ana kaynağını iştahla hayalin zorlanacağı kârlara dönüştürmektir. Sahibi kim olursa olsun ve hangi gerekçeyle yapılırsa yapılsın bu akımın bu gidişle bu silüetin selülitine de rahmet okutacağı hatırdan çıkarılmasın.

Şimdi Büyük Çamlıca'nın eteklerinde, Moda kıyılarında, Haydarpaşa açıklarında, Beşiktaş sahilinde, Beylerbeyi sırtlarında, Sarıyer tepelerinde, Sultanahmet kaldırımlarında, nerede bulunursak bulunalım, bize, şehrimize yukarıdan bakan ve bizi küçümseyen bir yapılanmayla karşı karşıyayız. Sanki şehir binlerce yıllık güzellik uykusunu bunlar için uyumuş da yaşama sırası onlara gelmiş gibi. Şehrinin kimliği ve tarihiyle değil de yüksek yapılarıyla övünen ve bundan gizli bir mutluluk duyan nesiller bu binalardan daha yüksek dikitlerle karşılaştıklarında komplekse kapılmayacaklar mı? Şu binaların hangi birisinde bir mimari deha şehre ve insana

saygı duygusu yansımaktadır, söyleyebilecek birileri var mı? Benim hakkımı kendi arsa hakkının üzerinden çoğaltmak hangi zamanların el çabukluğudur acaba?

Böyle giderse, değil utançtan, böyle giderse değil görmek istememekten, böyle giderse değil bir şey görememekten, böyle giderse değil acımızdan, böyle giderse değil karşı çıkmaktan, böyle giderse değil yazıklanmaktan, böyle giderse değil gökyüzünün karaltısından, böyle giderse değil söyleyecek bir söz bulamamaktan, böyle giderse değil çaresizlikten, böyle giderse değil susma hakkını kullanmaktan, böyle giderse asıl İstanbul'u bulamamaktan yukarıya, yukarılara bakamayacağız. Silüet çoktan selülit şimdilerde.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dişçi koltuğu

Ufuk Bozkır 2012.02.04

Diş denilen mucizenin ben de farkındayım.

Zaman zaman aynayı elime alıp uzun uzun bakarım dişlerime. Önden arkaya, yana, damağın dibine doğru, sıra sıra, Çin seddi gibi uzanan, dağlar gibi gururlu, inciler gibi parlayan, gülüşe aydınlık getiren, çeneye anlam veren, dahası hayat kaynağı dişler. Onlar olmadan çiğneyemeyiz hiçbir şeyi ve çiğnemek ilk akıl çağına geçişidir insanın. Dişle başlar çünkü insanın dünya macerası. Dişlemek yetişme çağının en kritik basamağıdır ve çoklukla zorlu başlar. Diş çıkarmaya başlayan bebek kamaşır durur. Çıkan her dişle birlikte adeta kendisini inşa eder insan, kurar, şekillendirir. Otuz iki diş birden sıralandı mı ağızda ve bir kere mutlulukla saldı mı gülüşünü dünyaya, artık büyük ve aşılmaz geçit sıralı demektir ağızda. Dişin güzelliği aşk çağırır. Dişin güzelliği düşman çatlatır. Güzelliği ne kadar gönül okşarsa, kötülüğü de o kadar belalıdır. Çürümesi. İnsanın dünya karşısında diş kemiğinden alt edilmesi. Bu yüzden olacak söylenebilecek en ileri sözlerden birisini söylemiş eskiler; 'Diş ağrısını düşmanım bile çekmesin'.

Diş ağrısı dediğimiz, diş çürümesidir. Ne çürümez ki zaten şu yeryüzünde. Lakin dişin çürümesi, dişin çürümeye yüz tutması başka şeylere benzemez. Ne karın ağrısı, ne baş ağrısı, ne romatizma, ne bel fıtığı ne şu ne bu. Her bir araz türlü illetler ve dayanılmaz ağrılar ve acılarla gelir, fakat bu diş ağrısı, aman aman o diş sancısı, vay vay o diş sızlaması hiçbir şeye benzemez. Sızlamak, daha ötesi olamayacağı için yerleşmiştir dilimize. Diş sızlamaz da adeta evren sızlar. O sızlayışla insan gidebileceği, yuvarlanabileceği en kör karanlığa düşer. Ne el yordamı, ne çığlık, ne yardım talebi, ne avuntu sesi, ne sevgi öpücüğü ne dost tesellisi hiçbir şey kâr etmez. O bembeyaz, o inci ışıltılı, o hayata neşe saçan varlığın içinde bir koyu çan durmadan çalmaktadır, durmadan çalmaktadır. Kocaman kocaman kazanlarda katranlar kaynamakta, buzlar dağ silsileleri gibi yol almakta, çölün kumu ağzın boşluğuna yığıldıkça yığılmakta, bir nereye sığınacağını bilememe hali alıp başını gitmektedir. Bir sinek dışkı koyuluğu ve yapışkanlığındaki kara nokta insanın beynini kanırtmaktadır.

Çare yok. Hiç çaresi yok. Sığınabileceğiniz, sığınmanız gereken tek güvenli liman, bir dişçi koltuğudur. Ağızınızın içindeki o karanlık fırtına sizi içinizden dışınıza ters yüz edip fırlatmadan, o soğuma bir ceset gibi sizi hareketsiz bırakmadan, sabırla ve kurtulma umuduyla oturacaksınız, oraya, o dişçi koltuğuna. Dişçiler, biraz da meslek refleksiyle önce gülümserler size ve dişlerini gösterirler. Bu bir güvenlik selamı, bir iş sunumudur aslında. Biraz sabırlı olursanız ve bana güvenirseniz sizin de dişleriniz böyle olacak mı demek isterler? Hım, derler sonra, açın bakalım şimdi ağızınızı, büyük büyük açın, evet evet, tekrar açın. Bir daha bakalım. Şu tarafa

da bakalım. Ellerindeki o mucizevi, ters ayna ve sivri uçlu aletle bakarlar. Şimdi de derler, bir röntgen çekelim, ağız röntgeninize bakalım. Dayarsınız çenenizi, beyninizin etrafında mı ağzınızın çevresinde mi casus uydusu gibi dolanıp fotoğrafınızı çeken alete. Bir vızıltı kayar da geçer.

Bütün bilgi ve ustalığıyla sizi ikna etmeye çalışır doktor. Uzun uzun anlatır. Diş yapısından, diş eti çekmelerinden, diş taşlarından, dolgulardan, köprüden, tellerden söz açar. Siz istersiniz ki ne yapılacaksa, nereye dokunulacaksa ve hangi mucize gerçekleşecekse gerçekleşsin ve şu kara perde sıyrılsın. Ağızın içine ışık girsin. İğne. Uyuşurucu. Tak tak vurulacak, dağ delme, yol açma, tünel kazma aletleri gibi sesler çıkaran bir ağaçkakanın bir dakikada tıktıkladığı sayı kadar dişinize dokunan aletler. Fakat, iğne. Dilinizin, dudağınızın yarısını, damağınızı, boğazınızın bir bölümünü, diş sinirlerinizi uyutacak, sizi bu hamleye, bu inşaata, bu operasyona, bu kurtarma planına hazır edecektir. Tepenizden ağzınıza yöneltilen nokta ve güçlü ışık gözlerinizi kapatıp da her şeye teslim olmaktan başka bir yol bırakmaz size. Ve gömülürsünüz çaresizce...

Her şey tamamdır tamam olmasına da şu ağızın bir kenarına sokulan kurutucu hava cihazı da olmasaydı. Durmadan uğuldayacaktır o. Diliniz, boğazınız, acınız, umudunuz, sesler, sesler bir olacaktır. İşte o zaman başlarsınız geri geri saymaya. Ağaçlara tırmanmaya. Faniliği düşünmeye. Yaşamının değerini kavramaya. Dişlerinizin o can kalesi dişlerinizin geçmiş hikâyelerine geri dönmeye. Şu sigara lekesi, şu tatlılar, şu fırçalamadan geçen günler, şu ihmal, şu, şu, şu. Gözleriniz kapalı. Dünyadan çıkarsınız. Zaman zaman doktorunuzun sizi telkin eden ikna cümlelerini duyarsınız. Fırtınalar daha artar. Taş sesleri kapılara yığılır. Umut umutsuzluğa karışır. Dünya toz duman. Dünya deprem sonrası karmaşası. Sonra da, dezenfekte edilmiş sudan yudumlayarak ağzınızı çalkalarsınız ve dünyaya geri dönersiniz. Birkaç saatlik uyuşma süresinden sonra, söz verirsiniz, dişlerim dersiniz, özür dilerim... Dişlerim benim. Eve gider ve ilkin aynaya bakarsınız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Artist... The Artist

Ufuk Bozkır 2012.02.11

Bazen gerçek, masaya çarpan bir bardak sesi kadar yalındır.Öylesine yalındır ki yüzyıllar öncesinde divan şairi Şeyhi'nin söylediği gibi 'gözden ileri âşık olan kulak' birdenbire sesi duymanın ötesine geçer, yapıyın ses oluverir.

Ses o ana değin serseri serseri dolaşan kör zamanı noktalar, geri dönemeyeceği uzaklığa fırlatır. Hilkat, sesle birlikte hep yenilenir çünkü. Sinema için görüntü her zaman önde olsa bile sesle birlikte yeni bir çağa adım atmıştır. 10 dalda Oscar adayı olan ve yüksek ihtimalle de pek çok dalda ödül kazanacakmış gibi gözüken The Artist her açıdan izlenmeyi hak eden bir film. Sinema sanatına derinden bir saygı duruşu bugünden.

İlkin ve ısrarla sinemanın bir yüz sanatı olduğunu söyler The Artist. Yüz, insanın bütün gizli ve açık hallerinin 'perde'sidir. Orada olup biter her şey. Orada olup bitenleri saklayanlara ise 'yüzsüz' denir. Ve ne var ki bu yüzsüzlüğü bile yüzden başka surata çarpacak başka bir şey yoktur. İyi ki yoktur, The Artist, neredeyse bir yüz yıldır insanı yüklenen bir sanat olan sinemanın dönüp kendisini gözden geçirişinin ve geçmiş fotoğraflarına gözyaşlarıyla değil gururla ve mutlulukla bakışının da adıdır. The Artist, siyah beyaz ve sessiz çekilen The Artist, sinemanın nereye geldiğini, nereden geldiğinin, nereye gidebileceğinin değil, sinemanın ne olduğunun ve ne

olabileceğinin filmidir. Sinema insan sanatıdır ve insansız hiçbir sanatın bir hükmü yoktur. Bir artist de olarak insanın doğasını yansıtır.

Sessiz sinema çağının görkemli dönemi teknoloji ve değişen hayatla birlikte atbaşı giderken ve tam da her şey başdöndürücü güzellikte akıp geçerken birdenbire bir şey olur. Birdenbire başlayan ve her şeyi beyaza kesen kar gibi, kar ışıkları gibi sesler ve şekiller silinir her şey gizli ve büyümlü bir perdeyle örtölür. Ve aslında her yükselen şey tam da yükseldiği yerde inişe geçer. Çokça iniş farkedilmez, çokça iniş kabul edilmez. O beklenmeyen, o olup biten içinde içten içe dönüşen şey tam karşımıza çıkınca ne yapacağız? Ne yapar, ne yapabilir insan? The Artist'te olduğu gibi geçmiş günlerin şöhreti ve gücüyle alışkanlıklarında ısrar eden yeniliğin pençesinde şaşkın, tıpkı filmdeki bir sahnede karşımıza çıktığı gibi debelendikçe bataklığa gömölmekten kurtulamaz. Oysa gerçek, o çok yalın ve saf olduğu kadar çıplak gerçek masaya değen bir bardak sesinde çoktan duyurmuştur kendisini. Başlayan yeninin değil, hayatın ve varlığın boyut değiştirmiş halidir.

The Artist, sinemayı ve sinema dünyasını kendi içinden insana doğru açan ve duyuran bir film. Hayata değil de kendi yapay gerçeğine dayanması onun gerçekliğini ortadan kaldırmaz. Bugün çok yüksek bütçelerin hayal ötesi görkemli sahnelerin ve teknik anlamda nefes kesici deneylerin kaynağı olan sinema, aslında aynı kaynağa, insanın kendisine, senaryoya, oyunculuğa ve hiç şüphesiz aşka geri döner. Bunca yapay atmosfer içinde, The Artist karşısında hayranlığımızı gizleyemeyişimizin ve onu çok sevmemizin sebebi şüphesiz onun bizi kandırmaya yeltenmemesidir. Çok uzun vadede, kurgusu dâhil pek çok planının özel çalışmalara konu olacağını düşündüğüm bir film Artist. Tarihin yaşayan bir canlı objesi olarak okunmaya ve yorumlanmaya değer de şüphesiz.

Kaldı ki, The Artist bize başka şeyleri de gösterir. Gösterir diyorum; çünkü göstererek duyurmak sinemanın erekllerinden birisidir. Çok gerekmedikçe, konuşmaya dayanak yapılan yazı kullanımları ve asıl önemlisi müzik çok önemlidir. Duyguları destekleyen bir makyaj olmanın ötesinde asıl sesin henüz daha kayıt altına alınamayan sesin, konuşma ve diyalogların, efekt ve iç seslerin karşılığıdır müzik. Konuşmanın ses olarak müzik halinde soyutlanması o günlerin buluşu olmalı. Şimdilerde ise gerçek sinemada iki eğilim çok dikkat çekiyor. Neredeyse en aza indirilmiş diyaloglar ve mümkün olduğunca çok kullanılan doğal sesler. Bu bize insan olarak doğamızda taşıdığımız gerçeklerin ifşası anlamına mı gelir? Neden olmasın? İnsan konuşarak gelmez ki dünyaya! Ve dahası konuşmayı öğrendikçe gideceği bilinçli bir suskunluktan başka nedir? Ne olabilir?

Aşk, vefa, karşılıksız sevgi, umutsuzluk ve daha nice duygu katları, Artist'te perdenin her köşesinden dağıla dağıla sunuluyor izleyiciye. Gözlere yüklenmiş duygu ve düşünce çakımları, sinema sanatının eskilerden bulup çıkardığı bir büyü haritası gibi önümüze seriliyor. Bunca şamanın bunca söz ve şekil kalabalığının ortasında, sinema bir arınma yöntemi olarak bir kere daha sahne alıyor. En iyi yönetmen, oyuncu, kurgu, kostüm, müzik, senaryo, sanat yönetmeni gibi pek çok dalda ödöl kazanmanın değil, bu dallarda nasıl çalışmanın gerektiğini göstermesi bakımından da şahane bir film Artist.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bahane

Bahanelerden korkarım ben. Bahanecileri soru işaretleri ile karşılarım. Birileri bahanelerle mi çıkıyor karşıma durur düşünürüm.

Hem ne maharetlidir şu insan bahane bulmakta, bahaneler sıralamakta. Bir inciye ipe dizer gibi yapar onu. Hayalin, aklın, sözün, kelimelerin hasılı vesvese ve gerçek dışılığın kanunlarıyla çevrilmiştir bahane. Bahaneciler, gerçeği görmek, gerçeği yaşamak için değil aksine gerçeğin dışına çıkmak ondan kaçmak için sarılırlar bahaneye. Bazen bahaneler hemen yanı başındadır onların. Vaktiyle dostluğun verdiği sonsuz güvenle söylenmiş ileri birkaç söz, bazen farkında olunmadan yapılmış masum hatalar bazen de tedbirsizliğin, bilememenin, düşünememenin sonucunda söylenmiş sözler. Hemen devreye girer bahanecinin aklı. Duyguları. Dili. Hayali. Bakışlardan, mimiklerden, el kol hareketlerinden, vücut dilinin istem dışı gelişen her halinden sadece şüphelenmeye değil yararlanmaya da başlarlar. İş yapmak istemeyen memurun sebepsiz bahaneler üretmesi, oynamaya gönüllü olmayan gelinin yenim dar demesi, gönülsüzün ne evet ne de hayır demeyi sert bir çakıl taşı gibi dilinin altında saklaması gibi bahaneci tozu tartmaya, güneşi katlayıp çantasına sığdırmaya, günün ipeğini görünmez bir bıçakla tit tif parçalayıp boşluğa atmaya kalkışır. Bahaneci, bahanecilik ne kötülükle ilgilidir ne tembellikle ne de haklılıkla. Bahanecinin en büyük sorunu cesaretsizliktir. Korkaktır bahaneci. Korkunun yavrusudur, kömür fırtınasının sütüdür bahane.

Dostluklarda, ah bir inceliş zebercet cam zarı gibi üstünde bütün özenle yürünmesi gereken dostluklarda patlaması yok mu bu bahanenin. Dostluk bahaneleri giderme sanatı değil mi ki bahaneci, kendisince çoktan bir karar vermiş, çoktan tek taraflı bir hükme varmış, kalbinin bütün kapılarını acımasızca, merhametsizce, bencilce, hak hukuk gözetmeksizin kapatmıştır da, nicedir bakışlarından, dil sürçmelerinden, vakitsiz kalkıp gitmelerden, anlamlı suskunluklardan, kırık dökük arkadan konuşmalardan, süt keşiği mesaj göndermelerinden sonra, korkusunun, cesaretsizliğinin, baş başa verip sözlerin kılıcıyla ve kalbin şaşmaz terazisinde yeniden tartılmanın onurundan kaçmaktadır. Kaçsın, kaçacaktır, bir gün belki arkasına bakma cesaretini gösterecektir de kendi boş ayak sesinden başka bir şey bulamayacaktır. Pişmanlığın mendili bile örtemeyecektir onun yüzünü ya neyse... Neyse. Diyeceğim hakiki dost hakiki dostuna bahane üretmez. Çatlayan duvarı bahane çapaklarıyla kapatmaya çalışmaz. İlk zorlu anda sözünü derleyip toplayıp gitmez.

İnsanı bahanesinde arayalım, insan çoklukla bahanesinde saklıdır derim ben. Yaşlı genç, çocuk kadın fark etmez, eğitilmiş eğitimsiz hatta sanatçı yazar fark etmez, dahası işçi işsiz, iyi kötü yine fark etmez bahaneler bulur insan. Taşların altında, kelimeler ambarında, diz ağırlarında, komplekslerinde, geçmiş rüyalarında, kitap aralıklarında, sokak köşelerinde, kalp çarpıntılarında, verilmiş ve tutulmamış sözlerde her ama her yerde bahaneler saklıdır. Bazen uykuda. Bazen tetikte. Bazen uzakta. Bazen yakında. Sınavdan korkan ve dersini çalışmayan öğrencinin karın ağrısını bahane göstermesi gibi, yola çıkmak istemeyen kanatsızlığından, karnı tok olan rejim yaptığından, söyleyecek sözü olmayan da susma hakkını kullandığından dem vuracaktır. Okuduğu kitabı beğenen ama sırf kıskançlığından dolayı daha bakamadım diyenle tuttuğu takım kötü oyun sebebiyle yenilince hakemi suçlayan da birdir bahanenin kör çizgisinde durmakta. O yüzden bahane bir fikir değildir. O yüzdendir ki bahane anlaşılabilir ama yüceliğin yıldız katında oturmaz, oturamaz.

Her yaşın her devrin bahaneleri olacaktır ama insan yetişkinliğinin, gönül olgunluğunun bahaneleri bambaşkadır. Daha doğrusu bahaneye bakışı ve bahaneleri karşılaması bambaşkadır. O artık mesafeleri metreyle ölçmez. O artık sözlerin yangınında derece kullanmaz. O bakışların okları için kalkana da ihtiyaç duymaz. Ağzının bir kenarında saklı bir tebessüm, gönlünün bir köşesinde onarıcı ve ısıtıcı bir güneş de saklar. Sonbaharın kapısı nasıl rüzgara, deli yağmura, güneşin açıp kapanmasına, çılgın sislere, deli kararmalara açıksa biraz da sonbaharın mizacını kuşanmaktır yetişkinlik olgunluk. Dostun da devlet memurunun da öğrencinin de sokaktaki çiçekçinin de bahanesi başka kanunlar altında karşılanacaktır.

Bahaneci sadece kendisini kandırdığının bahanecinin sadece kendisini ikna ettiğinin farkındadır gerçek dost. Onu, onun bunca bahanesine rağmen bir köşede saklı tutacak, onun bu bencil korkaklığına, kol kola girip kalp ve hayat onarmaya yanaşmayan mızıkçılığına, güngörmüş, yağmurunu bırakmış bulut sisleri gibi sessizce dokunup geçecektir. Zaten hayat dediğin şu dünyaya tıpkı sisler gibi sessizce dokunup geçmekten başka nedir. Hangi taş anıtı, hangi yüksek dağ doruğu, hangi gece fırtınası, hangi kapkara ve en kötü söz iyiliğin mermerinin altında kalmamıştır ki. Bilmek, bahanecinin perdesinin sallanan perdesinin altından gözüken ayakkabısından tanımak yaşıyor olmanın cilveleriyle önümüzde durmaktadır ya, bu da az şey değil.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Köpek gezdirmek

Ufuk Bozkır 2012.03.03

Şimdilerde her yerde daha bir köpek havası gözleniyor. Arabalarda, şık caddelerde, edebiyatın bazı köşelerinde.

Genç hanımların kucaklarında. Ve sinemada elbette. Oscar ödüllü The Artist ve Hugo'nun bile neredeyse başrollerde yine köpekler var. Yedi Uyurlar'dan beri insanın hep yanında o. Lakin onlarla gezmek, onları gezdirmek şehir kültürünün canlı bir etkinliğine mi dönüştü ne? Önümden pervasızca geçen süslü köpek biraz aşka gelip uzaklaşmaya çalışınca, sahibi, keskin ve kararlı sesiyle bağırıyor; 'hayır!' diyor, 'buraya gel!'. Sanki köpek bu ünlemi beklermiş ve hep duymuşçasına olduğu yerde kalıyor, kuyruğunu sallamaya, itaat içinde sağa sola salınmaya başlıyor. Ekliyor kadın; 'Kaç kez söyledim sana!', 'Yaramazlık yok!' diyor. Güneş gözlüklerinin şaşaasıyla kucağında başka bir köpekle gezintiye çıkmış kadına da; 'Ya, ne yapsın canım, o da haklı değil mi?' diye ekliyor. Öteki kadın tepkisiz, hiç ses çıkarmıyor. Bir kabul gülümsemesi var mı dudaklarında, yok mu onu bile göstermiyor. Yalnız ve özenle, deri eldivenli parmaklarıyla köpeğinin başını okşuyor. Kucağındaki uzun kulaklı ve toprak kırmızısı tüylü köpek, gözlerini azarlanan köpeğe dikmiş gibi uzaklarla meşgul. Koklar gibi bir şeyleri. Bu sırada bazısı başıboş, bazısı derme çatma bir kulübeye kilitlenmiş köpekler korosu bisikletiyle hızla geçen genç bayana havlamaya başlıyorlar. Onlardaki bu havlayışta biz de buradayız, hatta asıl biz buradayız duygusu mu var, kim bilir, bilinse bile ne önemi var. Kadınlar konuşmalarını derinleştirmemişken başka köpek sahipleri gelip geçiyor yandan. İrili ufaklı, bakımlı, türlü türlü isimleri olan köpekler. Tek başına kendi hallerine bırakılsalar belli ki bir velvele, bir curcuna bir hırlama, koklayıp hırlama ve dahi havlama kıyameti kopacak ama, ünlemler ve sıkıca tutulan ipler, yüksek ve mutlak bir irade gibi her şeyi yönetiyor. Bir kediler, arada bir köpeklerin sebepsiz saldırılarına maruz kalmıyorlarsa kayıtsızlar bu hale. Çok bilmiş kargaları, anlamsız uçan menfaatçi martıları saymıyorum elbette. Hem niye sayayım? Köpeklerle işleri yok onların. Kedici onlar. Martılar kedi avlarmış.

İyi de diyorum kendi kendime, karelerini tam kestiremediğim, tek başına olduklarında kare, iki olduklarında yine kare, dört olduklarında daha kare, dördü kaplayan bir büyük kare diye düşündüğümde bile yine kare varsaydığım taşlara basarken, iyi de diyorum, bu köpek gezdirmek nasıl bir iştir böyle? Gün boyu sahibinin eve dönüp de kendisini gezintiye çıkarmasını bekleyen bir köpeğin halini yaşamaya çalışıyorum. Merdivenlerdeki ayak seslerinden, insan kokusundan, dahası belki alıştığı zamandan mı duyar bir köpek gezinti saatini? Bunu bilemeyeceğiz. O köpeğin hüznü kuyruğu tam olarak çarpmayacak insan saatine. Sonra tekrar diyorum, belki hafif mırıldanarak diyorum, Ezra Pound'un bir şiirini anımsar gibi (Cino muydu?) diyorum, şimdi bu kadın mı bu

köpeği gezdiriyor yoksa köpek mi bu kadını gezdiriyor? Hatta hayalimi biraz kanırtıyor, köpeklerin insanları dolaştırdığı bir atmosferi bile kuruyorum. İpler köpeklerin elinde, insanlar tasmalı! Neden kuruyorum, nasıl kuruyorum, yine önemi yok. Belki sabahın bu saatinde kimisi serbest bırakılmış olsalar bile bir ses ve emir ipliyle bağlı, kimisi boyunlarından sıkıca tutulmuş bu köpekler olmasa ben de düşünüp sormayacağım. İyi de bir köpek neden ve nasıl gezdirilir sorusu sızsa bile kaçak olarak zihnimden, yine de sormam mı gerekiyor ne?

O kadar zor mu bu soru? Bir avcı, bir çiftçi, bir bahçıvan, bir çoban gezdirmezken köpeğini, köpek yanında dolaşırken avcı ve çobanın nasıl oluyor da şimdi köpekler insanları gezdirmiş gibi oluyorlar? Köpekler bir kez olsun gezmek istemişler midir, isterler mi böyle acaba? Dahası ve dahası, şu sokak köpeklerinin içinden bu tasmalarla gezdirilen köpeklere özenen var mıdır? Ya bu tasmalarla dolaştırılanların içinde saklı bir sokak köpeği hali barınır mı? Şehir etkinliği olmalı diyorum tekrar kendi kendime, köpek gezdirmek bir şehirlilik göstergesi. Arkasından muzip gülüşünü hissediyorum Ahmet Haşim'in. Beyimiz kırlara ve kır etkinliklerine oldum bittim muhalif. Bir Pan hüznü taşısa bile zaman zaman kelimelerinin içinde, kıvrılmasını istemiyor belli ki bir kır köpeğinin hiç dizinde. Bazı tedbirli bayanlar var ki, kumandaya benzeyen aletlerle geziyorlar. Belli ki beklenmedik bir saldırı anında patriyot vazifesi görüyor. Hem bana ne canım şimdi, şu kare taşları saymak, karenin tam olarak ne olduğunu düşünmek varken acaba fısıf koruyucu da var mıdır çantalarında düşünmek, neye yarar?

Yine de onların bu içli ve gönülden halleri ilgimi çekiyor. Bir köpeğin evreniyle bir insanın evreninin olimpiyat halkası gibi iç içe geçmesinde, bir su dalgası gibi bayraklanmasında yine de canlı bir yan var.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)